

ISBN 2-8288-0076-8
ISSN 1661-4445

Аткыч куралдар тууралуу Изилдөө
Эл аралык Изилдөөлөр Институту
Авеню Бланк 47, 1202 Женева, Швейцария
Телефон: +41 22 908 5777
Факс: +41 22 732 2738
Email: smallarm@hei.unige.ch
Web site: www.smallarmssurvey.org

Проект «Исследование Стрелкового Оружия»
Институт Международных Исследований
Авеню Бланк, 47, 1202 Женева, Швейцария
Телефон: +41 22 908 5777
Факс: +41 22 732 2738
Email: smallarm@hei.unige.ch
Web site: www.smallarmssurvey.org

ISBN 2-8288-0076-8
ISSN 1661-4445

Кыргызстандагы Аткыч Куралдар:

Революциядан кийинки Таралышы

Нейл Макфарлейн,
Стина Торджесен

Стрелковое Оружие в Кыргызстане: Постреволюционное распространение

Данное издание переведено Общественным Фондом «За международную толерантность» на русский и кыргызский языки при финансовой поддержке исследовательского проекта по малому стрелковому оружию при Институте Международных Исследований (Женева, Швейцария). Настоящее издание распространяется всем заинтересованным лицам

Переводчик русской версии - Жоодат Мураталиев
Переводчик кыргызской версии - Гульнара Мамбетова
Верстка и дизайн русской версии - Антон Головченко

Охраняется авторским правом
Опубликовано в Швейцарии проектом по Исследованию Стрелкового
Оружия

© Исследование Стрелкового Оружия, Институт Международных
Исследований, Женева, 2006.

Второе Издание впервые было опубликовано в марте 2007 года.

Первое Издание впервые было опубликовано в феврале 2004 года.

Все права защищены. Никакая часть данного издания не может быть
воспроизведена, помещена в поисковой системе, либо распространена
в какой бы то ни было форме или образом без предварительного пись-
менного разрешения проекта «Исследование Стрелкового Оружия», а
также в случае прямого разрешения по закону, либо в рамках условий,
согласованных с соответствующей организацией – владельцем авторских
прав. Вопросы относительно воспроизводства вне рамок вышеуказанного
должны быть направлены Управляющему Издательства Исследования
Стрелкового Оружия по адресу, указанному ниже:

Проект «Исследование Стрелкового Оружия»

Институт Международных Исследований

Авеню Бланк, 47, 1202 Женева, Швейцария

Главный редактор Алекса Поттер

Корректор Дональд Стречан

Отпечатано в «Optima and Palatino» под руководством Ричарда Джонса,

Служба Дизайна и Редакции (tmjones@onetel.com)

Издано в Женеве, Швейцария

ISBN 2-8288-0076-8

ISSN 1661-4445

Исследование Стрелкового Оружия

Исследование Стрелкового Оружия – это независимый исследовательский проект, разработанный в Институте Международных Исследований в Женеве, Швейцария. Утвержденный в 1999 году, настоящий проект осуществляется при поддержке Федерального Министерства Иностранных Дел Швеции, а также за счет продолжительных вкладов правительств Бельгии, Канады, Финляндии, Франции, Нидерландов, Норвегии, Швеции и Великобритании. Представители Исследования также выражают глубокую благодарность Австралии, Дании и Новой Зеландии за поддержку и помощь предыдущему и текущему проекту.

Исследование Стрелкового Оружия осуществляется в сотрудничестве с исследовательскими учреждениями и неправительственными организациями многих стран, таких как Бразилия, Канада, Грузия, Германия, Индия, Израиль, Иордания, Норвегия, Российская Федерация, Южная Африка, Шри-Ланка, Швеция, Таиланд, Великобритания и Соединенные Штаты Америки.

Серия Периодических Докладов «Исследование Стрелкового Оружия» представляет новые и существенные сведения, полученные штатными сотрудниками проекта и уполномоченными исследователями по интересующим данным, методологическим и концептуальным аспектам, которые имеют непосредственное отношение к стрелковому оружию, либо по конкретным случаям в стране в целом или в регионах. Данные издания периодически публикуются и доступны в печатной и электронной форме на вебсайте проекта.

Исследование Стрелкового Оружия

Институт Международных Исследований

Авеню Бланк, 47, 1202 Женева, Швейцария

Телефон: +41 22 908 5777

Факс: +41 22 732 2738

Email: smallarm@hei.unige.ch

Web site: www.smallarmssurvey.org

Периодические Доклады

1-18 также как в ПД 19

19 Руководство по сбыту, производству и экспорту Стрелкового Оружия в США, 1998-2004, авторы Тамар Габельник, Марии Хауг и Лоры Люмпе. Сентябрь 2006, ISBN 2-8288-0071-7

Специальные Отчеты

[так же, как в ПД19]

Сборник изданий книги

[так же, как в ТД19]

[A] Содержание

Список сокращений

Об авторах

Благодарность

Список таблиц, графиков и матриц

Резюме

I. Введение

Реакция международного сообщества

Краткое изложение настоящего исследования

Методы

II. Контекст

Демографические и этнические проблемы

Экономические проблемы

Государственное управление

Региональные факторы

III. Стрелковое оружие в Кыргызстане: общие тенденции

Законное владение

Незаконное владение и черный рынок оружия

Производство и торговля оружием

Применение и воздействие стрелкового и мелкокалиберного оружия в Кыргызстане

IV. Незаконная торговля/ трафик

V. Опрос домохозяйств

VI. Реакция на угрозу стрелкового оружия в Кыргызстане

Правовая структура

Административные изменения

Реакция международных организаций

VII. Заключение

VIII. Эпилог:

Стрелковое и мелкокалиберное оружие в Кыргызстане, 2004-06гг.

Торговля огнестрельным оружием и боеприпасами

Насилие с применением огнестрельного оружия в национальной политике

Стрелковое и мелкокалиберное оружие и правоохранительные органы

Вооруженные группировки и радикальные религиозные движения

Стрелковое оружие и общество

Заключение

Приложение 1: Торговля оружием в Кыргызстане, 1993-2005гг.

Приложение 2: Список интервью

Приложение 3: Таблицы данных по опросу домашних хозяйств

Сноски

Библиография

[А] Сокращения и аббревиатуры

ВОМСА	Программа Управления Границами в Центральной Азии
СНГ	Содружество Независимых Государств
ДСА	Агентство по контролю наркотиков
ЕС	Европейский Союз
EUR	евро
EXBS	Экспортный контроль и безопасность границ (программа)
ОФМТ	Фонд «За международную толерантность»
ВВП	Валовой Внутренний Продукт
ИРЧП	Индекс Развития Человеческого Потенциала
МКГ	Международная Кризисная Группа
МИСИ	Международный Институт Стратегических Исследований
МВФ	Международный Валютный Фонд
ИДТ	Исламское Движение Туркестана
ИДУ	Исламское Движение Узбекистана
МОМ	Международная Организация по вопросам миграции
IPAP	Промежуточная программа помощи полиции
IWPR	Институт Войны и Мира
MP	Депутат Парламента
МВД	Министерство Внутренних Дел
NADR	Организация по Нераспространению, Антитерроризму, Разминированию и связанных с ними программ
ОБСЕ	Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе
ОВД	Отдел внутренних дел
РАР	Программа помощи полиции
Программа ООН	Программа ООН по Предотвращению, Борьбе и Искоренению Контрабанды Стрелкового и Мелкокалиберного Оружия во всех его Аспектах
СНБ	Служба Национальной Безопасности
СВД	Снайперская Винтовка Драгунова
ПРООН	Программа развития ООН
UNIFEM	Фонд развития женщин ООН
UNETDC	Бюро ООН по контролю наркотиков
UNETDCSP	Бюро ООН по контролю наркотиков и предотвращению преступности
USD	доллар США
ВОЗ	Всемирная Организация Здравоохранения

[A] Об авторах

Нейл Макфарлейн – профессор Международных Отношений Оксфордского Университета, а также член профессорского совета в колледже Св. Анны. Его труды о национализме и национальном освобождении, политической деятельности, конфликте и вторжении на юге страны, а также о внешней политике и безопасности в Советском Союзе и Российской Федерации достаточно широко публиковались. Будучи членом Международного Института Стратегических Исследований (МИСИ), он долгое время выполнял функции консультанта по безопасности, международным отношениям и другим гуманитарным вопросам для правительств США, Канады и Великобритании; организаций ООН; Европейской Комиссии и многих НПО.

Стина Торджесен – член исследовательского центра в Норвежском Институте Международных Отношений и доктор в Оксфордском Университете, где она специализируется на вопросах безопасности в Центральной Азии. Она работала в качестве волонтера ООН по Программе развития ООН (ПРООН) в Казахстане и провела консультационную работу для Фонда развития женщин ООН (UNIFEM) в данном регионе. Совместно с научными деятелями из Центральной Азии она создала вебсайт и базу данных, предназначенную для научных деятелей Центральной Азии: <<http://www.a-c-a.info>>.

[A] Благодарность

Мы были рады возможности позаимствовать некоторый багаж сведений во время лекций и бесед с опытными студентами и преподавателями в Американском Университете Центральной Азии. Джон Хизершоу помог нам понять и наладить отношения с людьми во время работы в Кыргызстане и Таджикистане, предоставив имена контактных лиц в данных регионах. Тимерлан Молдогазиев мастерски координировал наш опрос домашних хозяйств непосредственно с большой помощью Мээрим Жапаровой и Бурул Усманиевой.

Делегация Европейской Комиссии, представленная Гульнарой Ботобаевой и Медеей Уметалиевой, оказала немаловажную поддержку в организации встреч с государственными должностными лицами Министерства обороны и Пограничной службы. НПО Кыргызстана Фонд «За международную толерантность» (ОФМТ) оказал существенное содействие в организации встреч с высокопоставленными правительственными чиновниками. Кроме этого, представители региональных филиалов ОФМТ, будучи широко осведомленными и известными в пределах своей местности, очень помогли нам во время пребывания в Баткене и Аксы. Выражаем особую благодарность штатным сотрудникам ОФМТ, а именно Рае Кадыровой (президент Фонда), Гульнаре Абдыкальковой, Роберту Абазбекову, Асылбеку Кочкорбаеву и Бектемиру Багышбекову. Женевский Центр по Политике Безопасности (GCSP) и выпускник программы GCSP Муратбек Акимбаев также предоставил нам существенные контактные данные в Кыргызстане. Представители Международной Организации срочного оповещения (International Alert) Майкл Пейдж и Дерек Миллер любезно поделились подробными данными о важных контактных лицах

в Кыргызстане, а также объяснили нам значимые аспекты по вопросам Стрелкового и Мелкокалиберного оружия в регионе. Сотрудник NISAT (Норвежского Инициативы по Перевозу Стрелкового Оружия) Ник Марш подготовил ряд очень важных сведений в виде таблиц по экспорту и импорту стрелкового оружия в Центральной Азии на основе базы данных NISAT. Представители Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе (ОБСЕ) оказали бесценное содействие в осуществлении нашего исследования и проведении нескольких ключевых интервью. Особо важную поддержку мы получили со стороны Кейт Джозеф и Марии Михайлович (ОБСЕ, Вена); Айдай Масылкановой и Питера Фелч (ОБСЕ, Бишкек); Игоря Михайловича (ОБСЕ, Душанбе); а также Бахадыра Исмаилова, Сесилии Галбраар и Айгуль Максумовой (ОБСЕ, Ош).

Группа Исследования Стрелкового Оружия в Женеве очень вдохновляла и воодушевляла нас: крайне немаловажную помощь нам оказали Питер Багчелор, Джеймс Биван, Николас Флорквин, Таня Иновлоцки и Кристина Вайл. Офис UNIFEM в Душанбе, координируемый Зариной Курбановой, обеспечил нас прекрасной материально-технической базой во время нашего пребывания в Таджикистане. Йоханес Чудоба при ПРООН Таджикистана предложил важный указатель по первоисточникам. Всемирная Организация Здравоохранения (ВОЗ) в лице Осмон Молдокулова и Марата Бозгунчиева помогла нам справиться с проблемой недоступности государственных статистических данных по здравоохранению, более того, они щедро поделились своими сведениями по этому вопросу. Алмаз Исамов, журналист, познакомил нас с поразительным разнообразием слоев общества в Оше. Стюарт Хорсман из Лондона дал нам полезные советы и комментарии по нашей деятельности. Наши переводчики и ассистенты исследования заслуживают истинной похвалы за их преданности делу и профессионализм: Алишер Базаров (Бишкек), Мердан Халилов (Бишкек), Александр Пугачев (Ош) и Айла Саитко (Бишкек). Также мы хотим выразить глубокую благодарность Алексу Поттеру, который выполнил гораздо больше, чем просто обязанности редактора текста от начала до конца настоящего издания.

[А] Карты

Карта 1: Кыргызстан

Карта 2: Ош, Ферганская долина и горная система Памир

Карта 3: Таджикистан

[А] Список таблиц, графиков и матриц

[В] Таблицы

Таблица 1	Выборочные показатели по населению и потокам миграции, 1993-2001
Таблица 2	Этнический состав (по годам, %), 1993–2000
Таблица 3	Экономические показатели, 1993–2001
Таблица 4	Восприятие коррупции, как «широко распространенной» в государственных учреждениях, 2002
Таблица 5	Показатели управления, 1993-2001
Таблица 6	Показатели правонарушений, 1993-2001

	Показатели преступности, 1993–2001
Таблица 7А	Цены на АК-47 на черном рынке (USD), 1991–2003
Таблица 7В	Цены на пистолеты Макарова на черном рынке (USD), 1991–2003
Таблица 8	Смертные случаи от видов оружия и по возрасту, 2002
Таблица 9	Кыргызстан и другие страны: сравнительный уровень убийств из огнестрельного оружия
Таблица 10	Последние убийства и покушения на членов политической элиты
Таблица 11	Официальная статистика МВД, 2004–06
Таблица 12А	Экспорт стрелкового оружия, боеприпасов и запчастей из Кыргызстана (по отчетам Кыргызстана), 1995, 1996, и 2004 годы
Таблица 12В	Самые крупные экспортеры стрелкового оружия, боеприпасов и запчастей в 1996 (USD)
Таблица 12С	Экспорт стрелкового оружия из Кыргызстана (по отчетам страны импортера), 1999–2004
Таблица 12D	Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран экспортеров): дробовики и дробовики-винтовки для спорта или охоты, 1993–2004
Таблица 12Е	Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран-экспортеров): винтовки для спорта, охоты или прицельной стрельбы, 1996–2005
Таблица 12F)	Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран-экспортеров): боеприпасы и запчасти для стрелкового оружия, 1994–2004
Таблица 12G	Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран-экспортеров): револьверы и пистолеты, 1995–2005
Таблица 12Н	Импорт в Кыргызстан (согласно отчетам страны-экспортера): патроны и дробовики, 1995–98
Таблица 12I	Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран-экспортеров): запчасти и аксессуары для дробовиков и винтовок, 1994
Таблица 12J	Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран-экспортеров): запчасти и аксессуары для боевого оружия, 1996–98
Таблица 12К	Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран-экспортеров): патроны для арбалетов, не включая чехлов, и для дробовиков, 2004–05
Таблица 12L	Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран экспортеров): дробь для пневматических ружей, свинцовые пули, и запчасти патронов для дробовиков, 1995–2004
Таблица 12М	Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран-экспортеров): одноствольные гладкоствольные спортивные и охотничьи винтовки, 1993–2004
Таблица 12N	Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран-экспортеров): запчасти и аксессуары для спортивных и охотничьих дробовиков или винтовок, 1994
Таблица 12O	Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран экспортеров): патроны и запчасти, не специфицированные в другом месте, 1994–96

Таблица 12P	Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран-экспортеров): запчасти патронов для дробовиков или винтовок, 1995–2004
Таблица 12Q	Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран-экспортеров): комбинация спортивных и охотничьих дробовиков/винтовок, 2004
Таблица 12R	Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран-экспортеров): бомбы, гранаты, боеприпасы, мины и другое, 2000
Таблица 12S	Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран-экспортеров): запчасти и аксессуары револьверов или пистолетов, 2002
Таблица 12T	Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран-экспортеров): револьверы и пистолеты калибра 9 мм или выше, 1995

[В] Графики

График 1 Огнестрельные ранения, 1989, 1996 и 1999

График 2 Опрос домохозяйств, 2003: «По вашему мнению, сколько домохозяйств в округе имеют огнестрельное оружие?»

График 3 Опрос домохозяйств, 2003: «Является ли покупка огнестрельного оружия/боеприпасов правильным использованием ресурсов домохозяйства?»

[В] Боксы

Бокс 1 Этническое насилие на юге Кыргызстана ⁷

Бокс 2 «Для тех, кто погиб от пуль властей»

Бокс 3 Вторжения исламских повстанцев на территорию Кыргызстана

Бокс 4 Транзит оружия через Кыргызстан для Афганистана

Бокс 5 Система контроля запасов оружия МВД

[А] Резюме

Свержение Аскара Акаева с поста Президента в марте 2005 года привело к дестабилизации в стране, что в свою очередь повлияло на повышение спроса на приобретение и использование огнестрельного оружия в Кыргызстане.

Согласно данным Исследования Стрелкового Оружия, опубликованного в 2004 году (Макфарлейн и Торесен, 2004), было выяснено, что проблема огнестрельного оружия в Кыргызстане не стояла так остро, как предполагалось ранее: немногие семьи имели оружие; спрос был ограничен; и трафик был достаточно умерен. Несмотря на тот факт, что распространение стрелкового оружия могло привести к серьезной угрозе в таких странах, как Афганистан, исследование выявило, что данное предположение не может быть применимо ко всей Центральной Азии.

В соответствии с новой оценкой ситуации, осуществленной в 2006 году, были найдены некоторые существенные изменения, которые представлены в эпилоге настоящего отчета (см. ниже раздел VIII). В то время как общий показатель обладания оружием все еще на относительно низком уровне, темпы приобретения огнестрельного оружия новыми лицами растут с небывалой быстротой. За последние годы правоохранительные органы осуществляют меньший контроль и надзор над населением, чем прежде, а организованные криминальные группы заняли устойчивые позиции в Кыргызстане. Более того, буквально недавно страна была

свидетельницей ряда перестрелок между правительством и вооруженными радикальными религиозными группами. В отчете 2004 года подробно описывается владение и применение огнестрельного оружия членами Исламского Движения Узбекистана (ИДУ), однако, при этом не было найдено достаточно доказательств о владении оружием среди представителей таких групп, как Хизб ут-Тахрир. Последние (2005–06) инциденты свидетельствуют об увеличении уровня владения оружием среди радикальных религиозных групп помимо ИДУ.

Кыргызстан, население которого составляет более пяти миллионов человек, имеет все еще относительно невысокий показатель ранений и преступлений с применением огнестрельного оружия. Тем не менее, следует отметить, что в этой области наблюдался резкий скачок за период 2004–2006 годов. С 2001 до 2003 официально были отмечены 33 убийства в результате применения огнестрельного оружия и 325 происшествий, связанных с огнестрельным оружием. Уровень убийств с применением огнестрельного оружия достиг 35 в 2004 году и 41 в 2005 году.¹

Правительственные резервы оружия до сих пор уязвимы перед возможностью грабежа. Согласно Исследованию 2004 года было зафиксировано несколько нападений на запасы оружия правоохранительных органов. В эпизоде отчета отмечен случай нападения и кражи оружия на кыргызско-таджикском пограничном посту 12 мая 2006 года.

Незаконная торговля оружием на территории Кыргызстана, вероятно, все еще относительно умеренна. Исследование 2004 года не выявило никаких доказательств наличия крупной контрабанды оружия, что, как правило, связано с наркотрафиком и торговлей людьми. Два последних феномена являются широкомасштабными проблемами на всем пространстве Центральной Азии. В Центральной Азии были выделены три основные тенденции потока оружия. Первая - основана на отступлении советских войск с их боевым снаряжением из Афганистана в 1989 году, в основном через территорию Узбекистана. Вторая связана с вооружением различных фракций в период Гражданской войны в Таджикистане 1992–1997 годов. Значительная часть этого оружия производилась в Российской Федерации, Узбекистане, Иране и Афганистане. Что касается третьей, то в 1990-х годах Россия и другие страны оснащали оружием афганских союзников, а город Ош на юге Кыргызстана зачастую использовался в качестве транзитного пункта для этого оружия. Такие страны, как Российская Федерация и Соединенные Штаты и по сей день продолжают поставку оружия и запасных частей в Афганистан, некоторые из которых могут перевозиться через Центральную Азию. Представители правоохранительных органов отмечают вероятность того, что в настоящее время оружие направляется в круги радикальных религиозных и вооруженных криминальных групп из-за пределов страны, однако эти заявления пока еще не были подтверждены достаточно вескими доказательствами.

Исследование 2004 года было основано на всестороннем первичном изучении. Исследователи провели более 80 интервью, осуществили тщательный обзор газетных публикаций, а также организовали опрос домашних хозяйств в южных регионах Кыргызстана. В целях выяснения общественного восприятия относительно огнестрельного оружия

в исследовании 2004 года были выполнены опросы домашних хозяйств в двух южных регионах Оша и Баткена, где, как правило, проблема политической напряженности стояла особо остро. Часть респондентов заявила, что «почти ни одна семья» не имеет огнестрельного оружия, в то время как 24% отметили, что «некоторые семьи» имеют. Что касается отношения к безопасности, то почти все респонденты (98.7%) сказали, что за последние три месяца никому из членов их семьи не угрожали и не запугивали применением огнестрельного оружия. Большая часть респондентов (49.2%) указали «воровство» на просьбу отметить наиболее распространенный тип правонарушения в их области. Большинство респондентов считали, что их уровень безопасности такой же (51.7) или лучше (33.1) по сравнению с другими регионами страны.

[А] I. Введение

Это переиздание Специального Доклада №12 Исследования Стрелкового Оружия, Кыргызстан: Аномалия Огнестрельного Оружия в Центральной Азии? (Макфарлейн и Торджесен, 2004), который был опубликован в феврале 2004 года. С тех пор Кыргызстан был в центре крупных политических изменений. Свержение Президента Аскара Акаева в марте 2005 года способствовало изменению политической конфигурации в стране, что также повлияло на значительные изменения в системе безопасности, включая рост спроса на приобретение и использование огнестрельного оружия. Ввиду возрастающей угрозы, связанной со стрелковым оружием, данный выпуск выполняет своевременную функцию. Он дополнен новым эпилогом, детально рассматривающим ключевые аспекты развития относительно стрелкового и мелкокалиберного оружия с 2004 года, а также пересмотренной вводной частью. Таким образом, разделы II–VII данного отчета отображают ситуацию, наблюдавшуюся в 2004 году, в то время как раздел VIII, эпилог, рассматривает изменения, произошедшие в период 2004–06 годов.

Сведения, выявленные в результате полевых исследований лета 2003 года, обращают внимание на то, что общепризнанные предположения относительно степени и серьезности хранения, использования и распространения стрелкового оружия в Кыргызстане были, по сути, гиперболизированы аналитиками.² Как выяснилось, хранение либо владение (законное и незаконное) было на относительно низком уровне. Исследователи не нашли каких-либо веских свидетельств в подтверждение связи между незаконным сбытом огнестрельного оружия и трафиком наркотических средств и торговли людьми (оба из которых были и являются серьезными проблемами региона). Насилие с использованием стрелкового оружия и связанный с ним уровень несчастных случаев наблюдались очень редко. Иными словами, данная работа опровергает общепринятое мнение о том, что вся территория Центральной Азии наводнена оружием, а также отмечает необходимость прекращения тенденции обобщения по региональному признаку.³

Массовые беспорядки в Бишкеке

Протестующие продолжают сопротивляться полиции во время штурма правительственных органов в Бишкеке в марте 2004 года.

*© Глеб Щелкунов/
Известия/Снимок
Информационного
Агентства*

Переоценка 2006 года выделяет важную преемственность: Кыргызстан еще не представляет собой общество, которое наводнено оружием. Приобретение законного оружия – обременительный и дорогостоящий процесс, таким образом, простой гражданин откажется от затеи приобрести таковое. Официальные статистические данные по убийствам с использованием огнестрельного оружия продолжают оставаться на низком уровне: 35 убитых в 2004 году и 41 – в 2005. Тем не менее, наряду с этим, наблюдался значительный рост спроса на оружие ввиду тревоги граждан за личную безопасность. Ряд профессиональных заказных убийств политических деятелей, а также драматические перестрелки между правоохранительными органами и радикальными религиозными группами выдвинули проблему насилия с использованием огнестрельного оружия на передний план при оценке безопасности в Кыргызстане.

Отчет 2004 года предлагает несколько аспектов, объясняющих, почему Кыргызстан не был наводнен оружием. Со времен независимости оружейные запасы в Кыргызстане были гораздо меньше, в отличие от соседних государств (например, Таджикистан и Узбекистан). Отсутствие истории гражданской войны и краха свидетельствует о том, что местные органы власти все еще контролируют область огнестрельного оружия, что не соответствует истине для таких государств, как Грузия и Таджикистан. Для преступников, занимающихся наркотрафиком и торговлей людьми, отсутствие мотивации, для того, чтобы дополнить их занятия торговлей огнестрельным оружием, было значительным. Не было также очевидных попыток контрабанды оружия через Кыргызстан в соседние центры, где имеется спрос. Российская Федерация имеет огромные собственные запасы, так же обстоят дела в Таджикистане и Афганистане. Было также отмечено, что общий уровень безопасности в стране остается довольно высоким, это не создает значительной мотивации для отдельных лиц вооружаться для своей собственной защиты. Большинство из этих факторов все еще не имеют влияния в Кыргызстане в 2006 году. Один такой фактор, тем не менее, значительно выделяется из общего ряда, это то, что в 2004 году определяли как «общая ситуация по безопасности». Свержение Президента Аскара Акаева принесло с собой опасное положение и временные периоды хаоса, в то время как силы по охране правопорядка, похоже, находились в состоянии смятения с марта 2005 года. Эти два фактора привели к ухудшению ситуации безопасности и повышению степени распространения стрелкового оружия в Кыргызстане.

В настоящее время в Кыргызстане разворачивается трансформация правопорядка. Страна движется от методов управления советского тоталитаризма к более либеральным моделям. Первые характеризовались всеобъемлющим надзором и контролем населения со стороны правоохранительных органов в комбинации с суровыми и репрессивными мерами для нарушителей и закоренелым страхом перед правоохранительным аппаратом. Жесткий контроль и ограничения в отношении владения оружием гражданскими лицами были центральными компонентами структуры внутренней безопасности Советского Союза, а это привело к исключительно низкому уровню нарушений с применением огнестрельного оружия в Киргизской Советской Социалистической Республике, так же как и на остальной территории Советского Союза.

После падения Советского Союза и обретения Кыргызстаном независимости в 1991 году эта структура безопасности продолжала работать, хотя и испытывала значительные затруднения. Это привело к тому, что относительно низкий спрос и уровень владения стрелковым оружием в Кыргызстане продолжали иметь место. За последние два года, однако, стало все более и более ясно, что прошлая структура безопасности находится в процессе разрушения. Прежде всего, это было вызвано долгосрочными финансовыми затруднениями. Нехватка финансирования для правоохранительных органов в течение декады создала отношения симбиоза между криминальным миром и правоохранительными органами. Криминальные элементы благодаря своей финансовой власти, как сообщается, все в большей степени способны оказывать влияние на то, как работает полиция и секретная служба (Служба национальной безопасности или СНБ) (МКГ, 2005, стр. 16–17). В то же время, либеральное давление за более человечную и управляемую законом структуру полиции (милиция) привело к тому, что элемент страха, который присутствовал в отношении органов правопорядка в советские времена для сохранения контроля, в основном, исчез. В результате полиция и СНБ столкнулись с угрозой крупномасштабного политического мятежа в 2005 году и оказались неспособными восстановить общественный порядок во время «революции» или играть конструктивную роль в том, чтобы помочь Кыргызстану восстановить стабильность.

[В] Реакция международного сообщества

Сильная угроза, с которой сталкиваются правоохранительные органы в Кыргызстане, вызвали серьезную реакцию и поддержку со стороны международного сообщества. Две инициативы уже являются ведущими. Программа помощи полиции Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе (ОБСЕ) для Кыргызстана была начата в 2003 году. Ее основной целью является «помочь Кыргызстану в подготовке почвы для всеобъемлющей трансформации кыргызской полиции в современную организацию, которая служит потребностям и защищает права кыргызских граждан» (ОБСЕ, 2006, стр. 1). Вторая фаза инициативы началась в июне 2005 года с Программы помощи органам внутренних дел (IPAP), которая решает проблемы нужд государственной безопасности и продолжает развивать юридические и институциональные рамки для устойчивой реформы полиции (ОБСЕ, 2006). Программа управления границами (ВОМСА), спонсируемая Европейским Союзом (ЕС) в Центральной Азии, нацелена на обеспечение постепенного введения «современных методов управления границами в Центральной Азии» с тем, чтобы способствовать повышению безопасности границ и легальной торговле и транзиту (ЕС CADAP, дата отсутствует). В Кыргызстане проект включал в себя тренинг для тех, кто работает на границе, и создание мобильных патрульных единиц в пилотных зонах.

Если проект будет успешным, то это обстоятельство косвенно будет способствовать улучшению ситуации со стрелковым оружием в Кыргызстане. Проекты IPAP и IPAP ОБСЕ могут привести к созданию более эффективной и более ориентированной на общество полиции. ВОМСА

может привести к усилению контроля на границе. Первые могут помочь восстановить доверие общества, повысить безопасность и снизить спрос на стрелковое оружие со стороны рядовых граждан; последняя может помочь задержать потенциальный приток стрелкового оружия в Кыргызстан. Ни одна из этих вышеупомянутых программ, однако, не нацелена непосредственно на угрозу увеличения распространения стрелкового оружия в Кыргызстане, а проблемы, с которыми сталкивается правоохранительная система в Кыргызстане, доказывают, что необходима более глубокая проработка этих проблем, чем те вопросы, с которыми имеют дело эти две программы.

Международное сообщество должно признать серьезность угроз, с которыми сталкивается Кыргызстан, и рассмотреть возможность расширения предлагаемой поддержки. Существует ряд позитивных разработок, на которых можно это построить, таких как инновации под руководством ОБСЕ о привлечении гражданского общества с тем, чтобы обеспечить способность полиции быстро реагировать и целевую и эффективную помощь полиции. Это конструктивный способ извлечь выгоду из мобилизованного и воодушевленного гражданского общества — это могло бы помочь избежать сценария, когда политическое участие рядовых граждан превращается в хаос и анархию.

Новые или улучшенные программы поддержки безопасности могли бы также интегрировать проблемы стрелкового оружия в проектную деятельность. Резерв безопасности это основная область, которая нуждается в обновлении. Правоохранительным органам следует провести инвентаризацию своих запасов и выполнить процедуры отчетности. В свете нападений на хранилища оружия, самое недавнее из которых произошло на пограничном посту на кыргызско-таджикской границе 12 мая 2006 года (см. эпилог), охрана и другие меры безопасности должны быть улучшены. В Казахстане недавно была проведена кампания по сбору оружия; Кыргызстан может с пользой изучить уроки этой инициативы и рассмотреть возможность предпринять аналогичные меры, чтобы снизить степень нелегального владения оружием в обществе. Правоохранительные органы в Кыргызстане заявляют, что вооруженные радикальные религиозные группировки и криминальные группы получают оружие из-за границы (См. эпилог), но, тем не менее, имеется мало конкретных доказательств возможного притока оружия (Транзишнс Онлайн, 2006). Пограничная Служба, а также полиция и СНБ могли бы с пользой провести оценку, доступную для публики, о том, какая потенциальная угроза может возникнуть для кыргызского общества от притока оружия.

Кыргызстан сейчас находится на перепутье: имеется зарождающееся побуждение в отношении создания эффективной, ориентированной на служение обществу полиции, которая уважает права человека, гарантирует общественную безопасность, и в свою очередь готова развернуть эффективный режим контроля огнестрельного оружия. В то же время полиция сталкивается с жестокой угрозой по части финансовых и организационных проблем (см. эпилог). Дальнейшее снижение потенциала правоохранительных органов не столь уж невероятный сценарий — в этом случае ситуация в отношении стрелкового и мелкокалиберного оружия

будет только ухудшаться. Исследование Стрелкового Оружия переиздает этот отчет, имея в виду привлечение большего внимания к проблеме как внутри Кыргызстана, так и за его пределами, относительно большой угрозы безопасности, с которой сталкивается страна, при одновременном освещении некоторых положительных черт ситуации со стрелковым оружием в Кыргызстане — таких как исторически низкий уровень насилия с применением огнестрельного оружия. Мы надеемся, что это сообщение приведет к привлечению своевременной внешней поддержки, которая будет отвечать нуждам кыргызского контекста.

[В] Краткое изложение настоящего исследования

Настоящее исследование обсуждает повышение степени распространения стрелкового оружия в эпилоге к этому документу (раздел VIII). Как указывалось выше, кроме введения, содержание остальных разделов остается таким, каким оно было в первой (2004) версии документа: после описания политического, социально-экономического и регионального контекстов, документ оценивает общие модели и тенденции наличия оружия, владения оружием, его применения и спроса, и воздействия в том виде, как оно было в начале 2004 года. Там, где имелись в наличии более поздние статистические данные, они были приведены в дополнение к данным исследования 2004 года. Исследование продолжается с учетом региональной динамики, имеющей отношение к оценке проблемы стрелкового оружия, а затем изучает общественное восприятие проблемы стрелкового оружия. Обсуждение реакции на национальном уровне, реакции гражданского общества и отзывов международного сообщества на проблему стрелкового оружия в Кыргызстане завершает материал 2004 года.

[В] Методы

Прежде чем продолжить, стоит дать комментарии относительно некоторых методологических проблем, которые встречаются в этом проекте. В отношении официальных данных исследователи столкнулись с серьезными трудностями при получении серии данных во временном разрезе по части владения оружием (законным и незаконным) и его применения, по части количества смертных случаев и ранений в результате применения огнестрельного оружия и утечки оружия из официальных источников. Кыргызские власти продемонстрировали чисто советский пережиток в своем понимании, что информация это тот товар, которого должно не хватать. Обладатели информации могут пользоваться ею на свое усмотрение и, таким образом, неохотно делятся информацией. С другой стороны, официальные оценки, полученные во время интервью, были, в целом, достаточно последовательными, чтобы дать ясное понимание официальной точки зрения на размеры проблемы.

Официальная информация в Кыргызстане, как и везде, уязвима перед намеренной предвзятостью.⁴ Государственные чиновники в Кыргызстане заинтересованы в том, чтобы демонстрировать имидж стабильности, безопасности и эффективного контроля, это может влиять на достоверность их информации. Исследователи были поражены, например, тем фактом, что данные о количестве смертных случаев за 2002 год не показывали

значительного увеличения количества смертей от применения огнестрельного оружия, в то время как широко известно, что силы безопасности убили шесть человек во время беспорядков в Аксы в том году. Согласно официальным данным по всему Кыргызстану имели место шесть смертей от огнестрельного оружия в 2000 году и девять в 2002 году. В некоторой степени парадоксально, что кыргызское правительство, несмотря на то, что оно ищет возможность свести к минимуму впечатление от внутренней нестабильности и опасности, в то же время заинтересовано в том, чтобы раздуть размеры внешней угрозы для своей безопасности (то есть терроризм и наркотрафик). Кыргызский опыт предполагает, что внешние потоки помощи определяются в значительной степени внешним восприятием размеров такой проблемы. Основываясь на 12-летнем опыте и увидев значительное увеличение донорской помощи вслед за событиями в Соединенных Штатах, произошедшими 11 сентября 2001 года, кыргызские чиновники ожидают, что донорское восприятие региональной безопасности будет играть значительную роль при распределении помощи. Оппозиционные фигуры и сообщество НПО могут иметь другое предвзятое мнение, что приводит к раздуванию оценок проблемы стрелкового оружия. Эти отличия явно приводят к противоречию между официальными и неофициальными источниками.

Данные также могут быть искажены по другим, экономическим, причинам. Возможно, например, что широко распространенная коррумпированность государственных чиновников влияет на данные, касающиеся отчетности о преступности, поскольку, в свою очередь, в обмен на взятку, полиция может не регистрировать преступление.

Есть также причина подвергнуть сомнению способность официальных органов генерировать полные данные по различным аспектам исследования (а именно, размеры запасов оружия). Неясно, имело ли Министерство Обороны полные данные об оружии, оставленном в вооруженных силах и в правительственных запасах во время падения Советского Союза и распада структур единого командования при образовании Содружества Независимых Государств (СНГ) в 1991–92 годах. Комплексный сбор данных также тормозился склонностью государственных агентств, владеющих огнестрельным оружием (то есть Министерством Внутренних Дел [МВД], Министерством Обороны, таможенными и налоговыми службами и пограничной службой), ограничивать обмен информацией между собой о количестве и типах оружия. На официальные данные также влияли изменения в методах измерения. Например, явное повышение цифр Национального Статистического Комитета об огнестрельных ранениях может просто означать более сложные подходы к сбору данных, а не значительное изменение количества ранений. И, наконец, в Кыргызстане, как и везде, чрезвычайно трудно оценить нелегальное владение оружием, а также трафик. Как сказал один из чиновников: «Если бы мы знали, сколько его было, мы бы знали, где оно находится, тогда оно уже больше не было бы нелегальным».⁵

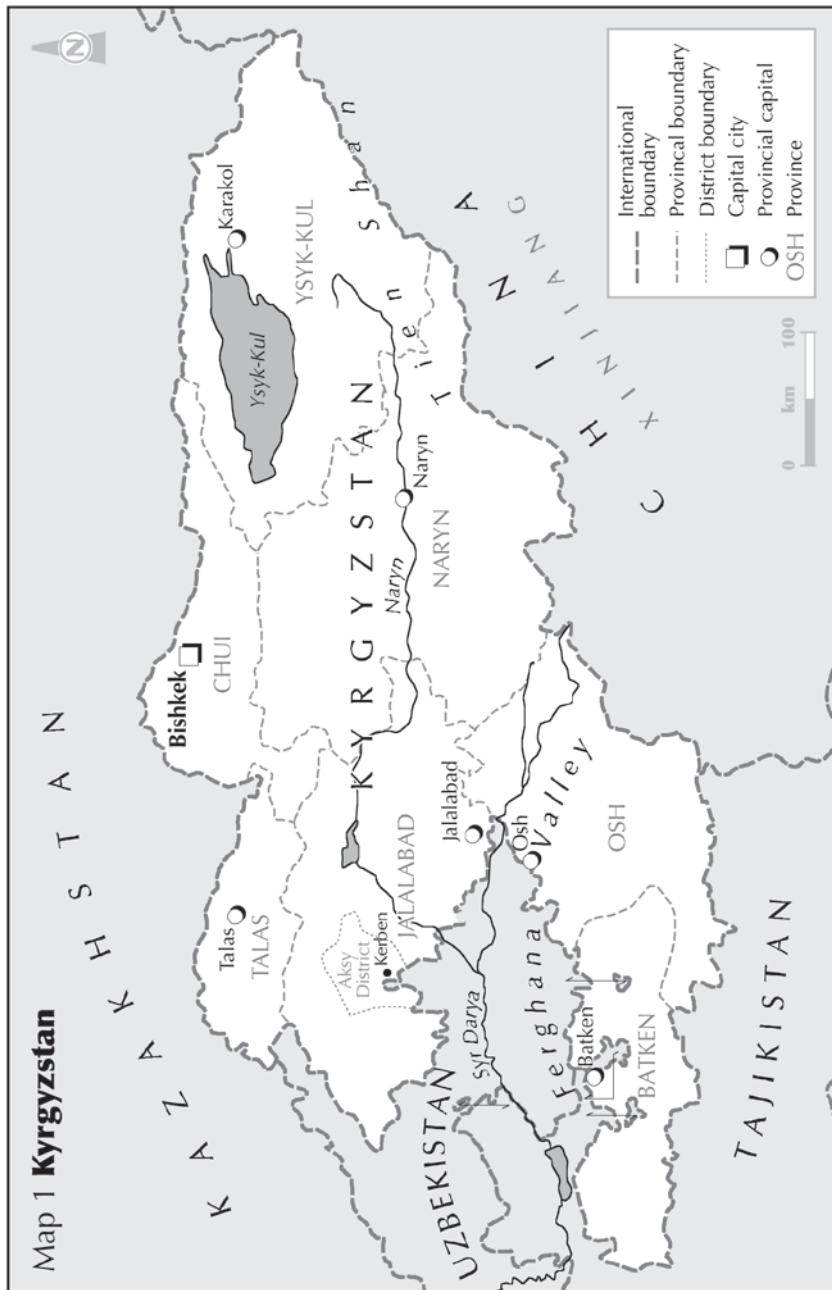
Что касается внешних источников данных, то исследователи отметили, что они, в основном, зависят от вклада государственных агентств,

которые страдают от той же проблемы. Кроме того, внешние агентства не свободны от мотивированной предвзятости. Бюджеты и деятельность частично зависят от представлений инвесторов о серьезности проблемы. Исполнительные агентства не только профессионально склонны преувеличивать значение своих проблем, но и материально заинтересованы в этом. В более широком смысле некоторые основные стороны (особенно Российская Федерация и Соединенные Штаты) имеют стратегические причины повышать свое присутствие в регионе. В ответ потенциальные получатели помощи могут преувеличивать угрозы, которые оправдывают такое присутствие.

Данные опроса домохозяйств страдают в силу того факта, что люди могут с неохотой говорить с незнакомцами о владении оружием и о его применении. Респонденты интервью в Кыргызстане часто спрашивали, кто стоит за обследованием, и будет ли информация предоставлена государственным властям. Язык, на котором ведется интервью, а также национальность опрашиваемого лица также могут влиять на результаты.

Имея в виду эти трудности, исследователи разработали намеренно эклектичную методологию. Они начали с предварительного кабинетного изучения первичных и вторичных источников (научные, государственные и международные организации и НПО). Они также провели изучение кыргызской газеты «Дело №», которая фокусируется на преступлениях и преступности. Затем они продолжили постоянный поиск официальной статистики, которая имеется в наличии, используется и оказывает влияние. При условии, что при сборе официальных данных трудности были неизбежны, они дополнили эти усилия широким кругом элитных интервью, как в Бишкеке, так и на юге Кыргызстана. Интервью брались у чиновников из Министерств иностранных дел, внутренних дел и обороны, а также СНБ, а также у различного медицинского персонала, журналистов, научных работников, и представителей гражданского общества. Кроме того, исследователи проинтервьюировали широкий круг работников дипломатических и международных организаций, а также представителей международных НПО. Считается, что широта выборки опрошенных лиц дает адекватное основание для триангуляции результатов интервью.

Исследование было проведено не только в Кыргызстане, но также в Казахстане и Таджикистане, чтобы получить более полное понимание региональной динамики потоков оружия, а также связи между этими потоками и другими видами трафика. Чтобы выявить общественное восприятие проблемы, исследователи разработали и реализовали опрос домохозяйств, фокусируясь на юге, где политическая напряженность и преступность высоки. Они наблюдали осторожность в нахождении баланса между кыргызской общиной и общиной национальных меньшинств. При условии ограниченности ресурсов, выборка была слишком мала, чтобы быть статистически значимой, но она, тем не менее, показала восприятие проблемы в этом ключевом регионе. В специфических ситуациях, исследователи дополняли свое исследование посещением поселковых собраний.

[А] II. Контекст

Этот раздел дает статистическую информацию и соответствующий комментарий в качестве исходной информации к более конкретному обсуждению проблемы стрелкового оружия, которое следует дальше. Кроме того, с точки зрения предотвращения конфликтов данные дают основу для предварительного суждения о продолжительности политической стабильности в Кыргызстане. Как можно будет увидеть, республика демонстрирует много коренных причин, которые в целом рассматриваются как способствующие внутренним конфликтам.

[В] Демографические и этнические проблемы

Кыргызская Республика немного меньше Соединенного Королевства Великобритании, занимая около 199 900 квадратных километров. Более 90 процентов территории - горная местность, 12,5 процента из которых являются пахотными землями. Согласно данным национальной переписи марта 1999 года население страны составляет 4,9 миллиона человек (см. Таблицы 1 и 2, где приведены общие и этнические демографические данные). Две трети населения являются этническими кыргызами, имеются меньшинства - русские (11,2 процента) и узбеки (11,2 процента). Не существует идентифицируемых напряженных отношений между русскими и кыргызами, несмотря на то, что имело место значительное сокращение численности русского населения со времени обретения независимости, благодаря эмиграции. Эти изменения имели значительные последствия для легального владения оружием, поскольку русские составляли непропорционально высокую долю владельцев оружия в Кыргызстане.⁶

Кыргызско-узбекские отношения – это отдельная история. Узбеки в большинстве своем компактно расселены в сельскохозяйственных общинах Ферганской долины на юге Кыргызстана. Значительная нехватка воды и земли влияют на обе национальности и поощряют конкуренцию между ними, и, в меньшей степени, между кыргызами и таджиками (0,9 процента населения). Это напряжение вылилось в конфликт между кыргызскими и узбекскими общинами в 1990 году в Оше и Узгене (см. бокс 1).

Бокс 1 Этническое насилие на юге Кыргызстана

В течение недели с 4 июня 1990 года началось столкновение между этническими узбеками и этническими кыргызами в южном городе Ош и окрестных поселках. Несогласие по поводу распределения земли вызвало массовые беспорядки. Кыргызская националистическая организация «Ош Аймаги» требовала, чтобы земля, принадлежащая колхозу населенному узбеками, была распределена среди кыргызов для строительства домов. Столкновения между кыргызами и узбеками начались вследствие того, что власти начали перераспределять небольшие участки земли в окрестностях города Ош. На следующий день насилие распространилось в Узгене и других окрестностях, поскольку распространились слухи о случившемся. Страх подвергнуться нападению и мести с обеих сторон привели к эскалации насилия. Массовые беспорядки закончились, когда было введено чрезвычайное положение, и были введены советские войска, что предотвратило присоединение к массовым волнениям граждан из соседнего Узбекистана, как отмечали кыргызские наблюдатели.⁸ Офи-

циальные источники заявляли, что были убиты 120 узбеков, 50 кыргызов и 1 русский. Комиссия по расследованию зарегистрировала более 5000 преступлений, в том числе убийства, изнасилования и мародерство. Большинство комментаторов отмечают, что количество убитых, вероятно, было больше, чем 171. Любин и другие (1999) заявляют, что кыргызские власти признали как минимум 300 убитых, но эта цифра может быть значительно выше. Международная кризисная группа утверждает на основе источников Программы Развития ООН (ПРООН), что в конфликте было убито как минимум 1000 человек (МКГ, 2001а, стр. 6).

Кыргызские власти и чиновники из правоохранительных органов отмечают, что во время массовых беспорядков не было широко распространенного применения стрелкового оружия. Вместо этого участники драки пользовались ножами, топорами и сельскохозяйственными орудиями. Записи судебных разбирательств против нарушителей показывают, что многие преступления, в том числе убийства, были совершены без применения огнестрельного оружия; однако, стрелковое оружие (в особенности пистолеты и охотничьи винтовки) применялось в ряде зарегистрированных случаев. Любин и другие (1999) заявляют, что местные силы полиции, которой не хватало, быстро потеряли контроль над ситуацией и иногда без разбора стреляли в толпу.

Правоохранительные органы и местные власти не предвидели и не отреагировали эффективным образом на восстание. Стоит, однако, упомянуть, что Кыргызстан является единственной советской республикой, которая предприняла серьезные юридические действия после массовых этнических беспорядков. Это достижение показывает, что кыргызские правоохранительные структуры продолжали функционировать относительно хорошо в период сразу после перехода от советской республики к независимому государству.

Нехватка земли и экономической застой были важными причинами, которые лежали в основе конфликта. Более того, недостаточное представительство узбеков в государственных структурах было и остается серьезной проблемой. Например, во время советского периода только 11 процентов руководителей муниципальных и районных исполнительных органов в Ошской области были узбеками. Некоторые комментаторы также отмечают, что ошские события случились на фоне перестройки. Советский Союз не только терял свое положение, но и политические реформы Михаила Горбачева открыли пространство для независимой политической деятельности. Вновь созданные организации, такие как кыргызская «Ош Аймаги» и узбекская «Адолат» активно действовали при разогрвании кризисной ситуации.

Ошские и узгенские события 1990 года представляют собой наиболее серьезный этнический конфликт в современном Кыргызстане; однако, имели место и менее значительные конфликты на юге Кыргызстана, такие как столкновения между таджиками и кыргызами в Баткене в 1989 году. В январе 2003 года напряжение между таджиками и кыргызами достигло своего пика в Баткенской области по поводу новых пограничных постов, но конфликт был своевременно предотвращен. Вдоль этничес-

кой напряженности пролегают чувства неудовлетворенности по поводу политического преимущества титульной этнической группы и борьба за скудные ресурсы, такие как вода и земля. Нет никаких признаков того, что любые из причин, лежащих в основе враждебности, исчезнут в ближайшем будущем.

Данные интервью предполагают, что враждебность между двумя общинами в этом регионе продолжается. Феномен усиливается явно недостаточным представительством узбеков, как в местных администрациях, так и на национальном уровне, за счет продолжающегося напряжения между двумя правительствами относительно демаркации границ и закрытия границ и за счет минирования приграничных территорий правительством Узбекистана, что привело к гибели нескольких гражданских лиц. Коротко, имели место и остаются возможности для конфликта по этнической линии в этом регионе Кыргызстана.

а Данные по разбивке рождаемости по этническим группам не имелись

	1993	1995	1997	1999	2001
Население (миллионов)	4,5	4,6	4,7	4,9	4,9
Чистый поток миграции за пределы страны	120 600	18 900	6 700	9 900	26 600
Продолжительность жизни (лет)	67,3	66,0	66,9	67,0	68,7

	1993	1995	1997	1999	2000
Кыргызы	59,7	60,8	64,9	65,7	66,3
Русские	16,2	15,3	12,5	11,7	11,2
Узбеки	14,1	14,3	13,8	13,9	14

в наличии. Изменения, которые видны из таблицы, вероятно, произошли в результате ряда факторов: эмиграции русского населения и низкого уровня рождаемости среди тех, кто остался; сравнительно высокая рождаемость у кыргызов; и в случае узбеков ограниченная эмиграция.

Источник: ПРООН Кыргызстан (2002, статистическое приложение)

[В] Экономические проблемы

Кыргызская экономика значительно сократилась после независимости, поскольку экономические связи, когда-то соединяющие ее с остальной территорией Советского Союза, распались. Производство сократилось в массовом порядке; безработица и недостаточная занятость значительно повысились. Гиперинфляция уничтожила накопления в 1991–93 годах; государственные доходы и государственные услуги резко сократились. Сеть социального обеспечения в основном исчезла.⁹ Как и в большинстве бывших советских республик, в Кыргызстане начался рост в 1995–96 годах. После отката назад в 1998–99 годах, случившегося из-за кризиса с рублем в Российской Федерации, экономика достигла довольно стабильного

роста в 5 процентов. Эта тенденция отражена в некотором улучшении рейтинга Кыргызстана в Индексе Развития Человеческого Потенциала (ИРЧП) (См. Таблицу 3).¹⁰ Во внешнем секторе экономики Кыргызстану мешает огромный внешний долг,¹¹ в то время как прямые иностранные инвестиции находятся в состоянии стагнации.¹²

В более общем смысле валовой национальный доход страны на душу населения в 2001 году в размере 280 долларов США в год и средняя зарплата в 35 долларов США в месяц помещают страну на самые низкие уровни развития.¹³ В 2000 году более 50 процентов домохозяйств находились ниже национальной черты бедности (ПРООН Кыргызстан, 2002). Несмотря на то, что имело место некоторое сокращение уровня бедности с тех пор, имеется мало свидетельств, что недавний рост имел значительное влияние на уровень жизни большинства населения. Общий уровень жизни остается гораздо ниже того, к которому привыкли люди в советские времена. В настоящее время исчезновение системы социальной защиты привело к непропорционально суровому воздействию на уязвимые группы населения (то есть на одиноких матерей, сирот и пенсионеров). Нет свидетельств того, что какие-либо конкретные этнические группы особенно уязвимы перед лицом экономических трудностей.

Несмотря на трудные условия, есть мало свидетельств голода или настоящего отчаяния. Один сектор за пределами контроля государства, который работал заметно хорошо (7 процентов годового роста с 1996 года), это сельское хозяйство, а основной рост производства приходится на продукты питания первой необходимости. Население защищено сильными распространенными семейными узами и возможностью жить на доходы с земли.¹⁴ В середине 1990-х годов полная и достаточно равноправная земельная реформа усилила эту возможность за счет распада крупных колхозов на мелкие земельные владения по месту жительства.¹⁵ Кроме того, в сельской местности земледельцы занимаются еще и охотой. Тем не менее, имеются отдельные свидетельства того, что увеличивающийся разрыв в величине доходов углубляет разочарование по поводу отсутствия экономических возможностей, а осведомленность об увеличивающемся разрыве в величине доходов несет в себе некоторый потенциал возникновения политических волнений.¹⁶

Таблица 3 Экономические показатели, 1993–2001

	1993	1995	1997	1999	2001
ВВП ^a /реальный ВВП на душу населения ^b	850/2330	690/1850	470/2264	300/2377	280/2364
Изменение ВВП ^c	84,5	94,6	109,9	103,7	105,4
ИПЦ ^d	1029,9	132,1	113,0	139,9	103,7
ВР/ВВП ^e	0,7	1,6	1,6	1,7	1,3
ИРЧП	0,700	0,676	0,696	0,706	,,723

a Валовой внутренний продукт (ВВП) в долларах США.

b Реальная покупательная способность, соответствующая ВВП на душу населения в долларах США.

- с ВВП в процентах от предыдущего года.
d Индекс потребительских цен в процентах к ценам на декабрь предыдущего года.
е Военные расходы (ВР) в процентах от ВВП
Источник: ПРООН Кыргызстан (2002, статистическое приложение)

[В] Управление

Проблема углубления различия в доходах связана с проблемами управления в Кыргызстане. Многие аналитики считают Кыргызстан самой коррумпированной страной в СНГ.¹⁷ Президент Аскар Акаев определил коррупцию как центральную проблему и призвал к «новой комплексной стратегии по борьбе с коррупцией» (Аслунд, 2003). Коррупцией пронизаны все сферы деятельности государственных чиновников, от подарков и мелких взяток в обмен на услуги или чтобы избежать штрафов или судебного преследования, до крупномасштабной коррупции на высших правительственных уровнях. Как сформулировано в недавнем исследовании Всемирного Банка: «Большое количество фирм в Кыргызской Республике отмечали, что они были вынуждены осуществлять крупные незаконные платежи и тогда процесс законотворчества осуществлялся в их интересах. Исследование определило, что 56 процентов домохозяйств считают, что взятка является «явно выраженной частью современной жизни», в то время как 42 процента заявили, что делали «неофициальные выплаты» в течение последних 12 месяцев (Всемирный Банк, 2002, стр. 5, 15, 16).

Таблица 4 предполагает, что для трех групп, опрошенных Всемирным Банком (предприниматели, домохозяйства, и государственные чиновники), более половины из каждой группы считают, что коррупция широко распространена в полиции. Все три группы придерживались такого же, хотя и менее уверенного мнения относительно других органов, задействованных в охране правопорядка. Эти данные имеют значение для оценки общественного доверия к тем государственным учреждениям, которые отвечают за безопасность граждан. Могут также возникнуть опасения относительно степени того, как такие органы исполняют свой долг в отношении регулирования огнестрельного оружия в стране. Коррумпированную полицию можно легко убедить проигнорировать нелегальное владение огнестрельным оружием. В более общем смысле можно отметить, что интервью во время исследования отразили широко распространенное мнение, что государство это машина для изъятия частных ресурсов, а не для предоставления государственных услуг, что предполагает широко распространенный цинизм по поводу законности государства.

Таблица 4 Восприятие коррупции как «широко распространенной» в государственных учреждениях, 2002

Воспринимающая группа	Полиция	Суды	Система обвинения	Таможня	Налоговая инспекция
Предприятия	52%	39%	38%	49%	48%
Домохозяйства	54%	50%	48%	нет	нет
Государственные чиновники	55%	44%	нет	54%	нет

Источник: Всемирный Банк (2002, стр. 71–72)

Исследование предполагает, что ослабление государственных учреждений мотивируется политическими факторами, а также экономическими. Human Rights Watch, Freedom House, Государственный Департамент США и другие организации отмечали, что юридические учреждения манипулируются правительством для подавления политической оппозиции и сдерживания критики работы правительства. В 2002 году полиция использовалась в Аксы для подавления демонстрации протестующих против ареста оппозиционного депутата. В результате этих действий шесть человек были убиты с помощью огнестрельного оружия и более 60 ранены (см. бокс 2).

Бокс 2 «Для тех, кто погиб от пуль правительства»¹⁸

Кыргызская полиция открыла стрельбу по группе протестующих из 2000 человек в юго-западном сельском районе Аксы 17–18 марта 2002 года. Пять человек погибли, а 62 были ранены.¹⁹ Демонстранты протестовали против заключения под стражу депутата парламента, представляющего Аксы, Азимбека Бекназарова. Бекназаров открыто критиковал Президента Акаева и активно протестовал против уступки земли Китаю. После заключения Бекназарова под стражу в январе 2002 года, напряженность в Аксы была высокой. Родители не пускали своих детей в школу в знак протеста. После того, как поползли слухи, что Бекназарова избили в тюрьме, разгневанные протестующие быстро захватили в заложники местных правительственных чиновников.²⁰ Местные НПО заявляют, что правительственные чиновники на министерском уровне были хорошо осведомлены о разворачивающихся событиях и пристально следили за политическими событиями в регионе.²¹

Стрельба началась на спокойной проселочной дороге, ведущей в районный центр Кербен. Полиция пыталась не дать демонстрантам попасть в Кербен. Когда толпа отказалась вернуться в свои поселки, силы полиции открыли огонь против толпы.²² Все демонстранты, убитые во время первоначальной стычки, были мужчинами, в то время как очевидцы заявляют, что женщины были впереди демонстрации.²³ Специальная инспекция кыргызского законодательства запрещает стрелять в женщин (Кыргызстан, 1994, разд. 3, параграф 4). Смерти демонстрантов мужчин свидетельствуют, что полиция целилась в демонстрантов, а не стреляла в воздух, как заявлялось сначала в прессе правительством (RFE/RL, 2002). Пять демонстрантов умерли от выстрелов, в то время как, по крайней мере, 10 из раненых имели огнестрельные ранения. Другие пострадали от ударов и ранений головы. В ночь 17–18 марта жители поселка собрались возле районного отделения внутренних дел в Кербене

Полицейские прогоняют человека

Офицеры кыргызской полиции тащат демонстранта в Бишкеке в ноябре 2002 года. Полиция заключила под стражу более 100 протестующих, кто требовал наказать правительственных чиновников, ответственных за гибель гражданских лиц во время Аксыйских событий восемью месяцами ранее.

Владимир Пирогов/Рейтер

в знак протеста против стрельбы. Во время событий этой ночи был застрелен еще один человек, якобы из полицейской машины, увеличив общее число погибших гражданских лиц до шести.²⁴

Выстрелы вызвали волну протестов, все они были мирными. Кульминацией протестов были попытки сторонников Бекназарова начать 530-километровый марш протеста от Аксы до Бишкека в августе 2002 года. Меморандум, подписанный Бекназаровым и властью, отозвал марш. В настоящее время оппозиция Бекназарова остается активной, хотя и с меньшим числом сторонников, чем она была весной 2002 года, когда не менее 10000 человек выражали свое недовольство правительством. Беспорядки в Аксы и последовавший за ними политический кризис дали начало ряду значительных политических изменений. Правительство Кыргызстана ушло в отставку в мае 2002 года, и было заменено. В сентябре 2002 года правительством была создана комиссия для разработки конституционных поправок. В следующем месяце Президент Аскар Акаев объявил, что не будет переизбираться в 2005 году. На развитие инфраструктуры южного региона были выделены дополнительные ресурсы.

После Аксыйских событий кыргызское правительство пригласило ОБСЕ для инициации программы реформы полиции. Один из восьми компонентов проекта стоимостью 3,8 миллиона евро вводит в кыргызской полиции методы контролирования толпы «с помощью силы, не вызывающей летального исхода». Целью является предотвращение будущего кровопролития подобного рода. Местные организации по защите прав человека в Кыргызстане, однако, рассматривают программу как направленную на подавление гражданских инициатив в Кыргызстане, и выражают сильное критическое отношение в сторону ОБСЕ (Карим кызы, 2003; RFE/RL, 2003).

В настоящее время агентства, осуществляющие наблюдение за выборами, докладывают, что со временем выборные процессы в Кыргызстане

все больше и больше не соответствуют стандартам свободных и честных выборов. И, что более важно, исследовательский материал по интервью предполагает, что выборы воспринимаются обществом как средство для настоящей элиты остаться у власти. Результаты ясно показаны в Таблице 5: постоянное сокращение деятельности государства в области политических и гражданских прав - тенденция, которую многие рассматривают как постепенный откат к авторитаризму.

Демократические процессы предусматривают создание конституционных возможностей для выражения несогласия. Когда эти процессы подрываются, эти каналы закрываются. В отношении Кыргызстана основные политические показатели предполагают, что в стране развивается все более увеличивающаяся уязвимость перед кризисом. Хрупкость ситуации определяется Аксыйскими событиями. В то время наблюдателей не убедили, что ответные действия на убийства, совершенные полицией, можно сдержать. Многие имели ощущение, что страна находится на пике, откуда она может легко скатиться в массовые политические беспорядки, ведущие к коллапсу государства.

Таблица 5 Показатели управления, 1993–2001^a

	1993	1995	1997	1999	2001
Индекс политических прав	4	4	4	5	6
Индекс гражданских прав	2	3	4	5	5
Рейтинг свободы	ЧС	ЧС	ЧС	ЧС	ЧС

a Цифры по шкале от 1 до 7, где 1 лучший рейтинг, а 7, соответственно, худший.

b Частичная свобода на шкале свободы, частичная свобода, не свободный.

Источник: Freedom House (2003)

В целом, по большинству показателей Кыргызстан имеет проблемы. Его экономика работает плохо. Уровень жизни очень низкий и показывает мало признаков значительного улучшения. Экономический рост тормозится вездесущей коррупцией. Государство непредставительно и показывает признаки скольжения в сторону авторитаризма. Оказалось, что оно не в состоянии последовательно предоставлять важные государственные услуги и широко воспринимается населением как слабое. Страна также уязвима на юге перед конфликтами на этнической почве.

Некоторые наблюдатели считают, что комбинация напряженности и конфликта и легкая доступность стрелкового оружия в регионе может иметь взрывные последствия. Бобо Пирсейеди пишет:

“Существование значительной инфраструктуры для незаконного трафика стрелкового оружия в Центральной Азии предполагает, что вспышка вооруженных внутренних конфликтов в Узбекистане, Казахстане, Туркменистане или Кыргызстане привела бы к немедленной и массовой поставке стрелкового оружия в регион конфликта. Однако, при условии того, что степень распространения стрелкового оружия уже принята во внимание в этих странах, можно оспорить, что легкая доступность стрелкового оружия сама по себе может стать решающим фактором, трансформи-

рующим политическое несогласие в полномасштабную вооруженную конфронтацию” (Пирсейеди, 2002, стр. 85–86).

Проблема доступности рассматривается в следующем разделе. Здесь стоит отметить, что имеется мало свидетельств того, что напряженность, о которой только что упоминалось, приводит к серьезной политической нестабильности. Эта ситуация отражает не только эффективность неформального механизма приспособления в экономике, но также отсутствие любых очевидных политических альтернатив. Оппозиция остается слабой и разрозненной, вызывая мало энтузиазма среди населения в целом. Как сказал один из опрошенных: «Нет реальной разницы между правительством и оппозицией. Как те, так и другие хотят власти и ресурсов, которые идут с ней рука об руку».

Степень политического насилия в обществе низка, она носит случайный характер. В одном недавно произошедшем случае, когда изолированные волнения были близки к ситуации выхода из-под контроля, правительство отреагировало гибко и эффективно на последующий политический кризис. Слабость оппозиции и сильная реакция правительства составляли суть процесса (см. Бокс 2).²⁶ Более того, существует мало свидетельств, что экономические лишения или политическая неудовлетворенность привели к увеличению преступности (См. Таблицу 6). Официально зарегистрированные смертельные случаи от огнестрельного оружия остаются на низком уровне, не имея очевидной тенденции к повышению: 6 в 2000, 11 в 2001, и 9 в 2002 году.²⁷ Несмотря на возможность сокрытия некоторого числа смертей от применения огнестрельного оружия, глубокие полевые исследования предполагают мало причин отклонить логический вывод: в Кыргызстане существует поразительно низкий уровень смертности от применения огнестрельного оружия, и отсутствует очевидная тенденция к повышению такового. (См. Таблицы 8 и 9, и Рисунок 1).

Источник: ПРООН Кыргызстан (2002, Приложение 3)

Таблица 6 Показатели преступности, 1993–2001

	1993	1995	1997	1999	2001
Общее число преступлений	42 495	41 008	37 262	39 951	39 986
Зарегистрированные изнасилования/100 000 женщин	28	26	24	21	24
Умышленное убийство/100 человек	13	12	8	7	7

[В] Региональные факторы

Понимание контекста проблемы стрелкового и мелкокалиберного оружия в Кыргызстане требует знаний не только о внутренней ситуации в стране, но и о региональной динамике. Для анализа, который следует дальше, важны четыре взаимосвязанных фактора. Во-первых, Центральная Азия граничит с главным мировым производителем опиума: в 2000 году Афганистан произвел 70 процентов от незаконного мирового объема опиума. Между 1994 и 2001 годами доля Центральной Азии в конфискации героина, происходящего из Афганистана, выросла от 0,1 процента до 23 процентов (UNODC, 2003, стр. 5; UNODCCP, 2002, стр. 14). Кыргызстан расположен на одном из крупных маршрутов поставки продукции опиума на рынки Европы. Превалирование наркотрафика также имеет потенциальные последствия для настоящего исследования: (1) наркодельцы часто вооружены, а их присутствие может внести свой вклад в нелегальное владение огнестрельным оружием в Кыргызстане; и (2) возможно, что наркодельцы также занимаются продажей оружия. Эти проблемы обсуждаются ниже. Второй фактор это то, что Кыргызстан также считается страной, которая служит как источник и транзит для торговли людьми, что также может влиять на количество случаев нелегального владения оружием в стране в силу аналогичных причин.

Третий фактор, с которым мы сталкиваемся по проблеме стрелкового и мелкокалиберного оружия в Кыргызстане, – это серия конфликтов вдоль южных границ Кыргызстана. Таджикистан пережил гражданскую войну, продолжавшуюся с 1992 по 1997 год. Война характеризовалась огромным количеством раненых и убитых, правительство потеряло контроль над большей частью территории страны, а значительное число гражданских лиц перешли в Афганистан. Во время войны в Таджикистане происходила значительная утечка оружия из государственных запасов, имел также место значительный приток оружия в страну, и не только из Афганистана. Некоторая стабильность была восстановлена в Таджикистане после подписания мирного соглашения в мае 1997 года. Правительство предприняло ряд сравнительно успешных конфискационных программ. Однако стрелковое и мелкокалиберное оружие остается обычным явлением для страны, а ряд регионов остаются вне контроля правительства.

За Таджикистаном находится Афганистан. Гражданская война в Афганистане длилась с 1979 по 2001 год, и имела место крупная интервенция советских сил в период между 1979 и 1989 годами. Существует широко распространенное мнение, что большое количество вооружений перетекло от советских сил в частные руки во время этой интервенции. Кроме того, Соединенные Штаты совместно с крупными региональными державами, такими как Пакистан и Китай, наводнили Афганистан стрелковым и мелкокалиберным оружием в попытках противостоять советской интервенции. Последняя оценка Исследования Стрелкового Оружия показывает, что в Афганистане можно найти от 500 000 до 1,5 миллионов единиц оружия (Исследование Стрелкового Оружия, 2003, стр. 57, 74). Даже если небольшая часть огнестрельного оружия была вывезена из Афганистана, это может спровоцировать серьезный рост преступности в регионах, граничащих с Афганистаном. Имеются также

значительные запасы стрелкового оружия и мелкокалиберного оружия в пограничных областях Пакистана Пуштун и Балух. Последние оценки показывают, что в этих двух провинциях имеется 1,9 миллионов единиц зарегистрированного и более 1 миллиона единиц незарегистрированного огнестрельного оружия (Махмудов, 2002). Регион также является крупным производителем стрелкового оружия сам по себе. Производство только в регионе Оракзай северо-западной провинции Пакистана оценивается величиной 1 000 единиц в день (Махмудов, 2002, стр. 77).

Четвертым фактором является радикальный исламизм и связанный с ним терроризм. В середине 1990-х Талибан установил свой контроль над большей частью территории Афганистана. Впоследствии он служил убежищем для множества террористических и мятежных групп и отдельных лиц соответственно настроенных, включая не только аль Каиду, но и группы уйгурских сепаратистов, угрожающих китайскому правлению в Синцзяне. Кыргызстан, как государство, граничащее с Синцзяном, является возможным прибежищем и туннелем для этих движений.²⁸ Кроме того, в нем есть уйгурское меньшинство, которое имеет тесные связи со своими соплеменниками в Китае и Казахстане.

Наиболее заметным является ИДУ, которое выросло в результате подавления узбекским правительством исламского движения в Ферганской долине, и которое сначала перешло в мятежные области Таджикистана, а затем перебралось в Афганистан.²⁹ К 1999 году ИДУ делало попытки проникнуть в Узбекистан через Таджикистан и юг Кыргызстана, предпринимая набеги в Баткенскую область Ферганской долины в 1999–2000 (См. Бокс 3). Боевики ИДУ оставили значительные тайники с оружием в Кыргызстане, многие из которых были впоследствии найдены силами безопасности Кыргызстана. Несмотря на то, что ИДУ было сильно ослаблено военными действиями в Афганистане, которые велись американской стороной в конце 2001 года, оно не прекращает своего существования, продолжают также сохраняться условия, способствующие его появлению в Узбекистане.

Бокс 3 Вторжения исламских повстанцев на территорию Кыргызстана

В 1999–2000 активисты руководили несколькими вторжениями из Таджикистана в Кыргызстан. ИДУ руководили Джума Намангани и Тахир Юлдаш, исламские активисты из Ферганской долины, которые были вынуждены уйти из Узбекистана после того, как Ислам Каримов инициировал наступление правительства на тайные исламские группировки в 1992 году. Намангани воевал с командиром Объединенной таджикской оппозиции Мулла Абдулло во времена гражданской войны в Таджикистане. ИДУ впоследствии обосновалось в Афганистане, где его члены проходили тренинг и получали финансовую поддержку от аль Каиды. Во время нашествия ИДУ предъявляло требования, чтобы узбекское правительство освободило всех религиозных активистов, которые заключены в тюрьму в Узбекистане, открыло мечети, которые были закрыты ранее, дало разрешение на ношение мусульманской одежды в стране и ввело законы шариата (МКГ, 2000b). ИДУ также призывало

к свержению Президента Каримова и определило своим единственным врагом режим Ташкента (RFE/RL, 2001).

Оценки размеров ИДУ сильно отличаются. Международные обозреватели, которые жили возле баз ИДУ в Таджикистане, заявляли, что в рядах ИДУ никогда не насчитывалось более 50–60 боевиков.³⁰ И наоборот, газетные репортажи, обычно цитирующие военные источники Российской Федерации, дают оценку до 5 000 боевиков (МКГ, 2000b, стр. 5).

Первое вторжение произошло 6 августа 1999 года. Группа сначала захватила четырех заложников, которые впоследствии были выпущены. 22 августа группа захватила еще 13 заложников возле деревни Кан Баткенской области. Среди заложников были четыре японских геолога и генерал кыргызского МВД. Между кыргызской армией и боевиками началась перестрелка, когда участники мятежа приблизились к узбекскому анклаву Сох, который окружен кыргызской территорией. Узбекские боевые самолеты бомбили территорию Кыргызстана, где располагались мятежники. Повстанцы освободили заложников 25 октября 1999 года и отошли в Таджикистан (МКГ, 2000a).

Новое крупномасштабное вторжение произошло на следующий год. Боевики ИДУ вошли на территории Узбекистана и Кыргызстана отдельными группами, это происходило несколько раз в августе и сентябре 2000 года. Основной областью деятельности ИДУ в Кыргызстане была долина Каравиши, ведущая в таджикский анклав Варух на территории Кыргызстана.³¹ Вторжения привели к тому, что появилось много

Фото: Солдаты охраняют комплекс

Сопроводительная надпись: Кыргызские солдаты охраняют свою штаб-квартиру в Баткене в сентябре 1999 года. В течение нескольких недель вооруженные радикальные исламисты, якобы из узбекской мусульманской оппозиции, удерживали заложников в горной местности.

Шамиль Жуматов/Рейтер

внутренне перемещенных лиц. На пике напряженной ситуации в 1999 году 7831 человек были вынуждены покинуть свои дома; но эта цифра была гораздо ниже в 2000 году (ПРООН Кыргызстан, дата отсутствует, стр. 3). Правительственные чиновники заявляют, что 50 кыргызских солдат и пограничников погибли во время событий 1999 и 2000 годов, при этом счет потерь ИДУ составил по меньшей мере 120 человек.³²

СНБ Кыргызстана обнаружила десять тайников с оружием в горах возле Баткена.³³ Самый большой тайник был найден в июне 2000 года. Согласно источникам Российской Федерации вес тайника составлял три тонны, там находились четыре гранатомета, обычные и противотанковые мины и большое количество патронов (Интерфакс, 2000). Большая часть вооружения, обнаруженного в десяти тайниках, была советского производства, хотя имелись некоторые позиции китайского и бельгийского происхождения. Зарегистрировано также несколько гранат, произведенных в США.³⁴ Последние находки были более скромными, самая последняя из них (в июле 2003 года) состояла только из небольшого запаса из 200 пуль для винтовки китайского производства.³⁵ Большая часть оружия, конфискованного во время военных операций или найденного в тайниках, была выслана в Бишкек, при этом некоторые отдельные позиции остаются в руках баткенских пограничников.³⁶

Правительство Кыргызстана не было готово к вторжениям в 1999 году. Однако после первого вторжения, были построены новые погранпосты, а войска были передислоцированы на юг.³⁷ Все страны Центральной Азии ужесточили контроль при переходе границ, тем самым, создавая препятствия передвижению местного населения. Большинство приграничных торговцев были вынуждены давать взятки пограничникам, а несколько гражданских лиц были застрелены при попытке незаконного пересечения границ. Узбекистан в одностороннем порядке заминировал отдельные участки границы с Кыргызстаном, что привело к гибели как минимум 13 кыргызских граждан (IWPR, 2003).

Многие солдаты, которые служили при Баткенских операциях, были ветеранами афганской войны. Военнослужащие кыргызской армии отмечали, что вооружение, которое они использовали для борьбы с ИДУ, было старым: огнестрельное оружие, автоматы и гранатометы были 1974 года. Они также заявляли, что им выплатили лишь малую часть обещанного вознаграждения (50 долларов в день в 1999 году): некоторые говорили, что получили только 28 долларов США за участие в обороне Баткена (IWPR, 2000). Местные аналитики отмечают, что неспособность кыргызского правительства платить военному персоналу побуждало военнослужащих продавать вооружение, включая стрелковое оружие, на черном рынке.³⁸

Существует широко распространенное мнение, что способность Кыргызстана изолировать себя от этих транснациональных потоков, достаточно ограничена. Между Кыргызстаном и его бывшим советским соседом ко времени обретения независимости в 1991 году не было установленной границы. Кыргызстан не имел независимой пограничной службы до 1999 года, а его способность контролировать границу с Таджикистаном остается лимитированной, даже несмотря на усовершенствования, предпринятые в 2001–03 годах.

[А] III. Стрелковое оружие в Кыргызстане: общие тенденции

[В] Законное владение

Существует три основных категории законного владения оружием в Кыргызстане: армия и правоохранительные органы; зарегистрированные члены Общества охотников и рыболовов в Кыргызской республике;³⁹ и «юридические лица со специальными полномочиями» (Кыргызстан, 1999). Последняя категория представляет лишь небольшую долю общего количества оружия, находящегося во владении.⁴⁰ К ней относятся представители государства и частных предприятий с необходимостью обеспечения защиты (то есть безопасность собственности, транспортировка денежных средств, а также защита природы и природных ресурсов) (Кыргызстан, 1999, параграф. 4).⁴¹ В армии имеется 10 900 военнослужащих (МИСС, 2002). Предполагая, что стандарт для расчета количества единиц огнестрельного оружия в национальных армиях для Кыргызстана составляет 2,25 единиц на одного солдата, в армии Кыргызстана может быть 24 525 единиц оружия. Пограничная служба составляет еще 5 000 человек. Каждый пограничник, вероятно, имеет как минимум одну единицу огнестрельного оружия, что увеличивает общее количество единиц оружия, находящегося во владении армии, до 30 000. Основным правоохранительным агентством является МВД (полиция), в котором насчитывается 17 000 человек.⁴² Это число дополняется еще 1200 членами СНБ (бывшего КГБ). Чиновники МВД заявляют, что в правоохранительных органах имеется как минимум по одной единице огнестрельного оружия на каждого человека.

Кыргызская армия использует оружие, доставшееся ей от советских вооруженных сил в мае 1992 года.⁴³ Запас вооружения Кыргызстана напоминает запас других подразделений бывшей советской армии. Самым распространенным видом оружия являются автоматы Калашникова: АК-47, АК-74, и АКМ Калашникова (модернизированная штурмовая винтовка); пистолет Макарова и снайперская винтовка Драгунова (СВД). Офицеры армии заявляют, что со времени независимости новых поставок оружия не было, несмотря на то, что некоторые репортажи в прессе отмечают, что Российская Федерация поставляла оружие в Кыргызстан в 1999 году. Статистика декларированного импорта и экспорта для Кыргызстана показывает незначительный военный импорт (см. Приложение 1, Таблицы 12F, 12G, 12J, 12R). Нехватка СВД обнаружилась во время Баткенских событий в 1999 и 2000 годах, что затрудняло эффективный ответ кыргызской армии при операциях в горной местности. Неясно, существует ли недостаток в других видах вооружения. Кыргызстан, вероятно, располагает значительным запасом оружия с советских времен; однако, советские войска, которые были переведены в Российскую Федерацию после 1991 года, забрали с собой большую часть вооружения, когда уходили. Нехватка СВД в стране, где 93 процента территории является горной местностью, свидетельствует о мрачном состоянии национальной армии. Еще одним доказательством трудностей является растущий рост солдат-контрактников, которые дезертируют вследствие того, что кыргызское правительство не платит им зарплату (IWPR, 2002b). Финансовые затруднения в кыргызских вооруженных силах привели к тому, что запас оружия остается

скромным. Консервативная отправная цифра в 2,25 единицы оружия на одного солдата является, таким образом, вероятной.

Владение оружием гражданами лицами ограниченными строгими юридическими правилами, а юридические рамки напоминают строгую систему контроля огнестрельного оружия советского времени (см. подраздел о юридических рамках в разделе VI, ниже). Разрешение на собственное оружие выдается только членом охотничьей ассоциации. В 2002 году в ассоциации состояло 7410 зарегистрированных охотников. Каждый охотник может иметь до четырех единиц огнестрельного оружия (два гладкоствольных дробовика и две винтовки). Большинство членов, однако, имеют одну или две единицы оружия.⁴⁵ Как МВД, так и охотничья ассоциация оценивают, что в Кыргызстане имеется около 15000 единиц зарегистрированного оружия.⁴⁶ В Чуйской области, которая окружает столицу Бишкек, находится 80 процентов всего зарегистрированного охотничьего оружия в Кыргызстане.⁴⁷ В других регионах, таких как Баткенская и Ошская области, владение зарегистрированным огнестрельным оружием можно найти в основном в городских центрах.⁴⁸ Кыргызстан отличается в этом отношении от большинства других стран по части наличия меньшего, а не большего числа охотничьего оружия, зарегистрированного в сельской местности. Непропорционально высокая доля русских охотников, большинство из которых живут в городских центрах, продолжает вносить свой вклад в это необычное соотношение. Этот результат может также отражать менее полную регистрацию в сельской местности. Подавляющее большинство охотничьего оружия приходит из Российской Федерации, при этом на рынке доминируют Ижевский механический завод и Тульский оружейный завод. Самыми распространенными охотничьими ружьями являются дробовик двустволка ТОЗ-34 и БАЙКАЛ ИЖ-27. Имелся случай ввоза дробовика канадского производства и вооружения, импортируемого в 1993 году. (По импорту гражданского оружия и вооружения см. Приложение 1, Таблицы 12D–I, 12L–Q, и 12S–T.)

Импортируемые из Российской Федерации дробовики стоят от 232 до 348 долларов США.⁴⁹ Среднемесячная зарплата в Кыргызстане составляет около 35 долларов США, что делает покупку нового охотничьего ружья крупной инвестицией для рядового потребителя в Кыргызстане, особенно учитывая резкое повышение цен со времени независимости. В советские времена охотничьи ружья были легко доступной покупкой для лиц со средним достатком. В настоящее время, однако, покупка новых охотничьих ружей все больше и больше ограничена небольшим кругом экономической элиты Кыргызстана. Повышение затрат, связанных с охотой, частично объясняет резкое уменьшение количества членов Охотничьей ассоциации. Общее количество членов (в том числе рыбаков) сократилось с 25900 человек в 1990 году до 8617 в 2002 году. Сокращение может быть также объяснено высоким уровнем эмиграции русских из Кыргызстана (см. раздел II, выше). Во время обретения независимости большинство членов охотничьей ассоциации были этническими русскими.⁵⁰ В третьей—значительно меньшей—категории провайдеров индивидуальной безопасности, таких как государственные и личные охранники, самым

распространенным оружием являются пистолеты Макарова и газовые пистолеты.⁵¹

[В] Незаконное владение и черный рынок оружия

МВД конфисковало 5000 единиц огнестрельного оружия в период между 1996 и 2003 годами. Эта цифра по сравнению с Таджикистаном является низкой, где за тот же период было конфисковано 22831 единиц огнестрельного оружия (Таджикистан, 2003).

Низкий уровень конфискации может происходить от неактивности части кыргызских правоохранительных органов. В Кыргызстане, в отличие от соседних Казахстана и Таджикистана, не проводилось крупных конфискационных кампаний.⁵² Тем не менее, кыргызские правоохранительные органы, несмотря на то, что они с неохотой делают конкретные оценки, отмечают, что степень незаконного владения огнестрельным оружием, вероятно, низка.⁵³ Это утверждение подтверждается очень низкой степенью огнестрельных ранений и уровнем убийств с применением огнестрельного оружия в Кыргызстане (см. Таблицы 8 и 9). Более того, при опросе домохозяйств, который проводили исследователи в Баткенской и Ошской областях, только 2,5 процента отметили «вооруженные ограбления» на просьбу дать ответ на вопрос о наиболее распространенных видах преступлений. «Кража» и «пьяные беспорядки», напротив, получили высший рейтинг (см. ниже). В то время как полиции еще предстоит предпринять крупномасштабные усилия по конфискации, правоохранительные структуры в Кыргызстане продолжают работать после независимости и не потеряли контроль над криминальной ситуацией. Несмотря на относительно низкий уровень конфискации огнестрельного оружия в Кыргызстане, что до некоторой степени может отражать недостаточную активность части кыргызской полиции в отношении распространения огнестрельного оружия, другие источники свидетельствуют в пользу того положения, что общее незаконное владение в Кыргызстане действительно находится на низком уровне.

Основными позициями оружия, циркулирующими на черном рынке, являются пистолеты Макарова и Калашниковы.⁵⁴ Имеются некоторые сообщения о незаконном владении огнестрельным оружием кустарного производства (т.е. конвертируемые газовые пистолеты) в сельской местности. Мало вероятно, однако, что это является широко распространенным феноменом.⁵⁵ Оценки стоимости Калашникова варьируются от 500 до 1 500 долларов США (Кыргызстан. Министерство иностранных дел, 2003).⁵⁶ Цены очень высоки по сравнению с другими странами. Высокие цены в основном объясняются относительно низкими поставками и низкой степенью циркуляции огнестрельного оружия. Цены на оружие на черных рынках Оша и Бишкека повысились, в то время как в Душанбе цены росли до 1994–95 годов, но начали падать, когда окончилась гражданская война в 1997 году и правительство консолидировало свое положение. Повышение цен в Душанбе было вызвано повышенным спросом. Снижение цен, вероятно, вызвано падением спроса, поскольку он произошел в связи с наступлением правительства на незаконное владение огнестрельным оружием.

В Кыргызстане относительно низкий спрос на оружие предотвращает крупномасштабную нелегальную поставку огнестрельного оружия. В отсутствие «экономики масштабов» для контрабанды оружия и при условии последствий, связанных с деятельностью с оружием, цены, естественно, установились на высоком уровне. Стоит упомянуть, что цены более низкие в южном городе Ош, который расположен ближе к таджикской границе. В то время как чиновники правоохранительных органов заявляют, что черный рынок в Кыргызстане очень скромный, они оценивают, что 20–25 процентов немногочисленного незаконного огнестрельного оружия в Кыргызстане приходится на контрабанду, 30–35 процентов на утечки из армии, а остальная часть на старые охотничьи винтовки и кустарное огнестрельное оружие.⁵⁷

Таблица 7А Цены на АК-47 (в долларах США) на черном рынке, 1991–2003а						
	1991–92	1994–95		1997–98	2000	2003
Бишкек	н.и.б	н.и.		н.и	н.и.	800–1000
Душанбе	450–500	500–700		300	н.и.	400
Ош	н.и.	300–700		п.и.а	300–1200	250–1200
Таблица 7В Цены на пистолеты Макарова (в долларах США) на черном рынке), 1991–2003с						
	1991–92	1994–95	1996–97	1997–98	2000	2003
Бишкек	н.и.	н.и.	н.и.	н.и.	н.и.	300–500
Душанбе	н.и	н.и	900–1000	н.и	н.и	500–600
Ош	н.и	70–120	п.и.а	н.и.	н.и.	50-80

а Цены приблизительные, и приведены в следующих конфиденциальных интервью: представитель СНБ, 17 июля 2003; информированный обозреватель и бывший торговец наркотиками в Ошской и Баткенской областях, 7 августа 2003; и бывший офицер таджикского МВД, 20 августа 2003 года.

б Нет информации.

с Пистолеты Макарова стоили больше, чем Калашниковы в Душанбе с 1996 года, потому что правительство предприняло суровые меры в отношении владения огнестрельным оружием. Пистолеты Макарова легче спрятать и, следовательно, на них больший спрос.

Источники для Таблиц 7А и 7В: конфиденциальные интервью.

Утечка из запасов армии была общей чертой в большинстве постсоветских государств, и Кыргызстан не был исключением. Представители кыргызской армии заявляют, что комиссия проверяет запасы оружия вооруженных сил каждые три месяца.⁵⁸ При проверке двух полков артиллерийской дивизии в 1996 году одна такая комиссия обнаружила, что отсутствуют 26 малых пулеметов, 138 пистолета, 5 пулеметов и 17500 патронов (ОФМТ, 2002).

Маловероятно, чтобы контрольные комиссии, которые, прежде всего, работают нерегулярно, могли бы эффективно блокировать утечку оружия из армии. Малый размер военного бюджета привел кыргызскую армию к незавидному положению. Низкие зарплаты и плохие материальные условия создали ситуацию, способствующую преступности. В период 1993–2002 Военной Прокуратурой рассматривались всего 1100 дел, в результате которых более 30 офицеров и 500 солдат были осуждены по уголовным статьям. Имели место семь случаев крупномасштабных хищений огнестрельного оружия военнослужащими в период 2000–02 год (ОФМТ, 2002).

При условии высокого общего уровня коррупции в правительственных структурах Кыргызстана общий уровень преступности среди военнослужащих может быть значительно выше, чем это показано в статистике Военной Прокуратуры.

[В] Производство и торговля оружием

Кыргызстан не имеет предприятий по производству оружия, но в советские времена республика была крупным производителем боеприпасов для советских вооруженных сил, производя 30 процентов потребности советской армии.⁵⁹ На Бишкекском машиностроительном заводе все еще ведется производство боеприпасов, а Кыргызстан был на 13 месте в мире по экспорту боеприпасов в 1996 году, при этом основной объем экспорта шел в бывшие коммунистические страны (см. Приложение 1, Таблица 12В).⁶⁰

Имеется один зарегистрированный инцидент экспорта военного стрелкового оружия из Кыргызстана: 199 кг военного оружия в Словакию в 2000 году (см. Приложение 1, Таблица 12С). Был также один зарегистрированный эпизод незаконного перевоза боеприпасов: Кыргызстан продал три миллиона патронов 5,45 калибра на сумму 180 000 долларов США в Армению в 2000 году (Московский Комсомолец, 2001; см. также SAFERNET, 2003). Имелись также другие серьезные инциденты экспорта категорий оружия, которые не попадают в сферу Исследования Стрелкового Оружия (то есть кыргызский экспорт вертолета в Либерию) (Human Rights Watch, 2001b). Некоторые из этих поставок могли быть официально санкционированы. Армения, например, является одним из партнеров Кыргызстана по Договору о коллективной безопасности. Другие дела, однако, такие как продажа вертолета, указывают на коррупцию и отсутствие эффективного экспортного контроля. После продажи вертолета в Либерию кыргызское правительство ужесточило надзор и координацию военного экспорта. Отсутствие внутреннего военно-промышленного комплекса, за исключением производства боеприпасов, накладывает очевидные ограничения на потенциальный легальный или нелегальный экспорт оружия из

Кыргызстана. Экспорт, естественно, будет ограничен продажей старого советского вооружения. В случае стрелкового оружия, поставка кажется ограниченной, что очевидно по факту нехватки СВД (см. выше).

[В] Применение и воздействие стрелкового и мелкокалиберного оружия в Кыргызстане

Официальная статистика показывает относительно низкий уровень зарегистрированной преступности в кыргызском обществе. Имело место 33 зарегистрированных убийства с применением огнестрельного оружия в период 2001–03 годов. За тот же период криминальная статистика подтверждает тенденцию более высокого городского по сравнению с сельским владения огнестрельным оружием: 65 процентов из 325 зарегистрированных правонарушений, связанных с огнестрельным оружием, имели место в городских центрах. Аналитики МВД оценивают, что в Бишкеке за месяц наблюдается от двух до трех правонарушений, связанных с огнестрельным оружием (Кыргызстан. Министерство иностранных дел, 2003). Годовой уровень преступности в Кыргызстане снижается: общее количество преступлений в 1993 году было 42 495, в то время как в 2001 году цифра упала до 39 986.⁶¹ Возможно, что статистика по убийствам занижена, поскольку в сельской местности убийства скрываются и разбирается ведется с помощью традиционных механизмов племени, клана и семейного права, которые обходят государство. МВД, однако, имеет своих представителей в деревнях. Более того, родственники пострадавших лиц должны иметь свидетельство о смерти, полученное от властей, для урегулирования вопросов наследства. Есть большая вероятность того, что причина смерти точно зарегистрирована.⁶²

Восприятие личной безопасности за последние годы улучшилось по сравнению с 1991 годом. Аналитики отмечают, что время сразу после независимости было временем потрясений и отсутствия безопасности, когда граждане больше склонялись к обладанию огнестрельным оружием для обеспечения собственной безопасности.⁶³ По прошествии более десяти лет с момента распада Советского Союза тенденции в кыргызском государстве и обществе стали более предсказуемыми. Все еще существует неопределенность в отношениях между полицией и гражданами (т.е. ожидание взятки), но основной правопорядок, и, следовательно, личная безопасность, похоже, обеспечивается правоохранительными структурами.⁶⁴ Интервью и статистика указывают на лучшую личную безопасность в сельской местности в противоположность городской.⁶⁵ В обоих случаях, однако, благодаря низкому уровню владения огнестрельным оружием, стрелковое оружие не является основным фактором, влияющим на образ преступности и восприятие преступлений.

Кыргызстан имеет запретительную культуру в отношении огнестрельного оружия. Как говорит пословица, что «даже незаряженное ружье стреляет один раз в году», кыргызское общество осознает опасность, связанную с распространением огнестрельного оружия и не поощряет злоупотребление оружием. Обследование домохозяйств подтверждает этот подход. Подавляющее большинство респондентов сказали, что покупка огнестрельного оружия не является правильным использовани-

ем домашних ресурсов, и считали, что огнестрельное оружие больше опасно, чем полезно при защите их семей (см. Рисунок 3 и Приложение 2). Представители женских организаций и кризисных центров заявили, что имеется лишь малая доля мужественного подтекста, связанного с владением огнестрельным оружием. Тем не менее, как выясняет оценка воздействия, в основном мужчины вооружены и получают повреждения от огнестрельного оружия. Применение огнестрельного оружия в Кыргызстане, таким образом, имеет гендерную структуру соответствующую гендерным стереотипам, которые существуют в мире. Судя по интервью, однако, правильным кажется заключить, что владение огнестрельным оружием не является существенной составляющей при создании образа мужественности в кыргызской культуре, и что соображения, связанные с образом мужественности и самооценкой, не дают роста спроса на огнестрельное оружие.

Имеющаяся национальная статистика здравоохранения показывает некоторое повышение уровня насилия и ранений, связанных с применением огнестрельного оружия, за последние 15 лет. В 1989 году было 17 случайных ранений от огнестрельного оружия, в 1996 году - 21, и 26 в 1999 году (см. Рисунок 1) (ВОЗ, 2003b). Общая тенденция по числу убийств (из огнестрельного или другого оружия) также показывает некоторое повышение со временем (ВОЗ, 2003a). Цифры за 1989 год, которые представляют собой единственные статистические данные с разбивкой по гендеру, показывают, что ни одна женщина не получила случайных ранений из огнестрельного оружия. Кроме того, интервью с медицинскими чиновниками в Бишкеке подразумевают, что они редко сталкиваются с травмами от огнестрельного оружия у женщин пациентов. Они также отмечают, в более общем смысле, что в домашних разборках чаще используются ножи, а не огнестрельное оружие.⁶⁶ Интервью Исследования Стрелкового Оружия с представителями женских кризисных центров и статистика этих центров о ранениях подтверждают, что огнестрельное оружие редко используется в случаях насилия против женщин в Кыргызстане.⁶⁷ Огнестрельные ранения среди мужского населения имеют тенденцию концентрироваться в возрастной группе 15–39 лет (см. Таблицу 8). Цифры ранений по Кыргызстану существенно ниже, чем по Таджикистану, где только в одной из городских больниц в Душанбе ежемесячно принимаются от двух до трех пациентов с огнестрельными ранениями.⁶⁸ Глобальная статистика здравоохранения подтверждает ограниченное воздействие огнестрельного оружия в кыргызском обществе. Уровень убийств, совершенных с применением огнестрельного оружия в Кыргызстане, составляет 10,65 процентов. Это гораздо ниже, чем в таких странах как Соединенные Штаты, Венгрия и другие (см. Таблицу 9).

Таблица 8 Смертность по видам оружия и возрасту, 2002									
	1– 14	15– 19	20– 24	25– 29	30– 34	35– 39	40– 44	45– 49	50– 54
Ручное оружие	-	-	1	1	-	1	-	-	-
Винтовки, дробовики, и крупнокалиберное оружие	-	-	-	-	1	1	-	1	-
Другое и неспециализированное оружие	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Выстрелы/взрывы от других веществ	-	1	1	-	-	-	-	-	-

Источник: Неопубликованная статистика по уровню смертности Национального статистического комитета Кыргызской Республики

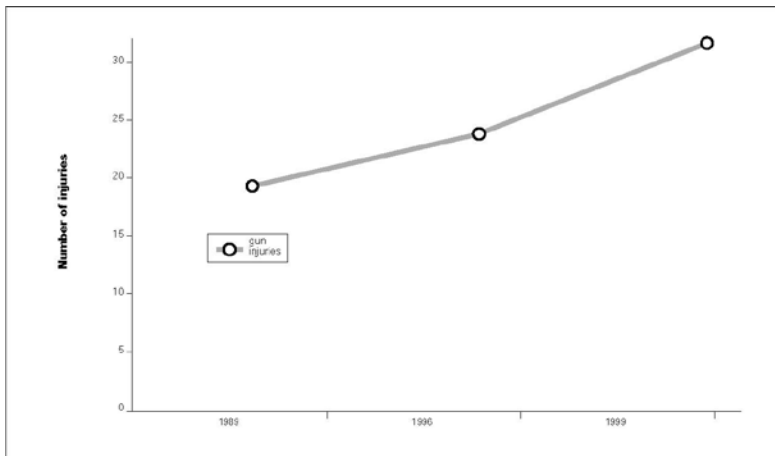

График 1 Огнестрельные ранения, 1989, 1996, и 1999

Источник: Неопубликованная статистика по уровню смертности Национального статистического комитета Кыргызской Республики

Таблица 9 Кыргызстан и другие страны: сравнительный уровень убийств из огнестрельного оружия						
Страна и дата	Аргентина (1997)	Англия и Уэльс (1999)	Венгрия (2000)	Кыргызстан (2000)	Таджикистан (2002)	Соединенные Штаты (2001)
% убийств, совершенных из огнестрельного оружия	58,47	7,80	21,46	10,65	23,33 ^b	63,39

а Даты не были указаны в документе 2004 года.

б Эта цифра изменена на более точную по сравнению с 2004 годом.

Источник: ВОЗ (2003а)

[А] IV. Незаконная торговля/трафик

Имелось три основных категории потоков оружия через Центральную Азию. Первый - это уход советских сил со своим вооружением из Афганистана в 1989 году и последующая поставка огнестрельного оружия из Советского Союза его афганским союзникам. Второй поток – это вооружение различных фракций во время гражданской войны в Таджикистане с 1992 по 1997 годы. Это оружие в основном поступало из Российской Федерации, Узбекистана, Ирана и Афганистана. Третий поток относится к интенсификации поставок вооружений Северному Альянсу в Афганистане после атаки на Соединенные Штаты 11 сентября 2001 года. В этом контексте, например, Российская Федерация поставила Северному Альянсу 100 портативных противотанковых систем с управляемыми ракетами, включая системы Фагот в октябре 2001 года (Пядушкина, Науг и Матвеева, 2003). Совсем недавно Российская Федерация и другие страны перевооружали правительство Кабула. Соединенные Штаты потратили 7 миллионов долларов в 2002 году на тренинг, восстановление инфраструктуры и перевооружение афганской национальной армии (Государственный Департамент США, 2003, стр. 425). Соединенные Штаты имеют базы в Узбекистане и Кыргызстане, и есть вероятность, что часть поставок достигли Афганистана через Центральную Азию.

Что касается первого потока, то большая часть груза, связанного с уходом советских войск из Афганистана, пересекала узбекско-афганскую границу, а не везлась через Кыргызстан и Таджикистан, поскольку транспортная инфраструктура на юге Узбекистана была наиболее развитой. 69 Ряд источников подпитывал второй поток, который снабжал воюющие группировки в гражданской войне в Таджикистане с 1992 по 1997 годы. Российская Федерация осуществляла поставки правительственным силам наиболее вероятно, через аэропорты в контролируемых правительством областях, таких как Куляб, а также через установленные цепочки снабжения от Оша до Мургаба.⁷⁰ 3333 автобатальон советских/российских пограничных сил базировался в Оше (юг Кыргызстана) с 1952 года. Это играло ключевую роль в снабжении советской армии и затем российской армии и погранвойск в Таджикистане.⁷¹ Несмотря на то, что военные поставки Российской Федерации текли в основном для ее собственных сил и для сил таджикского правительства, интервью с экс-боевиками показывают, что утечка из запасов Российской Федерации во все группировки гражданской войны была обычным делом.⁷²

Поставки Российской Федерации Северному Альянсу в Афганистане вслед за захватом власти Талибаном в 1996 году и затем особенно после 2001 года, возможно, не давали возможности транзита из Узбекистана непосредственно в Афганистан, при условии узбекского решения о закрытия узбекско-афганской границы. Более того, военное сотрудничество между Российской Федерацией и Узбекистаном прекратилось в конце 1990-х годов. Вероятно, следовательно, что Российская Федерация поставляла вооружение Северному Альянсу по воздуху или по вышеупомянутой дороге Мургаб–Ош. Северный Альянс также получал оружие из Ирана и других стран. То, что кыргызская территория использовалась в качестве коридора для такой помощи, иллюстрируется железнодорожным инцидентом в Оше в 1998 году (см. Бокс 4).

Бокс 4 Транзит оружия через Кыргызстан для Афганистана⁷³

Между 4 и 13 октября 1998 года три поезда прибыли в южный кыргызский город Ош, загруженные 700 тоннами оружия и боеприпасов, спрятанными под 300 тоннами продовольствия, большей частью муки. Поставка включала в себя противотанковые мины, гранаты F-1, 122 мм артиллерийские снаряды, минометные бомбы и 122 мм реактивные снаряды.⁷⁴ Груз был описан как «гуманитарная помощь» с местом назначения – Афганистан. Поезда были отправлены из Машихада, Иран, а владельцем груза было идентифицировано посольство Ирана в Кыргызстане. Груз пересек туркменскую и узбекскую территории прежде, чем прибыть в Ош. Третий поезд, как сообщается, остановился в Бекабаде, Узбекистан, где местные узбекские власти конфисковали четыре вагона. Этот поезд в конечном итоге прибыл в Ош, но неизвестно, оставалось ли там какое-либо оружие.

Оружие и мука предназначались Северному Альянсу в Афганистане. Ош является конечным пунктом железнодорожной сети Центральной Азии. Он, однако, также расположен на дороге М41, которая проходит через горы Памир и соединяет Кыргызстан с Мургабом в восточной части Таджикистана (Горно-Бадахшанская автономная область). Мургаб соединен дорогой с Хорогом и Ишикошмом, двумя городами, расположенными на таджико-афганской границе. Есть другие более прямые точки въезда в Афганистан в Центральной Азии, особенно Куляб в Таджикистане и Термез в Узбекистане. Используя дорогу Ош–Мургаб, однако, отправители груза оружия могли использовать транспортные услуги и инфраструктуру 3333 автобатальона Российской Федерации, который расположен в Оше. Более того, в отличие от многих других областей в Таджикистане в то время, дорога Ош–Мургаб–Хорог/Ишикошим была под контролем Российской Федерации и сил таджикского правительства.

В трансфер оружия были вовлечены несколько стран. Иран был инициатором, но тесно сотрудничал с Российской Федерацией. Было бы невозможно использовать дорожную сеть Ош–Мургаб для крупных поставок без военных знаний Российской Федерации. Маловероятно, что какой-то другой перевозчик кроме как 3333 автобатальон могло бы доставить 700-тонный груз оружия. Роль туркменского, узбекского и кыргызского правительств остается открытым вопросом. Некоторые расследования указывают на соучастие кыргызского правительства. В интервью Исследованию Стрелкового Оружия, однако, Муратбек Иманалиев, который был в то время министром иностранных дел, заявил, что Министерство иностранных дел ничего не знало об этом мероприятии, и что между высшими военными представителями всех стран региона существовало соглашение.⁷⁵

Ошский инцидент с вагоном проливает свет на вопросы, связанные с оружием в Центральной Азии. Это подтверждает участие Российской Федерации в регионе и подчеркивает продолжающееся использование советской военной инфраструктуры. И, что более важно, это иллюстрирует отсутствие координации, контроля и надзора, как среди национальных

министерств, так и между национальными министерствами и местными властями. Местные власти, которые открыли груз и сделали это известным для средств массовой информации, были, якобы информированы о содержимом вагонов. Глава таможенного управления И. Масалиев и шеф Ошского СНБ полковник О. Суваналиев были смещены после инцидента. Несмотря на официальные заявления со стороны кыргызского правительства о том, что груз был возвращен в Иран, Объединенная оппозиция впоследствии заявила, что поставка оружия была завершена.

Кыргызстан сам по себе мог служить страной поставок во время таджикской гражданской войны. Судя по динамике поставок и спроса вероятно, что огнестрельное оружие из Кыргызстана попадало в Таджикистан. В 1996–97 годах пистолет Макарова стоил 900—1000 долларов США в Душанбе, в то время как его продавали за 120 долларов в Оше. По этой причине, вероятно, что большая часть утечек из армейских запасов в Кыргызстане, описанных выше, не оставались в стране, но попадали в Таджикистан. До 1999 года граница между Таджикистаном и Кыргызстаном не охранялась за исключением нескольких постов перехода границы на главных дорогах.⁷⁶ Не существует, однако, отчетности официальных поставок вооружений из Кыргызстана в Таджикистан. Аналогично, интервью Исследования Стрелкового Оружия с бывшими боевиками в Таджикистане не свидетельствуют о крупных поставках оружия из Кыргызстана.⁷⁷ Это предполагает, что если и были поставки вооружений из Кыргызстана, то они были в малых количествах и, возможно, осуществлялись индивидуальными продавцами и покупателями.

Имеется ли в настоящее время незаконная торговля оружием через кыргызскую территорию? Члены антитеррористической коалиции продолжают снабжать определенные группировки в Афганистане, особенно боеприпасами. Большая часть вооружений, используемая в Афганистане, имеет советское или российское происхождение. Запасные части и боеприпасы, следовательно, нужны в основном от производителей Российской Федерации, которые могут везти свои товары через территорию Кыргызстана.⁷⁸ В противоположность тому, о чем говорят европейские аналитики, не имеется свидетельств, предполагающих крупномасштабной поставки на север стрелкового и мелкокалиберного оружия из Афганистана через Центральную Азию. Некоторые аналитики утверждают о существовании такого потока, основывая свой постулат на предположении, что потоки оружия сопутствуют потокам наркотиков (см. сноску 2) (Пирсейеди, 2002).

Большая часть местных аналитиков и сотрудников правоохранительных органов в Кыргызстане, однако, отмечают, что незаконной торговли оружием в северном направлении не существует. Российская Федерация является крупным производителем оружия, что, в свою очередь, предполагает, что спрос на огнестрельное оружие со стороны низок.⁷⁹ Чечня потенциально могла бы быть крупным источником спроса на оружие из Центральной Азии, и все-таки, как указывает изучение России Исследованием Стрелкового Оружия, чеченские сепаратисты вооружены в основном из запасов Российской Федерации (Пядушкин, Хауг и Матвеева, 2003). Офицеры СНБ в Бишкеке отмечают, что не было случаев, чтобы чеченская диаспора в Бишкеке способствовала продаже оружия в Чечню. Напротив,

имели место случаи того, что отдельные лица чеченской национальности привозили оружие в Кыргызстан.⁸⁰

Наркодельцы используют огнестрельное оружие для защиты, но свидетельств того, что крупные поставки оружия сопровождают поставки наркотиков, нет. Источники из секретных служб одной из стран Запада предполагают, что огнестрельное оружие может быть одним из видов товаров в недавно установленных бартерных сделках для психотропных наркотиков.⁸¹ Со времени создания лабораторий по производству героина в Афганистане в конце 1990-х годов на юг из Российской Федерации и Центральной Азии в Афганистан ведутся поставки химических веществ.

⁸² Источники из секретных служб заявляют, что это неденежный обмен наркотиков и частично, огнестрельного оружия на химические вещества. Следует отметить, что ни статистика конфискации на границе кыргызскими пограничниками, ни ежегодные отчеты Госкомиссии по контролю наркотиков при Президенте Кыргызской Республики не подтверждают эти индивидуальные отчеты о незаконной торговле оружием на север (Кыргызстан, 2002).⁸³ Официальные источники обычно упоминают, что при конфискации было задержано один или два пистолета Макарова вместе с крупной партией наркотиков. За последнее время не было инцидентов, когда наркодельцы открывают огонь на кыргызской границе или стреляют в кыргызских пограничников при входе на кыргызскую территорию. Наоборот, на афгано-таджикской границе наркодельцы хорошо вооружены, и серьезные стычки имеют место между пограничниками Российской Федерации или таджикскими пограничниками почти ежедневно. Эти пограничные войска конфискуют оружие каждый год. Например, с января по октябрь 2002 года пограничные силы Российской Федерации обнаружили 45 тайников с оружием, где содержалось 70 единиц огнестрельного оружия и 5800 единиц боеприпасов. Таджикские пограничники конфисковали 62 Калашникова только в 2003 году.⁸⁴ Группы, которые перевозят наркотики дальше через Таджикистан в Кыргызстан или Узбекистан, не настолько хорошо вооружены. На самом деле, как отметил один из представителей правоохранительных органов, если кого-то поймают на нелегальном перевозе наркотиков и оружия, это может привести к обвинению по серьезной статье за трафик. Такой риск снижает мотивацию провозить огнестрельное оружие вместе с наркотиками.

Несмотря на отсутствие существенных потоков,⁸⁵ ряд тайников с оружием, распространенных на территории Таджикистана и Кыргызстана, являются причиной для беспокойства. Существует три типа тайников, первый из которых расположен вдоль таджико-афганской границы. Основными зонами, где Российская федеральная пограничная служба обнаружила оружие в 2002 году, были приграничные районы Московский и Шуробод до Калайкума, и затем дальше на восток в район Ванж. Был также найден один тайник в юго-западном регионе Ишкочима.⁸⁶ Эти тайники, похоже, предназначены для защиты наркодилеров в стычках с пограничниками. Второй тип тайников с оружием – это те тайники, которые были оставлены в Таджикистане после гражданской войны, в основном в долине Рашт, районах Кофарнихон и Тавалдара. Эти тайники были оставлены боевиками оппозиции, принадлежавшими к группам,

которые в настоящее время в основном не активны. Третий тип тайников – это оружие ИДУ в Таджикистане и Кыргызстане. В горах Кыргызстана было найдено около десяти схронов с оружием (см. Бокс 3). Это огнестрельное оружие было, возможно, ввезено в Кыргызстан до первого крупного вторжения ИДУ в 1999 году. ИДУ продолжает действовать в Центральной Азии, хотя и в заметно сокращенном виде. В августе 2003 года группа из 20–25 невооруженных боевиков ИДУ, как сообщают, проделала свой путь в район Ишкошим и затем проникла на территорию Кыргызстана и Узбекистана (Исламов, 2003).⁸⁷ Тот факт, что эти боевики не были вооружены, предполагает все еще остающееся присутствие тайников с оружием в Центральной Азии. Судя по инвентаризации недавно обнаруженных властями тайников, однако, эти горные схроны с оружием, похоже, относительно скромны.

V. Опрос домохозяйств

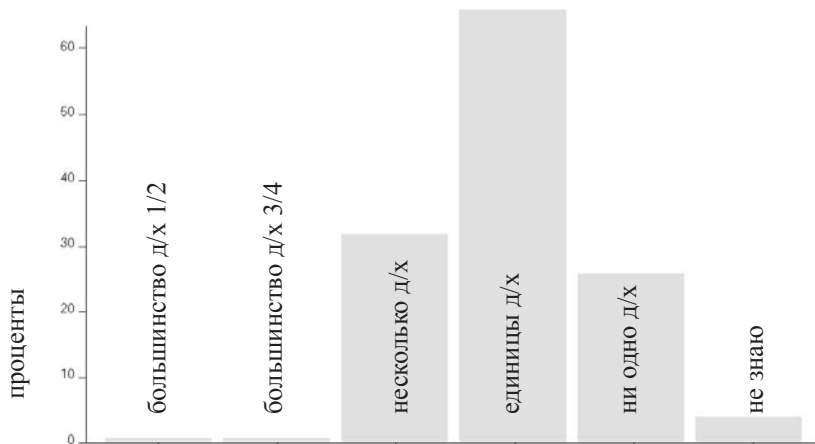
Для того чтобы оценить основные вопросы, такие как наличие, спрос, владение и культурное восприятие относительно использования огнестрельного оружия, в конце лета 2003 года был проведен опрос домохозяйств с участием 236 респондентов. Как уже упомянуто во введении, оружие является чувствительной проблемой в Кыргызстане, поэтому респонденты могли соблюдать осмотрительность при ответе на вопросы. Большинство вопросов, следовательно, были косвенными. Например, интервьюеры не спрашивали, владеет ли респондент огнестрельным оружием, но спрашивали, знает ли он об огнестрельном оружии по соседству. Тем не менее, респонденты все-таки могли скрыть наличие огнестрельного оружия, находящегося по соседству, из страха суровых мер со стороны правительства. И наоборот, респонденты чувствовали себя более комфортно при ответе на вопросы, связанные с восприятием безопасности и отношением к владению огнестрельным оружием. Ответы на этот тип вопросов могут, следовательно, представлять собой большую ценность, чем те, которые связаны с наличием. Подробная статистическая разбивка ответов приведена в Приложении 2. Респонденты были отобраны из поселков двух южных областей (Баткенская и Ошская), в том числе из поселков, расположенных вблизи кыргызско-узбекской границы и кыргызско-таджикской границы.⁸⁸ Эти две области часто считаются основными проблемными зонами в Кыргызстане. Баткен был сценой вторжения ИДУ в 1999 и 2000 годах. Обе области являются частью Ферганской долины, где обычным делом остаются этнические конфликты и разногласия по поводу земли и воды. В каждом из 23 поселков интервьюеры опросили от 8 до 10 случайно отобранных людей. Они также опросили 24 жителя города Ош.⁸⁹

Половина респондентов сказали, что «почти никто из домохозяйств» не имеет огнестрельного оружия, в то время как почти одна четверть отметила, что «несколько домохозяйств» имеют огнестрельное оружие (см. График 2).

78,8 процентов респондентов сказали, что никогда не слышали ружейного выстрела, в то время как 76,7 процентов заявили, что никогда не видели огнестрельного оружия.⁹⁰ Респонденты имели тенденцию указывать на

охотничьи винтовки, как на наиболее распространенный вид оружия (39,8 процентов), но другие виды оружия, такие как Калашниковы (20,3 процентов) и пистолеты (13,1 процентов) также упоминались. На вопрос о том, какие группы общества наиболее вероятно владеют огнестрельным оружием, 50,8 процентов респондентов указали на преступников, в то время как 24,6 процентов выбрали бизнесменов. Респонденты, похоже, не всегда делали различие между двумя этими группами. Подавляющее большинство (93,6 процентов) придерживалось мнения, что правительство никогда не проводило конфискацию огнестрельного оружия в их поселке. Эта информация интересна, поскольку чиновники заявляют, что много единиц нелегального огнестрельного оружия было изъято у населения после ошских и узгенских событий. Если попытки конфискации не имели места, можно заключить, что незаконное огнестрельное оружие не находилось в обследуемых поселках, или что усилия по конфискации были более ограниченными, чем подразумевали правоохранительные органы.

График 2 Опрос домохозяйств, 2003: «По вашему мнению, сколько домохозяйств в округе имеют огнестрельное оружие?»

Что касается наличия, 12,7 процентов заявили, что негде было достать огнестрельное оружие «если бы человеку, живущему с вами по соседству по любой причине понадобилось бы огнестрельное оружие». Больше количество (30,5 процента) ответили, что человеку надо было бы «поспрашивать», в то время как 21,6 процента отметили, что огнестрельное оружие могло бы быть на «черном рынке». Оба последние ответа показывают, что люди считают, что неформальные каналы для покупки огнестрельного оружия существуют на юге Кыргызстана.⁹¹ И наоборот, только 13,6 процента ответили, что человек мог бы «получить лицензию и купить» оружие. Небольшое число респондентов, отмечающих использование официальных каналов, неудивительно, при условии, что в регионе есть только один магазин (в городе Ош), где легально продается оружие.

Только 5,9 процента указали, что человек может достать огнестрельное оружие, если он/она знает, где находится «спрятанный тайник», этот вариант ответа выбрали большее количество жителей Ошской области, чем Баткенской области. Это отличие любопытно, поскольку именно в Баткенской области с большей вероятностью можно найти тайник с оружием. Это указывает на существенную степень разделения между исламскими повстанцами и местным населением (см. подраздел по административным изменениям в разделе VI, ниже). На вопрос указать соседний регион, где может быть оружие, большинство указали на области в Таджикистане: Горно-Бадахшанская автономная область (36 процентов) и область Сохд (17,4 процента).

При описании восприятия безопасности почти все респонденты (98,7 процента) сказали, что никому в их домохозяйстве не угрожали применением огнестрельного оружия за последние три месяца. Большинство респондентов (49,2 процента) указали «кражу» при ответе на вопрос о трех наиболее распространенных видах преступлений в их области. «Драка» была указана 39,4 процентами респондентов, а пьяные разборки 45,3 процентами. Вооруженное ограбление было указано всего лишь 2,1 процента. Половина респондентов (53 процента) считали, что их личная безопасность осталась такой же, в то время как 36 процентов заявили, что она ухудшилась за последние десять лет. Большая часть респондентов считали, что их безопасность осталась на том же уровне (51,7 процента) или улучшилась (33,1 процента) по сравнению с остальными областями страны.

В связи с низким уровнем восприятия угрозы, проблемы, связанные со спросом, получили аналогичные умеренные ответы. В особенности, 73,3 процента респондентов считали, что огнестрельное оружие не является чем-то, на что стоит тратить ресурсы домохозяйства, а 57,2 процента придерживались мнения, что стрелковое оружие представляет опасность для их семей, а не является полезным для защиты. Тем не менее, 19,9 процента все-таки заявили, что оружие помогает защищать семью. Такие низкие уровни спроса и умеренное восприятие владения оружием формируют интересный контраст с вопросами о поведении во время конфликта. На вопрос будет ли человек драться за «безопасность поселка» при нападении (как это было в случае этнических конфликтов в начале 1990-х годов), 69,1 процента сказали, что будут драться, при этом 34,7 процента заявили, что их поселок применит огнестрельное оружие при нападении.

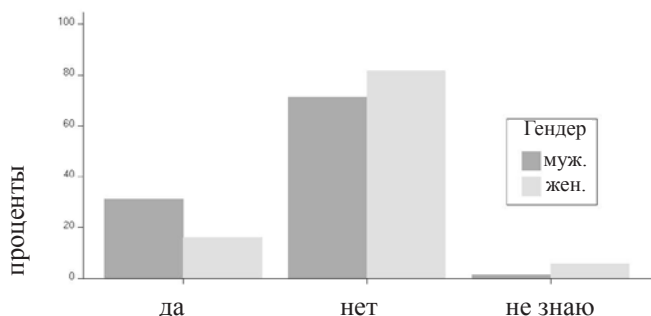
Существует степень соответствия в ответах по этнической линии. Только несколько более высокая доля узбеков (48,6 процента) по сравнению с кыргызами (45,7 процента) сказали, что применили бы огнестрельное оружие для защиты своего поселка. Аналогично, 73,1 процента кыргызов и 73,5 процента этнических узбеков не поддерживают покупку оружия в качестве хорошего использования ресурсов домохозяйства.

Результаты показывают некоторое отличие между городским и сельским восприятием. Все 24 респондента Ошской области дали одинаковый ответ с сельским населением на вопрос о том, были ли угрозы применения оружия членам их домохозяйств за последние три месяца. Тем не менее,

большее количество респондентов отметили, что «несколько домохозяйств» имеют огнестрельное оружие, по сравнению с теми, кто ответил, что «почти нет домохозяйств», владеющих огнестрельным оружием в Оше. И наоборот, большая часть сельских респондентов заявили, что огнестрельного оружия нет «почти ни в одном домохозяйстве».

Только несколько больше женщин, чем мужчин (81 процент против 69,2 процента) придерживались мнения, что не стоит тратить ресурсы домохозяйства на покупку огнестрельного оружия (см. График 3). При ответе на вопрос, разработанный специально для того, чтобы обнаружить гендерное восприятие, результаты обнаружили замечательную степень однородности в ответах мужчин и женщин. Например, 34,6 процента мужчин и 29,1 процента женщин согласны, что «только мужчина» должен иметь оружие и знать как обращаться с огнестрельным оружием. Аналогично, 25,6 процента мужчин и 32,0 процента женщин выбрали ответ «все взрослые» на вышеупомянутый вопрос, в то время как 36,1 процента мужчин и 36,9 процента женщин считали, что огнестрельное оружие должны иметь «только власти и армия».

График 3 Опрос домохозяйств, 2003: «Является ли покупка огнестрельного оружия/боеприпасов правильным использованием ресурсов домохозяйства?»

Значения следующие:

Да—мужчины: 30

Да—женщины: 18

Нет—мужчины: 69,2

Нет—женщины: 81

Не знаю—мужчины: 0,8

Не знаю—женщины: 6

[A] VI. Реакция на угрозу стрелкового оружия в Кыргызстане

[B] Правовая структура

Кыргызское правительство сохранило строгую регуляторную систему в отношении стрелкового оружия. Основные положения можно найти в Законе об Оружии от июня 1999 года (Кыргызстан, 1999). Большая часть элементов юридической структуры отражает советское законодательство. Закон об Оружии разделяет типы оружия на три категории: боевое оружие, гражданское оружие и вооруженные услуги. Гражданское оружие выдается только гражданам, достигшим 20 летнего возраста, и подразделяется на четыре группы: оружие для самообороны, газовые пистолеты, спортивное оружие и охотничье оружие (Кыргызстан, 1999, параграф 2–7). Граждане лишены права на огнестрельное оружие, если они: не имеют соответствующего психического и физического здоровья; ранее осуждены по уголовным статьям или отбывают наказание за совершенные преступления; нарушали общественный порядок; не имеют постоянной регистрации по месту жительства; или не имеют документов, дающих право на безопасное обращение с огнестрельным оружием (Кыргызстан, 1999, параграф 15). Существуют аналогичные строгие правила относительно покупки, импорта и экспорта оружия. Только юридические лица, имеющие разрешение государственных властей, могут продавать или производить оружие (Кыргызстан, 1999, параграфы 17–22). Закон позволяет применять оружие против других лиц в ситуации самообороны. Специальные положения, однако, запрещают применение оружия против беременных женщин, инвалидов и несовершеннолетних, если только лицо, применяющее огнестрельное оружие не находится в ситуации «вооруженного или группового нападения» (Кыргызстан, 1999, параграф 26). Наказание за незаконное хранение, перевозку, продажу или ношение огнестрельного оружия и боеприпасов установлено от шести месяцев до трех лет. Предусматривается наказание значительно более жесткое за совершение преступления организованной преступной группировкой по сравнению с индивидуальным преступлением (Кыргызстан, 1999, параграф 241).

Законодательство предусматривают активную регуляторную роль правоохранительных органов. Они могут способствовать регистрации и выдаче соответствующих документов владельцам огнестрельного оружия, чьи условия хранения и документацию они обязаны проверить. Правоохранительные органы также имеют обязанность изымать оружие при аннулировании лицензии, при нарушении правил обращения и перевозки, в случае обнаружения огнестрельного оружия кустарного производства или незаконных модификаций огнестрельного оружия, смерти владельца или ликвидации юридического лица (Кыргызстан, 1999, параграфы 27–30).

Кыргызстан принял кодекс «Правила хранения, обращения и циркуляции и безопасности оружия» в ответ на Конференцию ООН по незаконной торговле стрелковым и мелкокалиберным оружием во всех его аспектах (Кыргызстан, 2001). В этом кодексе более подробно расписаны обязанности правоохранительных органов и отдельных лиц по обращению с

запасами стрелкового и мелкокалиберного оружия. Положения, принятые в Кыргызстане, относительно строгого государственного контроля и отслеживания оружия соответствуют Программе ООН по действиям по предотвращению, борьбе и искоренению незаконной торговли стрелковым и мелкокалиберным оружием во всех его аспектах (Программа). Тем не менее, как считает «Biting the Bullet» в своей оценке реализации Программы, кыргызское правительство не создало национальный орган по координации реализации Программы, а также не предприняло шагов по повышению прозрачности и подотчетности. Более того, в Кыргызстане отсутствует законодательство по брокерству оружия («Biting the Bullet», 2003).

Изъятие и конфискация незаконного огнестрельного оружия в Кыргызстане характеризуется чиновниками кыргызских правоохранительных органов как неотъемлемая часть ежедневной деятельности полиции.⁹² Как упоминалось выше, кыргызские чиновники из правоохранительных органов утверждают, что 5000 единиц огнестрельного оружия были конфискованы за последние 8 лет.⁹³ Кыргызстан отличается от соседнего Казахстана тем, что его официальные представители не видят нужды в проведении общей конфискационной кампании. Они считают, что достаточно ежедневной работы полиции по проблемам огнестрельного оружия, в основном, потому что они воспринимают проблему незаконного владения как менее серьезную по сравнению с другими странами.⁹⁴ Казахстан, наоборот, сделал решительный шаг за последние два года, и собрал, согласно данным правительства, 36 000 единиц оружия (Казахстан, 2003).

Низкие уровни конфискации могут, конечно, предполагать ограниченные способности Кыргызстана полностью соблюдать свои жесткие регуляторные правила. Одним из моментов, вызывающих обеспокоенность, является то, что ни архивы по огнестрельному оружию в областных управлениях МВД, ни отчетность по членству в охотничьей ассоциации не компьютеризированы. Все разрешения на охотничье оружие выдаются на основе членства в охотничьей ассоциации. Несмотря на то, что отчеты по членам по Баткенской области в 2002 году показывали 10 членов, отчеты Баткенского управления МВД за 2002 год показывали список из 472 охотников с 484 зарегистрированными охотничьими ружьями.⁹⁵ Непонятно, как возникло такое расхождение, и знают ли о нем местные правоохранительные органы. Аналогично недавняя кража оружия в Джалалабаде предполагает наличие проблем в соблюдении процедур МВД по контролю запасов оружия. Другими словами хотя в Кыргызстане законы хорошо расписаны на бумаге, маловероятно, что все предусмотренные механизмы контроля на практике выполняются.

Бокс 5 Система контроля запасов оружия МВД

Согласно данным чиновников МВД оружие хранится в закрытом помещении с одной дверью для дежурного офицера и окном для выдачи оружия другим офицерам, которым не разрешается вход в хранилище. Дверь в хранилище закрывается за дежурным офицером после того, как он войдет, за этим наблюдают электронные камеры слежения. Офи-

церы, приходящие на службу, сдают карточку через окно для получения своего оружия (обычно пистолет Макарова). Оружие регистрируется и передается через окно. После смены офицер снова передает оружие через окно, оно регистрируется. Эта процедура работает для всех хранилищ оружия МВД.

В начале каждой смены главный по смене (который является единственным человеком в отделении, который может заходить внутрь хранилища) проверяет оружие в хранилище согласно спискам. Оружие, которое не находится в хранилище, должно учитываться (т.е. офицер поздно сдал его). В Бишкеке проводятся регулярные городские проверки, при которых назначенный офицер проверяет все помещения, где хранится оружие. Любые случаи поздней сдачи или отсутствия оружия расследуются.

Потеря оружия в результате небрежности сурово наказывается. Как минимум, офицера увольняют, и он должен выплатить стоимость оружия в двойном или тройном размере, независимо от того, будет ли оружие найдено впоследствии. В случае возможных преступных намерений ведется расследование специальной службой МВД, отчет подается министру.

Кража оружия в 2003 году из Джалалабадского областного отдела внутренних дел (ОВД) поднимает вопрос о соблюдении этих процедур. 15 мая 2003 года десять человек вошли в офис Джалалабадского ОВД, избili охрану и украли около 35 единиц оружия (около 20 автоматических винтовок Калашникова, более 10 пистолетов Макарова и Стечкина, снайперскую винтовку Драгунова и пулемет) (Вечерний Бишкек, 2003). Они затем уехали из Джалалабада в Аксы. В конце концов, большинство членов группы было арестовано, и оружие возвращено, хотя снайперская винтовка остается неизвестно где. Очевидно, что это оружие не контролировалось так, как описано выше. Расследование установило, что нападение было успешным в результате халатности. Глава Джалалабадского ОВД был уволен вместе с несколькими своими заместителями. Последующий указ министерства приказывал установить внутренние мониторы для наблюдения как в хранилище, так и в коридорах снаружи. Из-за отсутствия финансирования эта мера еще полностью не реализована.

[В] Административные изменения

Кыргызское правительство предприняло специальные меры для того, чтобы бороться с угрозой вторжений ИДУ на юг Кыргызстана. Пограничная служба раньше находилась под совместным контролем Министерства Обороны и СНБ. Теперь она сформирована как независимое подразделение. Имело место увеличение числа пограничных постов вдоль кыргызской границы с Таджикистаном. До 1999 года большая часть горных переходов через границу не охранялась. Теперь пограничная служба заявляет, что все горные переходы через границу либо охраняются, либо являются непроходимыми благодаря сильным снегопадам зимой.⁹⁶ Кыргызское правительство также инициировало административные изменения после баткенских событий. Баткен был преобразован из района в составе Ошской

области в самостоятельную область. Это дало Баткену больше возможностей контролировать государственные ресурсы, выделенные области, которые, в свою очередь, могут помочь местной администрации реагировать на нужды жителей. Под этой реорганизацией имелся политический мотив: основным моментом, беспокоящим кыргызское правительство, была возможность мобилизации местных жителей со стороны ИДУ, хотя, оглядываясь на прошлое, можно сказать, что было мало признаков активной местной поддержки деятельности ИДУ (IWPR, 2002a).

[В] Реакция международных организаций

Не существует международных программ, непосредственно направленных на ограничение распространения стрелкового оружия в Кыргызстане. Имеется ряд программ тем не менее, которые, будучи успешными, могли бы иметь существенное влияние на проблемы, связанные со стрелковым оружием. Есть два вида поддержки: программы, разработанные для усиления пограничного контроля, и программы поддержки местных правоохранительных структур. Бюро ООН по контролю наркотиков (UNODC) делало попытки сдерживания наркотрафика в регионе. Предыдущая программа «Ошский узел» в 1997–99 годах пыталась ужесточить механизмы контроля в трех соседних областях в Таджикистане, Кыргызстане и Узбекистане одновременно (Мургаб, Ош и Андижан соответственно). Таможням и пограничным службам обещали средства связи и детекторы, но задача обеспечения местных подразделений не была полностью реализована (МКГ, 2001b, стр. 19). UNODC в настоящее время сотрудничает с правительством США, чтобы помочь трансформировать Кыргызский государственный комитет по наркотикам в агентство по контролю наркотиков (DCA). За этим последует разработка модели как в Таджикистане, где совершенно новое агентство было создано параллельно МВД и структурам национальной безопасности. Доноры заявляют, что вероятность коррупции в этих новых агентствах ниже.⁹⁷ Имело место значительное повышение уровня перехвата наркотиков после создания таджикского DCA.⁹⁸ Контроль потоков наркотиков приведет к лучшему контролю потоков любого оружия, хотя и небольшому, через национальные границы в Центральной Азии. Более того, торговля наркотиками является основным источником доходов преступных группировок. Борьба с наркотиками означает препятствование росту вооруженных преступных группировок в регионе.

Похожие цели обозначены в новой Программе управления границами ЕС, по которой планируется истратить 23 миллиона евро за период 3–5 лет, начиная с 2003 года. Мероприятия по программе включают в себя: создание новой академии пограничной службы; строительство трех новых погранпостов; поддержка кинологических центров; передача технического оборудования; и улучшение рабочих условий, а также условий здравоохранения, питания пограничников. ЕС также поддерживает усилия Международной организации по миграции (ИОМ) при усилении иммиграционного контроля на основных пунктах въезда в Кыргызстан.

Проект ЕС относится только к кыргызско–таджикской границе. Как и в случае других проектов подобного рода международные организации

имели трудности при вовлечении узбекских властей в значимое сотрудничество по управлению границами.⁹⁹

Программа ЕС по контролю экспорта и связанной с ним безопасности границ (EXBS) является самой крупной программой двусторонней помощи по безопасности границ в Кыргызстане. Она помогала кыргызской пограничной службе, таможенной службе и Министерству обороны, передавая им радио, компьютеры, базовые станции, транспортные средства, и укрытия (Государственный Департамент США, 2002). В 2002 году Таможенная Служба ЕС объявила, что поставит два переоснащенных вертолета МИ-8 Кыргызстану (Государственный Департамент США. Офис Представителя, 2002). Программа EXBS функционирует совместно с программами по нераспространению, антитерроризму, разминированию и связанными с ними программами (NADR), а также с программами тренинга по борьбе с преступностью и технической помощи. Государственный Департамент США запросил 2,6 миллиона долларов на программы EXBS–NADR в 2003–04 годах. Соединенные Штаты видят жизненный интерес в усилении безопасности границ Кыргызстана и оценивают, что наркоторговля в Центральной Азии предоставляет финансирование глобальной террористической деятельности. Государственный Департамент США также предупреждает, что ядерный материал бывшего советского производства может пересекать кыргызскую территорию (Государственный Департамент США. Офис Представителя, 2002).

Программа помощи полиции ОБСЕ, начатая в июле 2003 года, будет самой крупной многосторонней программой помощи структурам кыргызской полиции в настоящее время. Программа имеет бюджет размером 1,8 миллиона евро на 18-месячный период. Инициатива поддержит полицейскую академию, создаст модель полицейского отделения, продвигая идею обслуживания полицией общины, создаст восемь мобильных и два новых стационарных подразделений по контролю наркотиков, модернизирует и переоснастит центр чрезвычайных ситуаций, распространит новые методы расследования преступлений и оборудование и создаст базу данных по расследованию преступлений. Дополнительный спорный компонент - это усилия по оснащению и тренингу кыргызской полиции по методам контролирования толпы (см. Бокс 2). Это компонент, непосредственно связанный со стрелковым оружием. Укрепление способности кыргызской полиции реагировать на демонстрации без огнестрельного оружия снизит потенциальные злоупотребления стрелковым оружием в Кыргызстане. Более того, поддержка деятельности по расследованию преступлений может помочь кыргызским правоохранительным органам лучше соблюдать строгий контроль огнестрельного оружия согласно положениям законодательства Кыргызстана.

[А] VII. Заключение

Во введении отмечается общая точка зрения, что Центральная Азия в целом наводнена оружием. При обсуждении контекста проблем, связанных со стрелковым и мелкокалиберным оружием в Кыргызстане, было сделано предположение, что многие факторы, которые часто вносят свой вклад в проблемы стрелкового оружия, были очевидны в регионе: экономический застой; слабое и не пользующееся доверием народа правительство; слабость правоохранительных органов; высокий уровень коррупции; региональное неравенство; и значительное социальное недовольство, в том числе важный компонент этнического напряжения. Несмотря на серьезные экономические, социальные и политические трудности, с которыми сталкивается Кыргызстан, однако, стрелковое оружие не является решающей проблемой для безопасности людей в этой стране. Законное владение находится на низком уровне, там доминируют охотничьи ружья. Незаконное владение трудно подсчитать, но, похоже, что оно производит малый социальный эффект. Утечки имели место, но оказалось, что они носили спорадический характер, сокращались со временем и были, прежде всего, относительно несущественными. Применение огнестрельного оружия и связанные с этим смертность и число ранений, достаточно низки, и не похоже, чтобы эти показатели росли. Население не воспринимает значительную угрозу от стрелкового оружия. Существует мало свидетельств, чтобы обосновать заявления о том, что Кыргызстан является крупной транзитной страной для торговли стрелковым оружием. Не трудно доказать то, что Кыргызстан является важной транзитной страной для наркотиков и каналом для торговли людьми. Прямые доказательства того, что люди, вовлеченные в эту деятельность, также занимаются контрабандой значительного количества стрелкового оружия, почти невозможно получить в Кыргызстане, как и везде. Данные по ценам и отсутствию значительных конфискаций огнестрельного оружия у торговцев предполагают, однако, что связь между незаконной торговлей огнестрельным оружием, наркотиками и людьми, не является серьезной проблемой для страны. Короче говоря, с точки зрения стрелкового оружия, Кыргызстан кажется достаточно мягкой средой. Результаты опроса домохозяйств предполагают, что граждане наименее стабильных регионов страны разделяют это мнение.

Объяснение этого результата имеет исторический, экономический, социальный и культурный компоненты. Прежде всего, Кыргызстан не был важным месторасположением для оружия в советские времена. Несмотря на то, что он граничит с Китаем, труднодоступная местность вдоль границы сводила к минимуму перспективы китайского вторжения и последующую защиту советской территории. Поддержка советско-афганской кампании (1979–89) базировалась в Туркестанском военном округе (охватывающем Узбекистан и Туркменистан), а не в Центрально-Азиатском округе, который включал в себя Кыргызстан. По большей части советские силы в Афганистане не снабжались через Кыргызстан, опять же из-за труднодоступности местности. Уход из Афганистана в основном происходил через Узбекистан и Туркменистан, а не через Кыр-

гызстан. Другими словами, количество оружия, которое могло утекать из советских военных запасов и передвижений, было ниже, чем во многих других советских республиках (т.е. Таджикистан, Грузия и Молдавия).

Кроме того, присутствует простой факт, что Кыргызстан не переживал проблем крупномасштабных гражданских конфликтов. Государственные структуры, которые отвечали за стрелковое и мелкокалиберное оружие, не распались. Согласно данным интервью, они остались в основном такими же, как в советские времена с присущим им строгим контролем над оружием. Было мало мотивации в раннем постсоветском Кыргызстане совершать набеги на хранилища оружия. Имеются сообщения об ограниченном числе краж из советских военных запасов в начале независимости.¹⁰⁰ Возможно, что оружие, о котором идет речь, было вывезено из страны в зоны (такие как Таджикистан), где на него был значительный спрос, при условии пористой природы границ и гражданской войны, которая нагнетала обстановку в стране.¹⁰¹

Что касается законного владения оружием гражданскими лицами, то приобретение оружия для охоты является обременительным и дорогим делом. Подавляющее большинство охотничьего оружия принадлежало русскому меньшинству. Значительное количество этого меньшинства эмигрировало сразу после независимости. Решение о приобретении огнестрельного оружия для личной безопасности влечет за собой определенные затраты и риски. Чрезвычайно трудно получить разрешение на владение стрелковым оружием для этой цели. Незаконное владение, будучи обнаруженным, влечет существенное наказание. Данные по ценам на черном рынке также предполагают, что на уровне кыргызских доходов приобретение такого оружия было бы значительной тратой по сравнению со средним доходом домохозяйства. Комбинация высокого риска и высокой стоимости означает, что люди должны иметь очень веские причины для того, чтобы искать оружие. Обстановка по части безопасности в Кыргызстане достаточно мягкая, и преступления против людей с применением стрелкового оружия сравнительно редки. Уровень преступлений против собственности при помощи оружия низок. В этом контексте восприятие угрозы для собственной безопасности также низко, как предполагается по результатам опроса домохозяйств. Отсюда следует, что спрос на личное оружие для целей безопасности будет незначительным.

Эти выводы относительно спроса, похоже, противоречат данным по ценам на черном рынке. Высокие цены на первый взгляд могли бы предполагать высокий спрос. Здесь нужно отметить, что эти данные разрозненные и приблизительные. Более того, комментарии выше относительно потоков в Таджикистан во время гражданской войны в этой стране относятся к периоду, который предшествовал времени, когда имелись данные по ценам в Кыргызстане. И, наконец, высокие цены могут не быть показателем высокого спроса в той же мере, как они показывают ограничения поставок. С точки зрения поставщика, если спрос относительно низок и цены негибкие, нет очевидной причины заполнять рынок. Повышение объема поставок снизило бы прибыль на единицу.

Другой основной причиной для владения оружием является культурная причина. На Кавказе, например, оружие часто говорит о статусе и связано

с гендерной идентичностью. Интервью с женскими организациями и опрос домохозяйств, о котором говорилось в разделах III и V, соответственно, предполагают, что это не относится к Кыргызстану.

Обращаясь к трансграничному перемещению оружия, можно сказать, что если спрос в Кыргызстане низок, то тогда маловероятно, что страна будет существенным пунктом назначения для торговли оружием. Несмотря на то, что Кыргызстан явно служил транзитной страной для перемещения оружия на юг во время афганской гражданской войны, трудно понять, почему он будет значительной транзитной страной при современном положении дел. Несмотря на то, что в западном Китае есть спрос на контрабандное оружие, транзит оружия из Кыргызстана в Синцзян является трудным при условии сравнительно продвинутой природы китайского пограничного контроля. Таджикистан в настоящее время занимается далеко идущим процессом собственного разоружения, происходящим в результате постепенной стабилизации в этой стране. В этой ситуации существование значительного спроса на транзитное оружие является маловероятным. Общая точка зрения состоит в том, что Афганистан имеет существенное снабжение стрелковым оружием внутри страны и при этом сравнительно легко получает дополнительные поставки из Пакистана. И, наконец, имеется мало мотивов заниматься контрабандой оружия в значительных количествах на север в Казахстан и Российскую Федерацию, поскольку в этих странах есть свой существенный запас, а получение дополнительного оружия из официальных запасов было сравнительно беспрепятственным. Есть (политический) мотив заниматься контрабандой оружия в Узбекистан, но транзит через соответствующие участки границы Кыргызстана, Таджикистана и Узбекистана становится все более затруднительным, в то время как ИДУ был нанесен значительный ущерб в кампании коалиции против аль Каиды и Талибана в Афганистане.

Короче говоря, отсутствие доказательств наличия существенной проблемы стрелкового оружия в Кыргызстане предполагает не столько искажение или недостаточность данных, сколько то, что проблема на самом деле не является серьезной. Структуры контроля относительно эффективны, оружие является дорогим сравнительно с теми доходами, которыми располагает большинство граждан, люди ощущают себя в сравнительной безопасности, нет культурной склонности владеть огнестрельным оружием, и мало чего можно достичь за счет контрабанды оружия через страну.

[A] VIII. Эпилог: стрелковое и мелкокалиберное оружие в Кыргызстане, 2004–06

Полевая работа для начального (2004) отчета была проделана летом 2003 года. С тех пор Кыргызстан пережил существенные политические волнения, которые повлияли на отношение к огнестрельному оружию в стране. Этот эпилог, следовательно, охватывает период с момента первоначального исследования до 2006 года, с тем, чтобы привести отчет в соответствие с сегодняшнему дню за счет оценки важности изменений, которые имели место.

[В] Торговля огнестрельным оружием и боеприпасами

Последние цифры (2004–06) по экспорту и импорту стрелкового оружия и единиц мелкокалиберного оружия приведены в соответствующих Таблицах в Приложении 1 (Таблицы 12А–Т). Цифры за 1993–2004 из исследования 2004 года также приведены в Таблицах 12А–Н, вместе с цифрами за период 2004–06 (там, где они имеются) для сравнения.

Основным изменением является то, что объемы экспорта боеприпасов для стрелкового оружия, произведенных в Кыргызстане, сократились значительно с 1996 года. В то время как в тот год страна экспортировала боеприпасы на сумму 4 543 500 долларов США, в 2004 году это количество было сокращено до 281 909 долларов США (см. Приложение 1, Таблица 12А).

Кыргызстан импортировал охотничьи винтовки и дробовики с 1990-х до 2005 года прежде всего из России и Германии, имело место общее увеличение объемов. Объем продаж дробовиков и охотничьих винтовок из Российской Федерации достиг 37 735 долларов США в 2004 году, увеличившись с 3 136 долларов США в 2002 году, хотя и не достиг суммы в 44 671 доллар США - объема торговли 1996 года (см. Приложение 1, Таблица 12D).

Можно сделать вывод, что законная торговля стрелковым оружием и боеприпасами, как импорта, так и экспорта, осталась малой и снизилась за период 2004–06 годов.

[В] Политические волнения и их последствия

Отношение людей к использованию и владению огнестрельным оружием изменилось в Кыргызстане в основном, в результате политических волнений, которые имели место после того, как было опубликовано исследование 2004 года.

Ранней весной 2005 года демонстранты, протестующие против подтасовки результатов парламентских выборов, собрались в Бишкеке и потребовали отставки Президента Аскара Акаева. 24 марта 2005 года президент сбежал из страны, и протестующие взяли штурмом здание президентской администрации. Затем последовали два дня беззакония и мародерства. Временная администрация, возглавляемая Курманбеком Бакиевым, была сформирована и впоследствии поддержана на президентских выборах в июле 2005 года.

Волнения внесли свой вклад в ослабление кыргызской государственной монополии на насилие и также усилили некоторые негативные тенденции периода Акаева — в особенности повышенное присутствие криминальных группировок в политике и обществе. Эти обстоятельства имели, в свою очередь, последствия для ситуации со стрелковым и мелкокалиберным оружием в стране.

[В] Насилие с применением огнестрельного оружия в национальной политике

Национальная политическая арена является одной из сфер, где произошли самые большие изменения с 2005 года, и где появление насилия с применением огнестрельного оружия также было наиболее значительным. Убийства или нападения на членов политической элиты были чрезвычайно

редкими в предыдущий период в Кыргызстане, за исключением убийства начальника управления МВД по борьбе с коррупцией Чыныбека Алиева в мае 2004 года, выступавшего против коррупции (IWPR, 2004). С момента волнений марта 2005 года, однако, ряд влиятельных политиков, чиновников и бизнесменов стали объектами заказных убийств и нападений. Сюда относятся парламентарии Баяман Эркинбаев, Жыргалбек Сурабалдиев и Тынычбек Акматбаев. Первые два были состоятельными бизнесменами; полагали, что они создали свое богатство с помощью преступной деятельности, в то время как третий был братом хорошо известного криминального авторитета Рыспека Акматбаева, который также был застрелен в мае 2006 года. Убийства вызвали критику правоохранительных органов и указали на неспособность кыргызского государства защитить известных лиц государства от насилия с применением огнестрельного оружия. Эркинбаев несколько раз просил о защите, прежде чем его убили.

*Кыргызское расследование, снимок с низким разрешением
Кыргызская полиция ведет расследование, собирая доказательства на
месте убийства кандидата в депутаты парламента Рыспека Акмат-
баева в Бишкеке, 10 мая 2006 года.*

Вячеслав Оселедко/АФП/Getty Images

*Депутат Парламента Кыргызстана с перевязанным носом
Баяман Эркинбаев, 37-летний кыргызский парламентарий, присутствует на пресс
конференции в Бишкеке на другой день после получения ранения при попытке убийства в
апреле 2005 года. Эркинбаев был застрелен пятью месяцами позже.*

Владимир Пирогов/Рейтер

Таблица 10 перечисляет последние убийства и нападения на членов политической элиты.

Таблица 10 Последние убийства и покушения на членов политической элиты		
Имя	Должность	Инцидент
Усен Кудайбергенов	Политический союзник Феликса Кулова, руководил организацией бригад самообороны против мародерства и беззакония 24–25 марта 2005 года	Застрелен в поселке Орто-Сай возле Бишкека 10 апреля 2005 года
Жыргалбек Сурабалдиев	Избранный в феврале 2005 года депутат парламента, глава Совета предпринимателей—«Новые Шаги», владел вторым по величине авторынком, якобы имел криминальные связи, подозревался в организации про-акаевских маршей в марте 2005 года	Застрелен 10 июня 2005 года, Бишкек
Абдалим Жунусов и телохранитель	Директор крупного рынка в Кара-Суу Ошской области на временный период в 2005 году	Застрелен в своем доме в Оше 5 сентября 2005 года
Баяман Эркинбаев	Избранный в феврале 2005 года депутат парламента, владелец части Кара-Сууйского базара, до этого, якобы, имел связи с криминальными группами и сетью наркоторговцев	Подвергся нападению и был ранен 28 апреля 2005 года — выжил. Застрелен в Бишкеке 21 сентября 2005 года
Раатбек Санатбаев	Чемпион мира по борьбе, баллотировавшийся на пост председателя Олимпийского комитета Кыргызстана	Застрелен 12 января 2006 года в Бишкеке
Рыспек Акматбаев	Криминальный авторитет, который до этого был обвинен в убийстве, выиграл парламентские выборы 29 апреля, получив 79 процентов голосов	Застрелен 10 мая 2006 года после вечерней молитвы в мечети в поселке Кок Жар возле Бишкека

Тынычбек Акматбаев	Депутат парламента, председатель законодательного комитета по обороне и безопасности, брат Рыспека Акматбаева	Убит во время посещения колонии Молдаванка возле Бишкека 20 октября 2005 года
Эдиль Байсалов	Глава НПО «Коалиция за демократию и гражданское общество», организовал крупномасштабную демонстрацию против увеличения влияния преступных группировок в национальной политике за четыре дня до нападения	Выжил при нападении 12 апреля 2006 года. Результаты судебно-медицинской экспертизы показывают, что на него напали либо с помощью тупого предмета, либо огнестрельного оружия

Две тенденции, лежащие в основе этих событий, показывают, как в наиболее небезопасный пост-акаевский период появились насилие и угрозы в качестве центральных характеристик политической жизни. Во-первых, подвижка в высшем эшелоне власти имела последствия для полуправильного бизнеса и криминальных структур. Целые сектора экономики при прежнем режиме контролировались семьей Акаева или его приближенными. Смена власти явилась спусковым механизмом для ситуации хаоса в отношении рыночных долей, собственности прибыльных активов и законности деловых практик. Это привело к конкуренции и отсутствию безопасности, что, в свою очередь, явилось причиной некоторых смертей с марта 2005 года. Во-вторых, на более глубоком уровне, Кыргызстан переживает трансформацию элиты, при которой члены элиты, появившиеся в коммунистический период, постепенно вытесняются лицами, которые смогли успешно работать в новой рыночной экономике. Эти действующие лица используют свое приобретенное богатство для построения своего политического капитала. Многие из них искали посты в кыргызском Парламенте или в исполнительной ветви власти. Успешное плавание в рыночной экономике часто, тем не менее, означало участие в криминальной деятельности. Это, в свою очередь, сделало криминальные группировки и связанные с ними практики насилия с применением огнестрельного оружия, основными чертами национальной политики.

[В] Стрелковое и мелкокалиберное оружие и правоохранительные органы

Убийства политиков высокого ранга и бизнесменов вызвало критику правоохранительных органов и сомнения в отношении того, способны ли они сладить с возросшим уровнем преступности. Обеспокоенность имеет две стороны: организационные и финансовые трудности, а также

обеспокоенность относительно тесных связей между правоохранительными структурами и криминальными группами, которые, якобы, существуют. Премьер-министр Феликс Кулов отметил в сентябре 2005 года, что «самой большой проблемой» является то, что правоохранительные органы сплелись с преступниками, а честные правоохранительные структуры боятся бороться с преступностью» (МКГ, 2005, стр. 17). 103 Последний отчет МКГ также выражает обеспокоенность относительно возможного отсутствия нейтралитета со стороны правоохранительных структур. Последние эпизоды, похоже, указывают на то, что сегменты этих структур имеют свой собственный бизнес или другие интересы, и что это формировало их реакцию на конкретные преступления или угрозы безопасности. 104

Отсутствие финансовых ресурсов привело к нехватке материального снабжения (автомобилей, топлива, оборудования для судебно-медицинской экспертизы и установок для обеспечения безопасности хранилищ оружия), а также к продолжающейся игре по-мелкому для офицеров полиции. Среднемесячная зарплата все еще низка: в ключевых подразделениях МВД, борющихся с организованной преступностью, ежемесячные зарплаты составляют 50–60 долларов США (IWPR, 2005c). С марта 2005 года различные ветви правоохранительной системы также пострадали от внутренних раздоров, и, кроме того, занимались внутриведомственной борьбой за влияние. Имели место частые смещения высшего руководства этих агентств.

Последствием этих трудностей, с которыми сталкиваются МВД и СНБ, является то, что правоохранительные структуры не способны эффективно поддерживать верховенство закона. 105 Эта неспособность имеет прямое влияние на ситуацию со стрелковым оружием. Плохая работа полиции подпитывает беспокойство рядовых граждан о своей безопасности и вносит свой вклад в повышение спроса на стрелковое оружие (см. ниже) (IWPR, 2005a). Более того, нехватка оснащения и коррупция внутри правоохранительных структур вызывает обеспокоенность, что остается опасность утечки из запасов оружия.

[В] Вооруженные группировки и радикальные религиозные движения

Угроза, которую представляют боевики или радикальные группировки, значительно усилилась с 2003 года, а вместе с ней и природа связанной с этим проблемы стрелкового и мелкокалиберного оружия. Ранее угроза от этих группировок оценивалась в свете вторжений ИДУ в 1999 и 2000 годах (что также все больше относится к Исламскому движению Туркестана, или ИДТ). Эти атаки хорошо вооруженных и подготовленных партизанских отрядов представляли значительную угрозу для национальных армий Кыргызстана и Узбекистана. Группы совершали свои атаки из постоянных лагерей в Афганистане. ИДУ, как подробно описано в этом отчете, также оставило ряд секретных тайников с оружием в горах Кыргызстана и Таджикистана. В ходе операции «Несокрушимая Свобода» в Афганистане постоянные базы были уничтожены и организационная мощь ИДУ была значительно ослаблена. Один из лидеров (Тахир Юлдашев) выжил; считается, что он прячется на афгано-пакистанской

границе, возможно вместе с другими боевиками ИДУ (RFE/RL, 2006с). Повторение мощных вторжений 1999 и 2000 годов кажется в высшей степени маловероятным.

В настоящее время угроза для безопасности и связанная с ней проблема с оружием от ИДУ и других радикальных группировок связана с (подпольными) филиалами этих групп, базирующимися в регионах Ферганской долины Таджикистана, Кыргызстана, и, возможно, Узбекистана. Имел место ряд опасных эпизодов в 2006 году, указывающих на ряд групп, которые по заявлениям кыргызских властей, являются филиалами ИДУ или Хизб ут-Тахрир. Некоторые офицеры правоохранительных органов связывают повышение активности с побегом из тюрьмы, в результате которого была сформирована часть Андижанских демонстраций и бойня в Узбекистане в мае 2005 года.¹⁰⁶ В январе 2006 года на тюрьму на севере Таджикистана было совершено нападение двумя вооруженными людьми, которые застрелили начальника тюрьмы и освободили одного из заключенных, которого главный прокурор Согдийской области (Таджикистан) впоследствии назвал членом ИДУ. 12 мая, в годовщину Андижанских событий, на пограничный пост кыргызско-таджикской границы было совершено нападение рядом нападающих, которые убили двух кыргызских и трех таджикских пограничников. Группа украла 19 боевых автоматов и один пулемет большого калибра с таджикского погранпоста и скрылась на кыргызской территории, преследуемая личным составом кыргызских правоохранительных органов. Четыре боевика были убиты в этом инциденте. Этот эпизод вызвал применение суровых мер и дальнейшую перестрелку между личным составом правоохранительных органов и вооруженными боевиками летом. Хорошо известное мусульманское духовное лицо, Рафик Кори Камолуддин, симпатизировавший членам Хизб ут-Тахрир, был также убит кыргызскими силами безопасности в августе 2006 года.

Кроме этих перестрелок, имел место ряд арестов членов Хизб ут-Тахрир, у которых вместе с брошюрами правоохранительные органы обнаружили нелегальное оружие (IWPR, 2006а). Это значительное изменение. Ранее, как обнаружило исследование 2003 года, не было признаков, что члены Хизб ут-Тахрир (в отличие от ИДУ) были замешаны в насилии, они строго придерживались манифеста о мирном сопротивлении. Эксперты считают, что Хизб ут-Тахрир это гораздо более многочисленная организация по сравнению с ИДУ, некоторые предполагают, что она насчитывает до 10000 сторонников, несмотря на то, что это кажется значительно раздутой цифрой.¹⁰⁷ Если члены Хизб ут-Тахрир вооружаются, это означает, что крупная, хорошо организованная и тайная сеть теперь имеет незаконное огнестрельное оружие в Ферганской долине.

Два серьезных разъяснения необходимо отметить в отношении этого анализа. Первое – это недискриминационное использование таких ярлыков как ИДУ, ИДТ и Хизб ут-Тахрир правоохранительными органами в Таджикистане, Кыргызстане, и Узбекистане. Похоже, что любую группу людей, вовлеченную в несанкционированную религиозную или политическую деятельность, могут легко назвать ИДУ или Хизб ут-Тахрир,

даже если реальные связи отсутствуют. Во-вторых, сообщается, что правоохранительные органы в регионе время от времени «подбрасывают» компрометирующие материалы (наркотики, оружие и так далее) подозреваемым перед арестом, чтобы обеспечить основания для обвинения (МКГ, 2002). Это затрудняет вынесение решения о том, какое количество из зарегистрированной деятельности, связанной с оружием или якобы радикальными религиозными группами, должно на самом деле быть истолковано как увеличение распространения стрелкового оружия.¹⁰⁸ Тем не менее, факт остается фактом, что как минимум пять перестрелок случились в 2006 году на юге Кыргызстана, и что были найдены новые тайники с оружием.¹⁰⁹ Более того, участвовавшие группы не обязательно были чисто «криминальными» по своей природе, даже если не имеется достаточно информации и анализа религиозной идентичности и политических целей, которые могли иметь эти группы.

[В] Стрелковое оружие и общество

Мародерство и беззаконие, связанные с событиями марта 2005 года, имели сильное влияние на последствия с ситуацией в отношении стрелкового оружия в Кыргызстане. Нарушение порядка и внезапная нужда для владельцев бизнеса защищать себя от мародеров явилась спусковым механизмом для повышения спроса на стрелковое оружие. По сообщениям Института освещения войны и мира (IWPR) вскоре после событий «дипломатические и полицейские источники оценивают, что несколько тысяч единиц оружия было продано в столице после революции» (IWPR, 2005a). Согласно официальной статистике почти вдвое большее количество лицензий было выдано на владение огнестрельным оружием (см Таблицу 11).

Таблица 11 Официальная статистика МВД, 2004–06а			
Наименование	2004	2005	январь–август 2006
Количество лицензий на ношение огнестрельного оружия, выданных МВД	176	335	189
Количество ограблений	1669	2718	1560
Общее число преступлений	32616	33277	32297
Число случайных смертей от оружия	15	13	5
Количество убийств с применением огнестрельного оружия	35	41	15

а Эта статистика была предоставлена в официальном письме МВД, от 29.09.06 № 1/5030.

В 2005 году всего было выдано 335 новых лицензий, по сравнению с 176 в 2004 году. Кроме того, значительное количество людей, возможно несколько тысяч, могли приобрести огнестрельное оружие, но не зарегистрировать его (и оно, таким образом, является нелегальным). Более 1200 единиц незаконного огнестрельного оружия было конфисковано в 2005 году — на 50 процентов больше, чем в 2004 (Transitions Online, 2006c). Как отмечено в первоначальной версии этого документа (2004), в период 1995–2003 годов кыргызские правоохранительные органы конфисковали всего приблизительно 5000 единиц огнестрельного оружия.

Курал Толбаев, глава отдела лицензирования и разрешений департамента полиции Бишкека, объясняет, что «люди покупают оружие для самообороны, потому что они хотят защитить свою жизнь и жизни своих детей и членов семьи, а также свою собственность ... мужчины и женщины всех возрастов и национальностей покупают оружие, если они состоятельны и им есть что терять» (IWPR, 2005a). Согласно интервью, взятому при подготовке этого эпилога у представителей НПО в Джалалабадской, Ошской и Баткенской областях, в сельской местности не было значительного увеличения количества огнестрельного оружия, находящегося во владении, не было также и изменений в ситуации с безопасностью со времени волнений 2005 года, в то время как крупные города, такие как Ош и Бишкек, воспринимаются как имеющие более высокую степень владения оружием, чем ранее, в контексте ухудшения ситуации с безопасностью.¹¹⁰

Эти изменения сопровождаются значительной эволюцией нормативной

базы. Результаты в первоначальном отчете (2004) показывали, что имело место сильное нормативное неприятие по вопросу владения оружием в кыргызском обществе. Эта тенденция, похоже, идет на убыль, уступая позиции положению, что люди нуждаются в оружии и имеют право на самозащиту при помощи владения огнестрельным оружием. Бывший генеральный прокурор Азимбек Бекназаров отметил в мае 2005 года, что «если люди вооружаются, это значит, что они боятся за свою безопасность и хотят себя защитить, и это нормальная ситуация» (IWPR, 2005a). Кыргызским парламентом был одобрен законопроект от 14 ноября 2006 года с изменениями настоящего уголовного и гражданского законодательства, позволяющими гражданину защищать свою собственность в разумных пределах с помощью огнестрельного оружия, при условии, что они имеют соответствующую лицензию (IWPR, 2006d).

Источники незаконного огнестрельного оружия, используется ли оно преступниками, радикальными политико-религиозными группами или обычными гражданами, остаются теми же, что указаны в первоначальном отчете. Правоохранительные органы отмечают, что существует возможность того, что оружие может контрабандным путем ввозиться в Кыргызстан из-за границы, в то время как независимые эксперты продолжают утверждать, что существует вероятность утечки из государственных запасов. Последний отчет отмечает, что это могут быть либо недавние утечки или «старые» утечки из запасов бывшей советской армии в начале 1990-х годов (Transitions Online, 2006c).

[В] Заключение

Кыргызстан находится на перепутье. С одной стороны, ситуация с безопасностью резко ухудшилась со времени мартовских волнений 2005 года. С другой стороны, политически мобилизованное население может обеспечить глубокое укоренение необходимых и твердых реформ, таким образом, давая возможность стране достичь процветания и стабильности. Более того, имели место также некие позитивные подвижки в отношении стрелкового оружия в политических битвах, которые происходили в Кыргызстане. В подавляющем числе демонстраций до сих пор не было демонстрантов, применяющих или несущих стрелковое оружие. Несмотря на настоящий период волнений, может появляться гражданская и мирная демократическая культура — такая культура, которая может черпать силы в мирном прошлом Кыргызстана, которое было в основном свободно от насилия с применением огнестрельного оружия.

[А] Приложение 1: Торговля оружием в Кыргызстане, 1993–2005

Таблицы в этом Приложении могут значительно недооценивать торговлю стрелковым оружием в Кыргызстане. Цифры взяты из базы данных Comtrade, как подано NISAT (NISAT, n.d.).

Таблица 12А Экспорт стрелкового оружия, боеприпасов и запчастей из Кыргызстана (по отчетам Кыргызстана), 1995, 1996, и 2004 годы

Пункт назначения	1995 Объем торговли (USD)	1996 Объем торговли (USD)	2004 Объем торговли (USD)
Болгария	2 004 300	225 000	нет
Китай	225 000	264 000	нет
Индия	нет	453 500	нет
Казахстан	93 800	402 200	97 781
Российская Федерация	542 000	257 700	нет
Таджикистан	нет	156 000	184 128
Узбекистан	4 94 000	2 785 100	нет
Всего	7 806 100	4 543 500	281 909

Таблица 12В Самые крупные экспортеры стрелкового оружия, боеприпасов и запчастей в 1996 (USD)

США	169 014 720
Великобритания	49 868 440
Швейцария	30 425 764
Германия	27 789 472
Италия	27 276 840
Австрия	18 204 232
Норвегия	15 278 295
Испания	11 499 269
Канада	10 702 074
Финляндия	8 875 788
Бразилия	8 794 171
Чешская Республика	4 605 654
Кыргызстан	4 543 498
Румыния	4 216 000
Российская Федерация	4 016 698
Австралия	2 044 601
Португалия	1 258 678

Таблица 12С Экспорт стрелкового оружия из Кыргызстана (по отчетам страны импортера), 1999–2004				
Год	Страна импортер	Товар	Объем торговли (USD)	кг
1999	Швеция	Дробовики или винтовки дробовики для спорта или охоты	604	4
1999	Швеция	Совмещенные спортивные, охотничьи дробовики/винтовки	815*	нет
2000	Казахстан	Бомбы, гранаты, боеприпасы, мины, другое	43 000	97
2000	Словакия	Военное оружие	2 607	199
2000	Словакия	Бомбы, гранаты, боеприпасы, мины, другое	7 635	472
2001	Турция	Запчасти и аксессуары дробовиков или винтовок	100 610	58 488
2002	Турция	Запчасти и аксессуары дробовиков или винтовок	58 093	20 550
2002	Германия	Запчасти и аксессуары дробовиков или винтовок	3 639	898
2002	Германия	Грубо обработанные оружейные заготовки для спортивных и охотничьих винтовок	4 851*	нет
2002	Италия	Запчасти и аксессуары дробовиков или винтовок	7 334	3 125

2002	Италия	Грубо обработанные оружейные заготовки для спортивных и охотничьих винтовок	10 202*	нет
2003	Турция	Запчасти и аксессуары дробовиков или винтовок	72 177	71 882
2003	Канада	Бомбы, гранаты, боеприпасы, мины, & другое	1 001 150	нет
2004	Австрия	Запчасти и аксессуары дробовиков или винтовок	90 374	15 812
2004	Турция	Запчасти и аксессуары дробовиков или винтовок	7 033	190
2004	Австрия	Запчасти и аксессуары дробовиков или винтовок	95 530*	нет

*Эти цены были заявлены в евро и конвертированы в доллары США по обменному курсу 1 евро - 1.31 доллар США.

Таблица 12D Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран экспортеров): дробовики и дробовики-винтовки для спорта или охоты, 1993–2004

Год	Страна экспортер	Объем торговли (USD)	кг	единиц
1993	Канада	70 122	4	338
1993	Германия	21 000	199	нет
1994	Германия	27 000	398	нет
1996	Германия	5 980	97	нет
1996	Российская Федерация	44 671	808	нет
1998	Российская Федерация	35 654	820	нет
1998	Австрия	8 435	нет	нет
1999	Российская Федерация	3 867	210	210 (по оценкам)
2000	Российская Федерация	29 391	824	824
2002	Российская Федерация	3 136	74	нет
2003	Российская Федерация	6 257	148	нет
2004	Италия	37 176	156	нет
2004	Российская Федерация	37 735	550	нет
1993–2004	Всего	330 424	4 288	нет

* Эти цены были заявлены в евро и конвертированы в доллары США по обменному курсу 1 евро - 1.31 доллар США.

Таблица 12Е Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран экспортеров): винтовки для спорта, охоты или прицельной стрельбы, 1996–2005				
Год	Страна экспортер	Объем торговли (USD)	кг	единиц
1996	Российская Федерация	61 755	625	нет
1998	Австрия	3 887	25	нет
1998	Германия	6 000	37	нет
1998	Российская Федерация	55 789	804	нет
1999	Российская Федерация	8 123	171	нет
2000	Российская Федерация	19 417	453	453
2001	Российская Федерация	15 435	195	195
2002	Российская Федерация	15 436	273	нет
2002	Южная Корея	88 029	1 062	нет
2003	Российская Федерация	28 063	746	нет
2004	Италия	11 837*	нет	7
2004	Российская Федерация	21 632	316	нет
2005	Чешская Республика	3 063*	нет	5
1996–2005	Всего	338 466	4 707	нет

* Эти цены были заявлены в евро и конвертированы в доллары США по обменному курсу 1 евро - 1.31 доллар США.

Таблица 12F Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран экспортеров): боеприпасы и запчасти для стрелкового оружия, 1994–2004			
Год	Страна экспортер	Объем торговли (USD)	кг
1994	Германия	10 000	97
1995	Германия	23 000	97
1996	Германия	3 986	238
1996	Российская Федерация	9 081	460
2002	Южная Корея	11 534	60
2004	Германия	1 000	51
1994–2004	Всего	58 601	1 003

Таблица 12G Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран экспортеров): револьверы и пистолеты, 1995–2005			
Год	Страна экспортер	Объем торговли (USD)	кг
1995	Испания	3 817	18
1998	Швейцария	10 370	20
2000	Казахстан	599	нет
2005	Чешская Республика	9 319*	нет
1995–98	Всего	24 105	38

Таблица 12Н Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран экспортеров): патроны и дробовики 1995–98

Год	Страна экспортер	Объем торговли (USD)	кг
1995	Великобритания	1 859	210
1998	Швейцария	2 765	128
1995–98	Всего	4 624	338

Таблица 12И Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран экспортеров): запчасти и аксессуары для дробовиков и винтовок, 1994

Год	Страна экспортер	Объем торговли (USD)	Kg
1994	Германия	2 000	25
1994	Всего	2 000	25

Таблица 12Ж Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран экспортеров): запчасти и аксессуары для боевого оружия, 1996–98

Год	Страна экспортер	Объем торговли (USD)	кг
1996	Российская Федерация	901	8
1997	Германия	12 383*	нет
1998	Австрия	39*	нет
1996–98	Всего	13 323	нет

* Эти цены были заявлены в евро и конвертированы в доллары США по обменному курсу 1 евро - 1.31 доллар США.

Таблица 12К Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран экспортеров): патроны для арбалетов, не включая чехлов, и для дробовиков, 2004–05

Год	Страна экспортер	Объем торговли (USD)	кг
2004	Германия	53 872*	нет
2005	Чешская Республика	3 049*	нет
2004–05	Всего	56 921	нет

* Эти цены были заявлены в евро и конвертированы в доллары США по обменному курсу 1 евро - 1.31 доллар США.

Таблица 12Л Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран экспортеров): дробь для пневматических ружей, свинцовые пули, и запчасти патронов для дробовиков, 1995–2004

Год	Страна экспортер	Объем торговли (USD)	кг
1995	Германия	5 000	386
1996	Германия	1 993	242
1997	Германия	1 153	148
1998	Германия	2 000	273
2004	Германия	1 000	121
1995–2004	Всего	11 146	1 170

Таблица 12М Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран экспортеров): одноствольные гладкоствольные спортивные и охотничьи винтовки, 1993–2004

Год	Страна экспортер	Объем торговли (USD)	кг
1993	Германия	24 444*	нет
1994	Германия	30 551*	нет
2004	Италия	37 430*	нет
1993–2004	Всего	92 425	нет

* Эти цены были заявлены в евро и конвертированы в доллары США по обменному курсу 1 евро - 1.31 доллар США.

Таблица 12N Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран экспортеров): запчасти и аксессуары для спортивных и охотничьих дробовиков или винтовок, 1994

Год	Страна экспортер	Объем торговли (USD)	кг
1994	Германия	2 035*	нет
1994	Всего	2 035	нет

* Эти цены были заявлены в евро и конвертированы в доллары США по обменному курсу 1 евро - 1.31 доллар США.

Таблица 12O Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран экспортеров): патроны и запчасти, не специфицированные в другом месте, 1994-96

Год	Страна экспортер	Объем торговли (USD)	кг
1994	Германия	10 290*	нет
1995	Германия	23 677*	нет
1996	Германия	4 121*	нет
1994-96	Всего	38 088	нет

* Эти цены были заявлены в евро и конвертированы в доллары США по обменному курсу 1 евро - 1.31 доллар США.

Таблица 12P Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран экспортеров): запчасти патронов для дробовиков или винтовок, 1995-2004

Год	Страна экспортер	Объем торговли (USD)	кг
1995	Германия	4 896*	нет
1996	Германия	1 580*	нет
1997	Германия	1 483*	нет
1998	Германия	2 166*	нет
2004	Германия	1 485*	нет
1995-2004	Всего	11 610	нет

* Эти цены были заявлены в евро и конвертированы в доллары США по обменному курсу 1 евро - 1.31 доллар США.

Таблица 12Q Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран экспортеров): комбинация спортивных и охотничьих дробовиков/винтовок, 2004

Год	Страна экспортер	Объем торговли (USD)	кг
2004	Италия	1 880*	нет
2004	Всего	1 880	нет

* Эти цены были заявлены в евро и конвертированы в доллары США по обменному курсу 1 евро - 1.31 доллар США.

Таблица 12R Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран экспортеров): бомбы, гранаты, боеприпасы, мины и другое, 2000

Год	Страна экспортер	Объем торговли (USD)	кг
2000	Казахстан	1 000	2 500
2000	Всего	1 000	2 500

Таблица 12S Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран экспортеров): запчасти и аксессуары револьверов или пистолетов, 2002

Год	Страна экспортер	Объем торговли (USD)	кг
2002	Южная Корея	42 302	3 125
2002	Всего	42 302	3 125

Таблица 12T Импорт в Кыргызстан (по отчетам стран экспортеров): револьверы и пистолеты калибра 9 мм или выше, 1995

Год	Страна экспортер	Объем торговли (USD)	кг
1995	Испания	3 794*	нет
1995	Всего	3 794	нет

* Эти цены были заявлены в евро и конвертированы в доллары США по обменному курсу 1 евро - 1.31 доллар США.

[А] Приложение 2: Список интервью

[В] Интервью 2006 года

Представитель НПО (по телефону), Ляйляк, 18 октября 2006.

Представитель НПО (по телефону), Аксы, 18 октября 2006.

Представитель НПО (по телефону), Ош, 19 октября 2006.

Представитель НПО (по телефону), Баткен, 19 октября 2006.

[В] Казахстан

Фикрет Аккура, ПРООН представитель страны, Казахстан, 22 августа 2003 года.

Майор Энтони С. Квейтневски, военный атташе, Посольство США в Казахстане, 22 августа 2003 года.

Беата Мартин-Розумилович, сотрудник по вопросам политики и связям с общественностью, ОБСЕ Алматы, 16 августа 2003 года.

Ульрих Райнер и Филипп Бернхард, менеджер проекта и сотрудник программы, соответственно, ЕС, Делегация Европейской Комиссии в Казахстане, 22 августа 2003 года.

[В] Кыргызстан

Давид Акоюн, заместитель представителя страны, ПРООН Кыргызстан, 22 августа 2003 года.

Саламат Аламанов, глава паритетной комиссии по демаркации государственных границ, 17 июля 2003 года.

Бактибек Маданбекович Алимбеков, начальник ОВД, Джалалабадская область, 8 августа 2003 года.

Абдимажит Копболсунович Алимкулов, глава Союза Обществ охотников и рыболовов в Кыргызской Республике, Ошская область, 25 июля 2003 года.

Атыркуль Алишева и Зумрат Салморбекова, исследователи, институт региональных исследований, 16 июля 2003 года.

Полковник Каравай Асаналиев, заместитель директора по науке, Академия МВД Кыргызской Республики, 22 августа 2003 года.

Шейшенбек Байзаков, начальник ОВД, Баткенская область, 30 и 31 июля 2003 года.

Леонид М. Бондарец, старший эксперт, МИСС при Президенте Кыргызской Республики, 25 августа 2003 года.

Елиференко Александра Борисовна, директор кризисного центра «Шанс», Бишкек, 16 июля 2003 года.

Марат Бозгунчиев, директор, Информационный Центр здравоохранения ВОЗ для Центрально-азиатских Республик, 14 июля 2003 года.

Фредерик Ченайс, эксперт, МОМ Бишкек, 18 июля 2003 года.

Дженнифер Крофт, отдел политики/экономики, Посольство США, Бишкек, 22 августа 2003 года.

Джоел Куйжперс, сотрудник по вопросам экономики и экологии, ОБСЕ, Ошский офис, 24 июля 2003 года.

Заместитель генерального прокурора, Джалалабадская область, 8 августа 2003 года

Директор ОФМТ, Ошский филиал, 25 июля 2003 года.

Абдималик Абикарович Эгембердиев, глава Аксыйского района, 25 августа 2003 года.

Искандер Гаипкулов, бывший глава Баткенского района, Экспертный Совет специальных представителей Президента Кыргызской Республики по иностранным инвестициям, 22 июля 2003 года.

Алмас Гаирфулин, заместитель начальника Государственного комитета по контролю наркотиков при правительстве Кыргызской Республики, 11 июля 2003 года.

Генеральный прокурор, Баткенская область, 30 июля 2003 года

Герхард Гюнтер, руководитель группы, Проект по построению потенциала по безопасности продовольствия, региональному сотрудничеству и смягчению конфликтов GTZ в Баткене, 28 июля 2003 года.

Джон Хизершоу, инструктор, Международная и сравнительная политика, Американский Университет Центральной Азии, 14 июля 2003 года.

Подполковник Зариф Худайбердиев, начальник, Департамент МПВС, пограничная служба Кыргызской Республики, 28 августа 2003 года.

Орумбек Ибраев, аналитик, отдел международного сотрудничества, Кыргызский Национальный статистический комитет, 10 июля 2003 года.

Айдин Идиль, посол, Центр ОБСЕ в Кыргызстане, 15 июля 2003 года.

Муратбек Иманалиев, профессор, Американский Университет Центральной Азии, 29 августа 2003 года.

Бахадыр Исмаилов, помощник по юридическим вопросам, ОБСЕ Ошский офис, 25 июля 2003 года и 5 декабря 2003 года.

Иван Иванович, глава Чуйского отделения Союза обществ охотников и рыболовов в Кыргызской Республике, 16 июля 2003 года.

Чинара Жакупова, директор странового отделения, IWPR, Кыргызстан, 14 июля 2003 года.

А. Жолдошов, эксперт, совет специальных представителей Президента Кыргызской Республики по иностранным инвестициям, 24 июля 2003 года.

Абдираим Жорокулов, региональный координатор Превентивной программы развития для Ошской области, ПРООН Кыргызстан, 20 июля 2003 года.

Чукун Жунусалиев, глава СНБ, Аксы, 25 Августа 2003.

Улан Жусупов, заместитель главы департамента ООН и международной безопасности в Министерстве иностранных дел, 18 июля 2003 года.

Эгамберды Кабулов, журналист, кыргызское государственное телевидение, канал Кабар, 18 июля 2003 года.

Рая Кадырова, президент ОФМТ, 15 июля 2003 года.

Александр Кашкарев и Миа Римби, сотрудник программы и аналитик программы, соответственно, ПРООН Кыргызстан, 9 июля 2003 года.

Кенжесариев, глава департамента военно-технического сотрудничества, Министерство обороны Кыргызской Республики, 28 Августа 2003.

Андрей Ханжин, сотрудник ООН, юг Кыргызстана/координатор программы ПРООН по превентивному развитию, 23 июля 2003 года.

Александр Ким, главный редактор, Моя Столица, 19 августа 2003.

Александр Алексеевич Князев, преподаватель по международной журналистике, Кыргызско-Российский славянский университет, 13 Августа 2003.

Асылбек Кочкорбаев, директор аксыйского отдела ОФМТ, 26 августа

2003.

Александр Антонович Колесников, консул, консульство Российской Федерации в Оше, 6 августа 2003.

Джоселин Лякорт, менеджер программы, Программа помощи полиции ОБСЕ в Кыргызстане, 27 августа 2003.

Дэвид Льюис, директор проекта по Центральной Азии, МКГ, Ош, 22 августа 2003.

Марат Маканович Иманкулов, глава СНБ, Джалалабадская область, 8 августа 2003.

Бахтияр Мамбетов, национальный координатор программы, UNODC Кыргызстан, 8 июля 2003 года.

Полковник Марат К. Маниязов, начальник, центр криминалистики, МВД, 26 августа 2003.

Орозбек Молдалиев, профессор и директор, Исследовательский центр 'СЕДЕП', 21 августа 2003 года.

Оскон Молдокулов, сотрудник, ВОЗ Кыргызстан, 10 июля 2003 года.

Айтбай Ушаталиевич Назиев, государственный инспектор южных регионов Государственного комитета по контролю наркотиков при Правительстве Кыргызской Республики, 25 июля 2003 года.

Назаров, заместитель директора, центр криминалистики, МВД, Бишкек, 27 августа 2003 года.

Филипп Ноубель, эксперт, МКГ, Ош, 22 августа 2003.

Исаев Нуркалай, глава отдела международного развития (DFID), представитель страны DFID, Бишкек, 10 июля 2003 года.

Сесиль Гульбраар Орестис, сотрудник по вопросам политики и развития человека, ОБСЕ Ошское отделение, 25 июля 2003 года.

Гульсира Осорова, старший исследователь, МИСИ (ИСС --- Международный институт стратегических исследований) при Президенте Кыргызской Республики, 14 июля 2003 года.

сотрудник программы ОФМТ, бывший глава отдела кадров в Баткенской областной администрации, 29 июля 2003 года.

Катрин Самюэль, старший исследователь, МКГ, Душанбе, 11 августа 2003.

Аманкулов Талантбек Сарикевич, командующий, пограничная служба Кыргызской Республики, Баткенская область, 31 июля 2003 года.

Кубанычбек Сатиев, сотрудник по вопросам планирования, Проект по построению потенциала по безопасности продовольствия, региональному сотрудничеству и смягчению конфликтов GTZ в Баткене, 28 июля 2003 года.

Камиль Сатканбаев, свободный журналист, Ош, 23 июля 2003 года.

Секретарь/бухгалтер Союза обществ охотников и рыболовов в Кыргызской Республике, Ош, 6 Августа 2003 года.

В. Сергеев, представитель Российской Федерации, антитеррористический центр СНГ, Бишкек, 29 Августа 2003 года.

Искандер Шаяхметов, бывший начальник службы скорой помощи Бишкека, 16 августа 2003 года.

Андрей А. Сопуев, заместитель директора (по научным исследованиям), национальный хирургический центр Кыргызской Республики, 20 августа

2003 года.

Прокурор Аксыйского района, 25 августа 2003 года.

Бермет Галиевна Тугельбаева, президент ассоциации женщин DIAMOND, 15 июля 2003 года.

Кыргызстан: конфиденциальные интервью

Независимый журналист, Бишкек, 17 июля 2003 года.

Независимый журналист, Ош, 22 июля 2003 года.

Информированный наблюдатель и бывший наркоделец в Ошской и Баткенской областях, 7 августа 2003 года.

Сотрудник администрации Баткенской области, 30 июля 2003 года.

Местный представитель оппозиции в Кара-Суу, районном центре Аксыйского района, 26 августа 2003 года.

Лидер НПО в Аксы, 25 августа 2003 года.

Представитель НПО в Аксы, 25 августа 2003 года.

Представитель НПО в Аксы, 26 августа 2003 года.

Представитель СНБ Кыргызской Республики, 17 июля 2003 года.

Представитель СНБ Кыргызской Республики, Баткенская область, 30 июля 2003 года.

Представитель Аксыйского комитета раненых, 26 августа 2003 года.

Сотрудник западной разведки, Бишкек, 5 августа 2003 года.

Таджикистан

Соудабах Ахмадзаде, сотрудник по вопросам чрезвычайных ситуаций, UNICEF Таджикистан, 13 августа 2003 года.

Назира Артыкулова, сотрудник, ВОЗ Таджикистан, 14 августа 2003 года.

Игорь Боск, глава миссии МОМ, Душанбе, 15 августа 2003 года.

Бред Эванс и Амнда Гранмер, второй и третий секретарь, соответственно, отдел политики и экономики, посольство (Посольство) США в Таджикистане, 14 августа 2003 года.

Иоханнес Хоффман, материально-техническое снабжение, Международный комитет Красного Креста, 14 августа 2003 года.

Давлатур Джумахонов и Халиль Тетлай, заместитель генерального менеджера и советник по социальному развитию, соответственно, программ поддержки развития горных сообществ (проект Фонда Ага Хана), 11 августа 2003 года.

Абдурахим Абдулахадович Кахаров, первый заместитель министра, Министерство внутренних дел Республики Таджикистан, 15 августа 2003 года.

Полковник Аград Наги, советник ООН CIVPOL, Бюро ООН по мирному строительству в Таджикистане, 12 августа 2003 года.

Раджабали Курбанович Пираков, глава отдела, генеральная прокуратура, Республика Таджикистан, 14 августа 2003 года.

Артикон Карим Полатович, начальник отдела науки, национальный отдел медицинской реконструкции, Душанбе, 20 августа 2003 года.

Тахир Рахмонов, бывший член национального комитета по примирению в Таджикистане, 13 Августа 2003 года.

Саифулло Сафаров, заместитель директора, институт стратегических исследований при Президенте Республики Таджикистан, 12 августа

2003 года.

Миа Сеппо, заместитель странового представителя, ПРООН Таджикистан, 12 августа 2003 года.

Майкл Смит, посол, Посольство Великобритании, Душанбе, 13 августа 2003 года.

Абдулло Солиев, главный специалист, департамент по конституционным гарантиям прав граждан в таджикской президентской администрации, 20 августа 2003 года.

Эркин Таджибаевич Таджибаев, глава отдела международных дел, комитет контроля государственных границ в Республике Таджикистан, 14 августа 2003 года.

Беки Томпсон, координатор проекта, проект по информации о заминировании СНГ, 14 августа 2003 года.

Владимир Семенович Трофимов, военный атташе Российской Федерации, Таджикистан, 11 августа 2003 года.

Дилбар Тараханова, национальный сотрудник программы, юридическая поддержка/гендер, Швейцарское бюро сотрудничества, Таджикистан, Швейцарское агентство развития и сотрудничества, 15 августа 2003 года.

[В] Таджикистан: конфиденциальные интервью

Журналист, Кулябский район, Таджикистан, 16 августа 2003 года.

Бывший офицер таджикского МВД, 20 августа 2003 года.

[В] Великобритания

Полковник Кристофер Лангтон, редактор МИСС Военный баланс и исследователь по Российской Федерации, Кинг Колледж Лондон, 2 июля 2003 года.

Майкл Пейдж, «International Alert», 2 июля 2003 года.

Домитилла Саграмос, исследователь, Кинг Колледж Лондон, 2 июля 2003 года.

[А] Приложение 3: Таблицы данных по опросу домашних хозяйств

1А. Как часто вы слышите выстрелы из огнестрельного оружия по соседству?

	Частота	% ¹
Никогда	186	78.8
Не часто	43	18.2
Раз в месяц	2	0.8
Раз в неделю	3	1.3
Несколько раз в неделю	1	0.4
Ежедневно	1	0.4
Всего	236	100.0

1В. Как часто вы видите огнестрельное оружие по соседству?

	Частота	%
Никогда	181	76.7
Не часто	51	21.6
Раз в месяц	2	0.8
Раз в неделю	1	0.4
Несколько раз в неделю	1	0.4
Всего	236	100.0

2А. Изменилось ли количество огнестрельного оружия в вашей округе с 1991 года? Оно сократилось, увеличилось или осталось тем же?

	Частота	%
Сократилось	42	17.8
Увеличилось	90	38.1
Осталось таким же	87	36.9
Отказ отвечать	1	0.4
Не знаю	16	6.8
Всего	236	100.0

2В. Считаете ли вы, что ваша личная безопасность повысилась, снизилась или осталась такой же?

	Частота	%
Сильно повысилась	2	0.8
Повысилась	21	8.9
Осталась такой же	125	53.0
Снизилась	85	36.0
Не знаю	3	1.3
Всего	236	100.0

3. Конфисковывало ли когда-нибудь правительство оружие в вашем поселке?

	Частота	%
Да	7	3.0
Нет	221	93.6
Отказ отвечать	1	0.4
Не знаю	7	3.0
Всего	236	100.0

4. По вашему мнению, сколько домохозяйств имеют огнестрельное оружие?

	Частота	%
Большинство домохозяйств (3/4)	1	0.4
Каждое второе домохозяйство (1/2)	1	0.4
Мало домохозяйств (1/4)	58	24.6
Почти ни одно домохозяйство	120	50.8
Ни одного домохозяйства	47	19.9
Не знаю	9	3.8
Всего	236	100.0

5. В среднем, какие типы оружия наиболее распространены в вашей округе (может быть много вариантов ответа)?

Тип оружия	Число респондентов, которые указали на тип оружия, как на обычный	% от 236 респондентов
Пистолеты	31	13.1
Калашниковы	48	20.3
Охотничьи винтовки	94	39.8
Кустарное огнестрельное оружие	24	10.2
Другое	6	2.5

6А. Если человеку из вашего оружия по любой причине понадобится оружие, где, по вашему мнению, он или она смогут его достать?

	Частота	%
Нигде	30	12.7
Поспрашивать вокруг	72	30.5
Купить на черном рынке	51	21.6
Купить в поселке	10	4.2
Знать о спрятанном тайнике	14	5.9
Купить у кого-нибудь из армии или милиции	3	1.3
Занять у кого-нибудь из армии или милиции	3	1.3
Занять у родственников	1	0.4
Получить лицензию и купить	32	13.6
Другое	5	2.1
Не знаю	15	6.4
Всего	236	100.0

6В. Какой регион, если таковой имеется, поставяет больше всего оружия в вашу область?

	Частота	%
Бадахшан (Таджикистан)	85	36.0
Район Сугд (Худжанд, Таджикистан)	41	17.4
Наманганский район (Узбекистан)	6	2.5
Андижанский район (Узбекистан)	12	5.1
Ферганский район (Узбекистан)	11	4.7
Другое	12	5.1
Отказ отвечать	28	11.9
Не знаю	41	17.4
Всего	236	100.0

7. Кто в вашем окружении имеет доступ/владеет/знает как использовать огнестрельное оружие: мужчины или женщины?

	Частота	%
Мужчины	189	80.1
Женщины	4	1.7
Все	17	7.2
Отказ отвечать	12	5.1
Не знаю	14	5.9
Всего	236	100.0

8. По вашему мнению, является ли покупка огнестрельного оружия и боеприпасов правильным использованием ресурсов домохозяйства?

	Частота	%
Да	56	23.7
Нет	173	73.3
Не знаю	7	3.0
Всего	236	100.0

9. Угрожали ли кому-нибудь в этом домохозяйстве или запугивали ли применением огнестрельного оружия за последние три месяца?

	Частота	%
Да	0	0.0
Нет	233	98.7
Не знаю	3	1.3
Всего	236	100.0

10. Какие типы преступлений и насилия чаще всего происходят сейчас в вашей округе (возможно много вариантов ответа)?

Тип преступления	Число респондентов, которые указали на преступление, как на обычное	% от 236 респондентов
Вооруженные ограбления	5	2.1
Кража	116	49.2
Киднепинг	5	2.1
Угрозы	11	4.7
Убийство	6	2.5
Оскорбление/избиение	9	3.8
Изнасилование или другие сексуальные преступления в отношении мужчин/женщин	8	3.4
Огранизованные преступные группировки	1	0.4
Драка	93	39.4
Насилие, связанное с контрабандой	2	0.8
Месть	11	4.7
Домашнее насилие	43	18.2
Пьяные беспорядки	107	45.3
Кража со взломом	39	16.5
Наркодилеры/торговцы	15	6.4
Другое	1	0.4
Нет проблем с преступностью/насилием вовсе	25	10.6

11. Считаете ли вы, что ваш город/поселок безопаснее, одинаково безопасный, или более опасный, чем другие районы страны?

	Частота	%
Безопаснее	78	33.1
Так же	122	51.7
Более опасный	32	13.6
Не знаю	4	1.7
Всего	236	100.0

12. Многие люди считают, что обладание огнестрельным оружием помогает защищать их семьи. Другие люди считают, что обладание огнестрельным оружием опасно для их семей. С каким мнением согласны вы?

	Частота	%
Помогает защищать семью	47	19.9
Нет разницы	49	20.8
Опасно	135	57.2
Отказ отвечать	1	0.4
Не знаю	4	1.7
Всего	236	100.0

13. В каких группах общества можно найти большую часть огнестрельного оружия?

	Частота	%
Преступные группы	120	50.8
Бизнесмены	58	24.6
Политики	8	3.4
Экс-боевики/отставные военные	43	18.2
Другая группа (группы)	1	0.4
Не знаю	6	2.5
Всего	236	100.0

14. Кто, по вашему мнению, должен владеть и/или знать, как обращаться с огнестрельным оружием?

	Частота	%
Только мужчины	76	32.2
Все взрослые	67	28.4
Все, включая детей	5	2.1
Только власти и армия	86	36.4
Не знаю	2	0.8
Всего	236	100.0

15. Для чего, как вы считаете, люди держат огнестрельное оружие?

	Частота	%
Личная защита	35	14.8
Защита семьи	92	39.0
Защита собственности	43	18.2
Защита общины	24	10.2
Для политической безопасности	3	1.3
Для спортивной стрельбы	1	0.4
Для охоты	35	14.8
Другие причины	2	0.8
Не знаю	1	0.4
Всего	236	100.0

16А. Если бы возник конфликт, стали ли бы люди из вашего поселка драться за его безопасность?

	Частота	%
Да	163	69.1
Нет	62	26.3
Отказ отвечать	1	0.4
Не знаю	10	4.2
Всего	236	100.0

16В. Если бы людям вашего поселка нужно было драться за его безопасность, считаете ли вы, что они применили бы огнестрельное оружие?

	Частота	%
Да	82	34.7
Нет	89	37.7
Не знаю	4	1.7
Отказ отвечать	61	25.9
Всего	236	100.0

17. С каким утверждением вы согласны?

А. За последнее время число хорошо вооруженных наркоторговцев увеличилось.

В. Наркотрафик успешно подавляется, а у контрабандистов стало меньше оружия.

	Частота	%
Согласен с А	58	24.6
Больше А, чем В	77	32.6
Не знаю, с чем согласиться	20	8.5
Больше В, чем А	41	17.4
Согласен с В	18	7.6
Отказ отвечать	4	1.7
Не знаю	18	7.6
Всего	236	100.0

[А] Примечания

1. Некоторое увеличение количества убийств от огнестрельного оружия может также происходить из-за улучшения государственной отчетности и сбора данных.

2. См., например, ссылки на легкую доступность стрелкового оружия в Центральной Азии в целом, и в Кыргызстане в частности, являющейся как транзитным путем, так и пунктом назначения у Саграмозо (2002, стр. 82–83) и Пирсейеди (2002, стр. 11, 71–72), что предполагает циркуляцию большого количества оружия по всей Центральной Азии и что «комбинация стрелкового оружия и постоянного социального напряжения является потенциально взрывоопасной». Пирсейеди также утверждает, что Кыргызстан - это крупная транзитная страна для перевозки оружия и наркотиков (2002, стр. 79).

3. Мы развили этот аргумент дальше: см. МакФарлейн и Торджесен (2005).

4. В противоположность немотивированной предвзятости, мотивированная предвзятость подразумевает относительно сознательное решение оценивать или присваивать рейтинг информации таким образом, что она отражает индивидуальное восприятие, которое уже существует.

5. Интервью с г-ном Назаровым, заместителем директора, криминалистический центр, МВД, Бишкек, 27 августа 2003.

6. Представители союза обществ охотников и рыболовов в Кыргызской Республике отмечают, что большинство членов обществ в советский период были русскими (интервью с Иваном Ивановичем, (Ivan Ivanovich --- если Иванович это фамилия, то с Иваном Иванович) главой Чуйского отделения Союза обществ охотников и рыболовов в Кыргызской Республике, 16 июля 2003 года).

7. Этот раздел взят из Любин и др. (1999) и Тишков (1995, стр. 133–49).

8. Интервью с Абдимуноном Жолдошовым, эксперт, Секретариат Специального Представителя Президента Кыргызской Республики по иностранным инвестициям, 24 июля 2003.

9. Между 1995 и 2002 годами дефицит бюджета упал от 11,5 процентов валового внутреннего продукта (ВВП) до 1 процента. Это падение отражает подъем общего уровня доходов и трансфертов от 17 до 19,2 процентов от ВВП и снижение государственных расходов от 28,6 до 20,2 процентов от ВВП за тот же период (Национальный статистический комитет Кыргызской Республики, неопубликованные данные).

10. Нужно отметить неустойчивость этого достижения. В 2002 году рост упал от 5 процентов до 0, в основном в результате оползня на золоторудном месторождении Кумтор и падения спроса со стороны соседних стран на экспорт кыргызской электроэнергии. См. Аслунд (2003).

11. Внешний долг рос от 594 миллионов долларов в 1995 году до 1,5 миллиардов во втором квартале 2002 года (МВФ, 2003, стр. 80–81). После нескольких лет дефолта при оплате внешнего долга Кыргызстана, Парижский Клуб значительно снизил долг в марте 2002 года. За 2003–05 годы погашение внешнего долга Кыргызстана сократилось со 101 миллиона долларов США до 6 миллионов.

12. Данные МВФ показывают, что прямые иностранные инвестиции достигли пика в 1998 году и составили 109,2 миллиона долларов, и упали до 5,4 миллиона долларов США в 2001 году. Данные за первое полугодие 2002 года предполагают сокращение инвестиций в размере 7,4 миллиона долларов.

13. Рейтинг Кыргызстана составляет 102 из 175 по ИРЧП. См. ПРООН (2002), Всемирный Банк, и Аслунд (2003).

14. Приватизация земли имела значительное позитивное влияние в этом отношении.

15. Возможность извлечь полное коммерческое преимущество из приватизации тормозится, однако, неудачами при развитии частных оптовых и торговых предприятий и продолжающимися усилиями местных чиновников определять выбор культур.

16. Результаты интервью предполагают значительную обеспокоенность, что экономическая стагнация в конечном итоге может внести свой (можно и убрать) вклад в политическую нестабильность

17. Интервью с Муратбеком Иманалиевым, деканом, Американский университет Центральной Азии, 29 августа 2003, Бишкек, и Александром Кимом, главным редактором, Моя столица, 19 августа 2003 года, Бишкек. Сравнительные исследования предприятий в пост коммунистический странах Европейского Банка Реконструкции и Развития и Всемирного Банка показывают, что Кыргызстан имеет самый высокий «налог на взятки» (3,7 процента от объема продаж в 2002 году) среди всех исследованных стран (Аслунд, 2003). В противоположность многим другим странам исследования, «налог» фактически увеличился на 50 процентов между 1999 и 2002 годами. Кыргызстану присвоено 118 место из 133 стран, обследованных на глобальный Индекс восприятия Коррупции в 2003 году. См. Transparency International (2003).

18. Цитата взята из надписи на мемориале жертвам Аксы, размещенном возле дороги, ведущей в Кербен в Аксыйском районе.

19. Имеются неточности в отношении того, сколько людей получили ранения, и были ли ранены полицейские. Правительственные чиновники заявляли 18 марта 2002 года, что были ранены 47 офицеров полиции (RFE/RL, 2002). Список, составленный нейтральным НПО, ОФМТ, приводит шестерых убитых и 27 человек раненых.

20. Интервью с лидером НПО в Аксы 25 августа 2003 года, и местным представителем оппозиции в Кара Суу, районном центре Аксыйского района 26 августа 2003 года.

21. Интервью с лидером НПО в Аксы, 25 августа 2003 года.

22. После просмотра видеозаписи событий, сделанной МВД, информированные обозреватели говорили, что они смогли узнать голос главы регионального МВД, который приказывал войскам стрелять (конфиденциальное интервью, Аксы, 26 августа 2003 года).

23. Свидетельство очевидца, полученное Исследованием Стрелкового Оружия от жителей поселка Каражигач, Аксыйского района. Свидетельство очевидца является одним из нескольких, направленных Институтом войны и мира в правительственную комиссию, занимающуюся расследованием Аксыйских событий.

24. Интервью с лидером НПО в Аксы, 25 августа 2003 года.
25. По оценке представителя НПО в Аксы, 25 августа 2003 года.
26. За счет политических изменений после Аксы, См. Freedom House (2003, стр. 332).
27. Национальный статистический комитет Кыргызской Республики, неопубликованные данные.
28. В Кыргызстане имели место случаи насилия с участием китайских уйгуров, которые, якобы, были связаны с террористическими организациями. Китайский консул был убит в июне 2002 года; пятеро китайских сотрудников правоохранительных органов, которые расследовали уйгурские преступления, были насмерть застрелены в мае 2000 года; а предположительный круг террористов (ШАТ: Шарик Азатлик Ташхилати) был обнаружен кыргызской СНБ в январе 2002 года. Кыргызские правоохранительные органы утверждали, что группа была вовлечена в контрабанду оружия из Казахстана в Китай в 1998 году. См. Дело № (2000; 2002a; 2002b).
29. На предмет обсуждения происхождения и роста ИДУ, См. Рашид (2002; особенно стр. 137–86).
30. Конфиденциальное интервью с главой миссии международной организации, Душанбе, 15 августа 2003.
31. Интервью с сотрудником программы ОФМТ, бывшим главой отдела кадров в Баткенской областной администрации, 29 июля 2003 года.
32. Оценки числа убитых солдат, данные в конфиденциальном интервью с сотрудником Баткенского ОВД, 30 июля 2003 года. Цифра 120 убитых боевиков ИДУ взята из МКГ (2000b, стр. 5).
33. Интервью с представителем СНБ, 17 июля 2003 года.
34. Интервью с представителем СНБ, 17 июля 2003 года.
35. Интервью с представителем СНБ, Баткенской области, 30 июля 2003 года.
36. Интервью с командующим, пограничная служба Кыргызской Республики, Баткенская область, 31 июля 2003 года.
37. Интервью с командующим, пограничная служба Кыргызской Республики, Баткенская область, 31 июля 2003 года; Г-ном Кенжесариевым, главой департамента военно-технического сотрудничества, Министерство обороны Кыргызской Республики, 28 августа 2003 года; и Шейшенбеком Байзаковым, главой ОВД, Баткенская область, 31 июля 2003 года.
38. Интервью с независимым местным журналистом, Ош, 22 июля 2003 года.
39. Союз обществ охотников и рыболовов в Кыргызской Республике дальше в этом отчете будет называться Ассоциацией охотников.
40. Интервью с Г-ном Назаровым, заместителем директора, криминалистический центр, МВД, Бишкек, 27 августа 2003.
41. Закон об оружии также позволяет коллекционировать огнестрельное оружие и награждать оружием служащих государственных агентств в знак признания заслуг (параграфы 6–7).
42. Интервью с полковником Караваем Асаналиевым, заместителем директора по науке, Академия МВД Кыргызской Республики, Бишкек,

22 августа 2003 года.

43. Интервью с Г-ном Кенжесариевым, главой департамента военно-технического сотрудничества, Министерство обороны Кыргызской Республики, 28 августа 2003 года.

44. Интервью с Г-ном Кенжесариевым, главой департамента военно-технического сотрудничества, Министерство обороны Кыргызской Республики, 28 августа 2003 года. Исследование Стрелкового Оружия по Российской Федерации отмечает, что тяжелые пулеметы, гранатометы и боеприпасы экспортировались в Кыргызстан в 1999 году (Пядушкин, Хауг и Матвеева, (Matveeva --??) 2003).

45. Интервью с Иваном Ивановичем, главой Чуйского отделения Ассоциации охотников, 16 июля 2003 года.

46. Интервью с Иваном Ивановичем, главой Чуйского отделения Ассоциации охотников, 16 июля 2003 года, и с Г-ном Назаровым, заместителем директора, криминалистический центр, МВД, Бишкек, 27 августа 2003 года.

47. Статистика членства в ассоциации охотников отражает растущую (a growing trend --??) тенденцию концентрации законно зарегистрированного огнестрельного оружия в Чуйской области. В 1990 году 11 200 из 25 900 членов были из Чуйской области, в то время как 6 234 из 8 617 членов были из Чуйской области в 2002 году. Ассоциация охотников предоставила национальные отчеты по членству Исследованию Стрелкового Оружия.

48. Ошское отделение Ассоциации охотников предоставило национальные отчеты по членству Исследованию Стрелкового Оружия.

49. Цены на новые законно импортируемые охотничьи винтовки, которые имеются в кыргызских охотничьих магазинах и магазинах оружия. Импортёр должен получить разрешения от властей Кыргызстана и Российской Федерации, а также от кыргызского посольства в Москве. Транспортировка, таможня и стоимость регистрации увеличивают цены. Охотничьи винтовки дешевле в Казахстане и в Российской Федерации, но покупатель должен получить соответствующее разрешение на импорт независимо (интервью с Иваном Ивановичем, главой Чуйского отделения Ассоциации охотников, 16 июля 2003 года).

50. Ошское отделение Ассоциации охотников предоставило национальные отчеты по членству Исследованию Стрелкового Оружия. Информация также основывается на интервью с Иваном Ивановичем, главой Чуйского отделения Ассоциации охотников, 16 июля 2003 года.

51. Интервью с Бермет Галиевной Тугельбаевой, президентом женской ассоциации DIAMOND, 15 июля 2003 года, и конфиденциальное интервью с представителем СНБ, 17 июля 2003 года.

52. МВД в Таджикистане активно занималось изъятием огнестрельного оружия с 1994 года (Таджикистан, 2003). Казахстан недавно организовал Кару-2003, кампанию по изъятию незаконного огнестрельного оружия у населения. За четыре дня было конфисковано девятьсот единиц огнестрельного оружия, сообщалось о 3000 нарушений правил хранения (Times of Central Asia, 2003).

53. Интервью с представителем СНБ, 17 июля 2003 года и Г-ном Назаровым, заместителем директора, криминалистический центр, МВД,

Бишкек, 27 августа 2003 года.

54. Интервью с представителем СНБ, 17 июля 2003 года.

55. Интервью с Бермет Галиевной Тугельбаевой, президентом женской ассоциации DIAMOND, 15 июля 2003 года, и с представителем СНБ, 17 июля 2003 года.

56. Интервью с а представителем СНБ, 17 июля 2003, и с информированным обозревателем и бывшим наркодилером в Ошской и Баткенской областях, 7 августа 2003 года.

57. Интервью с представителем СНБ, 17 июля 2003 года.

58. Интервью с Г-ном Кенжесариевым, главой департамента военно-технического сотрудничества, Министерство обороны Кыргызской Республики, 28 августа 2003 года.

59. Интервью с Г-ном Кенжесариевым, главой департамента военно-технического сотрудничества, Министерство обороны Кыргызской Республики, 28 августа 2003 года.

60. Цифры по торговле оружием для Кыргызстана до 2003 года даны в первоначальном документе в Таблицах 8А–Н (См. МакФарлей и Торджесен, 2004). Эта информация дается в настоящем документе (2007) в Приложение 1, Таблицы 12А–Н, которые содержат первоначальную информацию исследования 2004 года, вместе с обновленными цифрами за 2004–06 годы, там, где они имеются. Таблицы 12I–Т содержат цифры только за 2004–06 годы.

61. Неясно, о скольких преступлениях не сообщается в Кыргызстане; в ЕС по оценкам от одной трети до половины всех преступлений регистрируются.

62. Интервью с Бахадиром Исмаиловым, эксперт по юридическим вопросам ОБСЕ, 5 декабря 2003 года.

63. Интервью с независимым местным журналистом, Бишкек, 17 июля 2003 года.

64. Интервью с независимым местным журналистом, Бишкек, 17 июля 2003 года.

65. Интервью с Бахадиром Исмаиловым, эксперт по юридическим вопросам ОБСЕ, 5 декабря 2003 года.

66. Интервью с Андреем А. Сопуевым, заместителем директора (по научным исследованиям), Национальный хирургический центр Кыргызской Республики, 20 августа 2003 года.

67. Интервью с Бермет Галиевной Тугельбаевой, президентом женской ассоциации DIAMOND, 15 июля 2003 года.

68. Интервью с Артыком Каримом Полатовичем, директором по науке, Национальный медицинский отдел реконструкции, Душанбе, 20 августа 2003 года.

69. Интервью с Леонидом М. Бондарец, старшим экспертом, МИСИ при Президенте Кыргызской Республики, Бишкек, 25 августа 2003 года.

70. Интервью с бывшим офицером таджикского МВД, 20 августа 2003 года.

71. Во время написания данного документа 50–60 грузовиков едут из южного Кыргызстана каждую неделю со снабжением для российской

201 мотострелковой дивизии, и для российских пограничников, базирующихся в Таджикистане.

72. Интервью с бывшим офицером таджикского МВД, 20 августа 2003 года.

73. Этот бокс опирается в значительной степени на прекрасные исследования, предпринятые Human Rights Watch (2001a), особенно Приложение 1 изучение случая, «Снабжение Объединенного Фронта: Сотрудничество Ирана и СНГ».

74. Авторы отмечают, что это оружие не попадает в категорию стрелкового оружия. Тем не менее, этот эпизод показательный в отношении природы оружия, контрабанда которого происходит во всем регионе во время последних фаз Афганской войны.

75. Интервью с Муратбеком Иманалиевым, деканом, Американский университет Центральной Азии, 29 августа 2003. В принципе, это движение оружия поднимает вопрос о том, что пограничники вовлечены в незаконную торговлю оружием. В то время (1998), однако, организованной кыргызской пограничной службы не было, и граница с Таджикистаном существенно не просматривалась.

76. Интервью с Шейшенбеком Байзаковым, главой ОВД Баткенской области, 31 июля 2003; Аманкуловым Талантбеком Сарикеевичем, командующим, пограничная служба Кыргызской Республики, Баткенская область, 31 июля 2003 года; и подполковником Зарифом Худайбердиевым, главой департамента МПВС, пограничная служба Кыргызской Республики, 28 августа 2003 года.

77. Интервью с журналистом, Кулябский район, Таджикистан, 16 августа 2003 года, и бывшим офицером таджикского МВД, 20 августа 2003 года.

78. Интервью с Александром Алексеевичем Князевым, преподавателем международной журналистики, Кыргызско-Российский славянский университет, 13 августа 2003 года.

79. Одним вероятным исключением является специальное оружие, используемое профессиональными киллерами. В этих случаях предпочитается оружие за пределами юрисдикции, в которой имеет место преступление.

80. Интервью с представителем СНБ, 17 июля 2003 года.

81. Конфиденциальное интервью с офицером разведки западной страны, Бишкек, 5 августа 2003 года.

82. В 1995 году на героин приходилось 3 процента всех объемов конфискации наркотиков в Центральной Азии; в 2000 году на него приходилось 74 процента (UNODCCP, 2002).

83. Интервью с Алмасом Гарифулиным, заместителем главы Государственной комиссии по контролю наркотиков при Правительстве Кыргызской Республики, 11 июля 2003 года, и подполковником Зарифом Худайбердиевым, главой департамента МПВС, пограничная служба Кыргызской Республики, 28 августа 2003 года.

84. Материал из конфиденциального источника.

85. Это поднимает интригующий вопрос о том, является ли Кыргызстан в этом отношении типичной страной или уникальной страной

среди стран региона. Ответ на этот вопрос, однако, потребует дальнейших исследований в соседних странах.

86. Материал из конфиденциального источника.

87. Также материал из конфиденциального источника.

88. Баткенская область имеет 382426 жителей, в то время как в Ошской области проживают 1175998 (Национальный статистический комитет Кыргызской Республики, 1999 год).

89. В городе Ош живет 20 процентов населения Ошской области. Группа из 24 респондентов равна 20 процентам от 126 респондентов Ошской области.

90. Эти результаты кажутся невероятными. Они могут отражать скрытность при ответе на вопросы о наличии оружия в регионе, где имелись напряжения в прошлом. Кроме того, они могут отражать использование термина «стрелковое» (стрелять) в противоположность «обычному» «оружию» в опросе. Термин «стрелковое оружие» часто ассоциируют с военным оружием.

91. Стоит отметить, что даже если респонденты предполагают, что неформальные каналы существуют, сами они могут быть не связаны с ними, или не иметь доступ к торговле оружием на черном рынке.

92. Интервью с Г-ном Назаровым, заместителем директора, криминалистический центр, МВД, 27 августа 2003 года.

93. Интервью с Г-ном Назаровым, заместитель директора, криминалистический центр, МВД, 27 августа 2003 года.

94. Интервью с Бактибеком Маданбековичем Алимбековым, начальник ОВД Джалалабадской области, 8 августа 2003 года.

95. Интервью с Шейшенбеком Байзаковым, главой ОВД Баткенской области, 31 июля 2003 года; областные отчеты о членстве были предоставлены Исследованию Стрелкового Оружия Ошским отделением Ассоциации охотников.

96. Интервью с подполковником Зарифом Худайбердиевым, главой департамента МПВС, пограничная служба Кыргызской Республики, 28 августа 2003 года.

97. Интервью с офицером разведки США, Бишкек, 5 августа 2003 года.

98. Интервью с Бредом Эвис и Амандой Гранмер, соответственно вторым и третьим секретарями, отдел политики и экономики, посольство США в Таджикистане, 14 августа 2003 года.

99. Интервью с Ульрихом Райнером, менеджером проекта и Филиппом Бернардом, сотрудником программы, ЕС, Делегация Европейской Комиссии в Казахстане, 22 августа 2003 года.

100. Интервью с Леонидом М. Бондарец, старшим экспертом, МИСС, 25 августа 2003 года и полковником Караваем Асаналиевым, заместителем директора по науке, Академия МВД Кыргызской Республики, 22 августа 2003 года.

101. Интервью с В. Сергеевым, представителем Российской Федерации, Антитеррористический центр СНГ, 29 августа 2003 года.

102. По сообщениям IWPR, все крупные супермаркеты и бутики были разграблены 24–25 марта 2005 года, ущерб, по оценкам, составил 25 мил-

лионов долларов. От насилия пострадали более 1500 предприятий, двое человек умерли, и примерно 360 человек были ранены (IWPR, 2005).

103. Президент Курманбек Бакиев сделал аналогичное замечание в обращении к Парламенту Кыргызстана: «Все хорошо знают, кто с кем связан ... среди вас есть бизнесмены, которые, к сожалению, не всегда в ладу с законом, начиная с уклонения от налогов. Я знал, что многие из вас дают взятки правоохранительным органам, и что они берут у вас взятки. Органы и гангстеры работают рука об руку. Я знал это наверняка ... прямо или косвенно, все замешаны в том, что случилось [убийство Баямана Эркинбаева]» (IWPR, 2005b).

104. Бывший генеральный прокурор Азимбек Бекназаров утверждал, что полиция и СНБ были дирижерами кампании против депутата парламента Баямана Эркинбаева по политическим и экономическим мотивам (МКГ, 2005, стр. 6, 16–17).

105. МКГ (2005) утверждает, что сильное свидетельство слабости правоохранительных органов найдено в случае повстанца/криминального лидера Нурлана Мотуева, который берет под контроль угольную шахту. Правоохранительным органам понадобились месяцы, для того, чтобы положить конец контролю над областью группой секьюрити непокорного лидера — несмотря на крупные потери в налоговых сборах, которые понесло кыргызское правительство во время оккупации.

106. На Андижанскую тюрьму в Узбекистане, в которой содержались несколько заключенных, которые заявляли, что они являются членами ИДУ, было совершено нападение 12–13 мая 2005 года (RFE/RL, 2006b).

107. Офицер СНБ, заявил в июле 2006 года, что «[Хизб ут-Тахрир] насчитывает больше сторонников в Кыргызстане, чем любая политическая партия, зарегистрированная в нашей стране, согласно неофициальной статистике, их уже около 10000 человек. Более того, они очень скрытные, что затрудняет их обнаружение секретными службами» (IWPR, 2006a).

108. Заключение под стражу и уголовное дело против Гульмиры Максutowой, 21летней дочери Акрама Юлдашева, и трех других предполагаемых исламистов в Оше подразумевает обвинение в «незаконном владении боеприпасами, подделке кыргызского паспорта и планировании террористических актов» (RFE/RL, 2006k). Адвокаты группы активно отрицали обвинения.

109. Transitions Online (2006c); IWPR (2006a); RFE/RL (2006a; 2006b; 2006c; 2006d; 2006e; 2006f; 2006g; 2006h; 2006i).

110. Интервью (по телефону) с представителем НПО, Ляйляк, 18 октября 2006; интервью (по телефону) с представителем НПО, Аксы, 18 октября 2006; интервью (по телефону) с представителем НПО, Ош, 19 октября 2006; интервью (по телефону) с представителем НПО, Баткен, 19 октября 2006 года.

111. Значения процентов во всех таблицах округлены до одного десятичного знака, поэтому в сумме могут не составлять точно 100 процентов.

[А] Библиография

Аслунд, Андерс. 2003. Кыргызская Республика: Улучшить управление и расширить экспорт. Вашингтон, округ Колумбия: Фонд Карнеги за мир во всем мире. Май. <<http://www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=1281&prog=zru>>

«Biting the Bullet» (Более безопасный мир, «International Alert», Университет Бредфорда). 2003. Реализация программы действий 2003: Действия государства и гражданского общества. <<http://www.international-alert.org/publications/getdata.php?doctype=Pdf&id=65>>

Дело № (Бишкек). 2000. «Китайские государственные чиновники застрелены в Бишкеке.» 31 мая.

———. 2002а. «Лидеры моджахедов провели свои встречи ... в Бишкеке.» 30 января.

———. 2002б. «Убийство китайского консула». 10 июня.

Деметриу, Спирос. 2002. Политика под дулом пистолета: Распространение стрелкового оружия и конфликт в Республике Грузия. Специальный доклад № 6. Женева: Исследование Стрелкового Оружия.

ЕС CADAP (Центрально-азиатская программа Европейской Комиссии по контролю наркотиков). Дата отсутствует. Web site. <<http://bomca.eu-bomca.org/>>

Freedom House. 2003. Страны с переходной экономикой—2003. Нью-Йорк: Freedom House. <<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/docu-Mужчины/NISPAcee/UNPAN012423.pdf>>

ОФМТ (Фонд “За международную толерантность”). 2002. Стрелковое оружие. Отчет. Бишкек: ОФМТ.

Human Rights Watch. 2001а. Афганистан: Кризис безнаказанности—Роль Пакистана, России и Ирана в разогревании гражданской войны. Отчет. Том 13, №. 3 (С). Нью-Йорк: Human Rights Watch. Июль. <<http://www.hrw.org/reports/2001/afghan2/>>

———. 2001б. Никаких вопросов: Восточная Европа прибирает к рукам нефтепровод в Либерию. Информационный документ. Нью-Йорк: Human Rights Watch. 15 ноября.

МКГ (Международная кризисная группа). 2000а. Центральная Азия: условия кризиса в трех странах. МКГ Отчет по Азии №. 7. Бишкек/Брюссель: МКГ. 7 августа.

———. 2000б. Последнее насилие в Центральной Азии: Причины и следствия. Азия брифинг. 18 октября.

———. 2001а. Инкубаторы конфликта: Локализованная бедность и социальное недовольство в Центральной Азии. МКГ Отчет по Азии № 16. Бишкек/Брюссель: МКГ. 8 июня.

———. 2001б. Центральная Азия: наркотики и конфликт. МКГ Отчет по Азии № 25. Бишкек/ Брюссель: МКГ. 26 ноября.

———. 2002. Центральная Азия: Политика реформы полиции. МКГ Отчет по Азии № 42. Ош/ Брюссель: МКГ. 10 декабря.

———. 2005. Кыргызстан: Нерешительное государство. МКГ Отчет по Азии № 109. Бишкек/ Брюссель: МКГ. 16 декабря.

МИСИ ---?? (Международный институт стратегических исследований). 2000. Центральная-азиатская стабильность в пост конфликтную эру. Лон-

дон: МИСС. июнь.

—. 2002. Военный баланс 2002–2003. Оксфорд: Оксфордский университет пресс.

МВФ (Международный Валютный Фонд). 2003. Кыргызская Республика: Избранные проблемы и статистическое приложение. Страновой отчет МВФ 03/5. Вашингтон, округ Колумбия: МВФ. 7 марта.

Интерфакс (Москва). 2000. «Кыргызстан: Пограничники находят большой тайник с оружием в Баткенской области». 20 июня.

Исламов, Эсмер. Евразия инсайт. 2003. «Сообщается о наличии боевиков ИДУ в отдаленных областях Узбекистана». 7 сентября.

IWPR (Институт войны и мира). 2000. «Кыргызский рядовой смягчает Баткенский кошмар» (Kyrgyz Private Relives Batken Nightmare) Отчет по Центральной Азии, № 18. 1 сентября.

—. 2002a. «Кыргызстан: Проникновение ИДУ». Отчет по Центральной Азии, № 129. 12 июля.

—. 2002b. «Кыргызстан: Дезертирство из армии растет» Отчет по Центральной Азии, № 147. 18 сентября.

—. 2003. «Опасность на узбеко–кыргызской границе» Отчет по Центральной Азии, № 192. 21 марта.

—. 2004. «Кыргызстан: полиция в кризисе». Отчет по Центральной Азии, № 283. 11 мая.

—. 2005a. «Оружие на продажу в Кыргызстане». Отчет по Центральной Азии, № 380. 20 мая.

—. 2005b. «Политические убийства сотрясают Кыргызстан». Отчет по Центральной Азии, № 412. 24 сентября.

—. 2005c. «Кыргызская полиция призывает на помощь» Отчет по Центральной Азии, № 414. 8 октября.

—. 2006a. «В насилии на юге Кыргызстана обвиняют Хизб ут-Тахрир». Отчет по Центральной Азии, № 456. 14 июля.

—. 2006b. «Таджикистан: Угроза боевиков под вопросом». Отчет по Центральной Азии, № 461. 17 августа.

—. 2006c. «Таджикистан: Видимость борьбы с угрозой боевиков» Отчет по Центральной Азии, №. 466. 29 сентября.

—. 2006d. «Кыргызы выигрывают право носить оружие». Брифинг новостей по Центральной Азии. 16 ноября.

Карим кызы, Гулзина. Аналитик по Центральной Азии и Кавказу. 2003. «ОБСЕ поможет правоохранительным органам в Кыргызстане». 30 июля.

Казахстан. 2003. «Заявление г-на Ержана Х. Казыханова, посла, постоянного представителя Республики Казахстан в ООН на двухгодичной встрече государств по рассмотрению реализации Программы действий по предотвращению, борьбе и искоренению незаконной торговли стрелковым и мелкокалиберным оружием во всех его аспектах». 8 июля. Нью-Йорк.

Краус, Кейт. 2002. «Стрелковое оружие в Центральной Азии: Региональные вызовы и механизмы». По итогам презентаций и докладов, сделанных на региональной встрече по борьбе с незаконным трафиком в Центральной Азии, 21–22 мая. Вена: Центр по предотвращению конфликтов ОБСЕ.

Кыргызстан. 1994. Закон Кыргызской Республики, N 1360-ХП: О право-

- охранительных органах Кыргызской Республики. Бишкек. 11 января.
- . 1997. Уголовный кодекс Кыргызской Республики, № 68. 1 октября.
- . 1999. Закон об оружии Кыргызской Республики, № 49. Бишкек. 9 июня.
- . 2001. Постановление Правительства Кыргызской Республики, N 721: Правила управления, обращения и циркуляции и безопасности оружия. 21 ноября.
- . 2002. Ежегодный отчет. Бишкек: Государственная комиссия по контролю наркотиков при Президенте Кыргызской Республики.
- . Министерство иностранных дел. 2003. Отчет о стрелковом и мелкокалиберном оружии. Бишкек: Министерство иностранных дел.
- Лубин, Нэнси, и др. 1999. Успокоить Ферганскую долину: Развитие и диалог в сердце Центральной Азии. Отчет рабочей группы по Ферганской долине Центра превентивных действий, Сенатор Сэм Нунн, рабочая группа. Нью-Йорк: Сенчури фаундэйшн пресс.
- МакФарлейн, С. Нейл и Стина Торджесен. 2004. Кыргызстан: Аномалия стрелкового оружия в Центральной Азии? Специальный доклад № 12. Женева: Исследование Стрелкового Оружия.
- . 2005. «Наводнено оружием?: Случай проблемы стрелкового оружия в Кыргызстане». Центрально-азиатское исследование, Том 24, № 1. март.
- Махмудов Рустам. 2002. «Производство и распространение стрелкового оружия в западных областях Пакистана». В Программе Россия/Евразия МИСС. Центральная Азия и пост конфликтная стабилизация в Афганистане. Лондон: МИСС.
- Московский комсомолец (Москва). 2001. «Можешь дать пулю, дружище! Кыргызстан секретно вооружает Армению». 3 мая, стр. 2. Доступно на <<http://www.nisat.org>>
- Национальный статистический комитет Кыргызской Республики. 1999. Результаты первой национальной переписи населения Кыргызской Республики, 1999. Бишкек: Национальный статистический комитет Кыргызской Республики.
- NISAT (Норвежская инициатива по перевозке стрелкового оружия). Дата отсутствует. База данных. Доступ 2003. <<http://www.nisat.org>>
- ОБСЕ (Организация по Безопасности и Сотрудничеству в Европе). 2006. «Программы помощи полиции в Кыргызской Республике». <http://www1.OSCE.org/document/cib/2006/10/21674_en.pdf>
- Пирсейеди, Боли. 2002. Проблема стрелкового оружия в Центральной Азии: Характер и последствия. Женева: UNIDIR.
- Пядушкин, Максим и Мария Хауг и Анна Матвеева. 2003. По ту сторону Калашникова: производство, экспорт и запасы стрелкового оружия в Российской Федерации. Специальный доклад № 10. Женева: Исследование Стрелкового Оружия.
- Рашид, Ахмед. 2002. Джихад: Подъем воинствующего ислама в Центральной Азии. Нью-Хейвен: Йельский университет пресс.
- RFE/RL (Радио Свободная Европа/Радио Свобода). 2001. «Центральная Азия: Лидер ИДУ говорит – цель группы «Возвращение к исламу». 6

июня. <<http://www.rferl.org/>>

———. 2002. «Кровопролитие и массовые беспорядки после того, как полиция обстреляла сторонников Бекназарова». RFE/RL Отчет по Центральной Азии, Том 2, № 11. 21 марта.

———. 2003. «ОБСЕ объявляет о программе модернизации кыргызской полиции». RFE/RL Отчет по Центральной Азии, Том 3, № 24. 11 июля.

———. 2006a. «Вооруженные люди нападают на кыргызских пограничников». 27 января. <<http://www.rferl.org/>>

———. 2006b. «Кыргызстан ужесточает пограничный контроль на границе с Таджикистаном». 30 января. <<http://www.rferl.org/>>

———. 2006c. «Центральная Азия: На самом ли деле вернулось Исламское Движение Узбекистана?» 2 февраля. <<http://www.rferl.org/>>

———. 2006d. «Девять убитых в столкновении на кыргызской границе». 12 мая. <<http://www.rferl.org/>>

———. 2006e. «Таджикистан ужесточает режим безопасности вдоль кыргызской границы». 15 мая. <<http://www.rferl.org/>>

———. 2006f. «Пятеро убитых в антитеррористическом рейде в Кыргызстане». 14 июля. <<http://www.rferl.org/>>

———. 2006g. «Кыргызстан заявляет, что местный лидер ИДУ сдается». 17 августа. <<http://www.rferl.org/>>

———. 2006h. «Предполагаемые исламские боевики идут под суд в Кыргызстане». 28 августа. <<http://www.rferl.org/>>

———. 2006i. «Радикальный исламский лидер убит в Кыргызстане». 4 сентября. <<http://www.rferl.org/>>

———. 2006j. «Подозреваемые боевики арестованы в Кыргызстане». 18 сентября. <<http://www.rferl.org/>>

———. 2006k. «Предполагаемые члены Акрамия престанут перед судом в Кыргызстане». 26 сентября. <<http://www.rferl.org/>>

SAFERNET (Образовательная и исследовательская сеть стрелкового оружия/огнестрельного оружия). 2003. Кыргызстан. 9 августа. <<http://www.ryerson.ca/SAFER-Net>>

Саграмозо, Домитилла. 2002. «Незаконное распространение стрелкового оружия и мелкокалиберного оружия в Центральной Азии». В Программе Россия/Евразия МИСС. Центральная Азия и пост конфликтная стабилизация в Афганистане. Лондон: МИСС.

Исследование Стрелкового Оружия. 2003. Исследование Стрелкового Оружия 2003: Развитие отрицается. Оксфорд: Оксфордский университет пресс.

Таджикистан. 2003. Отчет Правительства Республики Таджикистан по реализации Программы действий по предотвращению, борьбе и искоренению незаконной торговли стрелковым и мелкокалиберным оружием во всех его аспектах. Душанбе: Президентская администрация.

Times of Central Asia (Бишкек). 2003. «Кару 2003: Собраны результаты кампании». 25 июля.

Тишков, Валерий. 1995. «Не убивай меня, я кыргыз!: Антропологический анализ насилия в Ошском этническом конфликте». Журнал мирных исследований, том 32, № 2.

Transitions Online (Прага). 2006a. «Кыргызстан/Узбекистан: Призыв

родного дома». 14 февраля.

———. 2006b. «Кыргызстан: Точка кипения». 16 февраля.

———. 2006c. «Кыргызстан: Гонка стрелкового оружия». 8 июня.

———. 2006d. «Кыргызстан: Узбеки кричат о нарушении правил». 30 января.

Transparency International. 2003. Индекс восприятия коррупции 2003. <<http://www.transparency.org/cpi/2003/cpi2003.en.html>>

ООН. 1997. Отчет комиссии правительственных экспертов по стрелковому оружию. A/52/298 27 августа. Нью-Йорк: ООН.

ПРООН (Программа развития ООН) Кыргызстан. Дата отсутствует. «Превентивное развитие на юге Кыргызстана». Брифинг.

———. 2002. Национальный отчет по развитию человеческого потенциала 2002. Бишкек: ПРООН. UNOTDC (Бюро ООН по контролю наркотиков).

2003. Опиумная экономика в Афганистане: Международная проблема. Вена: UNODC. январь. <<http://www.reliefweb.int/library/documents/2003/unodc-afg-31jan.pdf>>

UNODCCP (Бюро ООН по контролю наркотиков и предотвращению преступлений). 2002. Незаконная ситуация с наркотиками в регионах, соседних с Афганистаном и реакция ОДССР. Вена: UNODCCP. Октябрь. <http://www.unodc.org/pdf/afg/afg_drug-situation_2002-10-01_1.pdf>

Государственный департамент США. 2002. Бюро по делам Европы и Евразии: Помощь США Кыргызской Республике — Фискальный год 2002. Фактический материал. Вашингтон, округ Колумбия: Государственный департамент США. 15 ноября. <<http://www.state.gov/p/eur/rls/fs/15220.htm>>

———. 2003. Фискальный год 2004 Обоснование бюджета в конгрессе для иностранных операций Государственный департамент США. Вашингтон, округ Колумбия: Государственный департамент США. <<http://www.state.gov/s/d/rm/rls/cbj/2004/>>

———. Офис Представителя. 2002. США — Кыргызстан развитие партнерства. Фактический материал. Вашингтон, округ Колумбия: Государственный департамент США. 24 сентября. <<http://www.state.gov/r/pa/prs/prs/2002/13642.htm>>

Вечерний Бишкек (Бишкек). 2003. «Беспредел» 16 мая.

Всемирный Банк. 2002. Управление и оказание услуг в Кыргызской Республике—Результаты диагностических исследований. Вашингтон, округ Колумбия: Всемирный Банк. Июль.

———. n.d. Данные по Кыргызской Республики. <<http://devdata.worldbank.org>>

ВОЗ (Всемирная Организация Здравоохранения). 2003а. База данных по смертности. <<http://www.who.int>>

———. 2003b. Неопубликованный материал. Бишкек: Информационный центр ВОЗ по здравоохранению в Центрально-азиатских Республиках.

Автордук укук тарабынан корголот

Аткыч Куралдарды Изилдөө долбоору тарабынан Швейцарияда жарык көргөн

© Аткач Куралдарды Изилдөө, Эл аралык Изилдөөлөр Институту, Женева 2006

Экинчи Чыгарылышы биринчи жолу 2007-жылдын март айында жарык көргөн.

Биринчи Чыгарылышы биринчи жолу 2004-жылдын февралында жарык көргөн.

Бардык укуктар корголгон. Бул чыгарылыштын эч бир бөлүгүнүн «Аткач Куралдарын Изилдөө» долбоорунун алдын ала берген жазуу түрүндөгү уруксатысыз көчүрмөсүн жасоо, издөө системасында жайгаштыруу, же кандай формада же түрдө болсо дагы таркатуу мүмкүн эмес, ошондой эле мыйзам боюнча түздөн-түз уруксаат болгон учурда, же тиешелүү уюмдар менен – автордук укукка ээ болгондор менен макулдашылган шарттардын чегинде гана таркатылат. Жогоруда көрсөтүлгөндөрдөн сырткары көчүрмөлөөгө карата суроолор Аткач Куралдарын Изилдөө Басмасынын Башкармасына төмөндө көрсөтүлгөн дарек боюнча жөнөтүлүүгө тийиш:

«Аткач Куралдарын Изилдөө» долбоору
Эл аралык Изилдөөлөр Институту

Авеню Бланк, 47, 1202 Женева, Швейцария

Башкы Редактор Алекса Поттер
Корректор Дональд Стречан

Ричард Джонстун жетекчилиги астында «Optima and Palatino» тарабынан басылып чыкты.

Дизайн жана Редакция Кызматы (rmjones@onetel.com)

Женевада басылып чыкты, Швейцария,

ISBN 2-8288-0076-8
ISSN 1661-4445

Аткач Куралдарын Изилдөө [Белгилей кетүү: ПД19дан кийин өзгөртүүлөргө учураган эмес]

Аткач Куралдарын Изилдөө – бул Швейцариянын Женева шаарындагы Эл аралык Изилдөөлөр Институтунда иштелип чыккан көз карандысыз изилденүүчү долбоор. 1999-жылы бекитилген бул долбоор Швециянын Федералдык Тышкы Иштер Министрлигинин колдоосу менен, ошондой

эле Бельгия, Канада, Финляндия, Франция, Нидерланды, Норвегия, Швеция жана Великобритания өкмөттөрүнүн көп убакка созулган салымынын жардамы менен иш жүзүнө ашырылууда. Изилдөөнүн өкүлдөрү мурунку жана учурдагы долбоорду колдогондору жана жардамы үчүн Австралияга, Данияга жана Жаңы Зеландияга да терең ыраазычылыгын билдиришет.

Аткыч Куралдарды Изилдөө Бразилия, Канада, Грузия, Германия, Индия, Израиль, Йордания, Норвегия, Россия Федерациясы, Түштүк Африка, Шри-Ланка, Швеция, Таиланд, Великобритания жана Кошмо Штаттар сыяктуу көптөгөн өлкөлөрдүн изилдөө мекемелери жана бейөкмөт уюмдары менен кызматташ болуу менен иш жүзүнө ашырылууда.

«Аткыч Куралдарды Изилдөө» боюнча мезгили менен берилүүчү Баяндамалардын сериясы аткыч куралдарга түздөн-түз тиешеси бар долбоордун штаттык кызматкерлери жана укук берилген изилдөөчүлөр тарабынан кызыкдар болгон маалыматтар, методологиялык жана концептуалдык аспектилери боюнча, же бүтүндөй өлкөдөгү же региондордогу конкреттүү учурлар боюнча жаңы жана маңыздуу маалыматтарды көрсөтөт. Басып чыгарылуучу маалыматтар мезгил-мезгили менен жарыкка чыгып турат жана долбоордун вебсайтында электрондук жана басылган түрдө орун алган.

Аткыч Куралдарын Изилдөө
Эл аралык Изилдөөлөр Институту
Авеню Бланк 47, 1202 Женева, Швейцария
Телефон: +41 22 908 5777
Факс: +41 22 732 2738
Email: smallarm@hei.unige.ch
Web site: www.smallarmssurvey.org

Мезгил-мезгили менен берилүүчү Баяндамалар
1-18 да ПД 19дагыдай эле

Андан соң кошумчалоо:
19 АКШда Аتكыч Куралдарды сатуу, өндүрүш жана экспорттоо боюнча колдонмо, 1998-2004, авторлор Тамар Габельник, Марии Хауг жана Лоры Люмпе. Сентябрь 2006, ISBN 2-8288-0071-7

Атайын Отчеттор
[ПД19-дагыдай]

Китептердин чыгарылыш топтому
[ТД19-дагыдай]

Кыскартуулардын тизмеси

Авторлор тууралуу

Ыраазычылык

Таблицалардын, графиктердин жана матрицалардын тизмеси

Резюме

I. Киришүү

Эл аралык шериктештердин реакциясы

Бул илимий иштин негизги жоболору

Ыкмалары

II. Контекст

Демографиялык жана этникалык проблемалар

Экономикалык проблемалар

Мамлекеттик башкаруу

Регионалдык факторлор

III. Кыргызстандагы аткыч куралы: жалпы тенденциялар

Мыйзамдуу ээ болуу

Мыйзамсыз ээ болуу жана куралдарды сатуу боюнча көмүскө базар

Куралдарды өндүрүү жана сатуу

Кыргызстандагы аткыч жана майдакалибрдүү куралдардын колдонуусу жана таасири

IV. Мыйзамсыз сатуу/ трафик

V. Айрым үй чарбаларын сурамжылоо

VI. Кыргызстандагы аткыч куралдарынын көйгөйлөрү боюнча сын-пикирлөр

Укуктук түзүлүш

Административдик өзгөрүүлөр

Эл аралык уюмдардын сын-пикирлери

VII. Корутунду

VIII. Эпилог: Кыргызстандагы Аتكыч жана майдакалибрдүү куралдар, 2004-06

Ок аткыч куралдарды жана ок-дарыларды сатуу

Улуттук саясат чегиндеги ок аткыч куралдардын коркунучу

Аткыч жана майдакалибрдүү куралдар жана укук коргоо органдары

Куралданган топтор жана радикалдуу диний кыймылдар

Аткыч куралдар жана коом

Корутунду

1-Тиркеме: Кыргызстанда курал-жарактарды сатуу, 1993-2005

2-Тиркеме: Интервьюлардын тизмеси

3-Тиркеме: Үй чарбаларын сурамжылоо боюнча маалыматтардын таблицалары

Беттин этегине жазылыш

Библиография

[А] Кыскартуулар жана аббревиатуралар

ВОМСА	Борбордук Азиядагы Чекараларды Башкаруу Програм-масы
КМШ	Көз карандысыз Өлкөлөрдүн Шериктештиги
ДСА	Банги-заттарын көзөмөлдөө агенттиги
ЕС	Европалык Союз
EUR	евро
EXBS	Экспорттук көзөмөл жана чекаралардын коопсуздугу
(программа)	
ЭТФ (ФМТ)	«Эл аралык толеранттуулук үчүн» Фонду
ИДП (ВВП)	Ички Дүң Продукт
АПӨИ (ИРЧП)	Адам Потенциалынын Өнүгүүсүнүн Индекси
ЭКТ	Эл аралык Кризистик Топ
СИЭИ (МИСИ)	Стратегиялык Изилдөөлөрдүн Эл аралык Инсти-туту
ЭВФ (МВФ)	Эл аралык Валюттук Фонду
ТИК (ИДТ)	Түркстандын Ислам Кыймылы
ӨИК (ИДУ)	Өзбекстандын Ислам Кыймылы
МЭУ (МОМ)	Миграция маселелери боюнча Эл аралык Уюм
ИРАР	Арадагы полицияга жардам берүү боюнча программа-сы
IWPR	Тынчтык жана Согушту түшүндүрүү боюнча Инсти-тут
МР	Парламенттин Депутаты
ИИМ	Ички Иштер Министрлиги
NADR	Таркатылбоо, Терроризмге каршы, Минадан зыянсыздандыруу жана алар менен байланышкан программалар боюнча Уюм
ОБСЕ	Европадагы коопсуздук жана кызматташтык боюнча Уюм
ИИБ	Ички иштер бөлүмү
РАР	Полицияга жардам берүү программасы
БУУ	программасы
Аткыч жана Майдакалибрдүү Куралдардын бардык аспек-тилеринде	Алдын алуу, Күрөшүү жана Контрабанданы Түптамырынан бери жоюу боюнча БУУнун Программасы
УКК	Улуттук Коопсуздук Кызматы
СВД	Драгуновдун Снайпердик Мылтыгы
ПРООН	БУУнун Өнүгүү Программасы
UNIFEM	БУУнун аялдарды өнүктүрүү Фонду
UNODC	БУУнун банги заттарын көзөмөлдөө боюнча бюросу
UNODCCP	БУУнун банги заттарын көзөмөлдөө жана кылмыштуулуктун алдын алуу боюнча Бюросу
USD	АКШ доллары
ВОЗ	Саламаттыкты сактоонун Бүткүл Дүйнөлүк Уюму

[А] Авторлор тууралуу

Нейл Макфарлейн – Оксфорд Университетинин Эл аралык Мамилелер боюнча профессору, ошондой эле Ыйык Анна колледжинин профессордук курамынын мүчөсү. Анын Өлкөнүн түштүгүндөгү чыр-чатактар жана басып кирүү, саясий иш-аракеттер, улутчулдук жана улуттук боштондук жөнүндөгү, ошондой эле Советтер Союзундагы жана Россия Федерациясындагы коопсуздук жана ички саясат жөнүндөгү эмгектери жетишерлик кенен жарыяланып турган. Стратегиялык Изилдөөлөрдүн Эл аралык Институтунун мүчөсү болуу менен, ал көп убакка чейин АКШ, Канада жана Великобританиянын өкмөттөрү, БУУнун мекемелери; Европалык Комиссиянын жана көптөгөн БӨУдар үчүн коопсуздук, Эл аралык мамилелер жана башка гуманитардык маселелер боюнча кеңешчинин милдетин аткарган.

Стина Торджесен – Норвегия Эл аралык Мамилелер Институтунун изилдөө борборунун мүчөсү жана Оксфорд Университетинин доктору, бул жерде ал Борбордук Азиядагы коопсуздук маселелери боюнча адистигин көрсөткөн. Ал Казакстанда БУУнун Өнүгүү Программасы (ПРООН) боюнча БУУнун волонтеру катары иштеген жана бул региондо БУУнун аялдарды өнүктүрүү Фонду (UNIFEM) үчүн консультациялык иштерди жүргүзгөн. Борбордук Азиянын илимий ишмерлери менен бирдикте, ал Борбордук Азиянын илимпоздору үчүн арналган маалыматтар базасын жана вебсайт түзгөн: <http://www.a-c-a.info>.

[А] Ыраазычылык

Биз Борбордук Азиянын Америкалык Университетинин тажрыйбалуу окутуучуларынан жана студенттеринен лекция жана ангемелешүү учурунда айрым маалыматтарды уйрөнүү мүмкүнчүлүгү болгондугуна кубанычтабыз. Джон Хизершоу Кыргызстандагы жана Тажикстандагы иш учурунда, бул региондордогу алакалаш адамдардын аттарын атоо менен, адамдар менен мамилелерди жөнгө салууга жана түшүнүүгө бизге көмөктөшү. Мээрим Жапарова жана Бурул Усманиевалардын түздөн түз көрсөткөн чоң жардамы менен Тимерлан Молдогазиев биздин үй чарбачылыгын сурамжылоону чеберчилик менен координациялап чыкты.

Гульнара Ботобаева жана Медея Уметалиевалар тааныштырган Европалык Комиссиянын делегациясы коргоо Министирлигинин жана Чекара кызматынын мамлекеттик кызмат адамдары менен жолугушууларды уюштурууда бир кыйла маанилүү колдоо көрсөттү. Кыргызстандын БӨУ «Эл аралык толеранттуулук үчүн» Фонду (ЭТФ) жогорку даражалуу өкмөт чиновниктери менен жолугушууларды уюштурууда олуттуу кол кабыш кылды. Мындан сырткары, ЭТФ регионалдык филиалдарынын өкүлдөрү өздөрүнүн жашаган жерлеринин чегинде белгилүү болуу жана кеңири маалымдуулуктары менен Аксыда жана Баткенде болгонубузда бизге абдан жардам беришти. ЭТФнын штаттык кызматкерлерине өзгөчө ыраазычылык билдиребиз, атап айтсак, Рая Кадыровага (Фонддун президенти), Гульнара Абдыкаловага, Роберт Абазбековго, Асылбек Кочкорбаевге жана Бектемир Багышбековго. Коопсуздук саясаты боюнча Женевалык Борбор

(GCSP) жана GCSP программасынын бүтүрүүчүсү Муратбек Акимбаев да Кыргызстанда бизге олуттуу байшланыштык маалыматтарды берди. Тез кабар кылуу Эларалык Уюмунун (International Alert) Өкүлдөрү Майкл Пейдж жана Дерек Миллер Кыргызстандагы маанилүү алакалаш адамдар тууралуу толук маалыматтарды кичи пейилдик менен бөлүшүштү, ошондой эле бизге региондогу Аткач жана майдакалибрдүү куралдар маселелери боюнча маанилүү аспектилерди түшүндүрүп беришти. NISATтын (Аткач Куралдарды Ташуу боюнча Норвегия Демилгеси) кызматкери Ник Марш NISAT маалыматтар базасынын негизинде Борбордук Азияда Аткач Куралдарды импорттоо жана экспорттоо боюнча бир катар абдан маанилүү маалыматтарды таблица түрүндө даярдады. Европадагы коопсуздук жана кызматташтык боюнча Уюмунун (ОБСЕ) өкүлдөрү биздин изилдөөлөрдү ишке ашырууда жана бир нече негизги интервьюларды жүргүзүүдө баа жеткис жардамын көрсөтүштү. Биз Кейт Джозеф жана Мария Михайлович (ОБСЕ, Вена); Айдай Масылканова жана Питер Фелч (ОБСЕ, Бишкек); Игорь Михайлович (ОБСЕ, Душанбе); ошондой эле Бахадыр Исмаилов, Сесилия Галбраар жана Айгуль Максutowалар (ОБСЕ, Ош) тарабынан өзгөчө маанилүү колдоону алдык.

Женевадагы Аткач Куралдарын Изилдөө Тобу бизди шыктандырып, абдан көңүлүбүздү көтөрдү: бизге Кристина Вайл, Танья Иновлоцки, Николас Флорквин, Джеймс Биван жана Питер Батчелорлар өтө маанилүү жардамдарын көрсөтүштү. Зарина Курбанова координациялаган Душанбедеги UNIFEMдин кеңсеси биз Тажикстанда болгон учурда бизди эң сонун материалдык – техникалык база менен камсыз кылды. Тажикстан ПРООНунда Йоханес Чудоба түпкү булактар боюнча маанилүү көрсөтмөлөрдү сунуштады. Өскөн Молдокулов жана Марат Бозгунчиевдердин аттары менен көрсөтүлгөн Бүткүл Дүйнөлүк Саламаттык Сактоо Уюму саламаттык сактоо боюнча мамлекеттик статистикалык маалыматтарды алууга мүмкүн эместик проблемасынан чыгууга көмөктөштү, мындан сырткары, алар бул маселе боюнча өздөрүнүн билгендерин марттык менен бөлүшүштү. Журналист Алмаз Исамов бизди Оштогу коомдук катмарларынын таң каларлыктай ар түрдүүлүгү менен тааныштырды. Лондондук Стюарт Хорсман биздин ишкердигибиз боюнча пайдалуу кеңештерин жана комментарийлерин берди. Биздин котормочулар жана изилдөөнүн ассистенттери ишке берилгендиктери жана профессионалдуулуктары үчүн мактоого татырлык: Алишер Базаров (Бишкек), Мердан Халилов (Бишкек), Александр Пугачев (Ош) жана Айла Сайтко (Бишкек). Ошондой эле биз бул басылыштын башынан аягына чейинки текстинин редакторлук милдетинен да көп иштерди аткаргандыгы үчүн Алекс Поттерге терең ыраазычылык билдирүүнү каалайбыз.

[A] Каргалар

1-Карта: Кыргызстан

2-Карта: Ош, Фергана өрөөнү жана Памир тоо системалары

3- Карта: Тажикстан

[A] Таблицалардын, графиктердин жана матрицалардын тизмеси

[B] Таблицаалар

1- Таблица Калк жана миграция агымы боюнча тандалма көрсөткүчтөр, 1993-2001

2-Таблица Этникалык курам (жылы боюнча, %), 1993–2000

3-Таблица Экономикалык көрсөткүчтөр, 1993–2001

4-Таблица Мамлекеттик мекемелерде коррупцияны «кеңири таралган» катары түшүнүү, 2002

5-Таблица Башкаруу көрсөткүчтөрү, 1993-2001

6-Тиркеме Укук бузуулардын көрсөткүчтөрү, 1993-2001 Кылмыштуулук көрсөткүчтөрү, 1993–2001

7А-Таблица Көмүскө базардагы АК-47нин баалары (USD), 1991–2003

7В-Таблица Көмүскө базардагы Макаров пистолетинин баалары (USD), 1991–2003

8-Таблица Ок тийгенден жаракат алуунун жана карылыктын натыйжасындагы өлүмдүн көрсөткүчү, 2002

9-Таблица Кыргызстан жана башка өлкөлөр: ата турган куралдарды колдонуу менен өлтүрүүлөрдүн салыштырмалуу көрсөткүчү

10-Таблица Жакынкы арада болгон өлтүрүүлөр саясий элитанын мүчөлөрүнө кол салуу жана саясий элитанын мүчөлөрүнө кол салуу

11-Таблица ИИМдин расмий статистикалык маалыматтары, 2004-06

12А-Таблица Кыргызстандан ок-дарыларды жана аткыч куралдардын бөлүктөрүн экспорттоо (Кыргызстандын отчетуна ылайык), 1995, 1996 жана 2004

12В - Таблица Ок-дарыларды жана аткыч куралдардын бөлүктөрүнүн ири экспорттоочулары боюнча отчет (USD), 1996

12С-Таблица Кыргызстандан аткыч куралдарды экспорттоо (импорттоочу мамлекеттин отчетуна ылайык), 1999–2004

12D-Таблица Кыргызстанга импорт (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчетуна ылайык): спорт жана мергенчилик менен алектенүү үчүн бытыра менен атылуучу мылтыктар жана мээлеп бытыра менен атылуучу мылтыктар, 1993–2004

12Е-Таблица Кыргызстанга импорт (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчетуна ылайык): спорт, мергенчилик жана атуу менен алектенүү үчүн мылтыктар, 1996–2005

12F-Таблица Кыргызстанга импорт (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчетуна ылайык): ок-дарылар жана аткыч куралдардын бөлүктөрү, 1994–2004

12G-Таблица Кыргызстанга импорт (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчетуна ылайык): револьверлер жана тапанчалар, 1995–2005

12H-Таблица Кыргызстанга импорт (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчетуна ылайык): патрондор жана бытыра менен атылуучу мылтыктар, 1995–98

12I-Таблица Кыргызстанга импорт (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчетуна ылайык): мылтыктардын жана бытыра менен атылуучу мылтыктардын аксессуарлары жана бөлүктөрү, 1994

12J-Таблица Кыргызстанга импорт (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчетуна ылайык): согушка дайындалган куралдардын бөлүктөрү жана аксессуарлары, 1996–98

12K-Таблица Кыргызстанга импорт (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчетуна ылайык): бытыра менен атылуучу мылтыктар үчүн жабуучу табакчаларды кошпогондо, каптал жагына урулуучу патрондордун топтому, 2004–05

12L-Таблица Кыргызстанга импорт (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчетуна ылайык): пневматикалык мылтыктын октору, коргошун октор, ошондой эле бытра менен атылуучу мылтыктар үчүн патрондордун бөлүктөрү, 1995–2004

12M-Таблица Кыргызстанга импорт (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчетуна ылайык): жалгыз (бир)- жана сайсыз спорт жана аңчылык үчүн бытыра менен атылуучу мылтыктар, 1993–2004

12N-Таблица Кыргызстанга импорт (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчетуна ылайык): спорт жана аңчылык үчүн бытыра менен атылуучу мылтыктардын жана винтовкалардын бөлүктөрү жана аксессуарлары, 1994

12O-Таблица Кыргызстанга импорт (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчетуна ылайык): эч жерде катталбаган патрондор жана бөлүктөр, 1994–96

12P-Таблица Кыргызстанга импорт (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчетуна ылайык): бытыра менен атылуучу мылтыктар жана винтовкалар үчүн патрондордун бөлүктөрү, 1995–2004

12Q-Таблица Кыргызстанга импорт (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчетуна ылайык): спорттук жана аңчылык мылтыктарынын/винтовкаларынын комбинациясы, 2004

12R-Таблица Кыргызстанга импорт (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчетуна ылайык): бомбалар, гранаталар, ок-дарылар, миналар жана башкалар, 2000

12S-Таблица Кыргызстанга импорт (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчетуна ылайык): револьверлердин жана тапанчалардын бөлүктөрү жана аксессуарлары, 2002

12T-Таблица Кыргызстанга импорт (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчетуна ылайык): 9 ммлүү жана андан жогорку калибрдеги револьверлер жана тапанчалар, 1995

[B] Графиктер

1-График Ок аткыч жаракаттар, 1989, 1996 жана 1999

2-График Үй чарбаларын суроо, 2003: «Сиздин көз карашыңыз боюнча, силердин тегерегинердеги канча үйдө ок аткыч курал бар?»

3-График Үй чарбаларын сурамжылоо, 2003: «Ок аткыч куралдарды/ок-дарыларды сатып алуу үй бүлөлүк бюджетти жөндүү пайдалануу болуп эсептелеби?»

[B] Матрицы

1-Матрица Кыргызстандын түштүгүндө этникалык тегинин негизиндеги зордук-зомбулук

2-Матрица «Бийлик огуна каза болгондор үчүн»

3-Матрица Кыргызстандын аймагына ислам көтөрүлүшчүлөрүнүн басып кирүүсү

4-Матрица Кыргызстандын чекаралары аркылуу Ооганстанга курал-жарактарды ташып өтүү

5-Матрица ИИМдин курал-жарактардын камдоосун көзөмөлдөөсүнүн ыкмалары

[А] Резюме

2005-жылдын мартында Аскар Акаевди Президенттик посттон кулатуу өлкөдөгү туруксуз абалга алып келди, бул болсо өз кезегинде Кыргызстанда ок аткыч куралдарды колдонууга жана сатып алууга талаптын өсүшүнө таасирин тийгизди.

2004-жылда жарык көргөн Аткыч куралдарды Изилдөөнүн маалыматтарына ылайык (Макфарлейн жана Горесен, 2004) Кыргызстанда ок аткыч куралдардын проблемасы мурун болжолдогондой мынчалык курч эмес эле: анчалык көп эмес үй-бүлөлөрдө куралдар бар болчу; суроо-талап чектелүү эле жана трафик жетишээрлик аша чаппайт эле. Ооганстан сыяктуу өлкөлөрдө ок аткыч куралдардын таралышы олуттуу коркунучка алып келээри белгилүү болгон фактыларга карабастан, бул божомолдоо бүтүндөй Брбордук Азия боюнча колдонулбай тургандыгын изилдөөлөр көрсөттү.

2006-жылда ишке ашырылган жаңы баалоого жараша бул отчеттун эпилогунда көрсөтүлгөн бир катар олуттуу өзгөрүүлөр табылды (төмөндө, VIII бөлүмдү кара). Ошол эле учурда курал -жарактарга ээ болуунун жалпы көрсөткүчү катары дагы эле салыштырмалуу төмөнкү деңгээлде болгону менен, жаңы адамдардын ата турган куралдарды сатып алуусунун темпи болуп көрбөгөндөй тездик менен өсүүдө. Акыркы жылдарда укук коргоо органдары мурункуга караганда калктын үстүнөн текшерүүнү жана көзөмөлдү аз жүргүзүшүүдө, ал эми уюшулган криминалдык топтор Кыргызстанда туруктуу позицияны ээлеп калышты. Ал гана болбостон, жакынкы араларда эле өлкө өкмөт менен куралданган радикалдуу диний топтордун ортосундагы бир катар атышуулардын күбөсү болгон. 2004-жылдын отчетунда Эзбекистандагы Ислам Кыймылынын (ӨИК) мүчөлөрүнүн ок аткыч куралдарга ээ болуу жана колдоно билүүсү толук сүрөттөлөт, бирок, ушуну менен Хизб ут-Тахрир сыяктуу топтордун өкүлдөрүнүн ичинен куралдарга ээ болгондору тууралуу жетишээрлик далилдөөлөр табылган жок. Акыркы (2005–06) окуялар ӨИКдан (ИДУ) бөлөк радикалдуу диний топтордун арасында куралдарга ээ болуу деңгээлинин көбөйүшү тууралуу күбөлөндүрөт.

Калкынын саны 5 миллиондон ашык Кыргызстан, ок аткыч куралдарды колдонуу менен жаракат алуулардын жана кылмыштардын дагы эле салыштырмалуу өтө жогору эмес көрсөткүчүнө ээ. Ошого карабастан, 2004-2006 жылдардын аралыгында бул чөйрөдө кескин өзгөрүлүш байкалгандыгын белгилей кетүү керек. 2001-жылдан 2003-жылга чейин ок атуунун натыйжасында 33 киши өлтүрүү же ок аткыч куралдарга байланышкан 325 окуя расмий түрдө катталган. Ок аткыч куралдарды пайдалануу менен киши өлтүрүүлөрдүн деңгээли 2004-жылы 35ке жана 2005-жылы 41ге жеткен.*

Курал жарактардын өкмөттүк резервдери азыркыга чейин тонолуу коркунучунда турат. 2004-жылдагы Изилдөөгө ылайык, укук коргоо органдарынын куралдарынын камдоосуна бир нече кол салуулар болгондугу

катталган. Отчеттун эпилогунда 2006-жылдын 12-майында кыргыз-тажик чекара постунда болгон кол салуу жана куралдарды уурдоо окуясы айырмаланып турат.

Кыргызстандын аймагында куралдарды мыйзамсыз сатуу, мүмкүн, салыштырмалуу да ченемдүү. 2004-жылдагы илимий иш ири куралдардын контрабандасы боюнча эч бир далилди ачып көрсөткөн жок, бул эреже катары баңги заттарын жана адамдарды сатуу менен чогуу иш жүзүнө ашырылат. Акыркы эки феномен Борбордук Азиянын аймагында кенен масштабдуу көйгөйлөрдөн болуп саналат. Борбордук Азияда куралдардын агымынын үч негизги тенденциясы бөлүнүп көрсөтүлдү. Биринчиси – 1989-жылы советтик аскерлердин согуштук курал жарактары менен Ооганстандан, негизинен Өзбекстандын территориясы аркылуу чыгуусуна негизделген. Экинчи – 1992-1997-жылдардагы Тажикстандагы жарандык согуштун мезгилинде ар кандай фракциялардын куралданышы менен байланышкан. Бул куралдардын көпчүлүк бөлүгү Россия Федерациясында, Өзбекстанда, Иранда жана Ооганстанда чыгарылат. Үчүнчүсүнө болсо, 1990-жылдарда Россия жана башка өлкөлөр Ооган Союздаштарын курал-жарактар менен жабдып турушкандыгы, ал эми Кыргызстандын түштүгүндөгү Ош шаары көп убак бою бул курал-жарактар үчүн транзиттик пункт катары пайдаланылгандыгы таандык. Россия Федерациясы жана Кошмо Штаттары сыяктуу өлкөлөр бүгүнкү күнгө чейин Ооганстанды курал-жарактар жана кошумча ок дарылар менен жабдууну улантышууда, булардын айрымдары Борбордук Азия аркылуу ташылып өтүлүүсү мүмкүн. Укук коргоо органдарынын өкүлдөрү азыркы учурда курал-жарактар өлкөнүн сыртынан радикалдуу диний жана куралданган криминалдык топтордун чөйрөсүнө жөнөтүлүп жаткандыгынын ыктымалдуулугун белгилешет, бирок бул билдирүүлөр азырынча жетишерлик негиздүү далилдер менен бекемделе элек.

2004-жылдагы Изилдөө алгачкы үйрөнүүлөрдүн ар тараптуулугуна негизделген.

Изилдөөчүлөр 80ден ашык интервью алышты, газеталардын басылыштарына кылдат кароо жүргүзүштү, ошондой эле Кыргызстандын түштүк райондорунда үй-чарбаларын суроону уюштурушту. Ок аткыч куралдарга карата коомдук түшүнүктү билүү максатында, 2004-жылдагы Изилдөөдө Оштун жана Баткендин эки түштүк регионунда үй-чарбасын сурамжылоосу аткарылды, бул жерде, эреже катары, саясий карама-каршылыктар көйгөйү абдан курч турат. Респонденттердин бөлүгү «дээрлик бир да үй-бүлөдө» курал-жарак жок, ошол эле учурда 24% айрым үй-бүлөлөрдө бар деп билдиришти. Коопсуздукка тиешелүү мамилелерде, дээрлик бардык респонденттер (98.7%) акыркы үч айда алардын үй-бүлө мүчөлөрүнүн бирөөнү да коркутушкан эмес жана ата турган куралдарды колдонуу менен сезин алышкан эмес. Респонденттердин көпчүлүк бөлүгү (49.2%) алардын чөйрөсүндө «уурулук» эң таралган укук бузуулардын тибине кирээрин көрсөтүштү. Көпчүлүк респонденттер өлкөнүн башка региондорун менен салыштырганда алардын коопсуздук боюнча деңгээли ошондой эле (51.7) же жакшыраак (33.1) деп эсептешет.

Фотосүрөт: Бишкектеги баш-аламандык

Аталышы: Бишкекте 2004-жылдын мартында нааразылык билдирүүчүлөр өкмөттүк органдарды чечкиндүү аракет менен алуу учурунда козголонду улантышууда.

Иштеп чыккан: © Глеб Щелкунов/ Известия/Маалыматтык Агенттиктин Фотосүрөтү

[А] I. Киришүү

Бул –Аткыч Куралдарды Изилдөө боюнча №12 Мезгилдүү Баяндаманын кайрадан басылып чыгарылышы, 2004-жылдын февралында жарык көргөн Кыргызстан: Борбордук Азиядагы Ок аткыч куралдардын Аномалиясы (Макфарлейн жана Торджесен, 2004). Ошондон бери Кыргызстан ири саясий өзгөрүүлөрдүн борбору болуп келет. 2005-жылдын мартындагы Президент Аскар Акаевдин бийликтен кетиши өлкөдөгү саясий түзүлүштүн өзгөрүлүшүнө шарт түздү, бул болсо ата турган куралдарды сатып алуу жана пайдаланууга талаптын өсүшүн кошкондо, коопсуздук системасында да олуттуу өзгөрүүлөргө таасирин тийгизди. Аتكыч куралдар менен байланышкан коркунучтардын өсүшүнүн натыйжасында, бул чыгарылыш өз учурдуу функциясын аткарып жатат. Ал 2004-жылдан бери аткыч жана майдакалибрдүү куралдардын өнүгүүнүн негизги аспектилеринин ийне-жибине чейин каралуучу жаңы эпизод менен, ошондой эле кайра каралып чыккан киришүү бөлүгү менен толукталган. Ошентип, бул отчеттун II–VII бөлүмдөрү 2004-жылдагы байкоо жүргүзүлгөн кырдаалдарды чагылдырат, ошол эле учурда VIII бөлүм, эпизод, 2004-06-жылдардын аралыгында болгон өзгөрүүлөрдү карайт.

2003-жылдын жай айларындагы изилдөөлөрдүн жыйынтыгында таап көрсөтүлгөн маалыматтар, ырасын айтканда, Кыргызстанда аткыч куралдарды сактоо, пайдалануу жана таратуунун маанилүүлүгү боюнча жалпыга маалым болгон божомолдоолор аналитиктер тарабынан гиперболизациялангандыгына көңүлдү бурат.** Ачып көрсөтүлгөндөй, сактоо жана ээ

болуу (мыйзамдуу жана мыйзамсыз) салыштырмалуу төмөнкү деңгээлде болгон. Изилдөөчүлөр ок аткыч куралдарды мыйзамсыз сатуу жана баңги каражаттарынын трафиги жана адамдарды сатуунун ортосундагы байланышты бекемдөөгө кандайдыр бир олуттуу далилдерди табышкан жок (булардын экөө тең региондогу маанилүү көйгөйлөрдөн болуп саналат). Аتكыч куралдарды колдонуу менен болгон зордук-зомбулук жана аны менен байланышкан кырсыктуу учурлардын деңгээли абдан сейрек байкалды. Башкача айтканда, бул иш Борбордук Азиянын бардык аймагы курал менен байланышкан деген жалпы кабыл алган пикирди четке кагат, ошондой эле регионалдык белгиси боюнча тенденциялардын жалпыланышын токтотуунун зарылдыгын белгилейт.

2006-жылдагы кайтадан баалоочу иш негизги учурду бөлүп көрсөтөт: Кыргызстан курал менен түздөн түз байланышкан коом экендигин көрсөтө элек. Мыйзамдуу куралдуу болуу түйшүктүү жана кымбатка турган процесс, ошентип, жөнөкөй жаран мындай куралга ээ болуу ниетинен баш тартат. Ок аткыч куралдарды колдонуу менен киши өлтүрүүлөр боюнча расмий статистикалык маалыматтар төмөнкү деңгээлдеги боюнча калууда: 2004-жылы 35 өлтүрүүлөр жана 2005-жылда – 41. Ошого карабастан, муну менен катар, жарандардын керт башынын коопсуздугу үчүн тынчсызданууларынын натыйжасында куралдарга болгон талаптардын бир кыйла өсүшү байкалган. Саясий ишмерлердин дайындоо менен болгон профессионалдык өлтүрүүлөрдүн бир катары, ошондой эле укук коргоо органдарынын жана радикалдуу диний топтордун ортосундагы драмалык атышуулары Кыргызстандагы коопсуздукту баалоодо аткыч куралдарды колдонуу менен зордук-зомбулук көйгөйүн алдыңкы планга алып чыкты.

2004-жылдагы отчет эмне үчүн Кыргызстан куралга толуп калбагандыгын түшүндүрүүчү бир нече аспектилерди чагылдырат. Көз карандысыз болгон мезгилден бери куралдардын запасы Кыргызстанда кошуна мамлекеттерден (мисалы, Тажикстан жана Өзбекстан) айырмалуу бир кыйла аз болгон. Жарандык согуштун жана чыр-чатактардын тарыхынын жок болушу, Грузия жана Тажикстан сыяктуу мамлекеттер үчүн чындыкка окшошпогон, ок аткыч куралдар чөйрөсүн дагы эле жергиликтүү бийлик органдары тарабынан көзөмөлдөй тургандыктары тууралуу далилдейт. Баңги заттарын ташуу жана адамдарды сатуу менен алектенген кылмышкерлер үчүн ок аткыч куралдарды сатууга өздөрүнүн ишин айырбаштоого жүйөөлөрдүн жоктугу орчундуу болгон. Талап көбүрөөк бар кошуна борборлорго Кыргызстан аркылуу куралдардын контрабандасын жөнөтүүгө анык аракеттер болгон жок. Россия Федерациясында өздөрүнүн зор запасы бар, ошондой эле Ооганстанда жана Тажикстанда да иш ушундай абалда. Ошондой эле өлкөдөгү коопсуздуктун жалпы деңгээли бир топ жогору бойдон калары белгиленди, бул айрым адамдар үчүн өздөрүнүн жеке керт башын коргоо үчүн куралданууга жүйөөлүү себептерди жаратпайт. 2006-жылда Кыргызстанда бул факторлордун көпчүлүгүнүн дагы да таасири бар. Бир мындай фактор, ошого карабастан, жалпы катардан кыйла бөлүнүп турат, муну болсо, 2004-жылы

«коопсуздук боюнча жалпы кырдаал» катары аныкташкан. Президент Аскар Акаевди бийликтен кетириүү өзү менен кошо коркунучтуу абалды жана баш-аламандыктын убактылуу мезгилин алып келди, ошол учурда укук тартибин сактоо боюнча күчтөр, кыязы, 2005-жылдын мартынан баштап дүрбөлөң абалда болушту. Бул эки фактор коопсуздук менен кырдаалдардын начарлашына жана Кыргызстанда аткыч куралдардын таралыш даражасынын жогорулашына алып келди.

Азыркы учурда Кыргызстанда укук тартибин өзгөртүү жүрүп жатат. Өлкө советтик тоталитаризмдин башкаруу методдорунан кыйла либералдуу моделди көздөй бара жатат. Биринчиси укук коргоо органдары тарабынан калкты бардыгын кучагына алган көзөмөл жана текшерүү менен тартип бузуучулар үчүн катаал жана репрессиялык чаралардын айкашы жана укук коргоо аппаратынын алдында өнөкөт болгон коркунуч менен мүнөздөлөт. Жарандардын куралдарга ээ болуусуна карата чектөөлөр жана катуу көзөмөл Советтер Союзунун ички коопсуздугунун структурасынын борбордук компоненттеринен болгон – бул болсо Советтер Союзунун калган аймактары сыяктуу эле Кыргыз Советтик Социалисттик Республикасында ата турган куралдарды колдонуу менен бузуулардын айрыкча төмөн деңгээлине алып келди.

1991-жылы Советтер Союзу кулагандан жана Кыргызстан көз карандысыздыкты алгандан кийин бул коопсуздук структурасы бир топ кыйынчылыктарды башынан өткөргөнүнө карабастан иштөөсүн уланткан. Бул Кыргызстанда аткыч куралдарга салыштырмалуу төмөнкү суроо-талап жана ээ болуунун деңгээли орун алуусун улантууга алып келди. Акыркы эки жылда, бирок, мурунку коопсуздук структурасы бүлүнүү процессинде болуп жаткандыгы улам барган сайын түшүнүктүү болду. Баарынан мурда бул узак мөөнөттүү каржылык кыйынчылыктар менен чакырылган. Декада ичинде укук коргоо органдарынын чөйрөсүндөгү каржылоонун жетишсиздиги криминалдык дүйнө менен укук коргоо органдарынын ортосундагы символикалык мамилелерди жаратты. Криминалдык элементтер өздөрүнүн каржылык бийлигинин натыйжасында, билдирилгендей, полиция жана жашыруун кызмат (Улуттук коопсуздук кызматы же УКК) (ICG, 2005, 16–17-бет) кантип иштеп жаткандыгына көбүрөөк даражада таасир көрсөтүүгө жөндөмдүү. Ошол эле учурда, полиция (милиция) структурасына көбүрөөк адамдык жана мыйзамдуу башкаруусуна либералдык басым жасоо, совет мезгилиндеги укук тартиби органдарына тиешелүү болгон көзөмөлдү сактоо үчүн коркунучтун элементинин негизинен жоголушуна алып келди. Жыйынтыгында полиция жана УКК 2005-жылы ири масштабдагы саясий көтөрүлүштүн коркунучу менен кагылышып, «революция» учурунда коомдук тартипти калыбына келтирүүгө же Кыргызстанга стабилдүүлүктү калыбына келтирүүгө жардам берүүдө конструктивдүү ролду ойноого жөндөмсүз экендиктерин көрсөтүштү.

[В] Эл аралык шериктештиктин реакциясы

Кыргызстанда укук коргоо органдары кезиктирип жаткан катуу кор-

кунуч эл аралык шериктештик тарабынан олуттуу реакцияны жана колдоо көрсөтүүнү чакырат. Эки демилге эбак эле негизги болуп саналат. Европадагы коопсуздук жана кызматташтык боюнча Уюмунун (ОБСЕ) полицияга жардам берүү программасы Кыргызстан үчүн 2003-жылы башталган. Анын негизги максаты болуп «Кыргызстандын жарандарынын укуктарын коргоп жана керектөөлөрүнө кызмат кылуучу, кыргыз полициясынын бардыгын ичине камтыган заманбап уюмга өзгөрүүсү үчүн негиз даярдоодо Кыргызстанга жардам көрсөтүү» саналат (ОБСЕ, 2006, 1-бет). Демилгенин экинчи фазасы 2005-жылдын июнь айында Ички полицияга жардам Программасы (IPAP) менен башталып, мамлекеттик коопсуздуктун муктаждыктарынын көйгөйлөрүн чечет жана полициянын туруктуу реформасы үчүн юридикалык жана институционалдык чектерин өнүктүрүүнү улантып жатат (ОБСЕ, 2006). Борбордук Азияда Европалык Союз (ЕС) тарабынан спонсорлонгон чекараларды башкаруу Программасы (BOMCA) чекарадагы коопсуздукту, легалдуу соода-сатыкты жана транзитти (ЕС CADAP, n.d.) жогорулатууга мүмкүндүк берүү менен, «Борбордук Азияда чекараларды башкаруунун заманбап ыкмаларын» акырындык менен киргизүүнү камсыз кылууга багытталган. Кыргызстанда долбоор өзүнө чекарада жана пилоттук зоналарда мобилдик патрулдук бирдикти түзүү үчүн иштегендер үчүн тренингди камтыган.

Эгерде долбоор ийгиликтүү болсо, анда бул абал Кыргызстанда аткыч куралдар менен болгон жагдайды жакшыртууга кыйыр түрткү берет. ОБСЕнин PAP жана IPAP долбоорлору коомго кыйла натыйжалуу жана багытталган полицияны түзүүгө алып келиши мүмкүн. BOMCA чекара көзөмөлүн күчөтүүгө алып келиши ыктымал. Биринчилери коомго ишенимди калыбына келтирүүгө, коопсуздукту күчөтүүгө жана катардагы жарандар тарабынан аткыч куралдарга болгон суроо-талаптарды төмөндөтүүгө жардам бере алышат; акыркысы Кыргызстанга аткыч куралдардын потенциалдуу келүүсүн токтотууга көмөктөшөт. Жогоруда айтылган программалардын бирөөсү да, бирок, Кыргызстанда аткыч куралдардын таралышынын көбөйүү коркунучуна түздөн-түз багытталган эмес, ал эми кездешип жаткан проблемалар бул эки программа өздөрүнө камтыган нерсеге салыштырмалуу, кыйла терең иштеп чыгуу зарыл экендигин далилдешет.

Эл аралык шериктештик Кыргызстан кездештирип жаткан коркунучтардын олуттуулугун моюнга алуусу жана сунушталып жаткан колдоолорду кеңейтүүнүн мүмкүндүктөрүн кароолору керек. Полиция тарабынан жардамды аябагандыкты жана полициянын максаттуу жана натыйжалуу жардамын камсыз кылуу менен жарандык коомду тартуу тууралуу ОБСЕнин жетекчилиги астында инновацияны куруга боло турган позитивдүү иштеп чыгуулардын катары бар. Бул конструктивдүү ыкма мобилизацияланган жана шыктанган жарандык коомдон пайда чыгарат – бул качан катардагы жарандардын саясий катышуулары баш-аламандыкка жана анархияга айлануусундагы сценарийден алыстоого жардам бермекчи.

Коопсуздукту колдоонун жаңы жана бекемделген программалары аткыч куралдардын проблемаларын долбоордук иш аракеттерге интеграциялашы

да мүмкүн. Коопсуздук резерви бул жаңыланууга муктаж болгон негизги чөйрө. Укук коргоо органдарына өздөрүнүн камдоолорун тизмеге алууну жүргүзүүгө жана отчеттуулук процедураларын аткарууга туура келет. Кыргыз-Тажик чекарасындагы 2006-жылдын 12-майында (эпилогду кара) чекара постунда болуп өткөн эң жакынкы арадагы куралдарды сактоочу жайга кол салуулар боюнча алганда кароол жана коопсуздуктун башка чаралары жакшыртууга тийиш. Казакстанда жакынкы арада куралдарды чогултуу боюнча кампания жүргүзүлгөн; Кыргызстан бул демилгенин сабактарын пайда менен үйрөнүүлөрү жана коомдогу уруксатсыз курал пайдалануунун даражасын төмөндөтүү үчүн буга окшош чараларды алдын алуу мүмкүнчүлүгүн карап чыгуулары керек. Кыргызстандагы укук коргоо органдары куралданган радикалдуу диний топтор жана криминалдык топтор куралдарды чет өлкөдөн алышат деп билдиришет (эпилогду кара), бирок мүмкүн болгон келүүсүнө конкретүү далилдер аз (Транзишнс Онлайн, 2006). Чекара Кызматы, ошондой эле полиция жана УКК куралдардын келиши кыргыз коомчулугу үчүн кандай потенциалдуу коркунуч пайда болору тууралуу эл үчүн жеткиликтүү баа берүүнү жүргүзүүлөрү мүмкүн.

Кыргызстан азыр эки ойдо турат: адам укугун сыйлаган, коомдук коопсуздукту кепилдикке алган жана өз кезегинде ок аткыч куралдардын көзөмөлү астындагы натыйжалуу режимди кеңейтүүгө даяр болгон, коомго натыйжалуу кызмат кылуусуна багытталган полицияны түзүүгө ниет бар. Ошол эле учурда полиция каржылык жана уюштуруу проблемаларынын бөлүгү боюнча катаал коркунучтар менен кездешет. Укук коргоо органдарынын потенциалынын андан аркы төмөндөшү анчалык деле укмуштуудай сценарий эмес – бул учурда аткыч жана майда калибрдүү куралдарга карата жагдай улам сайын начарлайт. Кыргызстандагы аткыч куралдар менен жагдайлардын бир катар оң белгилерин – ок аткыч куралдарды колдонуу менен зордуктун тарыхый төмөнкү деңгээлин чагылдырууда, өлкө кездешип жаткан коопсуздуктун чоң коркунучуна карата Кыргызстандын ичинде, ошондой эле анын сыртында, проблемага көп көңүлдү бурууну эске алуу менен Аткач Куралдарды Изилдөө бул отчетту кайрадан басып чыгарат. Биз бул билдирүү кыргыз контекстинин муктаждыктарына жооп берүүчү өз убагындагы сырткы колдоо көрсөтүүнү тартууга алып келээрине ишенебиз.

[B] Бул изилдөөлөрдүн кыскача баяндамасы

Бул изилдөө документтин эпилогунда аткыч куралдардын таралышынын даражасын жогорулатууну талкуулайт (VIII бөлүм). Жогоруда көрсөтүлгөндөй, киришүүдөн сырткары, калган бөлүмдөрдүн мазмуну документтин биринчи версиясында (2004) кандай болсо, ошондой калат: саясий, социалдык-экономикалык жана регионалдык контексттерди баяндап жазуудан кийин, документ куралдардын бар болуу тенденцияларын жана жалпы моделин, куралга ээ болууну, анын колдонулушу жана суроо-талаптын болушу жана 2004-жылдын башында болгон таасирин баалайт. Бир топ кийинки статистикалык маалыматтар болгон жерде, алар 2004-жылдагы

изилдөөлөрдүн маалыматтары менен салыштырмалуу алмаштырылды. Изилдөө аткыч куралдардын проблемаларын баалоого тиешеси бар регионалдык күчтүү эсепке алуу менен уланат, ал эми андан кийин аткыч куралдар проблемаларын коом тараптан кабыл алынуусун изилдейт. Улуттук деңгээлдеги реакцияларды талкуулоо жарандык коомдун реакциялары жана эл аралык шериктештиктин Кыргызстандагы аткыч куралдар проблемаларына берген баалары 2004-жылдагы материалды аяктайт.

[B] Ыкмалар.

Улантуудан мурун, бул долбоордо жолугушуучу айрым методологиялык проблемаларга карата комментарийлерди берүү жетиштүү. Расмий маалыматтар тууралуу изилдөөчүлөр куралдарга ээ болуу (мыйзамдуу жана мыйзамсыз) бөлүгү боюнча убактылуу түрдөгү маалыматтардын серияларын алууда жана аны колдонууда, ок аткыч куралдарды колдонуунун натыйжасында жаракат алуу жана атайын булактардан куралдардын агылып чыгыш бөлүгү боюнча олуттуу кыйынчылыктарга дуушар болушту. Кыргыз бийликтери маалымат бул жетпей кала турган товар деп өздөрүнүн түшүнүгүндө накта советтик эски калдыкты көрсөтүштү. Маалымат ээлери аны өз ыктыярлары боюнча колдоно алышат жана ошентип маалыматтар менен көңүлдөрү келбей бөлүшүшөт. Башка жагынан, интервью учурунда алынган расмий баалоолор, жалпысынан айтканда, проблеманын өлчөмүнө атайын көз караш тууралуу айкын түшүнүк берүүгө жетишерлик ырааттуу болгон жок.

Кыргызстандагы расмий маалыматтар, бардык жердегидей эле күн мурунтан билип туруп айтылган пикирлердин алдында алсыз. Кыргызстандагы мамлекеттик чиновниктер стабилдүүлүк имиджин, коопсуздукту жана натыйжалуу көзөмөлдү көрсөтүүгө кызыкдар болушат, бул алардын маалыматтарынын чындыгына таасир этиши мүмкүн. Изилдөөчүлөр, мисалы, 2002-жыл үчүн өлүм учурларынын саны тууралуу маалыматтар ок аткыч куралдарды колдонуудан өлгөндөрдүн санынын анчалык көбөйүшүн көрсөткөн жок, ошол эле учурда бардыгыбызга кеңири белгилүү болгондой, коопсуздук күчтөрү ошол жылы Аксыдагы баш-аламандык учурунда алты адамды өлтүргөндөгү фактыларга таң калышты. Расмий маалыматтарга кандайдыр бир даражада акылга сыярлык иш эмес. Кыргыз тажрыйбасы жардамдын тышкы агымдары бир топ даражада мындай проблеманын өлчөмүн билүү менен аныкталаарын божомолдойт. 12 жылдык тажрыйбага таянып, 2001-жылдын 11-сентябрында болгон Кошмо Штаттарындагы окуядан кийин донордук жардамдын кыйла көбөйгөндүгүн көрүү менен, кыргыз чиновниктери регионалдык коопсуздукту донордук түшүнүү жардамды бөлүштүрүүдө маанилүү ролду ойноорун күтүшөт. Оппозициялык фигуралар жана БӨУ шериктештиги

аткыч куралдар проблемаларын баалоону апыртууга алып келүүчү күн мурунтан жаман ойлонгон башка пикирлерге ээ болушу мүмкүн. Бул айырмачылыктар расмий жана расмий эмес булактардын ортосундагы карама-каршылыкка көз көрүнөө эле алып келет.

Маалыматтар экономикалык себептер менен дагы бурмаланышы мүмкүн. Мүмкүн, мисалы, мамлекеттик чиновниктердин кеңири таралган коррупцияланышы кылмыштуулук тууралуу отчеттуулукка тиешелүү болгон маалыматтарга таасирин тийгизет, өз кезегинде, парага айырбаштаган себептүү полиция кылмышты каттабай коет.

Изилдөөлөрдүн ар түрдүү аспектилери боюнча толук маалыматтарды жыйноого расмий органдардын жөндөмүн шек кылууга да себеп бар (атап айтканда куралдардын камдоолорунун өлчөмү). коргоо Министрлигинде 1991-92-жылдарда Советтер Союзу кулаган учурда жана Көз карандысыз Мамлекеттердин Шериктештиги (КМШ) түзүлгөндөгү бирдиктүү башкаруунун структураларынын бөлүнүшүндө өкмөттүк запастарда жана куралдуу күчтөрдө калтырылган куралдар тууралуу толук маалыматтар бар болгондугу түшүнүксүз. Маалыматтарды комплекстүү чогултуу да ок аткыч курал ээлери менен (башкача айтканда Ички Иштер Министрлиги, Коргоо Министрлиги, бажы жана салык кызматтары жана чекара кыматтары менен) куралдардын тиби жана саны тууралуу маалыматтар менен өзара алмашууну чектөөчү мамлекеттик агенттиктердин кунт коюусунан токтоп калды. Расмий маалыматтарга өлчөө ыкмаларындагы өзгөрүүлөр да таасирин тийгизди. Мисалы, Улуттук Статистикалык Комитетинин ок тийгенден алынган жаракаттар тууралуу цифраларды ачык жогорулатуусу жаракаттардын санынын бир топ өзгөрүлүшүн эмес, маалыматтардын чогулушуна бир кыйла татаал мамилелерди жөн гана билдириши мүмкүн. Акырында, бардык жерлердегидей эле, Кыргызстанда куралдарга уруксатсыз ээ болууну, ошондой эле трафикти баалоо өзгөчө кыйынга турат. Чиновниктердин бирөө айткандай: «Эгерде биз алардын канча экенин билсек, биз алардын кайда экенин билмекпиз, анда ал эбак эле легалдуу эмес болбойт эле».

Маалыматтардын сырткы булактарына тиешелүү, изилдөөчүлөр алар негизинен ошол эле проблемадан жабыр тартып жатышкан мамлекеттик агенттиктердин салымынан көз каранды болушарын белгилешти. Мындан тышкары, сырткы агенттиктер күн мурунтан жаман ойлордун жүйөөсүн көрсөтүүдөн бош болушпайт. Бюджеттер жана ишкердик инвесторлордун проблеманын олуттуулугу тууралуу элестөөлөрүнөн анча-мынча көз каранды болушат. Аткаруучу агенттиктер өздөрүнүн проблемаларынын маанисин ашырып жиберүүгө устаттыкка жөндөмдүү гана болушпастан, мында алардын материалдык кызыкчылыктары да бар. Кеңири мааниде алганда, кээ бир негизги тараптар (өзгөчө Россия Федерациясы жана Кошмо Штаттар) региондо өздөрүнүн болууларынын жогорулатуунун стратегиялык себептерине ээ болушат. Жооп катарында, жардамды үзбөй алуучулар мындай болууларды актоочу коркунучтарды күчөтүшү мүмкүн.

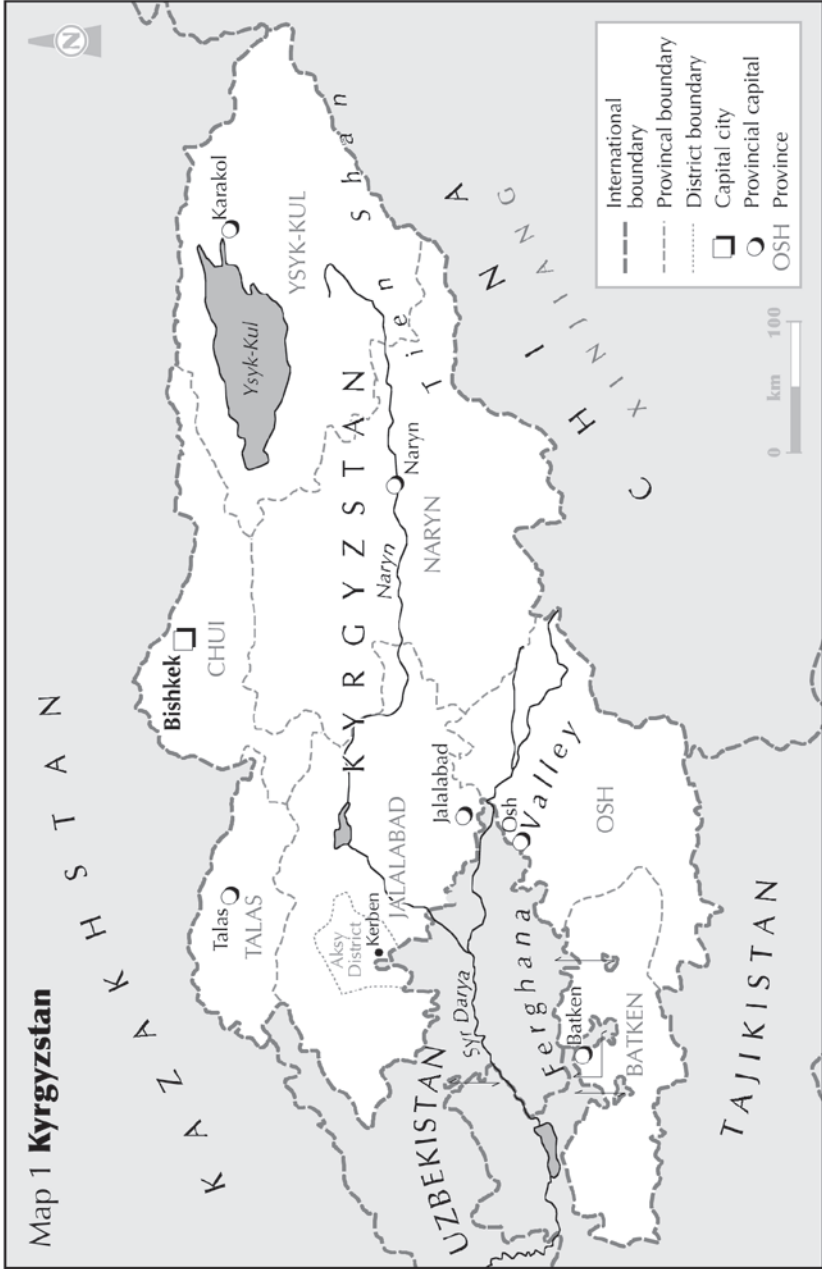
Үй чарбасын текшерүү жүргүзүүдөгү маалыматтар адамдар бейтааныш адамдар менен куралдарга ээ болуу тууралуу жана анын колдонулушу тууралуу көңүл келбестик менен сүйлөшүү фактыларынан жабыркайт. Кыргызстандагы интервьюнун респонденттери текшерүү жүргүзүүлөрдүн артында ким туарын жана маалыматтар мамлекеттик бийликтерге берилип туарын улам-улам сураштырышты. Интервью алынган тил, ошондой эле сурап билүүчү адамдын улуту да натыйжаларга таасир этиши мүмкүн.

Бул кыйынчылыктарды эске алуу менен, изилдөөчүлөр атайы эклектикалык методологияны иштеп чыгышты. Алар биринчи жана экинчи булактарды (илимий, мамлекеттик жана эларалык уюмдар жана БӨУ) алдын ала кабинеттик изилдөөлөр менен башташты. Алар кылмыштарга жана кылмыштуулукка фокусталган «Дело №» кыргыз газетасын изилдөөгө алышты. Андан кийин алар колдо болгон, пайдаланылып жаткан жана таасир көрсөтүүчү расмий статистиканы такай издөөнү улантышты. Расмий маалыматтарды чогултууда кыйынчылыктар болбой койбогон шарттарда, алар бул күчтөрдү Бишкекте да, ошондой эле Кыргызстандын түштүгүндө да элиталык интервьюлардын кеңири чөйрөсү менен толукташты. Интервьюнун предметтери тышкы иштер, ички иштер жана коргоо Министирликтери, ошондой эле УККнын чиновниктери, ошондой эле ар кандай медициналык персонал, журналисттер, илимий кызматкерлер жана жарандык коомдун өкүлдөрү болушту. Мындан сырткары, изилдөөчүлөр дипломатиялык жана эларалык уюмдардын жумушчуларынын кеңири чөйрөсүн, ошондой эле эларалык БӨУдардын өкүлдөрүнөн интервью алышты. Интервьюнун жыйынтыктарын триангуляциялоо үчүн суралган адамдардын тандоосунун кендиги адекваттык негизди берет деп эсептелет.

Изилдөө Кыргызстанда гана эмес, Казакстанда жана Тажикстанда куралдардын агымынын регионалдык күчүн кыйла толук түшүнүүнү, ошондой эле бул агымдардын жана трафиктин башка түрлөрүнүн арасындагы байланышты алыш үчүн жүргүзүлгөн. Проблеманы коом тарабынан кабыл алынуусун ачып көрсөтүүгө, изилдөөчүлөр саясий курчугандык жана кылмыштуулук жогору болгон түштүктө топтолушуп, үй чарбаларын текшерип көрүүнү иштеп чыгышты жана иш жүзүнө ашырышты. Алар кыргыз жамааттары жана улуттук азчылык жамааттарынын ортосундагы балансты табууда кылдаттыкты сакташты. Ресурстардын чектелүүлүгүнүн шарттарында, статистикалык маанилүү болуу үчүн тандоо өтө эле аз болгон, бирок ал ошого карабастан, бул негизги региондогу проблемаларды түшүнүүнү көргөздү. Өзгөчө бир кырдаалдарда, изилдөөчүлөр өздөрүнүн изилдөөлөрүн айылдык жыйындарга катышуу менен толукташты.

[A] II. Контекст

Бул бөлүм андан аркы болуучу, аткыч куралдарды конкреттүү талкуулоого алгачкы маалымат катарында статистикалык маалыматтарды жана

тиешелүү комментарийлерди берет. Андан сырткары, маалыматтар чыр-чатактардын алдын алууга чара көрүүнү түшүнүүдөн Кыргызстандагы саясий стабилдүүлүктүн узактыгы тууралуу алдынала талкуулар үчүн негизди беришет. Көрөн тургандай эле, республика ички чыр-чатактарга түрткү берүүчү катары каралуучу көп негизги себептерди көрсөтүп жатат.

[B] Демографиялык жана этникалык проблемалар

Кыргыз Республикасы 199 900 квадрат километр аянтты ээлеп, Улуу Британиянын Бириккен Королевствосунан бир аз кичирээк. Территориясынын 90 пайыздан көбүрөөгү тоолуу жерлер, алардын 12,5 пайызы айдоого жарамдуу жерлер болуп саналат. 1991-жылдын мартындагы улуттук каттоонун маалыматтарына ылайык калктын саны 4,9 миллион адамды түзөт (жалпы жана демографиялык маалыматтар келтирилген 1 жана 2- таблицаларды кара). Калктын үчтөн эки бөлүгү этникалык кыргыздар болуп саналышат, аз сандагы калктар бар - орустар (11,2 пайыз) жана өзбектер (11,2 пайыз). Эмиграциянын натыйжасында, көз карандысыздыкты алган мезгилден бери орус улутундагы калктын санынын бир далай кыскарышына карабастан, кыргыздар менен орустардын ортосунда идентификацияланган кыйын мамилелер болгон эмес. Бул өзгөрүүлөр куралдарга легалдуу ээ болуу үчүн бир топ натыйжага ээ, анткени орустар Кыргызстандагы куралдардын ээлеринин пропорциясыз чоң үлүшүн түзүшөт.

Кыргыз-өзбек мамилелери бул өзүнчө таржымал. Өзбектер Кыргызстандын түштүгүндө Фергана өрөөнүнүн айыл чарба жамааттарында тыгыз отурукташышкан. Суунун жана жердин бир кыйла жетишсиздиги эки улутка тең таасирин тийгизет жана алардын ортосундагы конкуренцияны күчөтөт жана кыргыздар менен тажиктердин ортосунда (калктын 0,9 пайызы) кичирээк даражада. Бул курчугандык 1990-жылы Ошто жана Өзгөндө жамааттар арасындагы чыр-чатакка айланган (1-боксту кара).

1-Бокс Кыргызстандын түштүгүндөгү этникалык зордук-зомбулук

1990-жылдын 4-июнунан баштап бир жуманын аралыгында түштүктөгү Ош шаарында жана анын айланасындагы айылдарда этникалык өзбектер жана этникалык кыргыздар ортосундагы кагылыш башталган. Жер боюнча келишпестик массалык баш аламандыкты алып келди. «Ош Аймагы» кыргыз улутчулдук уюму өзбектер жашаган колхозго таандык болгон жерди кыргыздар арасында үйлөрдүн курулушу үчүн бөлүштүрүлүшүн талап кылат. Бийликтегилер жердин анча чоң эмес участкаларын кайрадан бөлүштүрө башташкандыктан, Ош шаарынын чет-жакаларында кагылышуулар башталган. Болгон окуя тууралуу кабар тарагандыктан, зомбулук кийинки күнү Өзгөндө жана башка айланаларда уланды. Ба-сып алууга учурап калыш коркунучу жана эки тараптан тең чыккан өч алуу зомбулуктун өсүшүнө алып келди. Качан өзгөчө кырдаал

киргизилгенде массалык баш-аламандык бүттү жана советтик аскерлер киргизилип, кыргыз байкоочулары белгилегендей, кошуна Өзбекстандын жарандарынын массалык толкундоолорго кошулуусун токтотту. 120 өзбек, 50 кыргыз, 1 орустун өлтүрүлгөндүгүн расмий булактар билдиришти. Териштирүү боюнча комиссия 5000ден ашык кылмышты, анын ичинен өлтүрүү, зордуктоо жана талап-тоноочулукту каттады. Көпчүлүк комментаторлор өлгөндөрдүн саны 171ден көп болгонун белгилешет. Любин жана башкалар (1999) кыргыз бийликтери аз дегенде 300 адам өлгөн деп моюнга алышты, бирок бул цифра бир далай эле жогору болушу мүмкүн экендигин билдиришет. Эл аралык кризистик топ БУУнун Өнүгүү Программасынын (ПРООН) булактарынын негизинде урушта аз дегенде 1000 адам өлгөндүгүн тастыктайт (МКТ, 2001а, 6-бет).

Кыргыз бийлиги жана укук коргоо органдарынын чиновниктери массалык баш аламандык учурунда аткыч куралдарды колдонуу кеңири таркалбагандыгын белгилешет. Мунун ордуна уруштун катышуучулары бычак, балта жана айыл чарба шаймандарын колдонушкан. Тартип бузуучуларга каршы сот териштирүүлөрү көп кылмыштар, анын ичинде киши өлтүрүүлөр ок аткыч куралдарды колдонуусуз жасалганын көрсөтөт; бирок, аткыч куралдар (өзгөчө тапанчалар жана аңчылык үчүн винтовкалар) катталган учурлардын катарында пайдаланылган. Любин жана башкалар (1999) полициянын адекватсыз жергиликтүү күчтөрү кырдаалдын үстүнөн көзөмөлдү тез жоготушуп, кээде топтошкон элди көздөй ылгабай эле атышкан.

Укук коргоо органдары жана жергиликтүү бийлик көтөрүлүштү алдын ала көрө билишкен жок жана таасирдүү түрдө мамиле кылышкан жок. Бирок, Кыргызстан массалык этникалык баш-аламандыктан кийин ири юридикалык аракеттерди көргөн жалгыз советтик республика болуп саналарын эске сала кетсек болот. Бул жетишкендик кыргыз укук коргоо структураларды совет республикасынан көз карандысыз мамлекетке өткөн кийинки мезгилде салыштырмалуу жакшы аракеттерин улантып жаткандыктарын көрсөтөт.

Жердин жетишиздиги жана экономикалык солгундоо чыр-чатактын негизинде жаткан маанилүү себептерден болду. Ал гана болбостон, өзбектердин өкүлчүлүктөрүнүн мамлекеттик структураларында аздыгы олуттуу проблемалардан болгон жана болуп кала берет. Мисалы, совет мезгилинин учурунда Ош облусунун муниципалдык жана райондук аткаруу органдарынын жетекчилеринин 11 пайызы гана өзбектер болгон. Айрым комментаторлор Ош окуялары кайра куруунун фонунда болгондугун белгилешет. Советтер Союзу өзүнүн абалын гана жоготмок турсун, Михаил Горбачевдун саясий реформасы көз карандысыз саясий ишмердикке мейкиндикти ачты. Жаңыдан түзүлгөн кыргыздардын «Ош Аймагы» жана өзбектердин «Адолат» (Өзбекстандын Наманганындагы «Адолат» уюмунан бөлөк) сыяктуу уюмдары кризистик кырдаалды кызытууда активдүү аракеттеништи.

Таблица 1 Таңдалма көрсөткүчтөр – калк жана миграция агымдары, 1993–2001

	1993	1995	1997	1999	2001
Калк (миллион)	4,5	4,6	4,7	4,9	4,9
Өлкөдөн сырткары кеткен Миграциянын таза агымы	120 600	18 900	6 700	9 900	26 600
Жашоо узактыгы (курагы)	67,3	66,0	66,9	67,0	68,7

Таблица 2 Этникалык курам (жылы боюнча, %), 1993–2000*

	1993	1995	1997	1999	2000
Кыргыздар	59,7	60,8	64,9	65,7	66,3
Орустар	16,2	15,3	12,5	11,7	11,2
Өзбектер	14,1	14,3	13,8	13,9	14

1990-жылдагы Ош жана Өзгөн окуялары азыркы Кыргызстандагы өтө олуттуу этникалык чыр-чатак болуп эсептелишет; бирок Кыргызстандын түштүгүндө Баткенде 1989-жылдагы кыргыздар менен тажиктердин ортосунда кагылышуусу сыяктуу кичине чыр-чатактар орун алып келген. Баткен облусунда жаңы чекара посттору тууралуу тажиктер менен кыргыздардын ортосундагы курчугандык өзүнүн чегине 2003-жылдын январында жетти, бирок уруш алдын ала токтотулган. Титулдук этникалык топтун саясий артыкчылыгы тууралуу канааттанбагандык сезим жана суу жана жер сыяктуу жарыбаган ресурстар үчүн күрөш этникалык сызыкты бойлото өтөт. Кастыктын негизинде жаткан себептердин кайсынысы болбосун жакынкы араларда жоголот дегенге эч кандай белгилери жок.

Интервьюнун маалыматтары бул региондогу эки жамааттын ортосундагы кастык уланып жаткандыгын божомолдойт. Бир нече жарандардын өлүмүнө алып келген, Өзбекстандын өкмөтү тарабынан чекарага жакын жерлерди миналоонун эсебинен, эки өкмөттүн ортосундагы чекараларды демаркациялоо жана чекараларды жабууга карата созулуп келе жаткан чыңалуунун эсебинен, жергиликтүү администрацияларда, ошондой эле улуттук деңгээлде өзбек өкүлчүлүгүнүн көз көрүнө жетишсиздигинен көрүнүш күчөп бара жатат. Кыскасы, Кыргызстандын бул регионунда этникалык жактан чыр-чатактар үчүн мүмкүндүктөр орун алып келген жана кала бермекчи.

Таблицадан көрүнүп турган өзгөрүүлөр, мүмкүн, бир катар факторлордун натыйжасында болду: орус калкынын эмиграциялары жана калгандардын арасындагы төрөлүүнүн төмөнкү деңгээли; кыргыздарда төрөлүүнүн салыштырмалуу жогорулуулугу; жана өзбектердеги чектелген эмиграция.

Булак: Кыргызстан ПРООН (2002, статистикалык тиркеме)

[В] Экономикалык проблемалар

Кыргыз экономикасы көз карандысыздыктан кийин бир кыйла кыскар-

ды, анткени качан бир кезде аны Советтер Союзунун калган аймактары менен бириктирүүчү экономикалык байланыштары бузулган. Өндүрүш массалык түрдө кыскарды; жумушсуздук жана жетишсиз кол бош эместик бир топ өстү. Гиперинфляция 1991-1993-жылдардагы чогулган акчаларды жок кылды; мамлекеттик кирешелер жана мамлекеттик кызматтар кескин кыскарды. Социалдык камсыздоо тармагы негизинен жоголду. Мурунку Советтик республикалардын көпчүлүгү сыяктуу эле Кыргызстанда өсүш 1995-96-жылдарда башталды. Россия Федерациясындагы рублдин кризисинен болгон 1998-99-жылдардагы артка кетүүлөрдөн кийин экономика 5%га бир топ стабилдүү өсүшкө жетти. Бул тенденция Адам Өнүгүүсүнүн Индексинде (HDI) Кыргызстандын рейтингинин бир топ жакшырышында чагылдырылган (3-Таблицаны кара). Экономиканын тышкы секторунда Кыргызстанга эбегейсиз тышкы карыз жолтоо болот, ошол эле учурда түздөн түз четөлкөлүк инвестициялар стагнация абалында турушат.

Бир топ жалпы мааниде өлкөнүн улуттук дүң кирешеси элдеги ар бир кишиге 2001-жылы 280 АКШ доллар өлчөмүндө жана орточо айлык акы айына 35 АКШ доллар өлкөнү өнүгүүнүн эң төмөнкү деңгээлине жайгаштырат. 2000-жылы үйчарбаларынын 50 пайыздан көбүрөөгү кедейликтин улуттук чегинен төмөн болушту (Кыргызстан ПРООН, 2002). Ошондон бери кедейликтин деңгээлин айрым кыскартуулар орун

3-Таблица Экономикалык көрсөткүчтөр, 1993–2001

	1993	1995	1997	1999	2001
ИДП ^а /чыныгы ИДП калктын ар кишисине ^б бир	850/2330	690/1850	470/2264	300/2377	280/2364
ИДП өзгөрүшү ^с	84,5	94,6	109,9	103,7	105,4
КБИ ^д	1029,9	132,1	113,0	139,9	103,7
АЧ/ИДП ^с	0,7	1,6	1,6	1,7	1,3
АПӨИ	0,700	0,676	0,696	0,706	,723

алгандыгына карабастан, жакынкы арадагы өсүш калктын көпчүлүгүнүн жашоо деңгээлине маанилүү таасирге ээ болгондугуна далилдер аз. Жашоонун жалпы деңгээли адамдар совет мезгилинде көнгөндөгүдөн алда канча төмөн бойдон калууда. Азыркы учурда социалдык коргоо системасынын жоголушу калктын алсыз топторун (б. а. жалгыз бой энелер, жетимдер жана пенсионерлер) пропорционалдуу эмес катаал таасирлерге алып келет. Кандайдыр бир конкреттүү этникалык топтор экономикалык кыйынчылыктардын алдында өзгөчө алсыз экендигине далилдер жок.

Кыйын шарттарга карабастан, ачкачылыктын же анык арга түгөнүүнүн анча-мынча далилдери бар. Мамлекеттик көзөмөлдөн сырткары жакшы иштеп жаткан бир сектор (1996-жылдан бери жылдык өсүшү 7%) – бул айыл чарбасы, ал эми өндүрүштүн негизги өсүшү эң керектүү азык-түлүк

продуктыларына туура келет. Калк күчтүү жайылган үйбүлөлүк байланыштар менен жана жерден алган кирешеге жашоо мүмкүнчүлүктөрү менен корголгон. 1990-жылдардын ортосунда толук жана жетиштүү бирдей укуктуу жер реформасы ири колхоздордун жашаган жерлери боюнча майда жер ээликтерине таркатылышынын эсебинен бул мүмкүнчүлүктү күчөтү. Андан тышкары, айыл жергесинде дыйкандар аңчылык менен да ириштенишет. Ошого карабастан, кирешенин көлөмүндө көбөйүп бара жаткан бөлүнүү экономикалык мүмкүнчүлүктөрдүн жоктугу тууралуу иренжүүнү тереңдетерине айрым далилдер бар, ал эми кирешенин көлөмүндө көбөйүп бара жаткан бөлүнүү тууралуу маалымдуулук саясий толкундоолордун пайда болуусунун айрым потенциалын өзүндө алып жүрөт.

[B] Башкаруу

Кирешедегги айырмалануунун тереңдеш проблемасы Кыргызстандагы башкаруу проблемасы менен байланышкан. Көптөгөн аналитиктер Кыргызстан КМШдагы эң коррупцияланган өлкө деп эсептешет. Президент Аскар Акаев коррупцияны борбордук проблема катары аныктаган жана «коррупция менен күрөшүү боюнча жаңы комплекстүү стратегияга» чакырган (Аслунд, 2003). Коррупцияга мамлекеттик чиновниктердин аракеттеринин бардык сфералары өтүп кеткен, кызматына же айып тартуудан, соттук териштирүүдөн качып, белектерди же майда параларды алмашуудан баштап, жогорку өкмөттүк денгээлдердеги ири масштабдагы коррупцияга чейин. Бүткүл дүйнөлүк Банктын жакынкы арадагы изилдөөсүндө айтылгандай: «Кыргыз Республикасындагы көптөгөн фирмалар алар чоң мыйзамсыз төлөөлөрдүү жасоого аргасыз барышкандарын, ошондон кийин гана мыйзам чыгаруу процесстер булардын кызыкчылыктарына айланганын белгилешет. Изилдөө үйчарбаларынын 56 пайызы пара алуу «азыркы кездеги жашоонун айкын көрүнүп турган бөлүгү» болуп саналат деп эсептешерин, ошол эле учурда 42 пайызы акыркы 12 айдын ичинде «расмий эмес төлөмдөрдү» жасашканын билдиришкенин аныктады (Бүткүл дүйнөлүк Банк, 2002, 5, 15, 16-б.).

4-Таблица Бүткүл дүйнөлүк Банк тарабынан суралган үч топ үчүн (ишкерлер, үйчарбачылыктары жана мамлекеттик чиновниктер), коррупция полицияда кеңири таралган деп ар бир топтон жарымынан көбү эсептешерин божомолдойт. Бардык үч топ укук тартибин коргоодо алектенишкен башка органдарга карата өтө ишенимдүү болбосо да ушундай эле пикирде болушту. Бул маалыматтар жарандардын коопсуздугуна жооп берүүчү мамлекеттик мекемелерге коомдук ишенимди баалоо үчүн мааниге ээ. Өлкөдөгү ок аткыч куралдарды жөнгө салуу мамилелеринде мындай органдар кантип өздөрүнүн милдетин аткарышарынын даражасына карата чоочулоо пайда болушу да мүмкүн. Коррупцияланган полицияны ок аткыч куралдарга легалдуу эмес ээ кылууну этибарга албоого оной эле ынандырууга болот. Бир топ жалпы мааниде, интервью мамлекет - бул мамлекеттик кызматтарды көрсөтүү үчүн эмес, жеке ресурстарды алып коюучу машина деген кеңири тараган пикирди изилдөө учурунда

4-Таблица Мамлекеттик мекемелерде коррупцияны «кеңири таралган» катары түшүнүү, 2002

Өздөштүрүүчү топ	Полиция	Соттор	Аыйптоо системасы	Бажы	Салык инспекциясы
Ишканалар	52%	39%	38%	49%	48%
Үй чарбачылыктары	54%	50%	48%	жок	жок
Мамлекеттик чиновниктер	55%	44%	n/a	54%	жок

чагылдырганын белгилөөгө болот, бул болсо мамлекеттин мыйзамдуулугу тууралуу кеңири таркалган цинизмди жоромолдойт.

Изилдөө мамлекеттик мекемелердин начарлашы саясий, ошондой эле экономикалык факторлор менен далилденээрин божомолдойт. Human Rights Watch, Freedom House, АКШ Мамлекеттик Департаменти жана башка уюмдар юридикалык мекемелер өкмөт тарабынан саясий оппозицияны басуу жана өкмөттүн ишине сынды токтотуу үчүн манипуляцияланышарын белгилешти. 2002-жылы полиция Аксыда оппозиционер депутатты камакка алууга каршы нааразы болгондордун демонстрациясын басуу үчүн пайдаланылган. Бул командировка ок аткыч куралдардан б адамдын каза табышына жана 60-тан ашык жарадарларга алып келди (2-боксту кара).

Бокс 2 «Өкмөттүн огуна каза болгондор үчүн»

Кыргыз полициясы 2002-жылдын 17-18-мартында Аксынын түштүк батышындагы айылдын аймагында 2000 адамдан турган нааразы болгондордун тобуна ок чыгарышты. 5 адам каза болуп, ал эми 62си жарадар болушту. Демонстранттар парламенттеги Аксынын өкүлү, депутат Азимбек Бекназаровду камакка алууга каршы нааразычылык билдиришти. Бекназаров Президент Акаевди ачык эле сынга алып жана Кытайга жерди берүүгө каршы катуу нааразылык көрсөткөн. Бекназаров камакка

Фото: полиция кызматкерлери кишини кубалап жатышат

Коштоо жазуусу: кыргыз полициясынын офицерлери 2002-жылдын ноябрында Бишкекте демонстрантты сүйрөп бара жатышат. Полиция сегиз ай мурун Аксы окуяларынын учурунда жарандардын өлүмүнө жоопкерчиликтүү болгон өкмөттүк чиновниктерди жазалоону талап кылышкан 100дөн ашык нааразы болгондорду камакка алды.

Владимир Пирогов/Рейтер

алынгандан кийин 2002-жылдын январь айында Аксыда кыйындагандык жогорулады. Ата-энелер нааразылык белгиси катарында өздөрүнүн балдарын мектепке жибершиктен жок. Бекназаровду түрмөдөн сабапты деген каңшаар таралгандан кийин ачууланган нааразы болгондор бат эле өкмөттүк чиновникти барымтага кармап алышты. Жергиликтүү БӨУдар министрлик деңгээлдеги өкмөттүк чиновниктер күчөп бара жаткан окуялар тууралуу жакшы кабардар болушканын жана региондогу саясий окуяларга абдан байкоо жүргүзүшкөнүн билдиришет.

Атышуу райондун борбору Кербенге алгаруучу айылдар арасындагы тынч жолдо бапталган. Полиция демонстранттардын Кербенге баруусуна жолтоо болууга аракет кылды. Качан топтошкон эл өздөрүнүн айылдарына кайтып кетүүдөн баш тартышканда райондук ИИБ башчысы атууга буйрук берген. Биринчи кагылышуу учурунда өлтүрүлгөн бардык демонстранттар эркектер болушкан, ошол эле учурда өз көзү менен көргөндөр демонстрациянын алдында аялдар болгону билдиришет. Кыргыз мыйзамдуулугунун атайын инструкциясы аялдарды атууга тыюу салат (Кыргызстан, 1994, 3-б., 4-параграф). Өкмөт тарабынан адегенде прессада билдирилгендей (RFE/RL, 2002) полиция абага атпай эле демонстранттарды мээлегенине эркек демонстранттардын өлүмү далил болот. 5 демонстрант атылуудан каза табышты, ошол эле учурда, жок дегенде, жарадар болгондордун онунда ок тийүүдөн жаракат бар. Башкалары башынан жаракат алышып жана соккудан жабыр тартышты. 17-18-марттын түнүндө айылдын жашоочулары Кербендеги райондук ички иштер бөлүмүнүн жанына атууга каршы нааразылык белгиси катарында чогулушту. Бул түндөгү окуялардын мезгилинде каза тапкан жарандардын жалпы санын алтыга чейин көбөйтүп дагы бир киши атылган.

Атышуулар нааразылык толкундоолорун чакырды, алардын бардыгы тынчтык түрүндө болду. Нааразылыктын жогорку чеги Бекназаровдун жактоочуларынын 2002-жылдын августунда Аксыдан Бишкекке чейин 530 километрлик нааразылык маршын баштоо аракети болду. Бекназаров жана бийлик тарабынан кол коюлган Меморандум маршты кайра чакырып алды. Азыркы учурда Бекназаровдун оппозициясы аз санда болгондугуна карабастан 10000ден кем эмес адам өкмөткө өзүнүн нааразылыгын билдиришкен 2002-жылдын жазында болгондогудан активдүү бойдон калат. Аксыдагы баш-аламандык жана андан кийин болгон саясий кризис бир катар саясий өзгөрүүлөрдүн башталышы болду. Кыргызстандын өкмөтү 2002-жылдын майында отставкага кетип, алмаштыруу болду. 2002-жылдын сентябрь айында өкмөт тарабынан мыйзам чыгаруу бутагын күчөтүү үчүн конституциялык оңдоолорду иштеп чыгуу үчүн комиссия түзүлгөн болчу. Кийинки айда Президент Акаев 2005-жылда кайрадан шайланууга барбай тургандыгын жарыялады. Түштүк регионунун инфраструктурасын өнүктүрүүгө кошумча ресурстар бөлүндү.

Аксы окуяларынан кийин кыргыз өкмөтү полицияны реформалоо программасын инициациялоо үчүн ОБСЕни чакырган. Наркы 3,8 миллион

евро турган долбоордун сегиз курамынын бирөөсү кыргыз полициясына үйүлгөн топторду « өлүмгө алып барбай турган күчтүн жардамы менен» көзөмөлдөө ыкмасын киргизет. Анын максаты кан төгүүлөрдүн алдын

5-Таблица Башкаруунун көрсөткүчтөрү, 1993–2001^a

	1993	1995	1997	1999	2001
Саясий укуктардын индекси	4	4	4	5	6
Жарандык укуктардын индекси	2	3	4	5	5
Эркиндик рейтинг	PF ^b	PF	PF	PF	PF

алуу болуп саналат. Кыргызстандагы адамдардын укугун коргоо боюнча жергиликтүү уюмдар, деги эле, программаны Кыргызстандагы жарандык демилгелерди басымдоого багытталган сыяктуу кабыл алышат жана ОБСЕ тарапка катуу сын мамилени билдиришет (Карим кызы, 2003; RFE/RL, 2003).

Азыркы учурда шайлоого байкоо жүргүзүүчү агенттиктер барган сайын Кыргызстандагы шайлоо процесси эркин жана таза шайлоонун стандарттарына жооп бербей жаткандыгын айтып жатышат. Жана, эң маанилүүсү, интервью боюнча изилдөөчү материалдар шайлоо коом тарабынан элита үчүн бийликте калуунун каражаты катары кабылданаарын жоромолдойт. 5-таблицада натыйжалары айкын көрсөтүлгөн: саясий жана жарандык укуктар чөйрөсүндөгү мамлекеттин ишмердигинин такай кыскарышы, көпчүлүк тараптан авторитаризмге акырындап кетенчиктөө тенденциясы катары каралат.

Демократиялык процесстер макул эместикти билдирүү үчүн конституциялык мшмккнчшлштктөрдш байкаштырат. Качан бул процесстер начарлаганда, бул каналдар жабылат. Кыргызстанга карата негизги саясий көрсөткүчтөр өлкөдө кризис алдындагы улам барган сайын көбөйүүчү алсыздык өнүгүп жатканын болжолдойт. Кырдаалдын начардыгы Аксы окуялары менен аныкталат. Ошол учурда байкоочуларды полиция тарабынан жасалган өлтүрүүлөргө каршы жооп иретиндеги аракеттерди токтотууга болоруна ынандыра алышкан жок. Көпчүлүгү өлкө мамлекеттин коллапсына алып келүүчү, массалык саясий баш-аламандыкка оңой эле ооп кете турган туу чокусунда тургандай сезимде болушту.

Жалпысынан, көпчүлүк көрсөткүчтөр боюнча Кыргызстанда проблемалар бар. Анын экономикасы начар иштеп жатат. Жашоо деңгээли абдан төмөн жана бир кыйла жакшыруунун себептерин аз көрсөтүүдө. Экономикалык өсүш бардык жерде болуп жаткан коррупциянын айынан токтоп турууда. Мамлекет көрүнүксүз жана авторитаризм жакка

жылмышуунун себептерин көрсөтөт. Көрсө, ал маанилүү мамлекеттик кызматтарды ырааттуу көрсөтүүгө чамасы жок экен жана калк тарабынан кичирик жок деп кеңири кабылданат. Өлкө түштүктөгү этникалык негиздеги чыр-чатактардын алдында да алсыз.

Кээ бир байкоочулар чыр-чатактар менен курчугандыктын айкашы жана региондо аткыч куралдарга оңой эле кол жетерлик дуу боло турган натыйжаларга алып келиши мүмкүн деп эсептешет. Бобо Пирсейеди жазат:

Борбордук Азияда аткыч куралдардын мыйзамсыз трафики үчүн маанилүү инфраструктуранын болушу Өзбекстандагы, Казакстандагы, Түркмөнстандагы же Кыргызстандагы куралдуу ички чыр-чатактардын тутанышы чыр-чатак болуп жаткан регионго аткыч куралдарды токтоосуз жана массалык түрдө жабдып турууга алып келээрин болжолдойт. Бирок, бул өлкөлөрдө аткыч куралдардын таралуу даражасы көңүлгө эбак эле алынган шарттарда толук масштабдуу куралдуу конфронтацияга саясий макул эместикти трансформациялоочу аткыч куралдардын оңой эле жеткиликтүүлүгү өзүнөн өзү чечүүчү фактор болушуна каршы чыгууга болот. (Пирсейеди, 2002, 85–86-беттер).

Жеткиликтүүлүк проблемасы кийинки бөлүмдө каралат. Мында жаңы эле эске салынган курчугандык олуттуу саясий стабилсиздикке алып келерине далилдер аз экендигин белгилей кетсек болот. Бул жагдай экономикадагы ылайыктануунун формалдуу эмес механизминин натыйжалуулугун гана эмес, ошондой эле кандай болбосун анык саясий альтернативалардын

6-Таблица Кылмыштуулуктун көрсөткүчтөрү, 1993-2001

	1993	1995	1997	1999	2001
Кылмыштардын жалпы саны	42 495	41 008	37 262	39 951	39 986
Катталган зордуктоолор/100 000 аял	28	26	24	21	24
Атайы өлтүрүү /100 000 адам	13	12	8	7	7

жоктугун чагылдырат. Оппозиция жалпы калк арасында аз жигердүүлүктү чакыруу менен алсыз жана чачкынды болуп кала берет. Суралгандардын бирөөсү айткандай: « Өкмөт менен оппозициянын ортосунда анык айырма жок. Тигилер сыяктуу эле, башкалары да бийликти жана аны менен колмо кол жүрүүчү байлыкты каалашат».

Коомдогу саясий зомбулуктун даражасы төмөн, ал кокустук мүнөздө. Обочолонгон толкундоолор чектен чыгуу кырдаалына жакын болгон жакынкы арада болуп өткөн бир окуяда өкмөт соңку саясий кризиске ийкемдүү жана натыйжалуу таасирленди. Оппозициянын алсыздыгы жана өкмөттүн күчтүү таасири процесстин өзөгүн түздү. (2-Боксту кара). Андан тышкары, экономикалык жокчулук же саясий канааттан-

багандык кылмыштуулуктун көбөйүшүнө алып келгендигине далилдер аз (6-Таблицаны кара). Ок аткыч куралдардан болгон расмий катталган өлүм учурлары көбөйүүгө анык тенденцияларга ээ болбостон төмөнкү деңгээлде кала берет; 2000-жылы 6, 2001 де 11 жана 2000-жылы 9. Ок аткыч куралдарды колдонуудан болгон өлүмдөрдүн санын бир нечеге жашыруун кыскартууга мүмкүндүктүн бардыгына карабастан терең талаа изилдөөлөрү логикалык тыянакты четке кагуунун аз себептерин болжолдойт: Кыргызстан ок аткыч куралдарды колдонуудан болгон өлүмдүн таң каларлык төмөнкү деңгээлине ээ жана мунун көбөйүшүнө анык тенденция жок. (8- 9- Таблицаарды жана 1-Сүрөттү кара).

[B] Регионалдык факторлор

Кыргызстандагы аткыч куралдар жана майдакалибрдүү куралдардын проблемаларынын контекстин түшүнүү өлкөдөгү ички кырдаал жөнүндөгү гана эмес, регионалдык динамика тууралуу билимдерди талап кылат. Андан аркы болуучу анализ үчүн өзара байланышкан 4 фактор маанилүү. Биринчиден, Борбордук Азия апиийимдин башкы дүйнөлүк өндүрүүчүсү менен чектешет: 2000-жылы Оогастан апиийимдин мыйзамсыз дүйнөлүк көлөмүнүн 70 пайызын иштеп чыгарган. 1994-жана 2001-жылдардын ортосунда Оогастандан келүүчү героинди конфискациялоодо Борбордук Азиянын үлүшү 0,1 пайыздан 23 пайызга чейин өстү (UNODC,2003, 5-бет, UNODCCP, 2002, 14-бет). Кыргызстан Европа рынокторуна апиийимдин продукцияларын жөнөтүүчү ири маршруттардын биринде жайгашкан. Бул изилдөө үчүн баңгизаттарынын трафигинин басымдуулук кылышы да потенциалдуу натыйжага ээ; (1) баңгизаттарын жүгүртүүчүлөр көпчүлүк учурда куралданган, ал эми алардын болушу Кыргызстанда ок аткыч куралдарга уруксатсыз ээ болууга өз салымын кошушу мүмкүн; (2) баңгизаттарын жүгүртүүчүлөр куралдарды сатуу менен да алектениши ыктымал. Бул проблемалар кийинчерээк талкууланат. Экинчи фактор - бул Кыргызстан адамдарды сатуунун булагы жана транзити катары кызмат кылуучу өлкө болуп эсептелет, бул болсо буга окшош себептердин натыйжасында өлкөдө куралдарга уруксатсыз ээ болуунун учурларынын санына таасирин тийгизиши мүмкүн.

Кыргызстандагы аткыч жана майдакалибрдүү куралдар проблемасы боюнча биз кездеше турган үчүнчү фактор - бул Кыргызстандын түштүк чегараларын бойлото болгон чыр-чатактардын сериясы. Тажикстан 1992-жылдан 1997-жылга чейин созулган жарандык согушту башынан өткөрдү. Согуш өлгөндөрдүн жана жаракат алгандардын көптөгөн саны менен мүнөздөлөт, өкмөт өлкөнүн көпчүлүк бөлүгүндө контролду жоготту, ал эми жарандардын бир кыйласы Ооганстанга өтүп кетишти. Тажикстандагы согуш учурунда мамлекеттик камдоолордогу куралдар бир топ азайды, өлкөгө, өзгөчө, Ооганстандан гана эмес, башка өлкөлөрдөн да куралдардын көп келиши орун алды. 1997-жылдын май айындагы тынчтык келишимине кол коюлгандан кийин Тажикстанда бир аз стабилдүүлүк калыбына келтирилген. Өкмөт салыштырмалуу ийгиликтүү конфискациялык про-

граммалардын бир катарын киргизди. Бирок аткыч жана майдакалибрдүү куралдар өлкө үчүн кадимки эле көрүнүш болуп кала берет, ал эми бир катар региондор өкмөттүн көзөмөлүнөн тышкары калышат.

Тажикстандын артында Ооганстан турат. Ооганстандагы жарандык согуш 1979- жылдан 2001-жылга чейин созулуп, ал жерде 1979-жана 1989-жылдардын аралыгындагы мезгилде советтик күчтөрдүн ири интервенциясы орун алган. Бул интервенция учурунда советтик күчтөрдөн жеке адамдарга көп сандагы курал-жарактар өтүп кеткендиги тууралуу кеңири таркалган пикирлер бар. Андан сырткары, Кошмо Штаттары Пакистан жана Кытай сыяктуу ири регионалдык мамлекеттер менен бирдикте советтик интервенцияга каршы туруу аракетиңде Ооганстанды аткыч жана майдакалибрдүү куралдарга толтуруп салышты. Аتكыч Куралдарды Изилдөөнүн акыркы баалоосу Ооганстанда 500.000 ден 1,5 миллионго чейинки куралдардын бирдигин табууга болоорун көрсөтөт (Аتكыч Куралдарды Изилдөө, 2003, 57-74-беттер). Ооганстандан ок аткыч куралдардын анча-мынча бөлүгү чыгарылып кетсе дагы, бул Ооганстан менен чектеш региондордо кылмыштуулуктун олуттуу өсүшүнө түрткү бериши мүмкүн. Пуштун жана Балух деген Пакистандын чегарасындагы облустарында аткыч куралдардын жана майдакалибрдүү куралдардын бир топ камдоолору бар. Акыркы баалоолор бул эки провинция 1,9 миллион бирдик катталган жана 1 миллиондон ашык бирдик катталбаган ок аткыч куралдардын үйү болуп эсептелээрин көргөзөт (Махмудов, 2002). Регион өзү да аткыч куралдардын ири өндүрүүчүлөрүнөн болуп саналат. Пакистандын түндүк-батыш провинциясындагы Оракзай регионундагы гана өндүрүү күнүнө 1000 бирдик чоңдугу менен бааланат (Махмудов, 2002, 77-бет).

Төртүнчү фактору болуп радикалдуу исламизм жана аны менен байланышкан терроризм саналат. 1990-жылдардын ортолорунда Талибан Ооганстандын территориясынын көпчүлүк бөлүгүнүн үстүнөн өзүнүн көзөмөлүн орнотту. Кийинчерээк ал көпчүлүк террористик, козголоңчул топтор жана аль-Каида гана эмес, Синцзяндагы кытай башкаруусун коркутушкан уйгур сепаратисттеринин топторун кошкондо тиешелүү көнүлдөрү бурулган айрым адамдар үчүн баш калкалоочу жай болуп кызмат кылды. Кыргызстан Синцзян менен чектеш мамлекет катары бул кыймылдар үчүн баш калкалар жай жана өткөөл болуп эсептелет. Андан тышкары, мында Казакстандагы жана Кытайдагы өздөрүнүн тууган уруктары менен тыгыз байланышта болушкан уйгур улутундагы аз сандагы калк бар.

Бул кыймылдардын көрүнүктүүсү ӨИК болуп эсептелет, ал Фергана өрөөнүндөгү ислам кыймылына Өзбек өкмөтүнүн басым көрсөтүүсүнүн натыйжасында өсүп чыккан жана адегенде Тажикстандын козголоңчу облустарына өтүп, андан кийин Ооганстанга көчкөн. 1999-2000-жылдары ӨИК Фергана өрөөнүнүн Баткен облусуна кол салууга аракет кылуу менен Тажикстан жана Кыргызстандын түштүгү аркылуу Өзбекстанга кирүүгө аракет жасады (3-Боксту кара). ӨИК күжүрмөндөрү Кыргызстанда куралдар бар бир топ жашыруун жайларды калтырышты, алардын көпчүлүгү

Кыргызстандын коопсуздук күчтөрү тарабынан кийинчерээк табылган. ӨИК 2001-жылдын аягында америкалык тарап менен болгон Ооганстандагы согуштук аракеттерден өтө алсызданганына карабастан, ал өзүнүн жашоосун токтотпой келе жатат, ошондой эле анын Өзбекстанда пайда болушуна мүмкүндүк берүүчү шарттар сакталуусун улантууда.

3-Бокс. Кыргызстандын территориясына ислам көтөрүлүшчүлөрүнүн басып кириши.

1999-2000-жылдарда активисттер Тажикстандан Кыргызстанга басып кирүүлөрдүн бир нечесин жетектешкен. 1992-жылы жашыруун ислам топторуна Ислам Каримов өкмөттүн чабуулун баштагандан кийин Өзбекстандан кетүүгө мажбур болгон Фергана өрөөнүнөн чыккан ислам

Фото: Жоокерлер комплексти кайтарышууда

Коштоо жазуусу: Кыргыз жоокерлери 1999-жылдын сентябрында Баткендеги өздөрүнүн штаб квартирасын кайтарышууда. Бир нече жумалар бою куралданган өзбек мусулман оппозициясы сыяктанган радикалдуу исламисттер тоолуу аймакта барымтага алынган адамдарды кармап турушту.

Шамил Жуматов /Рейтер

активисттери Джума Намангани жана Тахир Юлдаш ӨИКа жетекчилик кылышкан. Намангани Тажикстандагы жарандык согуш мезгилинде Бириккен Тажик оппозициясынын командири Мулла Абдулло менен согушкан. Кийинчерээк ӨИК Ооганстанда жай алып туруп калган, ал жактан анын мүчөлөрү аль-Каидадан тренингден өтүшүп, андан каржылык жардамдарды алып турушкан. Кол салуулар учурунда ӨИК Өзбек өкмөтүнө Өзбекстандагы түрмөгө камалган бардык диний активисттерди бошотуу, мурда жабылган мечиттердин кайра ачылышы, өлкөдө мусулман кийимдерин кийип жүрүүгө уруксаат берүү жана шариат мыйзамдарын киргизүү жөнүндөгү талаптарды койду (ICG, 2000b). ӨИК Президент Каримовду бийликтен кетирүүгө чакыра баштады да, өзүнүн бирден-бир душманы катары Ташкент режимин аныктады (RFE/RL, 2001).

ӨИКтин өлчөмдөрүн баалоолор өтө айырмаланат. Тажикстандагы ӨИКтин базаларынын жанында жашашкан эл аралык кабарчылар ӨИКтин катарлары эч качан 50-60 боевиктен ашкан эмес деп белгилешет. Тескерисинче, Россия Федерациясынын аскердик булактарын адатта цитаталаган газеталык репортаждар боевиктердин саны 5000 ге чейин жетет

1999-жылдын 6-августунда биринчи жолу басып кирүү болгон. Топ адегенде 4 адамды барымтага кармап, кийинчерээк алар кое берилген. 22-августта топ Баткен облусунун Кан айылындагы 13 адамды барымтага кармашты. Барымтага алынгандардын төртөө япон геологдору жана кыргыз ИИМинин генералы болучу. Козголоңдун катышуучулары кыргыздардын территориясы менен курчалган Өзбек анклавы Сохко жакындаганда кыргыз армиясы менен боевиктердин ортосунда уруш башталды. Өзбек согуштук самолеттору козголоңчулар жайгашкан Кыргызстандын территориясын бомбалашты. Көтөрүлүшчүлөр барымтага алынган адамдарды 1999-жылдын 25-октябрында бошотушуп, Тажикстанды көздөй чегиништи(ICG, 2000a).

Жаңы ири масштабдуу басып кирүү кийинки жылы болду. ӨИК боевиктери Өзбекстандын жана Кыргызстандын территорияларына басып киришти, бул 2000-жылдын август жана сентябр айларында бир нече жолу кайталанды. Кыргызстандагы ӨИКтин иш-аракеттеринин негизги аймагы болуп, тажиктердин Варух анклавына баруучу Кыргызстандын территориясындагы Каравши өрөөнү болду. Басып кирүүлөр ич ара бир жерден экинчи жерге орун которууга туура келген көптөгөн адамдардын пайда болушуна алып келди. 1999-жылы курчуган абалдын туу чокусунда 7831 адам өзүлөрүнүн жашаган үйлөрүн таштап кетүүгө мажбур болушту; бирок бул цифра 2000-жылы алда канча төмөн болгон. (ПРООН Кыргызстан, датасы жок, 3-бет). Өкмөт чиновниктери 1999-жана 2000-жылдардагы окуяларда 50 кыргыз жоокери жана чегарачылары каза болушту, мында ӨИКтин жоготууларынын саны эң аз дегенде 120 адамды түздү деп билдирүү жасашты.

Кыргызстандын УКК Баткенге жакын тоолордо куралдары бар он жашыруун жайды табышты. 2000-жылы июн айында эң чоң жашыруун жай табылган. Россия Федерациясынын булактарына ылайык жашыруун жайдын салмагы 3 тоннаны түзгөн, ал жерде 4 гранатомет, кадимки жана танкага каршы миналар, жана көп сандагы патрондор болгон (Интерфакс, 2000). Он жашыруун жайдан табылган куралдардын көпчүлүк бөлүгү советтик өндүрүшкө тиешелүү болгон, арасында Кытайда жана Белгияда чыгарылган айрым позициялары да кездешкен. Ошондой эле АКШда өндүрүлгөн бир нече гранаталар да катталган. . Акыркы табылгалар өтө чоң болгон эмес, алардын эң акыркысы - кытай өндүрүшүндөгү винтовкалар үчүн 200 октон турган анча чоң эмес камдоодон турган. Аскердик операциялардын мезгилинде конфискацияланган же жашыруун жайлардан табылган куралдардын көпчүлүк бөлүгү Бишкекке жөнөтүлгөн, ошондой болсо да айрым позициялары баткендик чегарачылардын колунда калууда

Кыргызстандын өкмөтү 1999-жылдагы басып кирүүлөргө даяр эмес болучу. Бирок, биринчи кол салуудан кийин, жаңы чегара посттору курулду, ал эми аскерлер болсо түштүктү көздөй кайра жайгаштырылды. Борбордук Азиянын бардык мамлекеттери чегарадан өтүүгө көзөмөлдү

катуулатты, ошону менен бирге жергиликтүү калктын кыймылына тоскоолдук түзүштү. Чегаранын айланасындагы соодагерлердин көпчүлүгү чегарачыларга пара берүүгө мажбур болушту, ал эми бир нече жарандар чегарадан мыйзамсыз түрдө өтүүгө аракет жасашканда атылган. Өзбекстан бир тараптуу тартипте Кыргызстан менен болгон өзүнүн чегарасына миналарды койдурган, бул болсо аз дегенде кыргыз жарандарынын 13 өлүмүнө алып келди (IWPR, 2003).

Баткен операцияларында кызмат кылган көпчүлүк жоокерлер ооган согушунун ардагерлери эле. ӨИКке каршы күрөштө колдонушкан куралдануулар эски экендигин кыргыз армиясынын аскер кызматкерлери билдиришти; ок аткыч куралдар, автоматтар жана гранатометтор 1974-жылдагылар болгон. Аларга убада кылынган сыйлыктын аз өлчөмүн гана төлөнүп берилгендигин (1999-жылы бир күнгө 50 доллардан) билдиришти: айрымдары болсо Баткенди коргоодо катышкандыгы үчүн болгону 28 АКШ долларын гана алышканын айтышты (IWPR, 2000). Жергиликтүү аналитиктер кыргыз өкмөтүнүн аскердик персоналга төлөөгө жөндөмсүздүгү аскер кызматкерлеринин көмүскө рынокто курал-жарактарды, анын ичинде аткыч куралдарды да сатууга түрткү болгондугун белгилешет.

Кыргызстандын мындай трансулуттук агымдардан коргонуу жөндөмдүүлүгү өтө чектелүү деген кеңири таралган пикирлер бар. Кыргызстан жана анын мурдагы коңшусунун ортосунда көз карандысыздыкка жеткен 1991-жылдагы мезгилге чейин орнотулган чегара жок болгон. 1999-жылга чейин Кыргызстан көз карандысыз чегара кызматына ээ болгон эмес, ал эми анын Тажикстан менен болгон чегараны контролдоого жарамдуулугу 2001-2003-жылдардагы жакшыртууларга көрүлгөн чараларга карабастан чектелген боюнча калууда.

[А] III. Кыргызстандагы аткыч куралдар: жалпы тенденциялары

[В] Мыйзамдуу ээ болуу

Кыргызстанда курал-жаракка мыйзамдуу ээ болуунун 3 негизги категориясы бар: армия жана укук коргоо органдары; Кыргыз Республикасындагы мергенчилер жана балык кармоочулар коомдорунун катталган мүчөлөрү жана «атайын укуктары бар юридикалык адамдар» (Кыргызстан, 1999). Акыркы категория ээликте турган куралдардын жалпы санынын бир аз гана үлүшүн түзөт. Ага коргоону камсыз кылуу зарылчылыгы бар мамлекеттик өкүлдөр жана жеке ишканалар кирет. (б.а. менчиктин коопсуздугу, акча каражаттарын транспортировкалоо жана ошондой эле жаратылышты жана жаратылыш ресурстарын коргоо) (Кыргызстан, 1999, 4-параграф.). Армияда 10900 аскер кызматкерлери бар (IISS, 2002). Улуттук армиядагы ок аткыч куралдардын санынын бирдигин эсептөө үчүн стандарт (бир солдат үчүн 2,25 бирдик) деп божомолдосок, Кыргызстандын армиясында 24525 курал бирдиги болушу керек. Чегара кызматы дагы 5000 адамды түзөт. Ар бир чегарачыда жок дегенде бирден ок аткыч курал бар, бул

армиянын ээлигинде турган куралдардын бирдигинин жалпы санын 30000 ге чейин көбөйтөт. ИИМ (полиция) негизги укук коргоочу агенттик болуп эсептелет, анын катарында 17 000 адам бар. Бул сан УККнын (мурдагы МКК) дагы 1200 мүчөсү менен толукталат. ИИМ чиновниктери укук коргоо органдарында жок дегенде ар бир кишиге бирден ок аткыч куралдары бар экендигин билдиришет.

Кыргыз армиясы 1992-жылдын май айында советтик куралдуу күчтөрүнөн калган куралдарды колдонот. Кыргызстандын курал камсыздыгы мурдагы советтик армиянын башка бөлүкчөлөрүнүн камсыздоосун элестетет. Эң көп таралган куралдар Калашников автоматтары: АК-47, АК-74 жана Калашников АКМи (модернизацияланган штурмалоочу винтовка); Макаров пистолети; жана Драгунов снайпердик винтовкасы (ДСВ) болуп эсептелишет. Кыргызстанга Россия федерациясы 1999-ж. куралдарды жеткирди деген прессадагы айрым репортаждарга карабастан, көз карандысыз болгон мезгилден бери куралдардын жаңы камсыздоосу боло элек деп армиянын офицерлери билдиришет. Кыргызстан үчүн декларацияланган импорттун жана экспорттун статистикасы арзыбай турган аскер импорттун көрсөтөт (1-тиркемени кара 12F, 12G, 12J, 12R-таблицалары). 1999-жана 2000-жылдагы Баткен окуяларынын мезгилинде ДСВ нын жетишсиздиги байкалган, бул тоолуу жерлердеги операцияларда кыргыз армиясынын жооп кайтаруусунун натыйжалуулугун кыйындатты. Куралдануунун башка түрлөрүндө жетишпегендиктердин бар экендиги түшүнүксүз. Мүмкүн, Кыргызстандын Советтик мезгилден бери бир кыйла куралдуу камдоолору бардыр; бирок, 1991-жылдан кийин Россия Федерациясына которулган советтик аскерлер кетип жатканда, өздөрү менен чогуу курал-жарактардын көпчүлүк бөлүгүн алып кетишкен. Территориясынын 93 пайызы тоолуу аймак болгон мамлекетте ДСВ нын жетишсиздиги улуттук армиянын кайгылуу абалын күбөлөндүрөт. Кыргыз өкмөтү өз убагында айлык акы төлөбөгөндүгүнүн кесепетинен качып кетип жатышкан, контракт менен келген жоокерлердин санынын көбөйүшү кыйынчылыктардын дагы бир далили болуп эсептелет. (IWPR, 2002b). Кыргыз куралдуу күчтөрүндөгү каржылык кыйынчылыктары куралдардын камсыздоосунун азайышына алып келди. Бир солдат үчүн консервативдүү негиз кылып алынуучу 2,25 куралдык бирдик деп алынуучу сан чындыкка жакын.

Жарандардын куралга ээ болушу катуу юридикалык эрежелер менен чектелген, ал эми юридикалык чектөө советтик мезгилдеги ок аткыч куралдарды катуу контролдоо системасын эске салат (төмөндө, VI бөлүмдөгү юридикалык чектөөлөр жөнүндөгү бөлүкчөнү кара). Мергенчилик ассоциацияларынын мүчөлөрүнө гана менчик куралга уруксат берилет. 2002-жылы ассоциацияда 7410 катталган мергенчилер болду. Ар бир мергенчи ок аткыч куралдан 4 бирдикке чейин алып жүрө алат (2 сайсыз бытыра салып атылуучу мылтык жана 2 винтовка). Бирок көпчүлүк мүчөлөрдүн бир же эки курал бирдиги бар. ИИМ сыяктуу эле мергенчилик ассоциациясы Кыргызстанда 15 000 ге жакын бирдик катталган куралдар бар деп баалашат. Борборубуз Бишкекти курчап турган Чуй өрөөнүндө, Кыргызстандагы бардык катталган мергенчилик

куралдардын 80 пайызы бар. Баткен жана Ош облустары сыяктуу башка региондордо катталган ок аткыч куралдарга ээ болууну негизинен шаардык борборлорунан тапса болот. Башка малекеттерге караганда, Кыргызстан бул жагынан айыл жергесинде катталган куралдардын көп бөлүгү эмес, аз бөлүгүнүн болушу менен айырмаланат. Бул өзгөчө катышка шаардын борборлорунда жашаган орус мергенчилеринин пропорционалдуу эмес көп үлүшү өздөрүнүн салымын кошууну улантууда. Бул натыйжа айыл жергесиндеги толук эмес каттоону чагылдыра алышы мүмкүн. Мергенчилик куралдардын басымдуу бөлүгү Россия Федерациясынан келет, мында рынокто Ижевск механикалык заводу жана Тула курал-жарак заводу үстөмдүк кылат. Бытыра салып атылуучу ТОЗ-34 жана Байкал Иж-27 кош атарлары эң көп таралган мергенчилик куралдарынан болуп эсептелинет. Канадалык өндүрүштөгү бытыра менен атылуучу мылтыктын жана куралдардын 1993-жылы импорттолуп, четтен келген учурлары болгон. (Жарандык куралдар жана куралдануунун импорту боюнча 1-Тиркемени 12D-1, 12L-Q жана 12S-T-Таблицаларын кара).

Россия Федерациясынан импорттолуп келген бытыра менен атылуучу мылтыктары 232-348 АКШ доллары турат. Кыргызстандагы орточо айлык акы АКШнын 35 долларын түзөт. Көз карандысыз мезгилден берки баалардын кескин көтөрүлүшүн өзгөчө эске алсак, Кыргызстандагы катардагы керектөөчүлөр жаңы мергенчилик куралдарын ири инвестиция менен гана сатып ала алышат. Советтик мезгилдерде мергенчилик куралдарды сатып алуу орточо деңгээлде жашаган адамдар үчүн оңой болуучу. Азыркы мезгилде болсо, жаңы мергенчилик куралдарын сатып алуу улам барган сайын Кыргызстандагы экономикалык элитанын анча көп эмес чөйрөсү менен гана чектелүүдө. Мергенчиликке байланыштуу чыгымдардын көтөрүлүшү Мергенчилик ассоциациясынын мүчөлөрүнүн санынын кескин азайышына да таасирин тийгизип жатат. Мүчөлөрдүн жалпы саны (анын ичинде балыкчылар) 1990 жылдагы 25900 адамдан 2002-жылы 8617 адамга чейин азайган. Бул азайууну Кыргызстандан орустардын эмиграциясынын деңгээлинин жогорулашы менен да түшүндүрсө болот (жогорудагы II бөлүктү кара). Көз карандысыздыкка ээ болгон мезгилде мергенчилик ассоциациясынын мүчөлөрүнүн көпчүлүгү этникалык орустар болгон.* Үчүнчү – басымдуу азыраак - мамлекеттик жана жеке сакчылар сыяктуу жеке коопсуздук провайдерлер категориясы үчүн эң көп таралган куралдар болуп Макаров пистолети жана газ пистолеттери саналышат.

[В] Мыйзамсыз ээ болуу жана курал-жарактардын көмүскө рыногу.

1996- жана 2003-жылдардын ортосундагы мезгилде ИИМ ок аткыч куралдардын 5000 бирдигин конфискациялаган. Бул цифра ошол эле мезгилде ок аткыч куралдардын 22 831 бирдиги конфискацияланган Тажикстанга салыштырганда аз болуп эсептелинет. (Тажикстан, 2003).

Конфискациялоонун өтө төмөнкү деңгээли кыргыздардын укук коргоо

органдарынын активдүү эместигине байланыштуу болушу мүмкүн. Коңшу Казакстандан жана Тажикстандан айырмаланып, Кыргызстанда конфискациялоочу ири кампаниялар жүргүзүлө элек. Ошого карабастан, кыргыз укук коргоо органдары, конкреттүү баалоолорду көңүлдөнбөстөн жасагандарына карабастан, ок аткыч куралдарга мыйзамсыз ээ болуу даражасы мүмкүн болушунча төмөн деп белгилешет. Бул тастыктоо Кыргызстанда ок тийүүдөн жаракат алуулардын жана ок аткыч куралдарды колдонуу менен өлтүрүүлөрдүн өтө төмөнкү деңгээли менен бекемделет (8-9-Таблицалар). Андан сырткары, Баткен жана Ош облустарынын изилдөөчүлөрү жүргүзгөн үй чарбаларын сурамжылоо убагында өтө көп таралган кылмыш жөнүндөгү суроого «куралданган тартып алууну» 2,5 пайызы гана белгилешкен. «Уурдоо» жана «мас абалындагы баш аламандыктар» тескерисинче, жогорку рейтингди алган (төмөндү кара). Кыргызстандагы укук коргоо структуралары эгемендүүлүктү алгандан кийин да ишин улантышууда жана криминалдык кырдаалдардын үстүнөн контролду жоготуша элек, ошол эле мезгилде полицияга конфискация боюнча дагы да болсо ири масштабдуу күч аракеттерди жүргүзүүгө туура келет. Кыргызстандагы ок аткыч куралдарды конфискациялоонун

7А-Таблица Көмүскө рыноктогу АК-47 баасы (АКШ доллары менен) 1991–2003^a

	1991–92	1994–95	1997–98	2000	2003
Бишкек	м.ж. ^b	м.ж.	м.ж.	м.ж.	800–1000
Дүйшөмбү	450–500	500–700	300	м.ж.	400
Ош	м.ж.	300–700	м.ж.	300–1200	250–1200

7В-Таблица Көмүскө рыноктогу Макаров пистолетинин баасы (АКШ доллары менен), 1991–2003^c

	1991–92	1994–95	1996–97	1997–98	2000	2003
Бишкек	м.ж.	м.ж.	м.ж.	м.ж.	м.ж.	300–500
Дүйшөмбү	м.ж.	м.ж.	900–1000	м.ж.	м.ж.	500–600
Ош	м.ж.	70–120	м.ж.	м.ж.	м.ж.	50–80

салыштырмалуу төмөнкү деңгээли белгилүү даражада болуп турганы ок аткыч куралдардын таралышына кыргыз полициясынын бир бөлүгүнүн активдүүлүгүнүн жетишсиздигин чагылдырат, ал эми башка булактар болсо, чындыгында Кыргызстанда жалпы мыйзамсыз ээ болуу өтө төмөнкү деңгээлде деген абалдын пайдасына күбө болушат.

Көмүскө рынокто айланган куралдардын негизги позицияларынан болуп Макаров пистолети жана Калашниковтор саналышат. Айыл жергесинде кустардык өндүрүштөн чыккан ок аткыч куралдарга (башкача айтканда конверттелген газ пистолеттери) ээ болуу жөнүндө айрым билдирүүлөр бар. Бирок, бул өтө кеңири таралган феномен экендигинин ыктымалы аз. Калашниковдун наркынын бааланышы АКШнын 500дөн 1500 долларына

чейин жетет (Кыргызстан. Тышкы иштер министрлиги). Башка мамлекеттерге салыштырмалуу бул баалар өтө жогору. Жогорку баалар негизинен ок аткыч куралдардын алынып келишинин салыштырмалуу төмөндүгү жана айланышынын төмөнкү даражасы менен түшүндүрүлөт. Оштун жана Бишкектин көмүскө рынокторунда куралдын баасы көтөрүлдү, ошол эле мезгилде Дүйшөмбүдө баалар 1994-95-жылдарга чейин өстү, бирок 1997-жылы жарандык согуш аяктаганда жана өкмөт өзүнүн абалын консолидациялаганда баалар кайра төмөндөй баштаган. Дүйшөмбүдө баанын көтөрүлүшү куралга болгон суроо-талаптын жогорулашынан келип чыккан. Ал эми баанын төмөндөшү, балким, суроо-талаптын төмөндөшүнөн келип чыкты, себеби ал өкмөттүн ок аткыч куралдарга мыйзамсыз ээболууга чабуул коюусуна байланыштуу болду.

Кыргызстанда куралга болгон суроо-талаптын салыштырмалуу төмөндүгү ок аткыч куралдардын ири масштабда легалдуу эмес алынып келишинин алдын алат. Куралдын контрабандасы үчүн «масштабдардын экономикасынын» жоктугу жана куралга байланыштуу иш-чаралардын натыйжасынын шартында, баалар, сөзсүз түрдө жогорку деңгээлде кармалып турат. Тажикстандын чек арасына жакын жайгашкан Ош шаарында баалар төмөнүрөөк экендигин эске сала кетүүгө болот. Укук коргоо органдырынын чиновниктери Кыргызстандагы көмүскө рынок анчалык чоң эмес экендигин билдирип жаткан учурда, алар Кыргызстандагы анча көп эмес мыйзамсыз ок аткыч куралдардын 20-25 пайызы контрабандага туура келет деп баалашат, ал эми 30-35 пайызы армиядан алынып чыгат, а калган бөлүгү эски мергенчилик винтовкалар жана кустардык ок аткыч куралдар деп эсептешет.

Армиянын камдоолорунун сыртка чыгышы постсоветтик мамлекеттердин көпчүлүгүнө мүнөздүү болгон жана Кыргызстан сыртта калган эмес. Кыргыз армиясынын өкүлдөрү комиссия ар бир үч айда куралдуу күчтөрдүн курал-жарактарынын камдоолорун текшерип турушат деп билдиришти. 1996-жылы артиллериялык дивизиянын эки полкун текшерүү мезгилинде бир мындай комиссия 26 кичи пулеметтун, 138 пистолеттин, 5 пулеметтун жана 17500 октун жетишпегендигин аныкташты (ФМТ, 2002).

Баарынан мурда, үзгүлтүк менен иштеген мындай текшерүү комиссиясынын армиядан курал-жарактын сыртка чыгышына натыйжалуу бөгөт коюшуна күнөм бар. Аскердик бюджеттин өтө аз өлчөмү кыргыз армиясын суктанаарлык эмес абалга алып келди. Айлык акынын төмөндүгү жана материалдык шарттын начардыгы кылмыштуулукка түрткү берүүчү жагдайларды түздү. 1993-2002-жылдардын аралыгында Аскердик Прокуратура тарабынан бардыгы болуп 1100 иш каралган, натыйжада 30дан ашык офицер жана 500дөн ашык солдат кылмыш статьялары боюнча жазаланышкан. 2000-2002 жылдардын аралыгында аскер кызматкерлери тарабынан ок аткыч куралдарды ири өлчөмдө уурдоо боюнча жети окуя катталган (ФМТ, 2002).

Кыргызстандын өкмөтүнүн структурасындагы коррупциянын жогорку жалпы деңгээлинин шартында аскер кызматкерлеринин арасындагы кылмыштуулук Аскердик Прокуратуранын статистикасында көрсөтүлгөндөн дагы өтө жогору болушу мүмкүн.

(В) Куралдын өндүрүлүшү жана сатылышы.

Кыргызстанда курал чыгаруучу өндүрүштөр жок, бирок совет мезгилинде республика советтик армиянын керектөөсүнүн 30 пайызын өндүрүү менен советтик куралдуу күчтөр үчүн эң ири ок – дары өндүрүүчү болуп келген. Бишкектеги машина куруучу заводдо дагы да болсо ок – дары чыгарылат, ал эми Кыргызстан болсо 1996-жылы ок-дарынын экспорту боюнча дүйнөдө 13 – орунда турган, муну менен бирге экспорттун негизги көлөмү мурдагы коммунисттик мамлекеттерге кеткен. (1-Тиркемени, 12 В-таблицаны кара). Кыргызстандан чыккан аскердик аткыч куралынын экспортунун катталган бир инциденти бар: 2000 - жылы Словакияга 199 кг аскердик курал (1-Тиркеме, 12 С-таблицаны кара). Ошондой эле ок-дарыларды мыйзамсыз түрдө ташып өтүүнүн бир окуясы катталган: Кыргызстан 2000-жылы Арменияга 5,45 калибрдеги 3 миллион патронду 180 миң АКШ долларына саткан. (Московский Комсомолец 2001, ошондой эле SAFERNET, 2003 кара). Ошондой эле Аتكыч Куралдарынын Изилдөөсү чөйрөсүнө кирбеген башка категориядагы куралдардын экспортторунун олуттуу инциденттери да бар (башкача айтканда кыргыздардын Либерияга вертолетту экспорттоосу) (HUMAN RIGHTS WATCH, 2001b). Бул берүүлөрдүн айрымдары расмий түрдө санкцияланышы мүмкүн. Армения, мисалы, коллективдүү коопсуздук жөнүндөгү келишим боюнча Кыргызстандын өнөктөштөрүнүн бири болуп эсептелет. Башка иштер болсо, мисалы, вертолеттун сагылышы, экспортту контролдоонун натыйжалуулугунун жоктугун жана коррупцияны көрсөтөт. Либерияга вертолет сатылып кеткенден кийин кыргыз өкмөтү аскер экспортун көзөмөлдөөгө жана координациялоого катуу талаптарды койду. Ички аскердик-өндүрүштүк комплектин жоктугу, ок-дарылардын өндүрүшүнөн сырткары, Кыргызстандан потенциалдык легалдуу жана легалдуу эмес экспортко ачык чектөөлөрдү коет. Экспорт албетте эски советтик куралдарды сатуу менен чектелет. Аتكыч куралдарга байланыштуу берүүлөр чектелүү өндөнөт, бул болсо ДСВ жетпеген фактылардан көрүнүп турат (жогоруда кара).

[В] Кыргызстанда аткыч жана майдакалибрдүү курал-жарактарды колдонуу жана анын таасири

Расмий статистика кыргыз коомчулугунда катталган кылмыштуулуктун деңгээли салыштырмалуу төмөн экендигин көрсөтөт. 2001-2003-жылдардын мезгилинде ок аткыч куралды колдонуу менен өлтүрүүлөрдүн 33 учуру катталган. Ушул эле мезгил үчүн криминалдык статистика айылдарга салыштырмалуу шаар жеринде ок аткыч куралга ээ болуу тенденциясы жогору экендигин тастыктайт: ок аткыч куралга байланыштуу 325 катталган укук бузуулардын 65 пайызы шаардык борборлорунда болгон. ИИМдин

аналитиктери Бишкекте бир айдын ичинде ок аткыч куралга байланыштуу экиден үчкө чейин укук бузуулар болоорун белгилешет (Кыргызстан. Тышкы иштер министрлиги, 2003). Кыргызстандагы кылмыштуулуктун жылдык денгээли төмөндөөдө: кылмыштардын жалпы саны 1993-жылы 42 495 болсо, 2001-жылдын ушундай мезгилинде бул цифра 39 986. чейин түшкөн. Өлтүрүүлөр боюнча статистика азайтылып көрсөтүлүшү мүмкүн, анткени айыл жерлеринде өлтүрүүлөр жашырылып коюлат жана аларды териштирүү мамлекетти айланып өтүү менен уурулардын, кландардын жана үй-бүлөлүк укуктун салтка айланган механизмдеринин жардамы менен жүргүзүлөт. ИИМдин ошентсе да айылдарда өздөрүнүн өкүлдөрү бар. Анын үстүнө жабыр тарткан адамдардын туугандары мураскерчилик маселелерин жөнгө салуу үчүн бийликтерден алынган өлгөндүгү жөнүндө күбөлүгү болушу керек. Өлтүрүүнүн себеби так катталды дегендин чыңамы бар.

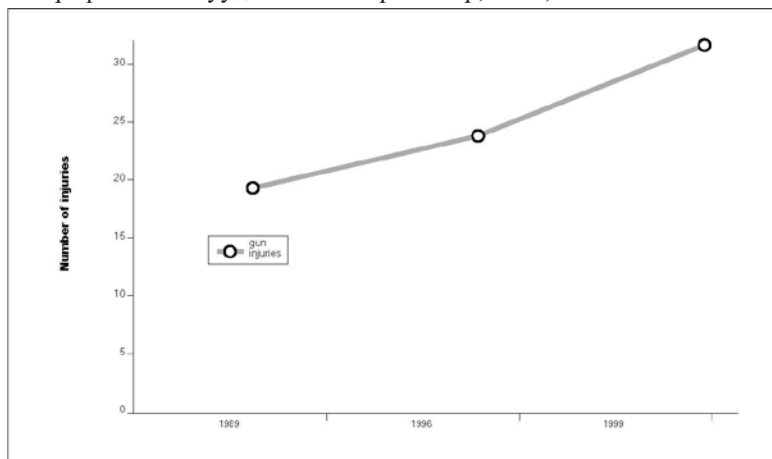
Соңку жылдарда жеке коопсуздукту кабылдоо 1991-жылдан тартып салыштырмалуу түрдө жакшырды. Аналитиктер көз карандысыздыкты алгандан кийин дароо эле башаламан мезгилге айланып, коопсуздук коркунучу күчөп, жарандардын көпчүлүгү өздөрүнүн коопсуздугун камсыздоо үчүн ок аткыч куралдарга ээ боло баштагандыгын белгилешет. Советтер Союзу ыдыраган учурдан тартып он жылдан ашуун мезгилде кыргыз мамлекетинде жана коомунда алдын ала айта алуучу тенденция пайда болду. Полиция менен жарандардын ортосундагы мамилелердин аныкталбаган учурлары дагы эле болсо бар (б.а. пара күтүү), бирок укук тартиби жана ага жараша жекече коопсуздук укук коргоо структуралары тарабынан камсыз кылынып жаткан сыяктуу. Интервьюлар жана статистика шаардагыга караганда айыл жерлериндеги жеке коопсуздук жакшы экендигин көрсөтөт. Бул эки учурда тең ок аткыч куралга ээ болуу денгээлинин төмөндүгүнөн улам аткыч куралдар кылмыштуулук жана кылмыштарды кабылдоого таасир этүүчү негизги фактор болуп саналбайт.

Кыргызстан ок аткыч куралга карата тыюу салуу маданиятына ээ. «Октолбогон мылтык да жылына бир ирет атылат» деген макалда айтылгандай, кыргыз коому ок аткыч куралдын таркашына байланыштуу коркунучту андап сезишет жана куралды кыянаттык менен пайдаланууга колдоо көрсөтпөйт. Үй чарбаларын текшерип чыгуу ушундай мамилени тастыктайт. Респонденттердин басымдуу көпчүлүгү ок аткыч куралды сатып алуу үй ресурстарын туура колдонуу болуп саналбай тургандыгын айтышты жана ок аткыч курал алардын үй-бүлөлөрүн коргоодо пайдасынан көрө коркунучу көбүрөөк деп эсептешет (3-сүрөттү жана 2-тиркемени кара). Аялдар уюмдарынын жана кризистик борборлордун өкүлдөрү ок аткыч куралга ээ болууга байланыштуу адамдардын үлүшү өтө аз деп билдиришти. Ошентсе да таасир этүүгө баа берүүлөр аныктагандай негизинен муну менен эркектер куралданышат жана ок аткыч куралдан көбүрөөк жабыркашат. Кыргызстанда ок аткыч куралды колдонуу демек

8-таблица Куралдардын түрлөрү боюнча өлүмгө дуушар болуу жана алардын курагы, 2002

	1–14	15–19	20–24	25–29	30–34	35–39	40–44	45–49	50–54
Колго жасалган курал	–	–	1	1	–	1	–	–	–
Винтовкалар, бытыра салып атылуучу мылтыктар жана ири калибрдүү курал	–	–	–	–	1	1	–	1	–
Башка жана атайын адистештирилбеген курал	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Башка заттардан атуулар/жардыруулар	–	1	1	–	–	–	–	–	–

1-график. Ок атуудан алган жаракаттар, 1989, 1996 жана 1999

Булагы: Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин өлүмгө дуушар болуулардын деңгээли боюнча жарыяланбаган статистикасы

гендердик структурасына ээ жана дүйнө жүзүндөгү аныкталган гендердик стереотиптерге дал келет. Интервью боюнча алып караганда ок аткыч куралды алып жүрүү кыргыз маданиятында эрдиктин белгиси болуп саналбайт жана эрдикке жана өзүнө өзү баа бергендигине байланыштуу ой жүгүрткөндө ок аткыч куралга болгон суроо-талап өспөйт деп бүтүм чыгаруу туура сыяктанат.

9-таблица Кыргызстан жана башка өлкөлөр: ок аткыч куралдан өлтүрүүлөрдүн салыштырма деңгээли		
Өлкө жана дата^a	ок	аткыч куралдан өлтүрүлгөндөрдүн %
Аргентина (1997)	58,47	
Англия жана Уэлс (1999)	7,80	
Венгрия (2000)	21,46	
Кыргызстан (2000)	10,65	
Тажикстан (2002)	23,33 ^b	
Кошмо Штаттар (2001)	63,39	

a Даталар 2004-жылдагы документте көрсөтүлгөн эмес.

b Бул цифра 2004-жылдагыга салыштырганда кыйла так өзгөртүлгөн. Булагы: ВОЗ (2003a)

Саламаттык сактоонун улуттук статистикасы соңку 15 жылдын ичинде ок аткыч куралды колдонууга байланыштуу зомбулуктардын жана жаракат алуулардын деңгээли бир аз жогорулагандыгын көрсөтөт. 1989-жылы ок аткыч куралдан кокусунан жаракат алуунун 17 учуру, 1996-жылы – 21 жана 1999-жылы 26 учур катталган (№ 1 сүрөттү караңыз) (ВОЗ, 2003b). Өлтүрүүлөрдүн саны боюнча жалпы тенденция да (ок аткыч курал же башка курал менен) мезгил өткөн сайын көбөйүп бараткандыгын көрсөтөт (ВОЗ, 2003a). Гендер боюнча бөлүп көрсөтүү менен бирден бир статистикалык маалыматтар 1989-жылдагы цифралардан улам бир дагы аял ок аткыч куралдан капысынан жаракат албагандыгын көрсөтөт. Мындан тышкары Бишкектеги медициналык чиновниктер менен болгон интервьюда алар аял пациенттерде ок аткыч куралдан алган жаракаттар сейрек боло тургандыгын айтышкан. Алар дагы жалпысынан алганда үйдөгү териштирүүлөрдө ок аткыч куралга караганда бычак көбүрөөк колдонулат деп белгилешет. Ок аткыч Куралдарды Изилдөөнүн аялдардын кризистик борборлорунун өкүлдөрү менен болгон интервьюсу жана бул борборлордогу жаракаттар жөнүндө статистика Кыргызстанда аялдарга каршы зомбулукта ок аткыч курал сейрек колдонула тургандыгын көрсөтөт. Эркектердин арасында ок аткыч куралдан алган жаракат негизинен 15-39 жаштагыларга туура келет (8-таблицаны караңыз). Кыргызстан боюнча жаракат алуулардын саны Тажикстанга караганда кыйла төмөн, ал жерде Дүйшөмбүдөгү шаардык ооруканалардын биринде гана ай сайын ок аткыч куралдан жаракат алган экиден үчкө чейин пациент кабыл алынып турат. Саламаттык сактоонун глобалдуу статистикасы кыргыз коомунда ок аткыч куралдын таасири чектелүү экендигин ырастайт. Кыргызстанда ок аткыч куралды колдонуу менен жасалган өлтүрүүлөрдүн деңгээли 10,65 пайызга түзөт. Бул Америка Кошмо Штаттары, Венгрия жана башкалар сыяктуу өлкөлөргө караганда кыйла төмөн (9-таблицаны караңыз).

[А] IV. Мыйзамсыз сатуу/трафик

Курал-жарактын Борбордук Азия аркылуу агымдарынын үч негизги категориясы бар. Биринчиси – бул советтик күчтөр өзүнүн курал-жарактарын 1989-жылы Ооганстандан чыгарып кетиши жана кийин аны Советтер Союзунан ок аткыч курал-жарактарды оогандык союздаштарга бериши. Экинчи агым – бул 1992-1998-жылдардан тартып Тажикстандагы жарандык согуштун мезгилинде ар кандай фракцияларды куралдандыруу. Бул куралдар негизинен Россия Федерациясынан, Өзбекстандан, Ирандан жана Ооганстандан келген. Үчүнчү агымга – 2001-жылдын 11-сентябрында Кошмо Штатка болгон чабуулдан кийин Ооганстандагы Түндүк Альянска курал-жарактарды берүүлөрдү интенсивдештирүү кирет. Бул контекстте мисалы, Россия Федерациясы Түндүк Альянска 2001-жылдын октябрында Фагот системасын кошо алганда, 100 портативдик танкага каршы системаларды башкарылуучу ракеталары менен берген. (Пядушкина, Науг жана Матвеева, 2003). Жакында эле Россия Федерациясы жана башка өлкөлөр Кабул өкмөтүн куралдандырышты. Кошмо штаттар афган улуттук армиясын куралдандырууга, тренингке, инфраструктураны калыбына келтирүүгө 2002-жылы 7 млн. доллар сарптаган. (АКШнын Мамлекеттик департаменти, 2003, 425-б.). Кошмо штаттардын Өзбекстанда жана Кыргызстанда базалары бар, берүүлөрдүн бир бөлүгү Ооганстанга Борбордук Азия аркылуу жетиши ыктымал.

Биринчи агымга токтолсок, советтик аскерлердин Ооганстандан чыгышына байланыштуу жүктөрдүн көпчүлүк бөлүгү Кыргызстан жана Тажикстан аркылуу эмес, өзбек-ооган чегарасы аркылуу өткөн, анткени Өзбекстандын түштүгүндөгү транспорттук инфраструктура кыйла өнүккөн. 1992-1997-жылдарда Тажикстандагы жарандык согушта урушуп жаткан топторду бир катар булакта жабдыгандыгы анык. Россия Федерациясы Куляб сыяктуу өкмөт тарабынан контролдонгон аэропорттор, ошондой эле Оштон Мургабга чейин жабдуу каналдары аркылуу өкмөттүк күчтөр менен берүүлөрдү ишке ашырган. Советтик/Россиялык чегара күчтөрүнүн 3333 автобатальону 1952-жылдан тартып Ошто (Кыргызстандын түштүгү) жайгашкан. Бул советтик армияны, андан соң Россия армиясын жана Тажикстандагы чегара аскерин жабдууда негизги рол ойногон. Россия Федерациясынын аскердик берүүлөрү негизинен анын өздүк күчтөрү жана тажик өкмөтүнүн күчтөрү үчүн келсе дагы, экс-боевиктер менен болгон интервью Россия Федерациясынын камдоолорунан жарандык согуштун бардык топторуна көмүскө кетип жатышы адаттагыдай эле иш болгон.

Россия Федерациясынын Ооганстандагы Түндүк Альянска берүүлөрү 1996-жылы Талибандын басып алышынан, андан соң өзгөчө 2001-жылдан кийин өзбек-ооган чегарасын жабуу жөнүндө өзбектер чечим кабыл алган соң, Ооганстанга түздөн-түз Өзбекстандан транзит аркылуу алып өтүү мүмкүнчүлүгү болбой калган. Мындан тышкары Россия Федерациясы менен Өзбекстандын ортосунда аскердик кызматташтык 1990-жылдардын аягында үзүлгөн. Россия Федерациясы Түндүк Альянска курал-жарактарды аба аркылуу же жогоруда эскертилген Мургаб–Ош жолу аркылуу берип

турушу ыктымал. Түндүк Альянс да курал-жаракты Ирандан жана башка өлкөлөрдөн да алып турган. Кыргыздардын аймагы мындай жардамдар үчүн коридор катары колдонулгандыгын 1998-жылдагы Ошто болгон темир жол чагагы көрсөтүп турат (4-боксту кара).

4-бокс Кыргызстан аркылуу Ооганстан үчүн курал-жарактардын транзитти

Эскертүү: бокско же анын жанына койсоңуз:

2-карта: Ош, Фергана өрөөнү жана Памир тоолору

1998-жылдын 4-13-октябрынын аралыгында кыргыздын түштүгүндөгү Ош шаарына 700 тонна курал-жарак жана ок-дары жүктөлгөн үч поезд келген, алар көпчүлүгү ун болгон 300 тонна азык-түлүктүн арасына катылган. Мындай берүүлөрдө танкага каршы миналар, F-1 гранаталары, 122 мм артиллериялык снаряддар, минометтук бомбалар жана 122 мм реактивдүү снаряддар болгон. Жүктүн баруучу жери катары Ооганстан көрсөтүлүп, «гуманитардык жардам» катары жөнөтүлгөн. Поезд Маишаддан, Иран, жөнөтүлгөн, ал эми жүктүн ээси катары Кыргызстандагы Иран элчилиги идентификацияланган. Жүк Ошко келээрден мурда Түркмөн жана Өзбек аймактарынан өткөн. Үчүнчү поезд билдирилгендей Өзбекстандын Бекабадында токтогон, ал жерде жергиликтүү өзбек бийликтери төрт вагонду конфискациялаган. Бул поезд акыра аягында Ошко келген, бирок анда кандайдыр бир курал-жарак калгандыгы белгисиз.

Курал-жарак жана ун Ооганстандагы Түндүк Альянска багытталган. Ош Борбордук Азиянын темир жол тармагынын акыркы пункту болуп саналат. Бирок ал дагы Памир тоолору аркылуу өтүүчү M41 жолунда жайгашкан жана Кыргызстанды Тажикстандын чыгыш бөлүгүндөгү Мургаб менен бириктирет (Тоолуу-Бадахшан автономдуу облусу). Мургаб жол аркылуу тажик-афган чегарасында жайгашкан Хорог жана Ишкатиш деген эки шаар менен байланышкан. Борбордук Азияда Ооганстанга кирүүнүн башка дагы түз точкалары, айрыкча Тажикстандагы Куляб жана Өзбекстандагы Термез бар. Ош–Мургаб жолун пайдалануу менен курал-жарактарды жөнөтүүчүлөр Россия Федерациясынын Ошто жайгашкан 3333 автобательонунун транспорттук кызматтарын жана инфраструктурасын пайдалана алышмак, анын үстүнө Тажикстандагы көптөгөн башка облустардан айырмаланып, ошол мезгилде Ош–Мургаб–Хорог/Ишкатиш жолдору Россия Федерациясынын жана тажик өкмөтүнүн күчтөрүнүн контролунда турган.

Курал-жарактардын трансчөйрөсүнө бир нече өлкөлөр тартылган. Иран демилгечиси болгон, бирок Россия Федерациясы менен тыгыз кызматташкан. Ири берүүлөр үчүн Ош–Мургаб жол тармагын Россия Федерациясынын аскердик билимдерисиз пайдаланууга мүмкүн болмок эмес. 3333 автобательондон башка 700 тонналык курал-жарак жүзүн жеткиретургандай ташуучу бар экендиги арсар болчу. Түркмөн, өзбек

жана кыргыз өкмөттөрүнүн ролу ачык маселе бойдон калат. Айрым териштирүүлөр кыргыз өкмөтүнүн да катышкандыгын көрсөтүүдө. Аتكыч Куралдарды Изилдөөгө берген интервьюсунда ошол убактагы тышкы иштер министри Муратбек Иманалиев министрлик бул ишчара тууралуу эч нерседен кабарсыз экендигин жана региондун бардык өлкөлөрүнүн жогорку аскердик өкүлдөрүнүн ортосунда макулдашуу болгондугун билдирген.

Вагон менен болгон Ош инциденти Борбордук Азиядагы куралдарга байланыштуу маселелерди ачыкка алып чыгат. Бул региондогу Россия Федерациясынын катышуусун тастыктайт жана советтик аскердик инфраструктураны али да пайдаланып жаткандыгын баса белгилейт. Эң маанилүүсү улуттук министрликтердин, ошондой эле улуттук министрликтер менен жергиликтүү бийликтердин арасында координациялоонун, контролдон жана көзөмөлдөөнүн жоктугу көрүнүп турат. Жүктөрдү ачышкан жана жалпыга маалымдоо каражаттары аркылуу жарыя кылышкан жергиликтүү бийликтер вагондун ичиндегилер тууралуу билишкен ишти. Бажы башкармалыгынын башчысы И.Масалиев жана Оштогу УККнын жетекчиси, полковник Ө.Суваналиев бул чыр-чатактан кийин иштеринен алынышкан. Жүктүн Иранга кайтарылгандыгы тууралуу кыргыз өкмөтү тарабынан расмий билдирүүгө карабастан Бириккен оппозиция кийин курал-жаракты берүүлөр аягына чейин чыгарылгандыгын билдиришти.

Кыргызстан тажик жарандык согушунун убагында өз алдынча курал берүүлөрдүн өлкөсү катары кызмат кылышы мүмкүн болчу. Берүүлөрдүн жана суроо-талаптардын динамикасы боюнча алып караганда, Кыргызстандан ок аткыч куралдар Тажикстанга барган. 1996–97-жылдарда Дүйшөмбүдө Макаров пистолети 900-1000 АКШ доллары турса, Ошто аларды 120 доллардан сатышкан. Ушул себептерден улам жогоруда жазылгандай Кыргызстандагы армиялык запастардан өлкөдө калган эмес жана алардын көпчүлүгү Тажикстанга кетип турган. 1999-жылга чейин Тажикстан менен Кыргызстан ортосундагы чегара башкы жолдордогу чегарадан өтүүнүн бир нече постторун кошпогондо негизинен кайтарылган эмес. Бирок Кыргызстандан Тажикстанга куралдарды расмий берүүлөрдүн отчету жок. Аتكыч куралдарды изилдөөнүн Тажикстандагы мурдагы боевиктер менен интервьюсунда да Кыргызстандан курал-жарактарды ири берүүлөр жөнүндө айтылбайт. Бул Кыргызстандан эгерде курал-жарактар берилсе да аз санда болгондугун жана жекече сатуучулар жана сатып алуучулар тарабынан жүргүзүлгөндүгүн болжолдойт.

Азыркы мезгилде кыргыздардын аймагы аркылуу курал-жарактарды мыйзамсыз сатуу учурлары барбы? Антитеррористтик коалиция мүчөлөрү Ооганстандагы кандайдыр бир топторду, айрыкча ок-дарылар менен жабдууну улантып жатышат. Ооганстанда колдонулган куралдардын көпчүлүк бөлүгү советтик же россиялык өндүрүшүнөн чыккан. Камдоо бөлүктөр жана ок-дарылар Россия Федерациясынын өндүрүүчүлөрүнөн керек болот, алар өз товарларын Кыргызстандын аймагы аркылуу алып

келиши мүмкүн. Европалык аналитиктердин айткандарына кашы, Борбордук Азия аркылуу Ооганстандан аткыч жана майда калбирлүү курал-жарактарды түндүккө ири масштабда берүүлөрдү болжолдогон далилдер жок болуп турат. Айрым аналитиктер мындай агымдын бар экендигин курал-жарактар баңгизаттар менен кошо алып өтүлөт деген божомолдоолорго негизделген постулат менен тастыкташат (2-шилтемени кара) (Пирсейеди, 2002).

Жергиликтүү аналитиктердин көпчүлүк бөлүгү жана Кыргызстандагы укук коргоо кызматкерлери түндүк багытка куралдарды мыйзамсыз сатуу жок экендигин белгилешет. Россия Федерациясы курал-жарактардын ири өндүрүүчүсү болуп саналат, бул өз кезегинде ата турган куралдарга башка тараптардан суроо-талаптардын төмөн экендигин болжолдойт. Чечня Борбордук Азиядан курал-жарактарга суроо-талаптын ири потенциалдуу булагы боло алаар эле, ошентсе да Аткач Куралдарды Изилдөөнүн рацияны иликтеши көрсөткөндөй Чечен сепаратисттери негизинен Россия Федерациясынын запастарынан куралданышкан (Пядушкин, Хауг жана Матвеева, 2003). Бишкектеги УКК офицерлери бул жактагы чечен диаспорасы Чечняга курал-жарак сатууга көмөктөшүү учурлары болбогондугун белгилешет, тескерисинче чечен улутундагы айрым адамдар Кыргызстанга курал-жарак алып келген учурлар бар.

Баңгизатты жүгүртүүчүлөр коргонуу үчүн ок аткыч куралды пайдаланышат, бирок курал-жарактардын ири берүүлөрү баңгизатты берүүлөр менен коштоло турганына далилдер жок. Батыш өлкөлөрүнүн биринин жашыруунун кызматтарынын булактары ок аткыч куралдар психотроптук заттар үчүн жакында белгиленген бартердик бүтүмдөрүндө товарлардын бир түрү болушу мүмкүн деп болжолдошот. 1990-жылдардын аягында Ооганстанда героин чыгаруу боюнча лабораториялар түзүлгөн учурдан тартып түштүккө Россия Федерациясынан жана Борбордук Азиядан Ооганстанга химиялык заттарды берүүлөр жүргүзүлүүдө. Жашыруун кызматтардын булактары бул баңгизаттардын жана айрым учурларда ок аткыч куралдарды химиялык заттарга акчалай эмес алмашуусу деп билдирет. Кыргыз чегарачыларынын чегарадагы конфискациялар статистикасында, ошондой эле Кыргыз Республикасынын Президентинин алдындагы Баңгизаттарды контролдоо боюнча мамлекеттик комиссиянын ар жылдык отчетторунда да түндүккө куралдарды мыйзамсыз сатуу жөнүндө мындай жекече отчеттор тастыкталбагандыгын белгилей кетүү керек (Кыргызстан, 2002). Расмий булактар адатта баңгизаттардын ири партиясы менен бирге бир же эки Макаров пистолети кармалгандыгын билдиришет. Соңку убактарда баңгизаттарын жүгүртүүчүлөр кыргыз чегарасында ок чыгарган же кыргыздардын аймагына кирүүдө кыргыз чегарачыларынын аткан чыр-чатактар болгон эмес. Тескерисинче, ооган-тажик чегарасында баңгизат жүгүртүүчүлөр жакшы куралданышкан жана алар менен Россия Федерациясынын чегарачыларынын же тажик чегарачыларынын ортосунда кагылышуулар дээрлик күн сайын болуп турат. Бул чегара аскерлери жыл сайын курал-жарактарды конфискациялап турушат. Мисалы, 2002-жылдын январынан октябрына чейин Россия Федерациясынын чегара күчтөрү куралдардын 45 жашыруун жайын табышкан, анда 70 ок аткыч

курал жана 5800 ок-дары табылган. Тажик чегарачылары 2003-жылы 62 Калашников автоматтын конфискациилаган. Баңгизаттарды Кыргызстанга же Өзбекстанга Тажикстан аркылуу андан ары ташыган топтор анчалык жакшы куралданышкан эмес. Иш жүзүндө, укук коргоо органдарынын өкүлдөрүнүн бири белгилегендей баңгизаттарды же курал-жарактарды мыйзамсыз ташып бараткандарды кимдир бирөө кармаса да, бул трафик үчүн олуттуу статья боюнча күнөөлөөгө алып келиши мүмкүн. Мындай тобокелдик баңгизаттар менен бирге эле курал-жарактарды кошо алып жеткиришчү мүмкүндүгүн азайтат.

Эскертүү: 3-картаны койсоңуз Тажикстан

Олуттуу агымдардын жоктугуна карабастан, курал-жарактар сакталган Тажикстандын жана Кыргызстандын аймагындагы бир катар жайлар тынчсыздануу үчүн себеп болот. Курал-жарак сакталган жашыруун жайлардын үч тиби бар, алардын биринчиси тажик-ооган чегарасын бойлойт. 2002-жылы Россия федералдык чегара кызматы тапкан куралдардын негизги зонасы Москва жана Шурободдон Калайкумга чейинки чегара райондору, андан ары чыгышка карай Ванж району болгон. Ишкошимдин түштүк-батыш районунда дагы бир жашыруун жай табылган. Бул жашыруун жайлар наркодиллерлер чегарачылар менен болгон кагылышууларда коргонуу үчүн арналса керек. Курал-жарактар сакталган жашыруун жайлардын экинчи тиби – булар жарандык согуштан кийин Тажикстанда, негизинен Рашт өрөөнүндө, Кофарнихон жана Тавалдар райондорунда калтырылган жайлар болуп саналат. Бул жайлар азыр негизинен активдүү болуп саналбаган топторго таандык оппозициянын боевиктери тарабынан калтырылган. Жашыруун жайлардын үчүнчү тиби – Тажикстандагы жана Кыргызстандагы ӨИКтин куралдары. Кыргызстандын тоолорунда курал-жарактар катылган онго жакын курал-жарак көмүлгөн жайлар табылган (3-боксту караңыз). Бул ок аткыч куралдар Кыргызстанга 1999-жылы ӨИКтин биринчи ири кол салуусуна чейин алып келиниши мүмкүн. ӨИК кыйла кыскарган түрдө болсо да, Борбордук Азияда али аракеттенип жатат. 2003-жылдын августунда ӨИКтин куралданбаган 20-25 боевиктер тобу Ишкошим районуна жүрүш жасап, андан соң Кыргызстан менен Өзбекстандын аймагына киришкен (Исламов, 2003). Боевиктердин куралданбаган фактысы Борбордук Азияда куралдар сакталган жашыруун жайлар али да калгандыгын болжолдойт. Жакында бийликтер тарабынан табылган жашыруун жайлардын инвентаризациясы боюнча алып караганда тоолордо куралдар көмүлгөн жерлер салыштырмалуу түрдө бир кыйла аз көрүнөт.

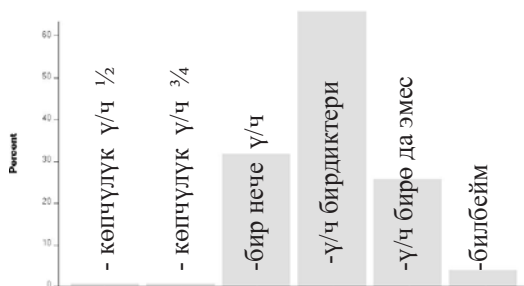
V. Үй чарбаларын сурамжылоо

Ок аткыч куралдардын болушу, аларга болгон суроо-талап, аны алып жүрүү жана маданий жактан талдоо сыяктуу негизги маселелерге баа берүү үчүн 2003-жылдын жай айларынын аягында 236 респонденттердин

катышуусу менен үй чарбаларын сурамжылоо жүргүзүлгөн. Киришүүдө эскертилгендей, курал-жарак Кыргызстандагы талаш проблема болуп саналат, ошондуктан респонденттер суроолорго жооп берүүдө этияттыкты сактай алышты. Суроолордун көпчүлүгү ошондуктан кыйыр түрдө болду. Мисалы, интервьюерлер респондентте ок аткыч куралдар барбы деп сурашкан жок, бирок коңшулары жагында ок аткыч курал жөнүндө билеби, жокпу деп сурашты. Ага карабастан респонденттер коңшусунда ок аткыч куралдын бар экендигин Өкмөт тарабынан катуу чараларды көрөт деген коркунучтан да жашырып коюшу мүмкүн эле. Тескерисинче респонденттер коопсуздукту кабылдоого жана ок аткыч куралды алып жүрүүгө байланыштуу суроолорго жооп берүүдө өздөрүн эркин сезишти. Мындай суроолорго жооптор куралдын болушуна байланыштууга караганда кыйла баалуу болушу мүмкүн. Жоопторду кеңири статистикалык бөлүп көрсөтүү 2-тиркемеде келтирилген. Респонденттер 2 түштүк облустарынын (Баткен жана Ош) поселокторунан, анын ичинде кыргыз-өзбек чегарасына жана кыргыз-тажик чегарасына жакын жайгашкан поселоктордон тандап алынды. Бул эки облус Кыргызстандагы негизги проблемалуу зоналар деп эсептелет. Баткен 1999-2000-жылдарда ӨИКТин басып кирүү сценасы болгон. Эки облус тең Фергана өрөөнүнүн бөлүгү болуп саналат, мында этностук кагылыштар жана жер, суу боюнча пикир келишпестиктер демейдеги иш болуп калган. 23 поселоктун ар биринде интервьюерлер 8ден 10го чейин кокусунан тандалган адамдарды сурамжылашкан. Алар ошондой эле Ош шаарынын 24 тургунун сураштырышкан.

Респонденттердин теңи «үй чарбаларынан дээрлик эч кимде» ок аткыч курал жок экендигин айтышса, төрттөн бири «бир нече үй чарбаларында» ок аткыч курал бар экендигин белгилешкен (2-графикти караңыз); 78,8 пайызы мылтык атылгандыгын эч укпагандыгын айтышкан, 76,7 пайызы ок аткыч куралды эч качан көрбөгөндүгүн билдиришкен. Респондент-

2-график Үй чарбаларын сурамжылоо, 2003: «Сиздин пикириңизче айланада канча үй чарбасында ок аткыч курал бар?»

тер курал-жарактын кыйла таралган түрү катары аңчылык винтовкасын көрсөтүшкөн (39,8 пайызы), бирок Калашников (20,3 пайызы) жана пистолеттер (13,1 пайыз) сыяктуу куралдардын башка түрлөрү да эскерилген. Коомдун кайсы тобу ок аткыч куралга көбүрөөк ээ болушат деген суроого респонденттердин 50,8 пайызы кылмышкерлер деп көрсөтсө, 24,6 пайызы бизнесмендерди тандашкан. Респонденттер бул эки топтун ортосундагы айырмачылыкка басым жасабагандыгы көрүнүп турат. Басымдуу көпчүлүгү (93,6 пайыз) алардын айылында өкмөт эч убакта ок аткыч куралды конфискациялоо жүргүзгөн эмес деген пикирди карманышты. Бул маалымат кызыктуу, анткени чиновниктер Ош жана Өзгөн окуяларынан кийин калктан мыйзамсыз көптөгөн ок аткыч куралдар тартып алынды деп билдиришет. Эгерде конфикациялоо аракетин орун алган эмес болсо, мыйзамсыз ок аткыч куралдар ошол текшерилген айылдарда болгон эмес деген жыйынтык жасоого болот же конфискациялоо боюнча күч аракеттер укук коргоо органдары ойлогондон кыйла чектелүү болгон.

Суралгандардын 12,7 пайызы «эгерде сизге коңшу жашаган адамга ар кандай себептер менен ок аткыч курал керек болуп калса» аны эч жерден алууга мүмкүн эместигин билдиришти. Суралгандардын көпчүлүгү (30,5 пайызы) ал адам бирөөдөн сурашы керек дешсе, 21,6 пайызы ок аткыч куралды «көмүскө рыноктон» сатып алууга боло тургандыгын белгилешти. Кийинки эки жооп тең Кыргызстандын түштүгүндө ок аткыч куралдарды сатып алуучу формалдуу эмес каналдар бар деп эсептешээрин көрсөттү. Тескерисинче 13,6 пайызы адамдар «лицензия алып жана сатып алса болот» деп жооп беришти. Региондо мыйзамдуу түрдө курал сатыла турган бир гана дүкөн (Ош шаарында) бар болгон учурда, расмий каналдарды колдонууну белгилешкен респонденттердин саны анча көп эместиги таңкалдырбайт. 5,9 пайызы гана ок аткыч куралдын «көмүскө жашыруун жайларын» билсе, ошол жерден алууга боло тургандыгын көрсөтүшкөн, жооптун бул вариантын Баткен облусуна караганда Ош облусунун көпчүлүк жашоочулары тандап алышкан. Мындай айырмачылык кызыгууну жаратат, анткени дал ошол Баткен облусунда курал катылган жайларды табуу мүмкүнчүлүгү көбүрөөк болуп саналат. Бул ислам көтөрүшчүлөрү менен жергиликтүү калктын ортосундагы бөлүнүүнүн кыйла деңгээлин көрсөтөт (төмөндө VI бөлүмдөгү администрациялык өзгөрүүлөр боюнча бөлүмчөнү караңыз). Курал болушу мүмкүн деген коңшулаш регионду көрсөтсөнүз деген суроого көпчүлүгү Тажикстандагы: Тоолуу-Бадахшан автономдуу облусун (36 пайыз) жана Сохд облусун (17,4 пайыз) көрсөтүшкөн.

Коопсуздукту кабылдоону сүрөттөөдө дээрлик бардык респонденттер (98,7 пайыз) соңку үч айда эч ким алардын үйүндө ок аткыч куралды колдонуу менен коркутпагандыгын айтышкан. Көпчүлүк респонденттер (49,2 пайызы) алардын облусундагы кылмыштардын кыйла тараган үч түрү тууралуу суроого жооп берүүдө «уурдоолорду» көрсөтүшкөн. «Мушташ» респонденттердин 39,4 пайызы, ал эми мас абалында териштирүүлөрдү 45,3 пайызы көрсөтүшкөн. Куралдуу кол салуу бар болгону 2,1 пайыз болгон. Респонденттердин жарымы (53 пайыз) алардын жеке коопсуздукту мурдагыдай эле бойдон десе, 36 пайызы соңку он жылдын ичинде начарлап

кетти деп эсептешет. Респонденттердин көпчүлүк бөлүгү алардын коопсуздугу мурдагыдай эле бойдон (51,7 пайыз) же өлкөнүн башка облусуна салыштырмалуу жакшырды (33,1 пайыз) деп эсептешет.

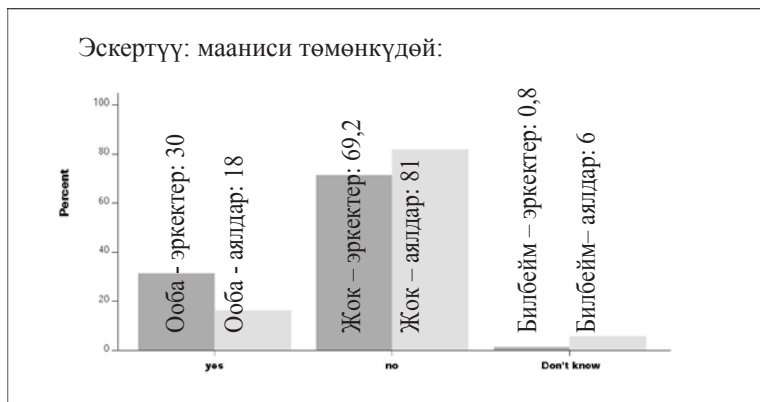
Коркунучтуу кабылдоо деңгээлинин төмөндүгүнө байланыштуу суроо-талапка байланыштуу проблемалар боюнча ушул сыяктуу эле жооптор алынды. Айрыкча, 73,3 пайызы ок аткыч куралдар үй чарбасынын ресурстарын сарптай тургандай деле оокат болуп саналбайт дешсе, 57,2 пайызы аткыч куралдар коргонуу үчүн пайдасынан көрө алардын үй-бүлөсүнө коркунуч келтирет деген пикирди карманышкан. Ошентсе да баары бир 19,9 пайызы курал үй-бүлөнү коргоого көмөктөшөт деп билдиришкен. Мындай суроо-талап деңгээлинин төмөндүгү жана курал алып жүрүүнү туура эмес кабылдоо кагылышуулар мезгилиндеги жүрүм-турум тууралуу маселелерге кызыктуу карама-каршылыкты жаратат. Кол салуу учурунда «кыштактын коопсуздугу» үчүн салгылашат белең деген суроого (1990-жылдардын башталшындагы этностук кагылышуулардын учурунда болгондой) 69,1 пайызы күрөшө тургандыгын айтышса, 34,7 пайызы алардын кыштагы кол салууда ок аткыч куралды колдоно тургандыгын билдиришкен.

Этностук багыт боюнча жооптордо дал келүүчүлүктүн даражасы бар. Кыргыздарга салыштырмалуу (45,7 пайыз) өзбектердин бир аз эле көбүрөгү (48,6 пайыз) өз кыштагын коргоо үчүн ок аткыч курал колдоно тургандыгын айтышкан. Ушундай эле 73,1 пайыз кыргыздар жана 73,5 пайыз этностук өзбектер үй чарбасынын ресурстарын жакшылап пайдалануу катарында курал сатып алууну колдошпойт.

Жыйынтыктар шаарлардагы жана айылдардагы кабылдоонун ортосунда айрым айырмачылыктар бар экендигин көрсөттү. Ош облусунан бардык 24 респондент соңку үч айдын аралыгында алардын үй мүчөлөрүнө курал колдонуу менен коркунуч болдубу деген суроого айыл калкы менен бирдей жооп беришти. Ошентсе да респонденттердин көпчүлүк саны «айрым үйлөрдө» ок аткыч курал бар экендигин белгилешти, Ошто ок аткыч куралы бар «үйлөр дээрлик жок» деп жооп бергендерге салыштырмалуу бул чындыкка жакыныраак. Тескерисинче айылдардагы респонденттердин көпчүлүк бөлүгү ок аткыч курал «бир да үйдө жок» деп билдиришкен.

Эркектерге караганда аялдардын бир аз эле көпчүлүгү (69,2 пайызке каршы 81 пайыз) ок аткыч куралды сатып алууга ресурс сарптап кереги жок деген пикирди карманышкан (3-графикти караңыз). Гендердик кабылдоону аныктоо үчүн атайын иштелип чыккан суроолорго жооп берүүдө алынган жыйынтыктар эркектер менен аялдардын жоопторундагы бир жактуулуктун эң мыкты деңгээлин аныкташты. Мисалы эркектердин 34,6 пайызы жана аялдардын 29,1 пайызы «эркектер гана» курал алып жүрүшүнө жана аны кандайча пайдаланууну билишине макул экендигин көрсөтүшкөн. Ушундай эле эркектердин 25,6 пайызы жана аялдардын 32,0 пайызы жогоруда эскертилген суроого «бардык чоң кишилер» деген жооптуу тандашса, эркектердин 36,1 пайызы жана аялдардын 36,9 пайызы

3-график Үй чарбаларын сурамжылоо, 2003: «Ок аткыч куралдарды/окдарыларды сатып алуу үй чарбасынын ресурстарын туура пайдалануу болуп саналабы?»

ок аткыч куралды «бийлик жана армия гана» алып жүрүшү керек деп эсептейт.

[A] VI. Аتكыч куралдардын коркунучуна Кыргызстандагы реакция

[B] Укуктук структура

Кыргыз өкмөтү аткыч куралдарга карата бекем жөнгө салуу системасын сактап келет. Негизги жоболорду «Курал-жарак жөнүндө» 1999-жылдын июнундагы мыйзамдан табууга болот (Кыргызстан, 1999). Юридикалык структуралардын элементтеринин көпчүлүк бөлүгү советтик мыйзамдарды чагылдырат. Курал-жарак жөнүндөгү мыйзам куралдардын типтерин үч категорияга бөлөт: согуштук курал, жарандык курал жана куралдуу кызмат көрсөтүүлөр. Жарандык курал 20 жашка чыккан жарандарга гана берилет, жана төрт топко бөлүнөт: коргонуу үчүн курал, газ пистолеттери, спорттук курал жана аңчылык курал (Кыргызстан, 1999, 2–7-параграф). Жарандар төмөнкүдөй учурларда ок аткыч куралга укуктан ажыратылган: тийиштүү психикалык жана дене тарбия жагынан ден соолугу болбосо; кылмыш статьялары боюнча мурда соттолсо же кылмыш жасагандыгы үчүн жазасын өтөсө; коомдук тартипти бузса; жашаган жери боюнча туруктуу каттоосу жок болсо; же ок аткыч куралды коопсуз колдонууга укук берүүчү документтери болбосо (Кыргызстан, 1999, 15-параграф). Куралды сатып алууга, импорттоого жана экспорттоого карата дагы ушул

сыяктуу катуу эрежелер бар. Мамлекеттик бийликтин уруксаты бар гана юридикалык жактар курал сатып же чыгара алышат (Кыргызстан, 1999, 17–22-параграфтары). Мыйзам коргонуу кырдаалында башка адамдарга каршы курал колдонууга мүмкүндүк берет. Атайын жобо, бирок ок аткыч куралды колдонгон адам «куралдуу же топтошуп кол салуу» абалында болбосо кош бойлуу аялдарга, майыптарга жана жашы жетелектерге каршы курал колдонууга тыюу салат (Кыргызстан, 1999, 26-параграф). Куралды жана ок-дарыларды мыйзамсыз сактоо, ташуу, сатуу же алып жүрүү үчүн жаза алты айдан үч жылга чейин белгиленет. Жеке кылмышка салыштырмалуу уюшкан топ менен кылмыш жасоо үчүн кыйла катуу жаза каралат (Кыргызстан, 1999, 241-параграф).

Мыйзам жактан укук коргоо органдарынын активдүү жөнгө салуу ролу каралат. Алар сактоо шарттарын жана документтерин текшерүүгө милдеттүү болгон ок аткыч куралдын ээлерине тиешелүү документтерди берүүгө жана аларды каттоого көмөктөшө алат. Укук коргоо органдары, ошондой эле лицензиясы жок болсо, колдонуу жана алып жүрүү эрежелерин бузса, кол менен жасалган же мыйзамсыз модификациядагы ок аткыч курал табылса, ээси өлсө же юридикалык жак жоюлса, куралдарды алып коюуга милдеттүү (Кыргызстан, 1999, 27–30-параграфтары).

Бардык жагдайларда аткыч куралды жана майда калибрлүү куралды мыйзамсыз сатуу боюнча БУУнун Конференциясына жооп катары Кыргызстан «Куралды сактоонун, колдонуунун жана жүгүртүүнүн эрежеси жана коопсуздугу жөнүндө» кодекс кабыл алган (Кыргызстан, 2001). Бул Кодексте аткыч жана майда калибрлүү куралдын камдоолору менен иштөө боюнча укук коргоо органдарынын жана айрым адамдардын милдеттери кыйла кеңири жазылган. Курал-жаракты бекем мамлекеттик контролдоого жана жөнгө салууга карата Кыргызстанда кабыл алынган жоболор бардык жагдайларда аткыч жана майда калибрлүү куралдарды мыйзамсыз сатууга бөгөт коюу, каршы күрөшүү жана жоюу боюнча иш-аракеттер жагынан БУУнун программасына дал келишет (Программа). Ошентсе да Программаны ишке ашырууга берген өзүнүн баасында «Biting the Bullet» кыргыз өкмөтү Программаны ишке ашырууну координациялоо боюнча улуттук орган түзгөн жок, ошондой эле ачык-айкындуулук жана отчеттуулукту жогорулатуу боюнча кадамдарга барган жок деп эсептейт. Анын үстүнө Кыргызстанда куралдардын брокерчилиги боюнча мыйзамдар жок. («Biting the Bullet», 2003).

Кыргызстанда мыйзамсыз ок аткыч куралдарды алып коюу жана конфискациялоо кыргыз укук коргоо органдарынын чиновниктери тарабынан полициянын ар күндүк ишинин ажыралгыс бөлүгү катары мүнөздөлөт. Жогоруда эскертилгендей укук коргоо органдарынын кыргыз чиновниктери соңку 8 жылда 5000 ок аткыч курал конфискациялангандыгын ырасташат. Кыргызстан коңшулаш Казакстандан анын расмий өкүлдөрү жалпы конфискациялык кампанияны жүргүзүүгө муктаждыктарды көрө билбегендиги менен айырмаланат. Алар ок аткыч куралдын проблемалары боюнча полициянын ар күндүк иши жетиштүү деп эсептешет, ошондук-

тан алар башка өлкөлөргө салыштырганда мыйзамсыз куралга ээ болуу проблемасын анча олуттуу катары кабыл алышпайт. Казакстан тескери-синче сонку эки жылда чечкиндүү кадамга барып, өкмөттүн маалыматына ылайык 36 000 курал-жарак чогулткан (Казакстан, 2003).

Конфискациялоонун деңгээлинин төмөндүгү Кыргызстандын өзүнүн катаал жөнгө салуу эрежесин толук сактоого жөндөмдүүлүгүнүн чектелүү экендиги деп болжолдоого болот. Тынчсыздандыруу жарата турган учурлардын бири ИИМдин облустук башкармалыктарында ок аткыч курал боюнча архивдер да, аңчылык ассоциацияларынан мүчөлүк боюнча отчеттуулук да компьютерлештирилбегендиги болуп саналат. Аңчылык куралдарына бардык уруксаттар аңчылык ассоциациясына мүчөлүктүн негизинде берилет. Баткен облусу боюнча мүчөлөр боюнча отчеттордо 2002-жылы 10 мүчө көрсөтүлсө да, 2002-жылы ИИМдин Баткен башкармалыгынын отчетторунда катталбаган 484 аңчылык куралдары менен 472 мергенчинин тизмесин көрсөтүшкөн. Мындай айырмачылык кайдан келип чыккандыгы жана бул тууралуу жергиликтүү укук коргоо органдары билеби, жокпу түшүнүксүз. Жалалабаттагы куралды жакындагы уурдоолор да курал-жарактардын камдоолорун контролдоо боюнча ИИМдин жол-жоболорун сактоодо проблемалар бар экендигин көрсөтөт (5-боксту кара). Башкача айтканда Кыргызстандагы мыйзамдар кагазда таасирдүү болуп саналганы менен бардык каралган контролдоо механизмдери практикада колдонулушу күмөн.

5-бокс ИИМдин курал-жарак камдоолорун контролдоо системасы

ИИМдин чиновниктеринин маалыматтарына ылайык куралдар кезекчи офицер үчүн бир эшиги жана аны сактоочу жайга кирүүгө уруксаты жок башка офицерлерге курал берүү үчүн бир терезеси бар жабык жайда сакталат. Бул жайдагы эшик кезекчи офицер ага киргенден кийин жабылат жана муну электрондук камера менен көзөмөлдөп турушат. Кызматка келген офицерлер терезе аркылуу өздөрүнүн куралын алуу үчүн (адатта Макаров пистолетин) карточкаларын тапшырышат. Курал катталып жана терезе аркылуу берилет. Нөөмөт бүткөндөн кийин офицер куралын кайрадан терезе аркылуу тапшырып, ал дагы катталат. Бул жол-жобо ИИМдин курал сактоочу бардык жайлары үчүн бирдей иштейт.

Ар бир нөөмөт баишталганда нөөмөт башчысы (ал курал сактоочу жайдын ичине кире ала турган бөлүмдөгү бирден бир адам болуп саналат) тизмеге ылайык сактоодогу куралдарды текшерип чыгат. Сактоочу жайда болбогон куралдар эске алынууга тийиш (т.а. офицер аны кеч тапшырышы мүмкүн). Бишкекте дайыма шаардык текшерүүлөр жүргүзүлүп, анда дайындалган офицер курал сакталып турган бардык жайларды текшерет. Куралды кеч тапшыруу же ал жок болгон бардык учурлар териштирилет.

Шалаакылыгынын натыйжасында куралын жоготуп алуу катуу жазаланат. Бери болгондо офицер иштен бошотулат жана ал куралдын

Кыргызстандагы аткыч куралы

наркын мүмкүн ал курал кийинчерээк табылгандыгына карабастан эки же үч эсе өлчөмүндө төлөөгө тийиш. Мүмкүн болуучу кылмыштык ниеттер болсо ИИМдин атайын кызматы тергөө жүргүзүп, министрге отчет берет.

2003-жылы Жалалабат облустук ички иштер бөлүмүнөн куралдардын уурдалышы бул жол-жоболордун сакталышы жөнүндө маселени көтөрүп чыкты. 2003-жылдын 15-майында он адам, Жалалабат ИИБинин офисине кирип, күзөтчүлөрүн сабашкан жана 35ке жакын куралды (20га жакын Калашников автоматтык винтовкаларды, 10дон ашуун Макаровдун жана Стечкиндин пистолеттерин, Драгуновдун снайпердик винтовкасын жана пулеметту) уурдап кеткен (Вечерний Бишкек, 2003). Алар андан соң Жалалабаттан Аксыга кетишкен. Акыр аягында бул топтун мүчөлөрүнүн көпчүлүгү кармалып, курал-жарактар кайтарылган, бирок снайпердик винтовка кайда калгандыгы белгисиз. Бул куралдар жогоруда жазылгандай контролдонбогондугу ачык көрүнүп турат. Тергөө кайдыгерликтин натыйжасында кол салуу ийгиликтүү болгондугун аныктаган. Жалалабат ИИБнин башчысы өзүнүн бир нече орун басарлары менен бирге иштен бошотулган. Министрлик кийинки указы менен курал сактоочу жайда, ошондой эле коридорлордо сырттан байкоо үчүн ички мониторлорду орнотууга буйрук берген. Каржылоонун жоктугунан бул чаралар али толук ишке аша элек.

[В] Административдик өзгөртүүлөр

Кыргыз өкмөтү Кыргызстандын түштүгүнө ӨИКтин басып кирүү коркунучуна каршы күрөшү үчүн атайын чараларды көргөн. Чегара кызматы мурда Коргоо министрлигинин жана УККнын биргелешкен контролунда турган. Азыр ал көз карандысыз бөлүм катары түзүлгөн. Тажикстан менен кыргыз чегарасынын жанында чегара постторунун саны көбөйгөн. 1999-жылга чейин чегара аркылуу тоо өткөөлдөрүнүн көпчүлүк бөлүгү кайтарылган эмес. Азыр чегара кызматы бардык тоо өткөөлдөрү кайтарылат же болбосо катуу жааган кардан улам өтүүгө мүмкүн болбой тургандыгын билдиришет. Кыргыз өкмөтү ошондой эле Баткен окуяларынан кийин административдик өзгөртүүлөрдү көтөрүп чыккан. Баткен Ош облусунун курамындагы райондон өз алдынча облус болуп түзүлгөн. Бул Баткенге облуска бөлүнгөн мамлекеттик ресурстарды контролдоого көбүрөөк мүмкүнчүлүк берип, алар өз кезгинде жергиликтүү администрация жашоочулардын муктаждыктарына көңүл бурушуна көмөктөшөт. Бул кайра түзүүнүн саясий себеби бар: кыргыз өкмөтүн тынчсыздандырган негизги учур ӨИК жагынан жергиликтүү жашоочуларды өзүнө тартуу мүмкүнчүлүгү болгон, ошентсе да өткөнгө кылчайсак ӨИКтин иш-аракети активдүү жергиликтүү колдоого ээ болгон белгилер аз. (IWPR, 2002a).

[В] Эл аралык уюмдардын реакциясы

Кыргызстанда аткыч куралдын таралышын чектөөгө түздөн түз ба-

Аткыч куралдардын коркунучуна Кыргызстандагы реакция

гытталган эл аралык программалар жок. Бирок, ийгиликтеш болгондо, аткыч куралга байланыштуу проблемаларга олуттуу таасир тийгизе ала турган бир катар программалар бар. Колдоо көрсөтүүнүн эки түрү бар: жергиликтүү укук коргоо структураларын колдоо программалары жана чегара контролун күчөтүү үчүн иштелип чыккан программалар. Бангизаттарды контролдоо боюнча БУУнун бюросу (UNODC) региондогу бангизаттарынын трафигин кармоо аракетин жасаган. 1997-1999-жылдарда «Ош түйүнү» деген мурдагы программа бир эле мезгилде Тажикстандын, Кыргызстандын жана Өзбекстандын (тийиштүүлүгүнө жараша Мургаб, Ош, жана Анжиян) үч коңшулаш облусунда контролдоо механизмдерин катуулатууга аракеттенген. Бажы жана чегара кызматтарына байланыш каражаттарын жана детекторлорду убада кылышкан, бирок жергиликтүү бөлүмдөрдү камсыздоо милдети толук ишке ашкан эмес. (ICG, 2001b, 19-б.). UNODC азыркы убакта Бангизаттар боюнча кыргыз мамлекеттик комитетин бангизаттарды контролдоо агенттигине трансформациялоого жардам берүү үчүн АКШ өкмөтү менен кызматташат.

Фото: Кыргыз тергөөсү, төмөнкү сапаттагы фотосүрөт

Коштоо жазуусу: 2006-жылдын 10-майы, Бишкекте парламенттин депутаттыгына кандидат Рыспек Акматбаевдин өлтүрүлгөн жеринен далилдерди жыйноо менен, кыргыз полициясы тергөө жүргүзүп жатат.

Вячеслав Оселедко/АФП/Getty Images

10-Таблица. Саясий элитанын мүчөлөрүнө кол салуу жана акыркы киши өлтүрүүлөр.		
Аты	Кызматы	Инцидент
Үсөн Кудайбергенов	Феликс Куловдун саясий союздашы, 2005-жылдын 24-25-марттарында мыйзамды бузууларга жана талап-тоноочулукка каршы өзүн өзү коргоо бригадаларынын уюмун жетектеген	2005-жылы 10-апрелде Бишкектин айланасындагы Орто-Сай айылында атылган
Жыргалбек Сурабалдиев	2005-жылы февралда шайланган парламенттин депутаты, «Жаңы Кадамдар» - ишкерлер Кеңешинин башчысы, чондугу боюнча 2-орунда турган авторыноктун ээси, криминалдык байланыштары бар деп божомолдошот, 2005-жылдын март айында Акаевдик маршрутды уюштурган деп шек саналган	Бишкекте, 2005-жылы 10-июнда атылган
Абдалим Жунусов жана дене сакчысы	2005-жылдагы убактылуу мезгилде Ош облусундагы Карасуудагы эн ири базардын директору	2005-жылы 5-сентябрда Ошто өзүнүн үйүндө атылган
Баяман Эркинбаев	2005-жылы февралда парламентке депутат болуп шайланган, Карасуудагы базардын бир бөлүгүнүн ээси, буга чейин бангизаттарын сатуучулардын тармагы жана криминалдык топтор менен байланышы бар деп божомолдошот	2005-жылы 2-апрелде кол салуудан жаракат алып аман калган. 2005-жылы 21-сентябрда Бишкекте атылган
Раатбек Санатбаев	Реслинг боюнча дүйнөнүн чемпиону, Кыргызстандын Олимпиадалык комитетинин постуна шайлануу үчүн добушка коюлган	Бишкекте 2006-жылдын 12-январында атылган
Рыспек Акматбаев	Криминалдык авторитет, буга чейин киши өлтүрүүлөр үчүн айыпталган, 29-апрелде өткөн парламенттик шайлоодо добуштардын 79 пайызын алып утуп чыккан	Бишкектин жанындагы Көкжар айылынын мечитинен кечки намаздан кийин 2006-жылдын 10-майында атылган
Тынычбек Акматбаев	Парламенттин депутаты, коопсуздук жана коргонуу боюнча комитетинин төрагасы, Рыспек Акматбаевдин иниси	2005-жылдын 20-октябрында Бишкектин айланасындагы Молдовановкадагы колонияга барган учурда өлтүрүлгөн
Эдиль Байсалов	«Демократия жана жарандык коом үчүн коалиция» ӨЭУнун башчысы, кол салуу болгонго чейин 4 күн мурун улуттук саясатта кылмыштуу топтордун таасиринин күч алышына каршы ири масштабдагы демонстрация уюштурган	2006-жылы 12-апрелдеги кол салуудан аман калган. Соттук- медициналык экспертизанын жыйынтыгы, ага же тукул нерсе менен, же ок аткыч курал менен кол салышкан деп көрсөтгү

Фото: Муруну таңылган Кыргызстандын Парламентинин Депутаты Коштоо жазуусу: 37 жаштагы кыргыз парламентарийи Баяман Эркинбаев, 2005-жылдын апрель айында өлтүрүү үчүн кол салууда жаракат алгандан кийинки күнү Бишкекте пресс конференцияда катышып отурат. Эркинбаев беш айдан кийин атып өлтүрүлгөн.

Владимир Пирогов/Рейтер

11-Таблица ИИМдин атайын статистикасы, 2004-06^a			
Аталышы	2004	2005	январь– август 2006
Ок аткыч куралдарды алып жүрүү үчүн ИИМ тарабынан берилген лицензиялардын саны	176	335	189
Тоноолордун саны	1 669	2 718	1 560
Кылмыштардын жалпы саны	32 616	33 277	21 297
Куралдардан кокустуктан каза болгондор	15	13	5
Ок аткыч куралдарды пайдалануу менен өлтүрүүлөрдүн саны	35	41	15

12А-Таблица Кыргызстандан аткыч куралдарды, ок-дарыларды жана запастык бөлүктөрдү экспорттоо (Кыргызстандын отчету боюнча), 1995, 1996, жана 2004-жылдары			
Белгиленген Пункт	1995 Сатуунун көлөмү (USD)	1996 Сатуунун көлөмү (USD)	2004 Сатуунун көлөмү (USD)
Болгария	2 004 300	225 000	жок
Кытай	225 000	264 000	жок
Индия	жок	453 500	жок
Казакстан	93 800	402 200	97 781
Россия Федерациясы	542 000	257 700	жок
Тажикстан	жок	156 000	184 128
Өзбекстан	4 94 000	2 785 100	жок
Бардыгы	7 806 100	4 543 500	281 909

12В-Таблица 1996-жылда аткыч куралдарды, ок-дарыларды жана запастык бөлүктөрдү эң ири экспорттоочулар (USD)	
АКШ	169 014 720
Улуу Британия	49 868 440
Швейцария	30 425 764
Германия	27 789 472
Италия	27 276 840
Австрия	18 204 232
Норвегия	15 278 295
Испания	11 499 269
Канада	10 702 074
Финляндия	8 875 788
Бразилия	8 794 171
Чех Республикасы	4 605 654
Кыргызстан	4 543 498
Румыния	4 216 000
Россия Федерациясы	4 016 698
Австралия	2 044 601
Португалия	1 258 678

Кыргызстандагы аткыч куралы

12С-Таблица Кыргызстандан аткыч куралдарды экспорттоо (импорттоочу өлкөлөрдүн отчету боюнча), 1999–2004				
Жылы	Импорттоочу өлкө	Товар	Сатуунун көлөмү (USD)	кг
1999	Швеция	Бытыра салып атылуучу мылтыктар же спорт же аңчылык үчүн бытыра салып аткыч винтовкалар	604	4
1999	Швеция	Бириккен спорттук жана аңчылык үчүн бытыра салып атылуучу мылтыктар /винтовкалар	815*	жок
2000	Казакстан	Бомбалар, гранаталар, ок-дарылар, миналар, жана башка	43 000	97
2000	Словакия	Аскердик курал-жарактар	2 607	199
2000	Словакия	Бомбалар, гранаталар, ок-дарылар, миналар, жана башка	7 635	472
2001	Турция	Бытыра салып атылуучу мылтыктардын же винтовкалардын запастык бөлүктөрү жана аксессуарлары	100 610	58 488
2002	Турция	Бытыра салып атылуучу мылтыктардын же винтовкалардын запастык бөлүктөрү жана аксессуарлары	58 093	20 550
2002	Германия	Бытыра салып атылуучу мылтыктардын же винтовкалардын запастык бөлүктөрү жана аксессуарлары	3 639	898
2002	Германия	Спорттук жана аңчылык винтовкалары үчүн одоно жасалган курал-жабдык даярдоолору	4 851*	жок
2002	Италия	Бытыра салып атылуучу мылтыктардын же винтовкалардын запастык бөлүктөрү жана аксессуарлары	7 334	3 125

Аткыч куралдардын коркунучуна Кыргызстандагы реакция

2002	Италия	Спорттук жана аңчылык винтовкалары үчүн одоно жасалган курал-жабдык даярдоолору	10 202*	жок
2003	Турция	Бытыра салып атылуучу мылтыктардын же винтовкалардын запастык бөлүктөрү жана аксессуарлары	72 177	71 882
2003	Канада	Бомбалар, гранаталар, ок-дарылар, миналар, жана башка	1 001 150	жок
2004	Австрия	Бытыра салып атылуучу мылтыктардын же винтовкалардын запастык бөлүктөрү жана аксессуарлары	90 374	15 812
2004	Турция	Бытыра салып атылуучу мылтыктардын же винтовкалардын запастык бөлүктөрү жана аксессуарлары	7 033	190
2004	Австрия	Бытыра салып атылуучу мылтыктардын же винтовкалардын запастык бөлүктөрү жана аксессуарлары	95 530*	жок

12D-Таблица Кыргызстанга импорттоо (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчету боюнча): спорт жана аңчылык үчүн бытыра салып атылуучу мылтыктар жана бытыра салып аткыч – винтовкалар, 1993–2004				
Жылы	Экспорттоочу өлкө	Сатуунун көлөмү (USD)	кг	бирдик
1993	Канада	70 122	4	338
1993	Германия	21 000	199	жок
1994	Германия	27 000	398	жок
1996	Германия	5 980	97	жок
1996	Россия Федерациясы	44 671	808	жок
1998	Россия Федерациясы	35 654	820	жок
1998	Австрия	8 435	жок	жок
1999	Россия Федерациясы	3 867	210	210 (баалары боюнча)
2000	Россия Федерациясы	29 391	824	824
2002	Россия Федерациясы	3 136	74	жок
2003	Россия Федерациясы	6 257	148	жок
2004	Италия	37 176	156	жок
2004	Россия Федерациясы	37 735	550	жок
1993–2004	Бардыгы	330 424	4 288	жок

12E-Таблица Кыргызстанга импорттоо (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчету боюнча): спорт, анчылык же мээлеп атуу үчүн винтовкалар, 1996–2005				
Жылы	Экспорттоочу өлкө	Сатуунун көлөмү (USD)	кг	бирдик
1996	Россия Федерациясы	61 755	625	жок
1998	Австрия	3 887	25	жок
1998	Германия	6 000	37	жок
1998	Россия Федерациясы	55 789	804	жок
1999	Россия Федерациясы	8 123	171	жок
2000	Россия Федерациясы	19 417	453	453
2001	Россия Федерациясы	15 435	195	195
2002	Россия Федерациясы	15 436	273	жок
2002	Түштүк Корея	88 029	1 062	жок
2003	Россия Федерациясы	28 063	746	жок
2004	Италия	11 837*	жок	7
2004	Россия Федерациясы	21 632	316	жок
2005	Чех Республика	3 063*	жок	5
1996–2005	Бардыгы	338 466	4 707	жок

12F-Таблица Кыргызстанга импорттоо (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчету боюнча): аткыч куралдар үчүн ок-дарылар жана запастык бөлүктөр, 1994–2004			
Жылы	Экспорттоочу өлкө	Сатуунун көлөмү (USD)	кг
1994	Германия	10 000	97
1995	Германия	23 000	97
1996	Германия	3 986	238
1996	Россия Федерациясы	9 081	460
2002	Түштүк Корея	11 534	60
2004	Германия	1 000	51
1994–2004	Бардыгы	58 601	1 003

12G-Таблица Кыргызстанга импорттоо (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчету боюнча): револьверлер жана пистолеттер, 1995–2005

Жылы	Экспорттоочу өлкө	Сатуунун көлөмү (USD)	кг
1995	Испания	3 817	18
1998	Швейцария	10 370	20
2000	Казакстан	599	жок
2005	Чех Республикасы	9 319*	жок
1995–98	Бардыгы	24 105	38

12H-Таблица Кыргызстанга импорттоо (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчету боюнча) патрондор жана бытыра салып атылуучу мылтыктар, 1995–98

Жылы	Экспорттоочу өлкө	Сатуунун көлөмү (USD)	кг
1995	Улуу Британия	1 859	210
1998	Швейцария	2 765	128
1995–98	Бардыгы	4 624	338

12I-Таблица Кыргызстанга импорттоо (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчету боюнча): Бытыра салып атылуучу мылтыктар жана винтовкалардын запастык бөлүктөрү жана аксессуарлары, 1994

Жылы	Экспорттоочу өлкө	Сатуунун көлөмү (USD)	кг
1994	Германия	2 000	25
1994	Бардыгы	2 000	25

12J-Таблица Кыргызстанга импорттоо (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчету боюнча): согуш курал-жабдыктары үчүн запастык бөлүктөр жана аксессуарлар, 1996–98

Жылы	Экспорттоочу өлкө	Сатуунун көлөмү (USD)	кг
1996	Россия Федерациясы	901	8
1997	Германия	12 383*	жок
1998	Австрия	39*	жок
1996–98	Бардыгы	13 323	жок

12К-Таблица Кыргызстанга импорттоо (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчету боюнча): кабын (чехолдорун) кошпогондо, арбалеттер үчүн жана быгыра салып атылуучу мылтыктар үчүн патрондор., 2004–05

Жылы	Экспорттоочу өлкө	Сатуунун көлөмү (USD)	кг
2004	Германия	53 872*	жок
2005	Чех Республикасы	3 049*	жок
2004–05	Бардыгы	56 921	жок

12L-Таблица Кыргызстанга импорттоо (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчету боюнча): пневматикалык мылтык үчүн быгыра, коргошун октор жана быгыра салып атылуучу мылтыктардын патрондорунун запастык бөлүктөрү, 1995–2004

Жылы	Экспорттоочу өлкө	Сатуунун көлөмү (USD)	кг
1995	Германия	5 000	386
1996	Германия	1 993	242
1997	Германия	1 153	148
1998	Германия	2 000	273
2004	Германия	1 000	121
1995–2004	Бардыгы	11 146	1 170

12М-Таблица Кыргызстанга импорттоо (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчету боюнча): бир атар сайсыз спорттук жана аңчылык винтовкалары, 1993–2004

Жылы	Экспорттоочу өлкө	Сатуунун көлөмү (USD)	кг
1993	Германия	24 444*	жок
1994	Германия	30 551*	жок
2004	Италия	37 430*	жок
1993–2004	Бардыгы	92 425	жок

12N-Таблица Кыргызстанга импорттоо (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчету боюнча): спорттук жана аңчылык быгыра салып атылуучу мылтыктар же винтовкалар үчүн запастык бөлүктөр жана аксессуарлар, 1994

Жылы	Экспорттоочу өлкө	Сатуунун көлөмү (USD)	кг
1994	Германия	2 035*	жок
1994	Бардыгы	2 035	жок

120-Таблица Кыргызстанга импорттоо (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчету боюнча): башка жерде атайын адистештирилбеген патрондор жана запастык бөлүктөр, 1994–96			
Жылы	Экспорттоочу өлкө	Сатуунун көлөмү (USD)	кг
1994	Германия	10 290*	жок
1995	Германия	23 677*	жок
1996	Германия	4 121*	жок
1994–96	Бардыгы	38 088	жок

12P-Таблица Кыргызстанга импорттоо (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчету боюнча): винтовкалар жана бытыра салып атылуучу мылтыктар үчүн патрондордун запастык бөлүктөрү, 1995–2004			
Жылы	Экспорттоочу өлкө	Сатуунун көлөмү (USD)	кг
1995	Германия	4 896*	жок
1996	Германия	1 580*	жок
1997	Германия	1 483*	жок
1998	Германия	2 166*	жок
2004	Германия	1 485*	жок
1995–2004	Бардыгы	11 610	жок

12Q-Таблица Кыргызстанга импорттоо (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчету боюнча): спорттук жана аңчылык бытыра салып атылуучу мылтыктардын/винтовкалардын комбинациясы, 2004			
Жылы	Экспорттоочу өлкө	Сатуунун көлөмү (USD)	кг
2004	Италия	1 880*	жок
2004	Бардыгы	1 880	жок

Таблица 12R Кыргызстанга импорттоо (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчету боюнча): бомбалар, гранаталар, ок-дарылар, миналар жана башкалар, 2000			
Жылы	Экспорттоочу өлкө	Сатуунун көлөмү (USD)	кг
2000	Казакстан	1 000	2 500
2000	Бардыгы	1 000	2 500

12S-Таблица Кыргызстанга импорттоо (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчету боюнча): револьверлердин же пистолеттердин запастык бөлүктөрү жана аксессуарлары , 2002			
Жылы	Экспорттоочу өлкө	Сатуунун көлөмү (USD)	кг
2002	Түштүк Корея	42 302	3 125
2002	Бардыгы	42 302	3 125

12T-Таблица Кыргызстанга импорттоо (экспорттоочу өлкөлөрдүн отчету боюнча): 9 ммлщц же андан жогорку калибрдеги револьверлер жана пистолеттер, 1995			
Жылы	Экспорттоочу өлкө	Сатуунун көлөмү (USD)	кг
1995	Испания	3 794*	жок
1995	Бардыгы	3 794	жок

[А] 2-Тиркеме: Интервьюлардын тизмеси

[В] 2006-жылдагы интервьюлар

ӨЭУнун өкүлү (телефон менен), Лейлек, 18-октябрь 2006-жыл.

ӨЭУнун өкүлү (телефон менен), Аксы, 18-октябрь 2006-жыл.

ӨЭУнун өкүлү (телефон менен), Ош, 19-октябрь 2006-жыл.

ӨЭУнун өкүлү (телефон менен), Баткен, 19-октябрь 2006-жыл.

[В] Казакстан

Фикрет Аккура, өлкөнүн өкүлү, ПРООН Казакстан, 22-август 2003-жыл.

Майор Энтони С. Квейтневски, аскердик атташе, Казакстандагы АКШ-нын Элчилиги, 22-август 2003-жыл.

Беата Мартин-Розумилович, саясат жана коомчулук менен байланыш маселелери боюнча кызматкер, ОБСЕ Алматы, 16-август 2003-жыл.

Ульрих Райнер жана Филипп Бернанд, тиешелүү түрдө, долбоордун менаджерин жана программанын кызматкери, ЕС, Казакстандагы Европалык Комиссиянын Делегациясы, 22-август 2003-жыл.

[В] Кыргызстан

Давид Акопян, өлкөнүн өкүлүнүн орун басары, ПРООН Кыргызстан, 22-август 2003-жыл.

Саламат Аламанов, мамлекеттик чегаралардын демаркациясы боюнча паритеттик комиссиянын башчысы, 17-июл 2003-жыл.

Бактибек Маданбекович Алимбеков, ИИБ башчысы, Жалалабат облусу, 8-август 2003-жыл.

Абдимажит Копболсунович Алимкулов, Кыргыз Республикасындагы мергенчилер жана балыкчылар Коомдорунун Кошунунун башчысы, Ош облусу, 25-июл 2003-жыл.

Атыркүл Алишева жана Зумрат Салморбекова, регионалдык изилдөө институтунун изилдөөчүлөрү, 16-июл 2003-жыл.

Полковник Каравай Асаналиев, илим боюнча директордун орун басары, Кыргыз Республикасынын ИИМинин Академиясы, 22-август 2003-жыл.

Шейшенбек Байзаков, ИИБ башчысы, Баткен облусу, 30-31-июл 2003-жыл.

Леонид М. Бондарец, улуу эксперт, Кыргыз Республикасынын Президентинин алдындагы Стратегиялык изилдөөлөрдүн Эл аралык Институту, 25-август 2003-жыл.

Елиференко Александра Борисовна, «Шанс» кризистик борборунун директору, Бишкек, 16-июл 2003-жыл.

Марат Бозгунчиев, директор, Борбордук Азия Республикалары үчүн ВОЗдун саламаттык сактоо Маалыматтык Борбору, 14-июл 2003-жыл.

Фредерик Ченайс, эксперт, МЭУ Бишкек, 18-июл 2003-жыл.

Дженнифер Крофт, саясат/экономика бөлүмү, АКШ Элчилиги, Бишкек,

22-август 2003-жыл.

Джоеп Куйжперс, экономика жана экология маселелери боюнча кызматкер, ОБСЕ, Оштогу кеңсе, 24-июл 2003-жыл.

Башкы прокурордун орун басары, Жалалабат облусу, 8-август 2003-жыл.

ЭТФ директору, Ош филиалы, 25-июл 2003-жыл.

Абдималик Абикарович Эгембердиев, Аксы районунун башчысы, 25-август 2003-жыл.

Искандер Гаипкулов, Баткен облусунун мурдагы башчысы, Чет өлкөлүк инвестициялар боюнча Кыргыз Республикасынын Президентинин атайын өкүлдөрүнүн Эксперттик Кеңеши, 22-июл 2003-жыл.

Алмас Гаирфулин, Кыргыз Республикасынын өкмөтүнүн алдындагы баңгизаттарын контролдоо боюнча Мамлекеттик комитетинин башчысынын орун басары, 11-июль 2003-жыл.

Башкы прокурор, Баткен облусу, 30-июл 2003-жыл.

Герхард Гюнтер, топтун жетекчиси, Азык-түлүк коопсуздугу, регионалдык кызматташтык жана чыр-чатактарын басаңдатуу потенциалдарын куруу боюнча Долбоор, Баткендеги GTZ, 28-июл 2003-жыл.

Джон Хизершоу, инструктор, Эл аралык жана салыштырма саясат, Борбордук Азиядагы Америкалык Университети, 14-июл 2003-жыл.

Подполковник Зариф Худайбердиев, жетекчи, МПВС Департаменти, Кыргыз Республикасынын чегара кызматы, 28-август 2003-жыл.

Орумбек Ибраев, аналитик, эларалык кызматташтык бөлүмү, Кыргыз Улуттук статистикалык комитети, 10-июл 2003-жыл.

Айдин Идиль, элчи, Кыргызстандагы ОБСЕ Борбору, 15-июл 2003-жыл.

Муратбек Иманалиев, декан, Борбордук Азиядагы Америкалык Университети, 29-август 2003-жыл.

Бахадыр Исмаилов, юридикалык маселелер боюнча жардамчы, ОБСЕнин Оштогу кеңсеси, 25-июл 2003-жыл жана 5-декабр 2003-жыл.

? ___ Иван Иванович, Кыргыз Республикасындагы мергенчилер жана балыкчылар коомдорунун Кошундарынын Чүйдөгү бөлүмүнүн башчысы, 16-июл 2003-жыл.

Чинара Жакупова, өлкөлүк бөлүмдүн директору, IWPR, Кыргызстан, 14-июл 2003-жыл.

Абдимунот Жолдошов, чет өлкөлүк инвестициялар боюнча Кыргыз Республикасынын Президентинин атайын өкүлдөрүнүн кеңешинин эксперти, 24-июл 2003-жыл.

Абдираим Жорокулов, Ош облусу үчүн өнүгүүнүн Превентивдүү программасынын регионалдык координатору, ПРООН Кыргызстан, 20-июл 2003-жыл.

Чукун Жунашалиев, УКК башчысы, Аксы, 25-август 2003-жыл.

Улан Жусупов, тышкы иштер Министирлигиндеги БУУ Жана Эл аралык коопсуздук департаментинин башчысынын орун басары, 18-июл 2003-жыл.

Эгамберды Кабулов, журналист, Кыргыз мамлекеттик телевидениеси, Кабар каналы, 18-июл 2003-жыл.

Рая Кадырова, ЭТФ президенти, 15-июл 2003-жыл.

Александр Кашкарев жана Миа Римби, тиешелүү түрдө, программанын кызматкери жана программанын аналитиги, ПРООН Кыргызстан, 9-июл 2003-жыл.

Кенжесариев мырза, аскердик-техникалык кызматташтык департаментинин башчысы,

Кыргыз Республикасынын коргоо Министирлиги, 28-август 2003-жыл.

Андрей Ханжин, БУУ кызматкери, Кыргызстандын түштүгү/превентивдүү өнүгүү боюнча ПРООНдун программасынын координатору, 23-июл 2003-жыл.

Александр Ким, башкы редактор, Моя Столица, 19-август 2003-жыл.

Александр Алексеевич Князев, эл аралык журналистика боюнча окутуучу, Кыргыз-Россия славян университети, , 13-август 2003-жыл.

Асылбек Кочкорбаев, ЭТФ башчысы, Аксы, 26-август 2003-жыл.

Александр Антонович Колесников, консул, Оштогу Россия Федерациясынын консулдугу, 6-август 2003-жыл.

Джоселин Лякорт, порграмманын менеджери, Кыргызстандагы ОБСЕнин полицияга жардамы Программасы, 27-август 2003-жыл.

Дэвид Лноис, Борбордук Азия боюнча долбоордун директору, МКГ, Ош, 22-август 2003-жыл.

Марат Маканович Иманкулов, УКК башчысы, Жалалабат облусу, 8-август 2003-жыл.

Бахтияр Мамбетов, программанын улуттук координатору, UNODC Кыргызстан, 8-июл 2003-жыл.

Полковник Марат К. Маниязов, башчы, криминалистика борбору, ИИМ, 26-август 2003-жыл.

Орозбек Молдалиев, профессор жана директор, 'СЕДЕП' изилдөө борбору, 21-август 2003-жыл.

Оскон Молдокулов, кызматкер, ВОЗ Кыргызстан, 10-июл 2003-жыл.

Айтбай Ушаталиевич Назиев, Кыргыз Республикасынын өкмөтүнүн алдындагы баңгизаттарын контролдоо боюнча мамлекеттик комитетинин түштүк региондорунун мамлекеттик инспектору, 25-июл 2003-жыл.

Назаров мырза, директордун орун басары, криминалистика борбору, ИИМ, Бишкек, 27-

август 2003-жыл.

Филипп Ноубель, улуу изилдөөчү, МКГ, Ош, 22-август 2003-жыл.

Исаев Нуркалай, эл аралык өнүгүү бөлүмүнүн башчысы (DFID), өлкөнүн өкүлү, DFID Бишкек, 10-июл 2003-жыл.

Сесиль Гульбраар Орестис, Саясат жана адам өнүгүүсү маселелери боюнча кызматкер, ОБСЕнин Оштогу бөлүмү, 25-июл 2003-жыл.

Гульсира Осорова, улуу изилдөөчү, Кыргыз Республикасынын Президентинин алдындагы МИСИ, 14-июл 2003-жыл.

Абдылбек Сахдимонов, ЭТФ программасынын кызматкери, Баткен облустук администрациясынын кадрлар бөлүмүнүн мурдагы башчысы, 29-июл 2003-жыл.

Катрин Самюэль, улуу изилдөөчү, МКГ, Дүйшөмбү, 11-август 2003-жыл.

Аманкулов Талантбек Сарикеевич, командачы, Кыргыз Республкасынын

чегара кызматы, Баткен облусу, 31-июл 2003-жыл.

Кубанычбек Сатиев, пландаштыруу маселелери боюнча кызматкер, Азык-түлүк коопсуздугу, регионалдык кызматташтык жана чыр-чатактарын басаңдатуу потенциалдарын куруу боюнча Долбоор, Баткендеги GTZ, 28-июл 2003-жыл.

Камиль Сагканбаев, эркин журналист, Ош, 23-июл 2003-жыл.

Катчы/бухгалтер, Кыргыз Республикасындагы мергенчилер жана балыкчылар коомдорунун Кошуну, Ош, 6-август 2003-жыл.

В. Сергеев, Россия Федерациясыны өкүлү, КМШ антитеррористтик борбору, Бишкек, 29-август 2003-жыл.

Искандер Шаимбетов, Бишкектеги тез жардам кызматынын мурдагы жетекчиси, 16-август 2003-жыл.

Андрей А. Сопуев, директордун орун басары (илимий изилдөөлөр боюнча), Кыргыз Республикасынын улуттук хирургиялык борбору, 20-август 2003-жыл.

Кылычбек Токтогулович Токтогулов, Аксы районунун прокурору, 25-август 2003-жыл.

Бермет Галиевна Тугельбаева, DIAMOND аялдар ассоциациясынын президенти, 15-июл 2003-жыл.

Кыргызстан: конфиденциалдык интервьюлар

Көз карандысыз журналист, Бишкек, 17-июл 2003-жыл.

Көз карандысыз журналист, Ош, 22-июл 2003-жыл.

Ош жана Баткен облустарындагы мурдагы баңгизаттарын жүгүртүүчүсү жана маалымдуу байкоочусу, 7-август 2003-жыл.

Баткен облусунун администрациясынын кызматкери, 30-июл 2003-жыл.

Кербендеги оппозициянын жергиликтүү өкүлү, Аксы районунун борбору, 26-август 2003-жыл.

Аксыдагы ӨЭУнун лидери, 25-август 2003-жыл.

Аксыдагы ӨЭУнун өкүлү, 25-август 2003-жыл.

Аксыдагы ӨЭУнун өкүлү, 26-август 2003-жыл.

Кыргыз Республикасынын УККсынын өкүлү, 17-июл 2003-жыл.

Кыргыз Республикасынын УККсынын өкүлү, Баткен облусу, 30-июл 2003-жыл.

Жаракат алгандардын Аксыдагы комитетинин өкүлү, 26-август 2003-жыл.

Батыш чалгындоосунунун кызматкери, Бишкек, 5-август 2003-жыл.

Тажикстан

Соудабах Ахмадзаде, өзгөчө кырдаалдар маселелери боюнча кызматкер UNICEF, Тажикстан, 13-август 2003-жыл.

Назира П. Артыкулова, кызматкер, ВОЗ Тажикстан, 14-август 2003-жыл.

Игорь Боск, МЭУ миссиясынын башчысы, Дүйшөмбү, 15-август 2003-жыл.

Бред Эванс жана Аманда Гранмер, тиешелүү түрдө, экинчи жана үчүнчү кагчы, экономика жана саясат бөлүмү, Тажикстандагы АКШнын элчилиги, 14-август 2003-жыл.

Иоханнес Хоффман, материалдык-техникалык жабдуу, Кызыл Крест Эл аралык комитети, 14-август 2003-жыл.

Давлатур Джумахонов жана Халиль Тетлай, тиешелүү түрдө, башкы менеджердин орун басары жана социалдык өнүгүү боюнча кеңешчи, тоо бириктиштиктеринин өнүгүүсүн колдоочу программа (Ага Хан Фондусунун долбоору), 11-август 2003-жыл.

Абдурахим Абдулахадович Кахаров, министрдин биринчи орун басары, Тажик Республикасынын ички иштер Министрлиги, 15-август 2003-жыл.

Полковник Аград Наги, CIVPOL БУУнун кеңешчиси, Тажикстандагы тынчтык курулушу боюнча БУУнун Бюросу, 12-август 2003-жыл.

Раджабали Курбанович Пираков, бөлүм башчы, башкы прокуратура, Тажик Республикасы, 14-август 2003-жыл.

Артикон Карим Полатович, илимдер бөлүмүнүн башчысы, медициналык реконструкциянын улуттук бөлүмү, Дүйшөмбү, 20-август 2003-жыл.

Тахир Рахмонов, Тажикстандагы жараштыруу боюнча улуттук комитетинин мурдагы мүчөсү, 13-август 2003-жыл.

Саифулло Сафаров, директордун орун басары, Тажик Республикасынын Президентинин алдындагы стратегиялык изилдөөлөр институту, 12-август 2003-жыл.

Миа Сеппо, өлкөлүк өкүлдүн орун басары, ПРООН Тажикстан, 12-август 2003-жыл.

Майкл Смит, элчи, Улуу Британия Элчилиги, Дүйшөмбү, 13-август 2003-жыл.

Абдулло Солиев, Тажик президенттик администрациясынын жарандардын укуктарынын конституциялык кепилдиги боюнча департаментинин башкы адиси, 20-август 2003-жыл.

Эркин Тажибаевич Тажибаев, Эл аралык иштер бөлүмүнүн башчысы, Тажик Республикасындагы мамлекеттик чегараларды контролдоо комитети, 14-август 2003-жыл.

Беки Томпсон, долбоордун координатору, КМШны миналаштыруу туралуу маалыматтар боюнча долбоор, 14-август 2003-жыл.

Владимир Семенович Трофимов, Россия Федерациясынын аскердик атташеси, Тажикстан, 11-август 2003-жыл.

Дилбар Тараханова, программанын улуттук кызматкери, юридикалык колдоо/гендер, кызматташтыктын Швейцариялык бюросу, Тажикстан, өнүгүүнүн жана кызматташтыктын Швейцариялык агенттиги, 15-август 2003-жыл.

[В] Тажикстан: конфиденциалдык интервьюлар

Журналист, Куляб району, Тажикстан, 16-август 2003-жыл.
Тажик ИИМинин мурдагы офицери, 20-август 2003-жыл.

[В] Улуу Британия

Полковник Кристофер Лангтон, МИСС Аскердик баланстын редактору жана Россия Федерациясы боюнча изилдөөчү, Кинг Колледж Лондон, 2-июл 2003-жыл.

Майкл Пейдж, «International Alert», 2-июл 2003-жыл.

Домитилла Саграмос, изилдөөчү, Кинг Колледж Лондон, 2-июл 2003-жыл.

[А] 3-Тиркеме: Үй чарбаларын сурамжылоо боюнча маалыматтардын таблицалары

1А. Коңшу жашагандардан ок аткыч куралдардын атылган үнүн көп угасызбы?

	Жыштыгы	% ¹
Эч качан	186	78.8
Көп эмес	43	18.2
Айына бир жолу	2	0.8
Жумасына бир жолу	3	1.3
Жумасына бир нече жолу	1	0.4
Күн сайын	1	0.4
Бардыгы	236	100.0

1В. Коңшу жашагандардан сиз ок аткыч куралдарды көп көрөсүзбү?

	Жыштыгы	%
Эч качан	181	76.7
Көп эмес	51	21.6
Айына бир жолу	2	0.8
Жумасына бир жолу	1	0.4
Жумасына бир нече жолу	1	0.4
Бардыгы	236	100.0

2А. 1991-жылдан бери силердин айланаңарда ок аткыч куралдардын саны өзгөрдүбү? Анын саны кыскардыбы, көбөйдүбү же ошол эле боюнча калдыбы?

	Жыштыгы	%
Кыскарды	42	17.8
Көбөйдү	90	38.1
Ошол эле бойдон калды	87	36.9
Жооп берүүдөн баш тартуу	1	0.4
Билбейм	16	6.8
Бардыгы	236	100.0

2В. Сиздин жеке коопсуздугуңуз жогорулады, төмөндөдү же ошол эле бойдон калды деп эсептейсизби?

	Жыштыгы	%
Кескин жогорулады	2	0.8
Жогорулады	21	8.9
Ошол эле бойдон калды	125	53.0
Төмөндөдү	85	36.0
Билбейм	3	1.3
Бардыгы	236	100.0

3. Сиздин кыштакта курал-жарактарды өкмөт качандыр бир кезде конфискациялады беле?

	Жыштыгы	%
Ооба	7	3.0
Жок	221	93.6
Жооп берүүдөн баш тартуу	1	0.4
Билбейм	7	3.0
Бардыгы	236	100.0

4. Сиздин оюңуз боюнча, канча үй чарбачылыгында ок аткыч куралдар бар?

	Жыштыгы	%
Көпчүлүк үй чарбачылыгында (3/4)	1	0.4
Ар бир экинчи үй чарбачылыгында (1/2)	1	0.4
Аз эле үй чарбалары (1/4)	58	24.6
Дээрлик бир дагы үй чарбачылыгы	120	50.8
Бир дагы үй чарбачылыгында	47	19.9
Билбейм	9	3.8
Бардыгы	236	100.0

5. Орточо алганда, сиздин айлананарда курал-жарактын кайсы түрлөрү көбүрөөк таралган (жооптун көп варианттары болушу мүмкүн)?

Куралдардын түрү	Куралдардын түрүнө кадимки сыяктуу эле көрсөтүшкөн респонденттердин саны	236 респонденттин санына карата %
Пистолеттер	31	13.1
Калашниковдор	48	20.3
Мергенчилик винтовкалар	94	39.8
Кустардык ок аткыч куралдар	24	10.2
Башкалары	6	2.5

6А. Эгерде сиздин чөйрөдөгү адамга ар кандай себептер боюнча курал керек болуп калса, сиздин оюңуз боюнча ал аны каяктан табышы мүмкүн?

	Жыштыгы	%
Эч жерден	30	12.7
Тегеректегилерден суроо	72	30.5
Көмүскө рыноктон сатып алуу	51	21.6
Кыштактагылардан сатып алуу	10	4.2
Жашыруун жайда катылгандар жөнүндө билүү	14	5.9
Армиядагы же милициядагы кимдир бирөөлөрдөн сатып алып туруу	3	1.3
Армиядагы же милициядагы кимдир бирөөлөрдөн карыз алып туруу	3	1.3
Туугандардан карыз алып туруу	1	0.4
Лицензия алуу жана сатып алуу	32	13.6
Башка	5	2.1
Билбейм	15	6.4
Бардыгы	236	100.0

6В. Кайсы регион, эгерде мындай бар болсо, сиздин облуска баарынан көп куралдарды жиберип турат?

	Жыштыгы	%
Бадахшан (Тажикстан)	85	36.0
Согд району (Худжанд, Тажикстан)	41	17.4
Наманган району (Өзбекстан)	6	2.5
Анжиян району (Өзбекстан)	12	5.1
Фергана району (Өзбекстан)	11	4.7
Башкалар	12	5.1
Жооп берүүдөн баш тартуу	28	11.9
Билбейм	41	17.4
Бардыгы	236	100.0

7. Сиздин айланаңыздагылардан кимсине ок аткыч куралдарга жетиш\ ээ болуу мүмкүндүктөрү бар\ же кантип пайдаланууну билет: эркектерби же аялдарбы?

	Жыштыгы	%
Эркектер	189	80.1
Аялдар	4	1.7
Бардыгы	17	7.2
Жооп берүүдөн баш тартуу	12	5.1
Билбейм	14	5.9
Бардыгы	236	100.0

8. Сиздин оюңуз боюнча, ок аткыч куралдарды жана ок-дарыларды сатып алуу үй чарбачылыгынын ресурстарын туура пайдалануу болуп саналабы?

	Жыштыгы	%
Ооба	56	23.7
Жок	173	73.3
Билбейм	7	3.0
Бардыгы	236	100.0

9. Акыркы үч айдын ичинде ок аткыч куралдарды колдонуу менен бул үй чарбаларындагы кимдир бирөөлөрдү көркүткөн же сезин алган учурлар болдубу?

	Жыштыгы	%
Ооба	0	0.0
Жок	233	98.7
Билбейм	3	1.3
Бардыгы	236	100.0

10. Сиздердин айланаларда кылмыштардын жана зордук-зомбулуктун кайсы түрлөрү баарынан көп болуп жатат (жооптун көп варианттары болушу мүмкүн)?

Кылмыштардын түрлөрү	Кылмышка кадимки сыяктуу эле көрсөтүшкөн респонденттердин саны	% респонденттен баштап	236
Куралданган талап-тоноолор	5	2.1	
Уурдоо	116	49.2	
Киднепинг	5	2.1	
Коркутуулар	11	4.7	
Өлтүрүү	6	2.5	
Кордук көрсөтүү/токмоктоо	9	3.8	
Эркектерге/аялдарга карата зордуктоо же башка сексуалдык кылмыштар	8	3.4	
Уюшулган кылмыш топтору	1	0.4	
Мушташуу	93	39.4	
Контрабанда менен байланышкан зордук-зомбулук	2	0.8	
Өч алуу	11	4.7	
Үйдөгү зордук-зомбулук	43	18.2	
Мас абалындагы баш-аламандык	107	45.3	
Бузуп уурдоо	39	16.5	
Баңгизаттарынын дилерлери/сатуучулары	15	6.4	
Башка	1	0.4	
Деги эле кылмыштуулук/зордук-зомбулук менен проблемалар жок	25	10.6	

11. Силердин шаар/кыштак өлкөнүн башка райондоруна караганда коопсузураак, бирдей эле коопсуз же өтө коркунучтуу деп эсептейсизби?

	Жыштыгы	%
Коопсузураак	78	33.1
Ошондой эле	122	51.7
Өтө коркунучтуу	32	13.6
Билбейм	4	1.7
Бардыгы	236	100.0

12. Көпчүлүк адамдар ок аткыч куралга ээ болуу алардын үйбүлөсүн коргоого жардам берет деп эсептешет. Ал эми башкалары болсо ок аткыч куралга ээ болуу алардын үйбүлөсү үчүн коркунучтуу деп эсептешет. Сиз кайсы пикир менен макулсуз?

	Жыштыгы	%
Үйбүлөнү коргоого жардам берет	47	19.9
Айырмасы жок	49	20.8
Коркунучтуу	135	57.2
Жооп берүүдөн баш тартуу	1	0.4
Билбейм	4	1.7
Бардыгы	236	100.0

13. Коомдун кайсы топторунда ок аткыч куралдардын көп бөлүгүн тапса болот?

	Жыштыгы	%
Кылмыштуу топтор	120	50.8
Бизнесмендер	58	24.6
Саясатчылар	8	3.4
Экс-боевиктер/Отставкадагы адамдары	аскер 43	18.2
Башка топ (топтор)	1	0.4
Билбейм	6	2.5
Бардыгы	236	100.0

14. Сиздин оюңуз боюнча, ким, ок аткыч куралдарга ээ болушу керек жана/же куралдарлы кантип урунууну билиши керек?

	Жыштыгы	%
Эркектер гана	76	32.2
Бардык чоң кишилер	67	28.4
Балдарды кошкондо, бардыгы	5	2.1
Бийликтегилер жана армия гана	86	36.4
Билбейм	2	0.8
Бардыгы	236	100.0

15. Сиз кандай деп ойлойсуз, эмне үчүн адамдар ок аткыч куралдарды кармашат?

	Жыштыгы	%
Өздүк коргонуу	35	14.8
Үйбүлөсүн коргоо	92	39.0
Менчигин коргоо	43	18.2
Жамаатты коргоо	24	10.2
Саясий коопсуздук үчүн	3	1.3
Спорттук атуулар үчүн	1	0.4
Мергенчилик үчүн	35	14.8
Башка себептер	2	0.8
Билбейм	1	0.4
Бардыгы	236	100.0

16А. Эгерде чыр-чатак чыгып кетсе, силердин кыштактагы адамдар анын коопсуздугу үчүн күрөшөт беле?

	Жыштыгы	%
Ооба	163	69.1
Жок	62	26.3
Жооп берүүдөн баш тартуу	1	0.4
Билбейм	10	4.2
Бардыгы	236	100.0

16В. Сиздердин оюңуз боюнча, эгерде силердин кыштактын адамдары анын коопсуздугу үчүн күрөшүүгө туура келсе, алар ок аткыч куралдарды колдонот беле?

	Жыштыгы	%
Ооба	82	34.7
Жок	89	37.7

Туркеме: Үй чарбаларын сурамжылоо боюнча маалыматтардын таблицалары

Билбейм	4	1.7
Жооп берүүдөн баш тартуу	61	25.9
Бардыгы	236	100.0

17. Сиз кайсы ырастоолор менен макулсуз?

А. Акыркы убактарда жакшы куралданган баңгизаттарын сатуучулардын саны көбөйдү.

В. Баңгизаттарынын трафиги ийгиликтүү кысымга алынууда, ал эми контрабандисттерде куралдар азайды.

	Жыштыгы	%
А менен макулмун	58	24.6
В га караганда, А га көбүрөөк	77	32.6
Эмне менен макул болууну билбейм	20	8.5
А га караганда В га көбүрөөк	41	17.4
В менен макулмун	18	7.6
Жооп берүүдөн баш тартуу	4	1.7
Билбейм	18	7.6
Бардыгы	236	100.0

[А] Библиография

Аслунд, Андерс. 2003. Кыргыз Республикасы: Башкарууну жакшыртуу жана экспортту кеңейтүү. Вашингтон, Колумбия округу: дүйнө жүзүндөгү тынчтык үчүн Карнеги Фонду. Май. <<http://www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=1281&prog=zru>>

«Biting the Bullet» (Коопсузураак дүйнө, «International Alert», Бредфорд Университети). 2003. 2003-жылдагы аракеттердин программасын иш жүзүнө ашыруу: Мамлекеттин жана жарандык коомдун аракеттери. <<http://www.international-alert.org/publications/getdata.php?doctype=Pdf&id=65>>

Дело № (Бишкек). 2000. «Кытай мамлекеттик чиновниктери Бишкекте атылган». 31-май.

———. 2002a. «Моджахеддердин лидерлери өздөрүнүн жолугушууларын ... Бишкекте өткөргөн.» 30-январ.

———. 2002b. «Кытай консулун өлтүрүү». 10-июн.

Деметриу, Спирос. 2002. Пистолеттин оозундагы саясат: Аتكыч куралдардын таркатылышы жана Грузия Республикасындагы чыр-чатак. № 6 Атайын доклад. Женева: Аتكыч Куралдарды Изилдөө.

ЕС САДАР (Баңгизаттарын контролдоо боюнча Европалык комиссиясынын Борбордук-азиялык программасы). Датасы жок. Web site. <<http://bomca.eu-bomca.org/>>

Freedom House. 2003. Өткөөл экономикасы бар өлкөлөр—2003. Нью Йорк: Freedom House. <<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/NISPAcee/UNPAN012423.pdf>>

ЭТФ (Эл аралык толеранттуулук үчүн Фонду). 2002. Аتكыч куралдар. Отчет. Бишкек: ЭТФ.

Human Rights Watch. 2001a. Ооганстан: Жазасыздык кризиси—Пакистандын, Россиянын, Ирандын жарандык согушту кызытуудагы ролу. Отчет. 13-Том, № 3 (С). Нью-Йорк: Human Rights Watch. Июль. <<http://www.hrw.org/reports/2001/afghan2/>>

———. 2001b. Эч кандай суроосуз: Чыгыш Европа Либерияга кеткен нефть түтүктөрүн колго алып жатат. Маалыматтык документ. Нью йорк: Human Rights Watch. 15-ноябр.

ЭКТ (Эл аралык кризистик топ). 2000a. Борбордук Азия: үч өлкөдөгү кризистин шарттары. ЭКТнын Азия боюнча №. 7 отчету. Бишкек/Брюссель: ЭКТ. 7-август.

———. 2000b. Борбордук Азиядыга акыркы зордук: Себептери жана натыйжалары. Азия брифинг. 18-октябр.

———. 2001a. Чыр-чатактын инкубаторлору: Борбордук Азиядагы чектелген жакырчылык жана социалдык нааразылык. ЭКТнын Азия боюнча № 16 отчету. Бишкек/Брюссель: ЭКТ. 8-июн.

———. 2001b. Борбордук Азия: Баңгизаттары жана чыр-чатак. ЭКТнын Азия боюнча № 25 отчету. Бишкек/ Брюссель: ЭКТ. 26-ноябр.

———. 2002. Борбордук Азия: Полиция реформасынын саясаты. ЭКТнын Азия боюнча № 42 отчету. Ош/ Брюссель: ЭКТ. 10-декабр.

———. 2005. Кыргызстан: Чечкинсиз мамлекет. ЭКТнын Азия боюнча №

109 отчету. Бишкек/ Брюссель: ЭКТ. 16-декабр.

МИСИ (Стратегиялык изилдөөлөрдүн Эл аралык институту). 2000. Чыр-чатактар доорунан кийинки Борбордук Азиядагы стабилдүүлүк. Лондон: МИСС. Июнь.

———. 2002. Аскердик баланс 2002–2003. Оксфорд: Оксфорд университетинин басма сөзү.

ЭВФ (Эл аралык Валюта Фонду). 2003. Кыргыз Республикасы: Тандалган проблемалар жана статистикалык Тиркеме. ЭВФнын өлкөлүк отчету 03/5. Вашингтон, Колумбия округу: ЭВФ. 7-март.

Интерфакс (Москва). 2000. «Кыргызстан: Чегарачылар Баткен облусунан куралдары менен ири жашыруун жайды табышат». 20-июн.

Исламов, Эсмер. Евразия инсайт. 2003. «Өзбекстандын алыскы облустарында ӨИК боевиктеринин болушу тууралуу билдирилет». 7-сентябр.

IWPR (Согуш жана Тынчтык институту). 2000. «Кыргыз катардагы жоокери Баткен азаптарын басаңдатат» Борбордук Азия боюнча отчет, № 18. 1-сентябр.

———. 2002a. «Кыргызстан: ӨИКтин кириши». Борбордук Азия боюнча отчет, № 129. 12-июл.

———. 2002b. «Кыргызстан: Армиядан дезертир болуп качуу өсүп жатат» Борбордук Азия боюнча отчет, № 147. 18-сентябр.

———. 2003. «Өзбек-кыргыз чегарасындагы коркунуч» Борбордук Азия боюнча отчет, № 192. 21-март.

———. 2004. «Кыргызстан: Полиция кризисте». Борбордук Азия боюнча отчет, №. 283. 11-май.

———. 2005a. «Кыргызстандагы сатыкка куралдар». Борбордук Азия боюнча отчет, № 380. 20-май.

———. 2005b. «Саясий өлтүрүүлөр Кыргызстанды титиретип жатат». Борбордук Азия боюнча отчет, № 412. 24-сентябр.

———. 2005c. «Кыргыз полициясы жардамга чакырат» Борбордук Азия боюнча отчет, № 414. 8-октябр.

———. 2006a. «Кыргызстандын түштүгүндөгү зордук-зомбулукта Хизб ут-Тахрирди күнөөлөшөт». Борбордук Азия боюнча отчет, № 456. 14-июл.

———. 2006b. «Тажикстан: Боевиктер коркутуулары суроо алдында». Борбордук Азия боюнча отчет, № 461. 17-август.

———. 2006c. «Тажикстан: Боевиктердин коркутуулары менен көз бойомолдоо күрөшү» Борбордук Азия боюнча отчет, №. 466. 29-сентябр.

———. 2006d. «Кыргыздар куралдарды алып жүрүү укугун жеңип алышат». Борбордук Азия боюнча жаңылыктардын брифинги. 16-ноябр.

Карим кызы, Гулзина. Борбордук Азия жана Кавказ боюнча аналитик. 2003. «ОБСЕ Кыргызстандагы укук коргоо органдарына жардам берет». 30-июл.

Казакстан. 2003. «Аткыч жана майдакалибрдүү куралдарды анын бардык аспектилеринде алдын алуу, күрөшүү жана мыйзамсыз сатууну түп тамырынан жоюу боюнча аракеттердин Программасын иш жүзүнө ашырууну кароо боюнча мамлекеттердин эки жылдык жолугушуусунда БУУдагы Казакстан Республикасынын туруктуу өкүлү, элчи, мырза Ержан Х. Казыхановдун билдирүүсү». 8-июл. Нью-Йорк.

Краус, Кейт. 2002. «Борбордук Азиядагы аткыч куралдар: Регионалдык

чакырыктар жана механизмдер». Борбордук Азиядагы мыйзамсыз трафик менен күрөшүү боюнча регионалдык жолугушууда жасалган докладдардын жана презентациялардын жыйынтыктары боюнча, 21–22-май. Вена: ОБСЕнин чыр-чатактардын алдын алуу боюнча Борбору.

Кыргызстан. 1994. Кыргыз Республикасынын Мыйзамы, N 1360-XII: Кыргыз Республикасынын укук коргоо органдары жөнүндө. Бишкек. 11-январ.

———. 1997. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодекси, № 68. 1-октябр.

———. 1999. Кыргыз Республикасынын куралдар жөнүндөгү Мыйзамы, № 49. Бишкек. 9-июн.

———. 2001. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн Токтому, N 721: Куралдардын башкаруу, пайдалануу, айлануу жана коопсуздугу боюнча эрежелери. 21 ноябр.

———. 2002. Ар жыл сайын отчет. Бишкек: Кыргыз Республикасынын Президентинин алдындагы баңгизаттарын контролдоо боюнча мамлекеттик комиссиясы.

———. Тышкы иштер Министрлиги. 2003. Аткыч жана майдакалибрдүү куралдар тууралуу отчет. Бишкек: Тышкы иштер Министрлиги.

Лубин, Нэнси, ж.б. 1999. Фергана өрөөнүн тынчтытуу: Борбордук Азиянын борборундагы өнүгүү жана диалог. Превентивдүү аракеттердин Борборунун Фергана өрөөнү боюнча жумушчу тобунун отчету, Сенатор Сэм Нунн, жумушчу тобу. Нью-Йорк: Сенчури фаундэйшн пресс.

МакФарлейн, С. Нейл жана Стина Тордженсен. 2004. Кыргызстан: Борбордук Азиядагы аткыч куралдардын аномалиясы? Атайын доклад № 12. Женева: Аткыч Куралдарды Изилдөө.

———. 2005. «Куралдар менен толдубу?»: Кыргызстандагы аткыч куралдардын проблемаларынын учуру». Борбордук-азиялык изилдөө, 24-Том, № 1. Март.

Махмудов, Рустам. 2002. «Пакистандын батыш облустарындагы аткыч куралдардын өндүрүшү жана таркагылышы». Россия/Евразия МИСС программасында. Борбордук Азия жана чыр-чатактардан кийин Афганистандагы стабилдешүү. Лондон: МИСС.

Московский комсомолец (Москва). 2001. «Окту берсең болот, досум! Кыргызстан Арменияны жашыруун куралдандырып жатат». 3-май, 2-бет. <http://www.nisat.org> да жеткиликтүү.

Кыргыз Республикасынын Улуттук статистикалык комитети. 1999. Кыргыз Республикасынын биринчи улуттук эл каттоосунун жыйынтыктары, 1999. Бишкек: Кыргыз Республикасынын Улуттук статистикалык комитети.

NISAT (Аткыч куралдарды ташуу боюнча Норвегия демилгеси). Дата-сы жок. Маалыматтар базасы. 2003 кирүүгө мүмкүн. <<http://www.nisat.org>>

ОБСЕ (Европадагы Кызматташтык жана Коопсуздук боюнча Уюму). 2006. «Кыргыз Республикасындагы полицияга жардам программалары». <http://www1.OSCE.org/document/cib/2006/10/21674_en.pdf>

Пирсейеди, Боли. 2002. Борбордук Азиядагы аткыч куралдар проблемалары: Мүнөзү жана натыйжалары. Женева: UNIDIR.

Пядушкин, Максим жана Мария Хауг жана Анна Матвеева. 2003. Калаш-

никовдун аркы тарабында: Россия Федерациясындагы аткыч куралдардын өндүрүүсү, экспорттоосу жана камдоолору. № 10 атайын доклад. Женева: Аткач Куралдарды Изилдөө.

Рашид, Ахмед. 2002. Диний согуш: Борбордук Азиядагы күжүрмөн исламдын көтөрүлүшү. Нью-Хейвен: Йель университетинин басмасы.

RFE/RL (Эркин Европа Радиосу/Эркиндик Радиосу). 2001. «Борбордук Азия: ӨИК лидери айтат – топтун максаты «Исламга кайтып келүү». 6-июн. <<http://www.rferl.org/>>

———. 2002. «Полиция Бекназаровдун жактоочуларын аткандан кийинки кан төгүүлөр жана массалык баш-аламандыктар». RFE/RL Борбордук Азия боюнча отчет, 2-Том, № 11. 21-март.

———. 2003. «ОБСЕ кыргыз полициясын модернизациялоо программасы жөнүндө жарыялайт». RFE/RL Борбордук Азия боюнча отчет, 3-Том, № 24. 11-июл.

———. 2006a. «Куралданган адамдар кыргыз чегарачыларына кол салып жатышат». 27-январ. <<http://www.rferl.org/>>

———. 2006b. «Кыргызстан Тажикстан менен чегарасында чегара көзөмөлүн күчөтөт». 30-январ. <<http://www.rferl.org/>>

———. 2006c. «Борбордук Азия: Чындыгында эле Өзбекстандын Ислам кыймылы кайтып келдиби?» 2-феврал. <<http://www.rferl.org/>>

———. 2006d. «Кыргыз чегарасындагы кагылышуудан 9 адам өлгөн». 12-май. <<http://www.rferl.org/>>

———. 2006e. «Тажикстан кыргыз чегараларын бойлото коопсуздук режимин катуулатат». 15-май. <<http://www.rferl.org/>>

———. 2006f. «Кыргызстандагы антитеррористтик рейдде 5 адам өлгөн». 14-июл. <<http://www.rferl.org/>>

———. 2006g. «Кыргызстан ӨИКтин жергиликтүү лидери багынат деп билдирет». 17-август. <<http://www.rferl.org/>>

———. 2006h. «Болжолдонгон ислам бовиктери Кыргызстанда сот алдында жооп берет». 28-август. <<http://www.rferl.org/>>

———. 2006i. «Радикалдуу ислам лидери Кыргызстанда өлтүрүлгөн». 4-сентябр. <<http://www.rferl.org/>>

———. 2006j. «Шектүү боевиктер Кыргызстанда камакка алынды». 18-сентябр. <<http://www.rferl.org/>>

———. 2006k. «Акрамийянын болжолдуу мүчөлөрү Кыргызстанда сот алдында жооп беришет». 26-сентябр. <<http://www.rferl.org/>>

SAFERNET (Аткач куралдардын маалымат берүүчү жана изилдөөчү тармагы). 2003. Кыргызстан. 9-август. <<http://www.ryerson.ca/SAFER-Net>>

Саграмозо, Домитилла. 2002. «Борбордук Азияда аткыч куралдарды жана майдакалибрдүү куралдарды мыйзамсыз таркатуусу». Россия/Евразия МИСС Программасында. Борбордук Азия жана чыр-чатактардан кийинки Афганистандагы стабилдешүү. Лондон: МИСС.

Аткач Куралдарды Изилдөө. 2003. Аткач Куралдарды Изилдөө. 2003: Өнүгүү төгүндөлөт. Оксфорд: Оксфорд университетинин басмасы.

Тажикстан. 2003. Аткач жана майдакалибрдүү куралдарды анын бардык аспектилеринде алдын алуу, күрөшүү жана мыйзамсыз сатууну түп тамырынан жоюу аракеттеринин Программасын иш жүзүнө ашырууну кароо боюнча Тажик Республикасынын Өкмөтүнүн отчету. Дүйшөмбү:

Президенттик администрация.

Times of Central Asia (Бишкек). 2003. «Кару 2003: Кампаниянын жыйынтыктары чогултулган». 25-июл.

Тишков, Валерий. 1995. «Мени өлтүрбө, мен кыргызмын!»: Ош этникалык чыр-чатагындагы зордук-зомбулуктун антропологиялык анализи». Тынчтык изилдөөлөрүнүн журналы, 32-том, № 2.

Transitions Online (Прага). 2006a. «Кыргызстан/Өзбекстан: Өз үйүнүн чакырыгы». 14-феврал.

———. 2006b. «Кыргызстан: Кайноо чекити». 16-феврал.

———. 2006c. «Кыргызстан: Аткыч куралдардын жарышы». 8-июн.

———. 2006d. «Кыргызстан: Өзбектер эрежелердин бузулушу тууралуу кыйкырышат». 30-январ.

Transparency International. 2003. Коррупцияны кабылдоо индекси 2003. <<http://www.transparency.org/cpi/2003/cpi2003.en.html>>

БУУ. 1997. Аткыч куралдар боюнча өкмөттүк эксперттер комиссиясынын отчету. А/52/298 27-август. Нью-Йорк: БУУ.

ПРООН (БУУнун өнүгүү Программасы) Кыргызстан. Датасы жок. «Кыргызстандын түштүгүндөгү превентивдүү өнүгүүсү». Брифинг.

———. 2002. Адам потенциалынын өнүгүүсү боюнча улуттук отчет 2002. Бишкек: ПРООН. UNOTDC (Баңгизаттарын контролдоо боюнча БУУнун Бюросу). 2003. Ооганстандагы апиим экономикасы: Эларалык проблема. Вена: UNODC. январь. <<http://www.reliefweb.int/library/documents/2003/unodc-afg-31jan.pdf>>

UNODCCP (Баңгизаттарын контролдоо жана кылмыштардын алдын алуу боюнча БУУнун Бюросу). 2002. Ооганстанга коңшулаш региондордогу баңгизаттары менен мыйзамсыз жагдай жана ODCCP реакциясы. Вена: UNODCCP. Октябр. <http://www.unodc.org/pdf/afg/afg_drug-situation_2002-10-01_1.pdf>

АКШнын Мамлекеттик департаменти. 2002. Евразия жана Европа иштери боюнча Бюросу: Кыргыз Республикасына АКШнын жардамы — Каржылоо жылы 2002. Далилдери негизделген материал. Вашингтон, Колумбия округу: АКШнын Мамлекеттик департаменти. 15-ноябр. <<http://www.state.gov/p/eur/rls/fs/15220.htm>>

———. 2003. 2004-Каржылоо жылы. Чет өлкөлүк операциялар үчүн конгресстеги бюджетти негиздөө. АКШ Мамлекеттик департаменти. Вашингтон, Колумбия округу: АКШ Мамлекеттик департаменти. <<http://www.state.gov/s/d/rm/rls/cbj/2004/>>

———. Өкүлчүлүк кеңсеси. 2002. АКШ –Кыргызстан өнөктөштүктү өркүндөтүү. Далилдерге негизделген материал. Вашингтон, Колумбия округу: АКШ Мамлекеттик департаменти. 24-сентябр. <<http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2002/13642.htm>>

Вечерний Бишкек (Бишкек). 2003. «Чег жок» 16-май.

Бүткүл дүйнөлүк Банк. 2002. Кыргыз Республикасындагы башкаруу жана кызмат көрсөтүү — Диагностикалык изилдөөлөрдүн жыйынтыктары. Вашингтон, Колумбия округу: Бүткүл дүйнөлүк Банк. Июл.

———. n.d. Кыргыз Республикасы боюнча маалыматтар. <<http://devdata.worldbank.org>>

ВОЗ (Бүткүл дүйнөлүк Саламаттыкты Сактоо Уюму). 2003a. Өлүмдөрдүн

саны боюнча маалыматтар базасы. <<http://www.who.int>>

———. 2003b. Жарыяланбаган материал. Бишкек: Борбордук-Азия республикаларындагы саламаттыкты сактоо боюнча ВОЗдун маалыматтык борбору.

1 Ок аткыч куралдардан өлтүрүүлөрдүн саны бир аз көбөйүүсү мамлекеттик отчеттуулуктун жана маалыматтарды топтоосунун жакшырышынан келип чыгышы мүмкүн.

2 Мисалы, бүтүндөй Борбордук Азияда ошону менен бирге, транзиттик жол катары, ошондой эле дайындоо пункту болуп эсептелген Кыргызстанда, аткыч куралдарга оной эле жетүү мүмкүндүгү туралуу шилтемелерди Саграмозодон (2002, 82–83-бет) жана Пирсейедиден (2002, 11, 71–72-бет) кара, булда болсо бүткүл Борбордук Азия боюча куралдардын көптөгөн санынын айланышын жоромолдойт жана «аткыч куралдардын жана дайыма болуп туруучу социалдык чыңалуунун айкашы потенциалдуу жарылуу коркунучунан болуп саналат». Пирсейеди ошондой эле Кыргызстан бул куралдарды жана баңгизаттарын ташып өтүү үчүн ири транзиттик өлкө экенин тастыктайт (2002, 79-бет).

3 Биз бул аргументти андан ары өркүндөттүк: МакФарлейн жана Торджененди кара (2005).

4 Жүйөсүз жаңылыш алынган пикирге карама-каршы, жүйөлүү жаңылыш алынган пикир маалыматтар рейтингин өздөштүрүүнү же баалоону түшүндүрөт.

5 Мырза Назаров менен болгон интервью, директордун орун басары, криминалистика борбору, ИИМ, Бишкек, 27-август 2003.

6 Кыргыз Республикасындагы мергенчилер жана балыкчылар коомдорунун мүчөлөрүнүн көпчүлүгү орустар болгондугун белгилешет (Кыргыз Республикасындагы мергенчилер жана балыкчылар коомдорунун Кошунунун Чүйдөгү бөлүмүнүн башчысы Иван Иванович менен болгон интервью, 16-июль 2003-жыл).

7 Бул бөлүм Любин ж.б.(1999) жана Тишковдон (1995, 133–49-бет) алынган.

8 Абдимомун Жолдошов менен болгон интервью, эксперт, чет өлкөлүк инвестициялар боюнча Кыргыз Республикасынын Президентинин Атайын өкүлүнүн Секретариаты, 24-июль 2003.

9 1995- жана 2002-жылдардын аралыгында бюджет дефицити ички дүң продуктусуна (ИДП)карата 11,5 пайыздан 1 пайызга чейин түшүп кеткен. Бул түшүп кетүү кирешенин жана трансферлердин жалпы деңгээлин ИДПдан 17ден 19,2 пайызга чейин көтөрүүнү жана ошол эле мезгил үчүн мамлекеттик чыгымдардын ИДПдан 28,6%дан 20,2 пайызга чейин төмөндөшүн чагылдырат (Кыргыз Республикасынын Улуттук статистикалык комитети, жарыяланбаган маалыматтар)

10 Бул жетишкендиктердин туруктуу эмес экендигин белгилей кетүү керек. 2002-жылы өнүгүү негизинен Кумтөр алтын кениндеги көчкүлдүн натыйжасынан жана кыргыз электроэнергиясынын экспортуна коңшулаш өлкөлөр тарабынан суроо-талаптын төмөндөшүнөн 5 пайыздан 0 го чейин түшүп кеткен. Аслунд (2003).

11 Тышкы карыз 1995-жылда 594 миллион доллардан 2002-жылдын экинчи кварталында 1,5 миллиард долларга чейин өстү (ЭВФ, 2003, 80-81-бет). Кыргызстандын тышкы карызын төлөөдөгү бир нече жылдардагы дефолттон кийин, бирок, Париж клубу 2002-жылдын март айында карызды бир кыйла азайтты. 2003–05-жылдарда Кыргызстандын тышкы карызы 101 миллион АКШ долларынан 6 миллионго чейин кыскарды.

12 ЭВФ маалыматтары 1998-жылы түздөн түз чет өлкөлүк инвестициялар жогорку чекке жетип, 109,2 миллион долларды түзгөнүн жана 2001-жылы 5,4 миллион АКШ долларына чейин түшүп кеткенин көрсөтөт. 2002-жылдын биринчи жарым жылдыгындагы маалыматтар инвестициялардын 7,4 миллион доллар өлчөмүндө кыскарарын божомолдойт.

13 Кыргызстандын рейтингі АПӨИ (ИРЧП) боюнча 175тен 102 түзөт. Кара: ПРООН (2002), Бүткүл Дүйнөлүк Банк (датасы жок), жана Аслунд (2003).

14 Буга карата жерди менчиктештирүүнүн олуттуу оң таасири болгон.

15 Менчиктештирүүдөн толук коммерциялык артыкчылык чыгаруу мүмкүнчүлүгү, бирок, жеке дүң соода ишканалардын өнүгүшүндөгү кемчиликтери тарабынан жана жергиликтүү чиновниктердин күчү менен уланып келе жаткан айыл - чарба өсүмдүктөрүнө тандоо салуусу менен тоскоолдонуп келе жатат.

16 Экономикалык стагнация акыры саясий стабилсиздикке өз салымын кошоруна интервьюлардын жыйынтыктары олуттуу тынчсызданууну жоромолдойт.

17 Борбордук Азиядагы Америкалык Университетинин деканы Муратбек Иманалиев менен, 29-август, 2003, Бишкек, жана Моя столицанын башкы редактору Александр Ким менен, 19-август 2003-жыл, Бишкек, болгон интервью. Бүткүл Дүйнөлүк Банктын жана Европалык Реконструкция жана Өнүгүү Банкынын посткоммунисттик өлкөлөрүндө ишканаларды салыштырмалуу изилдөөлөрү, бардык изилденген өлкөлөрдүн ичинен Кыргызстанда эң жогорку «пара алууга салык» (2002-жылы сатуунун көлөмүнөн 3,7 пайыз) бар экендигин көрсөтөт (Аслунд, 2003). Изилдөөлөрдүн көптөгөн башка өлкөлөрүнө карама-каршы, «салык» чындыгында 1999- жана 2002-жылдардын аралыгында 50 пайызга көбөйдү. 2003-жылы Коррупцияны кабылдоонун глобалдуу Индексине текшерилген 133 өлкөнүн ичинен Кыргызстанга 118 орун берилген. Transparency International (2003) кара.

18 Цитата Аксы курмандыктарынын мемориалындагы жазуулардан алынган. Бул мемориал Аксы районундагы Кербен айылына алып баруучу жолдун боюнда жайгашкан.

19 Канча адам жаракат алган жана жаракат алган полиция кызматкерлери тууралуу так эместиктер бар. Өкмөт чиновниктери 2002-жылдын 18-мартында 47 полициянын офицерлери жаракат алды деп билдиришти (RFE/RL, 2002). Бейтарап ӨЭҮ, ЭТФ тарабынан түзүлгөн тизмеде алты адамдын өлгөнү жана 27 адамдын жаракат алгандыгы келтирилет.

20 2003-жылы 25-августта Аксыдагы ӨЭУнун лидери жана 2003-жылы 26-августта Аксы районунун борбору Кербендеги оппозициянын жергиликтүү өкүлү менен болгон интервью.

21 Аксыдагы ӨЭУнун лидери менен болгон интервью, 25-август 2003-

жыл.

22 ИИМ тарабынан тартылган видеотасманы көргөндөн кийин, маалымданган кабарчылар алар аскерлерге атууга буйрук берген ИИМдин регионалдык башчысынын үнүн тааный алышат деп айтышты (конфиденциалдык интервью, Аксы, 26-август 2003-жыл).

23 Аткач Куралдарды Изилдөөлөр тарабынан Аксы районунун Каражыгач кыштагынын жашоочуларынан, окуяны өз көзү менен көргөн адамдан алынган күбөлүг. Окуяны өз көзү менен көргөн адамдын күбөлүгү Аксы окуяларын териштирүү менен алектенген өкмөттүк комиссияга согуш жана тынчтык Институту тарабынан жиберилген бир нечесинин бирөө болуп саналат.

24 Аксыдагы ӨЭУнун лидери менен болгон интервью 25-август 2003-жыл.

25 Аксыдагы ӨЭУнун өкүлүнүн баалоосу боюча, 25-август 2003-жыл.

26 Аксыдагы кийинки саясий өзгөрүүлөр жөнүндө кара: Freedom House (2003, 332-б.)

27 Кыргыз Республикасынын Улуттук статистикалык комитети, жарыяланбаган маалыматтар.

28 Кыргызстанда террористтик уюмдар менен байланышы бар сыяктанган кытай уйгурларынын катышуусу менен зордук-зомбулуктун учурлары орун алган. Кытай консулу 2002-жылдын июнь айында өлтүрүлгөн; 2000-жылдын майында уйгур кылмыштарын териштирип жүрүшкөн 5 кытай укук коргоо органдарынын кызматкерлери өлтүрө атылган; ал эми террористтердин болжолдуу чөйрөсү (ШАТ: Шарик Азатлик Ташхилати) кыргыз УККсы тарабынан 2002-жылдын январында белгилүү болгон. Кыргыз укук коргоо органдары топтун 1998-жылы Казакстандан Кытайга куралдардын контрабандасына катышкандыгын тастыкташат Дело № (2000; 2002a; 2002b) кара.

29 ӨИКтин өнүгүүсүн жана келип чыгуусун талкуулоо боюнча кара: Рашид (2002; өзгөчө 137–86-б.)

30 Эл аралык уюмдардын миссиясынын башчысы менен конфиденциалдык интервью, Дүйшөмбү, 15-август 2003.

31 Баткен облустук администрациясынын кадрлар бөлүмүнүн мурдагы башчысы, ЭТФ программасынын кызматкери Абдилбек Шахдимонов менен болгон интервью, 29-июль 2003-жыл.

32 Баткен ИИБнүн кызматкери менен болгон конфиденциалдуу интервьюдагы маалыматтар, өлтүрүлгөн жоокерлердин санын баалоо, 30-июль 2003-жыл. ӨИКтин 120 өлтүрүлгөн боевиктеринин цифрасы ЭКТдан алынган (2000b, 5-б.).

33 УКК өкүлү менен интервью, 17-июль 2003-жыл.

34 УКК өкүлү менен интервью, 17-июль 2003-жыл.

35 УКК өкүлү менен интервью, Баткен облусу, 30-июль 2003-жыл.

36 Командачы Аманкулов Талантбек Сарикеевич менен болгон интервью, Кыргыз Республикасынын чегара кызматы, Баткен облусу, 31-июль 2003-жыл.

37 Командачы Аманкулов Талантбек Сарикеевич менен, Кыргыз Республикасынын чегара кызматы, Баткен облусу, 31-июль 2003-жыл; аскердик-техникалык кызматташтык департаментинин башчысы Мырза

Кенжесариев менен, Кыргыз Республикасынын коргоо Министрлиги, 28-август 2003-жыл жана Баткен облусунун ИИБнүн башчысы Шейшенбек Байсаков менен, 31-июль 2003-жыл, болгон интервью.

38 Көз каранды эмес жергиликтүү журналист менен интервью, Ош, 22-июл 2003-жыл.

39 Кыргыз Республикасындагы мергенчидер жана балыкчылар коомдорунун кошуну мындан ары бул отчетто мергенчилер Ассоциациясы деп аталат.

40 Мырза Назаров менен интервью, директордун орун басары, криминалистика борбору, ИИМ, Бишкек, 27-август 2003.

41 Куралдар жөнүндөгү мыйзам ок аткыч куралдардын коллекциясын жыйноого жана мамлекеттик агенттиктердин кызматкерлеринин сиңирген эмгегин таануу белгиси катарында курал менен сыйлоого мүмкүндүк берет (6–7- параграфтар).

42 Кыргыз Республикасынын ИИМинин Академиясынын илим боюнча директорунун орун басары полковник Каравай Асаналиев менен интервью, Бишкек, 22-август 2003-жыл.

43 Кыргыз Республикасынын коргоо Министрлигинин аскердик-техникалык кызматташтык департаментинин башчысы мырза Кенжесариев менен болгон интервью, 28-август 2003-жыл.

44 Кыргыз Республикасынын коргоо Министрлигинин аскердик-техникалык кызматташтык департаментинин башчысы мырза Кенжесариев менен болгон интервью, 28-август 2003-жыл. Россия Федерациясы боюнча Аткыч Куралдарды Изилдөө оор пулеметтор, гранатометтор жана ок-дарылар Кыргызстанга 1999-жылы экспорттолгонун белгилейт (Пядушкин, Хауг жана Матвеева, 2003).

45 Мергенчилер Ассоциациясынын Чүй бөлүмүнүн башчысы Иван Иванович менен интервью, 16-июль 2003-жыл.

46 Мергенчилер Ассоциациясынын Чүй бөлүмүнүн башчысы Иван Иванович менен, 16-июль 2003-жыл. жана ИИМдин криминалистика борборунун директорунун орун басары мырза Назаров менен, Бишкек, 27-август 2003-жыл, болгон интервью.

47 Мергенчилер Ассоциациясынын мүчөлөрүнүн статистикасы Чүй облусундагы мыйзамдуу катталган ок аткыч куралдардын концентрациясынын тенденциясынын өсүшүн чагылдырат. 1990-жылы 25900 мүчөсүнүн 11200ү Чүй облусунан, ошол эле учурда 2002-жылы 8617 мүчөсүнүн 6234ү Чүй облусунан болгон. Мергенчилер Ассоциациясы Аткыч Куралдарды Изилдөөгө мүчөлүк боюнча улуттук отчетторду беришти.

48 Мергенчилер Ассоциациясынын Оштогу бөлүмү Аткыч Куралдарды Изилдөөгө мүчөлүк боюнча улуттук отчетторду берди.

49 Кыргыз аңчылык дүкөндөрүндөгү жана курал-жарак дүкөндөрүндөгү жаңы мыйзамдуу импорттолгон аңчылык винтовкаларына баалар. Импорттоочу Кыргызстандын жана Россия Федерациясынын бийлик органдарынан, ошондой эле Москвадагы кыргыз элчилигинен уруксат алышы керек. Ташып алып келүү, бажы жана каттоонун наркы бааны жогорулатат. Аңчылык винтовкалары Казакстанда жана Россия Федерациясында арзаныраак, бирок сатып алуучу импортко өз алдынча тиешелүү уруксат алышы керек (Мергенчилер Ассоциациясынын Чүйдөгү бөлүмүнүн баш-

чысы Иван Иванович менен болгон интервью, 16-июл 2003-жыл).

50 Мergenчилер Ассоциациясынын Оштогу бөлүмү Аткач Куралдарды Изилдөөгө мүчөлүк боюнча улуттук отчетторду берди. Маалымат Мergenчилер Ассоциациясынын Чүйдөгү бөлүмүнүн башчысы Иван Иванович менен болгон интервьюга да негизделет, 16-июл 2003-жыл.

51 DIAMOND аялдар ассоциациясынын президенти Бермет Галиевна Түгөлбаева менен интервью, 15-июл 2003-жыл жана УКК өкүлү менен болгон конфиденциалдык интервью, 17-июл 2003-жыл.

52 ИИМ Тажикстанда 1994-жылдан бери ок аткыч куралдарды алып коюу боюнча активдүү алектенип келген (Тажикстан, 2003). Казакстан жакында эле калк арасынан мыйзамсыз ок аткыч куралдарды алып коюу боюнча Кару-2003 кампаниясын уюштурган. 4 күндүн ичинде 900 бирдик ок аткыч куралдар конфискацияланып, сактоо эрежелеринин 3000дей бузулгандыгы тууралуу билдирилген (Times of Central Asia, 2003).

53 УКК өкүлү менен, 17-июл 2003-жыл жана ИИМдин криминалистика борборунун директорунун орун басары мырза Назаров менен интервью, Бишкек, 27-август 2003-жыл.

54 УКК өкүлү менен интервью, 17-июль 2003-жыл.

55 DIAMOND аялдар ассоциациясынын президенти Бермет Галиевна Түгөлбаева менен, 15-июл, 2003-жыл, жана УКК өкүлү менен интервью, 17-июл, 2003-жыл.

56 УКК өкүлү менен, 17-июл 2003-жыл, маалымдуу кабарчы жана Ош, Баткен облустарындагы мурдагы баңгизаттарынын дилери менен, 7-август, 2003-жыл, болгон интервью.

57 УКК өкүлү менен интервью, 17-июл 2003-жыл.

58 Мырза Кенжесариев менен болгон интервью, аскердик-техникалык кызматташтык департаментинин башчысы, Кыргыз Республикасынын коргоо Министрлиги, 28-август 2003-жыл.

59 Мырза Кенжесариев менен болгон интервью, аскердик-техникалык кызматташтык департаментинин башчысы, Кыргыз республикасынын коргоо Министрлиги, 28-август 2003-жыл.

60 2003-жылга чейин Кыргызстан үчүн куралдарды сатуу боюнча цифралар алгачкы документте 8А–Н Таблицаларында берилген (МакФарлей жана Торджесен, 2004 кара). Бул маалымат документте 2004-06-жылдар үчүн жаңыланган цифралар менен чогуу, алар кайсы жерде болсо, 2004-жылдагы изилдөөнүн алгачкы Маалыматтарын камтыган 1-Тиркемедеги 12А–Н-Таблицаларында берилет. 12I–The-Таблицалары 2004-06-жылдар үчүн гана цифраларды камтыйт.

61 Кыргызстанда канчалаган кылмыштар жөнүндө билдирилбегени айкын эмес; ЕСте баалоолор боюнча бардык кылмыштардын үчтөн биринен жарымына чейин катталат.

62 Бахадир Исмаилов менен интервью, ОБСЕнин юридикалык маселелер боюнча эксперти, 5-декабр 2003-жыл.

63 Көз каранды эмес жергиликтүү журналист менен интервью, Бишкек, 17-июл 2003-жыл.

64 Көз каранды эмес жергиликтүү журналист менен интервью, Бишкек, 17-июл 2003-жыл.

65 Бахадир Исмаилов менен интервью, ОБСЕнин юридикалык маселелер

боюнча эксперти, 5-декабр 2003-жыл.

66 Андрей А. Сопуев менен интервью, директордун орун басары (илимий изилдөөлөр боюнча) Кыргыз Республикасынын Улуттук хирургиялык борбору, 20-август 2003.

67 DIAMOND аялдар ассоциациясынын президенти Бермет Галиевна Түгөлбаева менен, 15-июл, 2003-жыл, жана УКК өкүлү менен интервью, 17-июл, 2003-жыл.

68 Артик Карим Полатович менен интервью, илим боюнча директор, Реконструкциялоонун улуттук медициналык бөлүмү, Дүйшөмбү, 20-август 2003.

69 Леонид М. Бондарец менен интервью, Кыргыз Республикасынын Президентинин алындагы МИСинин улуу эксперти, Бишкек, 25-август 2003.

70 Тажик ИИМинин мурдагы офицери менен интервью, 20-август 2003-жыл.

71 Бул документти жазып жаткан учурда 50-60 жүк ташуучу унаалар Түштүк Кыргызстандан жума сайын жабдуулары менен россиялык 201-мотоаткычтар дивизиясы үчүн, Тажикстанда база кылган россиялык чегарачылар үчүн жөнөп турат.

72 Тажик ИИМинин мурдагы офицери менен интервью, 20-август 2003-жыл.

73 Бул бокс белгилүү даражада Human Rights Watch (2001a) аракет кылган эң сонун изилдөөлөргө, өзгөчө 1-Тиркемедеги «Бириккен Фронтту Камсыз кылуу: Иран жана КМШнын кызматташтыгы» учурун үйрөнүүгө таянат.

74 Авторлор бул куралдын аткыч куралдар категориясына кирбей тургандыгын белгилешет. Ошого карабастан, бул эпизод Ооган согушунун акыркы фазаларынын учурундагы бардык региондордо болуп жаткан контрабанда куралдарынын жаратылышына карата көрсөткүчтүү.

75 Борбордук Азиядагы Америкалык Университетинин деканы Муратбек Иманалиев менен интервью, 29-август 2003. Негизинде, куралдардын бул кыймылы чегарачылардын куралдарды мыйзамсыз сатууга тартылгандыгы жөнүндөгү маселени көтөрөт. Ошол убакта (1998), бирок, уюшулган кыргыз чегара кызматы болгон эмес жана Тажикстан менен чегарасы олуттуу каралган эмес.

76 Баткен облусунун ИИБнүн башчысы Шейшенбек Байсаков менен, 31-июля 2003; Аманкулов Талантбек Сарикеевич менен, командачы, Кыргыз Республикасынын чегара кызматы, Баткен облусу, 31-июл 2003-жыл жана подполковник Зариф Худайбердиев менен, МПВС департаментинин башчысы, Кыргыз Республикасынын чегара кызматы, 28-август 2003-жыл, болгон интервью.

77 Журналист менен, Куляб району, Тажикстан, 16-август 2003-жыл жана тажик ИИМинин мурдагы офицери менен болгон интервью, 20-август 2003-жыл.

78 Александр Алексеевич Князев менен интервью, эларалык журналистика боюнча окутуучу. Кыргыз-Орус славян университети, 13-август 2003-жыл.

79 Профессионал киллерлер колдонгон атайын куралдар мүмкүн болу-

шунча алынып салынгандардын бирөөсү болуп саналат. Мындай учурларда кылмыштуулук орун алган жердеги юрисдикциянын чегинен сырткары болгон куралдар жогору бааланат.

80 УКК өкүлү менен интервью, 17-июль 2003-жыл.

81 Батыш өлкөсүнүн чалгындоосунун офицери менен болгон конфиденциалдык интервью, Бишкек, 5-август 2003-жыл.

82 1995-жылы Борбордук Азиядагы баңгизаттарынын конфискациясынын бардык көлөмүнүн 3 пайызы героинге туура келген; 2000-жылы ага 74 пайызы туура келген (UNODCCP, 2002).

83 Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн алдындагы баңгизаттарын контролдоо боюнча Мамлекеттик комиссиясынын башчысынын орун басары Алмас Гарифулин, 11-июл 2003-жыл жана Кыргыз Республикасынын чегара кызматынын МПВС департаментинин башчысы подполковник Зариф Худайбердиев менен болгон интервью, 28-август 2003-жыл..

84 Конфиденциалдык булактан алынган материал.

85 Бул нерсе Кыргызстан бул жагынан региондогу өлкөлөрдүн арасынан белгилүү түрдөгү өлкө же уникалдуу өлкө болуп саналары тууралуу кызыктуу маселени көтөрөт.

86 Конфиденциалдык булактан алынган материал.

87 Конфиденциалдык булактан алынган материал.

88 Баткен облусунда 382426 калк бар, ошол эле учурда Ош облусунда 1175998 адам жашайт (Кыргыз Республикасынын Улуттук статистикалык комитети, 1999).

89 Ош шаарында Ош облусунун калкынын 20 пайызы жашайт. 24 респонденттен турган топ ОШ облусунун 126 респондентинин 20 пайызына барабар.

90 Бул натыйжалар чындыкка окшобогондой болуп сезилет. Алар өткөн убактарда чыңалуу болгон региондордогу куралдардын болушу тууралуу суроолорго жооп берүүлөрдө ачык эместикти чагылдырышы мүмкүн. Андан сырткары, алар сурамжылоолордо «аткыч» (атуу) деген терминди колдонууну «кадимки» «куралдар» дегенге каршы мааниде чагылдырышы мүмкүн. «Аткыч куралдар» терминин көбүнчө согуштук куралдар менен байланыштырышат.

91 Респонденттер формалдуу эмес каналдар бар экенин божомолдошсо дагы, алардын өздөрүнүн алар менен байланышкан эместигин же көмүскө рынокто куралдарды сатууга мүмкүндүктөрү болбой тургандыктарын белгилей кетсе болот.

92 Мырза Назаров менен интервью, директордун орун басары, криминалистика борбору, ИИМ, 27-август 2003-жыл.

93 Мырза Назаров менен интервью, директордун орун басары, криминалистика борбору, ИИМ, 27-август 2003-жыл.

94 Жалалабат облусунун ИИБ жетекчиси Бактибек Маданбекович Алимбеков менен интервью, 8-август 2003-жыл.

95 Баткен облусунун ИИБ башчысы Шейшенбеков Байсаков менен интервью, 31-июл 2003-жыл; Мүчөлүк тууралуу облустук отчеттор аткыч Куралдарды Изилдөөгө Мергенчилер ассоциациясынын Оштогу бөлүмү тарабынан берилген.

96 Подполковник Зариф Худайбердиев менен интервью, МПВСде-

партаментинин башчысы, Кыргыз Республикасынын чегара кызматы, 28-август 2003-жыл.

97 АКШ чалгындоосуунун офицери менен интервью, Бишкек, 5-август 2003-жыл.

98 Бред Эвис жана Аманда Гранмер менен интервью, тиешелүү түрдө, экинчи жана үчүнчү катчылар, саясат жана экономика бөлүмү, Тажикстандагы АКШ элчилиги, 14-август 2003-жыл.

99 Долбоордун менеджери Ульрих Райнер жана программанын кызматкери Филипп Бернад менен интервью, ЕС, Казакстандагы Европалык Комиссиянын Делегациясы, 22-август 2003-жыл.

100 МИСИнин улуу эксперти Леонид М. Бондарец менен, 25-август 2003-жыл, жана полковник Каравай Асаналиев менен интервью, директордун илим боюнча орун басары, Кыргыз Республикасынын ИИМинин Академиясы 22-август 2003-жыл.

101 Россия Федерациясынын өкүлү В. Сергеев менен интервью, КМШ антитеррористтик борбору, 29-август 2003-жыл.

102 IWPRдин билдируүүлөрүнө караганда, бардык ири супермаркеттер жана бутиктер 2005-жылдын 24-25-мартында таланып тонолгон, келтирилген чыгымдар, баалоолор боюнча, 25 миллион долларды түздү. Зордуктан 1500дөн ашуун ишкана жабыр тартты. Эки адам өлдү жана болжол менен 360 адам жаракат алышкан (IWPR, 2005).

103 Президент Курманбек Бакиев Кыргызстандын парламентине кайрылуусунда буга окшош эскертүү берди: «Ким ким менен байланышта экенин бардыгы жакшы билет ... силердин аранарда салыктардан баш тартуудан баштап, мыйзам менен дайым эле келишпеген бизнесмендер бар. Мен силердин көпчүлүгүңөр укук коргоо органдарына пара берериңерди, алардын силерден пара аларын билемин. Органдар жана гангстерлер колмо кол иштешет. Мен муну жаңылышсыз билемин ... түздөн түзбү же кайырбы болуп өткөнгө баарынын тиешеси бар [Баяман Эркинбаевдин өлтүрүлүшү]» (IWPR, 2005b).

104 Мурдагы башкы прокурор Азимбек Бекназаров саясий жана экономикалык жүйөлөр боюнча парламент депутаты Баяман Эркинбаевге каршы кампаниянын дирижерлору полиция жана УКК болгонун тастыктайт (ЭКТ, 2005, 6, 16–17-б.).

105 ЭКТ (2005) укук коргоо органдарынын алсыздыгынын көрүнүктүү күбөсү көмүр кендерин өзүнүн көзөмөлүнө алган көтөрүлүшчү/криминалдык лидер Нурлан Мотуевдин окуясында табылгандыгын бекемдейт. Оккупация учурунда кыргыз өкмөтү учураган салык жыйымдарындагы ири жоготууларга карабастан - багынбас лидердин коопсуздук тобунун облустун үстүнөн көзөмөлүнүн аягына чыгуу үчүн укук коргоо органдарына айлар керек болду.

106 ОИКтин мүчөлөрүбүз деп билдиришкен бир нече адам камалган Өзбекстандагы Анжиян түрмөсүнө 2005-жылдын 12-13-майында кол салуулар болгон (RFE/RL, 2006b).

107 УКК офицери Нурбек Токоев 2006-жылдын июль айында: «Биздин өлкөдө катталган ар кандай саясий партияларга караганда Кыргызстанда [Хизб ут-Тахридин] көп жактоочулары бар, расмий эмес статистикага ылайык алардын саны 10000ге жакын . Андан сырткары, алар өтө жашы-

рын, аларды байкоо жашыруун кызмат тарабынан да кыйынга турат», - деп билдирет (IWPR, 2006a).

108 Акрам Юлдашевдин 21 жаштагы кызы Гүлмира МаксUTOвага жана Оштогу үч башка божомолдонгон исламисттерге каршы кылмыш иши жана камакка алуу, айыптоону «ок-дарыларга мыйзамсыз ээ болуу, кыргыз паспортунун жасалмалоо жана террористтик актыларды пландаштыруу» деп божомолдойт (RFE/RL, 2006k). Топтордун адвокаттары айыптоону активдүү түрдө төгүнгө чыгарышты.

109 Transitions Online (2006c); IWPR (2006a); RFE/RL (2006a; 2006b; 2006c; 2006d; 2006e; 2006f; 2006g; 2006h; 2006i).

110 ӨЭУ өкүлү менен (телефон аркылуу) интервью, Лейлек, 18-октябрь; ӨЭУ өкүлү менен (телефон аркылуу) интервью, Аксы, 18-октябрь 2006; ӨЭУ өкүлү менен (телефон аркылуу) интервью, Ош, 19-октябрь 2006; ӨЭУ өкүлү менен (телефон аркылуу) интервью, Баткен, 19-октябрь 2006-жыл.

111 Бардык Таблицаалардагы пайыздардын маанилери бир ондук белгиге чейин тегеректелген, ошон үчүн суммада туура 100 пайызды түзбөй калышы мүмкүн.